

UMEÅ UNIVERSITET

Tjebers våld. Våldets tjejer.

En diskursanalytisk studie om våld, kön och femininitet.

Linda Arnell

Detta verk är skyddat av svensk upphovsrätt (Lag 1960:729)
Avhandling för filosofie doktorsexamen
ISBN: 978-91-7855-062-3
ISSN: 0283-300X
Formgivning omslag: Gabriella Dekombis; Inhousebyrån
Elektronisk version tillgänglig på: <http://umu.diva-portal.org/>
Tryck: Cityprint i Norr AB
Umeå, Sverige 2019

Till min syster ...

... och alla som kämpar för överlevnad och ett eget rum.

Innehållsförteckning

Ett inledande tack	v
Prolog.....	ix
DEL 1. INLEDNING.....	1
Kapitel 1. Avhandlingens bakgrund, syfte och problemområde	3
Tjebers våld på våldets arena	4
Tjebers våld på tjebers arena	5
Betydelsen av olika tal om tjebers våld	6
Syfte och frågeställning.....	7
I vålds- och flickforskningens spår	8
<i>Moralpanik eller samhällsproblem?</i>	9
<i>Tjebers våld i våldsforskningens spår – en kort tillbakablick</i>	10
<i>Tjebers våld i flickforskningens spår – en kort tillbakablick</i>	12
Kapitel 2. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter och centrala begrepp	15
Diskursens och talets betydelse	15
<i>Med talet i fokus och betydelsen av retorisk kontext</i>	16
Subjektivitet och makt	17
Diskurspsykologiska begrepp och retoriska verktyg som talets stöttepelare.....	19
<i>Tolkningsrepertoar – en mindre diskurs för meningsskapande</i>	19
<i>Ideologiskt dilemma – motstridiga idéer och värden</i>	20
<i>En progressiv berättelse – en fråga om tid och förändring</i>	21
<i>Levande beskrivning, extremformulering, kontrastering och konsensus</i>	21
Avhandlingens centrala begrepp	23
<i>Våld och avhandlingens våldsdefinition</i>	23
<i>Kön</i>	24
<i>Funktionalitet</i>	25
<i>Emotioner</i>	26
Kapitel 3. Avhandlingens delstudier, tillvägagångssätt och etiska överväganden ...	27
Delstudien med tjeberna.....	27
<i>Rekruteringsprocess – att nå deltagande tjeber</i>	27
<i>Urval och den initiala kontakten</i>	29
<i>Intervjuerna med tjeberna</i>	30

<i>De kreativa metoderna</i>	32
Delstudien med de professionella	34
<i>Rekruteringsprocessen – en tre månaders process</i>	34
<i>Fokusgruppsintervjuerna med de professionella</i>	35
Transkribering – en del av analysprocessen.....	37
Kodning och analys.....	37
Etiska överväganden och reflektioner	41
<i>Att värna deltagarna</i>	41
<i>Makt och subjektskapande – närhet och distans</i>	43
<i>Reflektioner över forskarrollen och kunskapsproduktion</i>	45
Deltagarpresentationer – konstruktioner av deltagarna	47
<i>Tjejerna – Agda, Amanda, Bella, Ellen, Lillemor, Olivia och Sara</i>	47
<i>De professionella – Ally, Anton, Björn, Fia, Hans, Helena, Ida, Ingrid, Joanna, Malin och Mira</i>	51
Disposition och introduktion till de empiriska kapitlen.....	54
Del 2. ANALYS	57
Kapitel 4. Tjejers våld – tal om våldets form och våldets kön	59
De professionellas tal.....	60
<i>Förminskat, feminiserat och förlöjligt våld</i>	62
<i>Ett hemskt eller irrationellt våld</i>	65
<i>Inte "riktigt våld" eller "inte en riktig tjej"</i>	69
<i>Anslutande reflektioner</i>	71
Tjejernas tal	72
<i>En inkluderande våldsrepertoar</i>	74
<i>En exkluderande våldsrepertoar</i>	75
<i>Våldets könsskillnad</i>	77
<i>Våldets könslighet</i>	79
<i>Våldets tjej: "Inte direkt den där ideala tjejen"</i>	80
<i>Anslutande reflektion</i>	82
Sammanfattande diskussion.....	83
Kapitel 5. Tjejers utsatthet – tal om utsatthet som det egentliga problemet	87
De professionellas tal.....	88
<i>Extremt utsatta tjejer</i>	92
<i>Den snälla och utsatta tjejen som använder våld</i>	95
<i>Anslutande reflektioner</i>	96

Tjejernas tal	97
<i>Extrem utsattbet</i>	101
<i>En problematisk utsattbet</i>	103
<i>Hellre våldsam än utsatt</i>	105
<i>Avslutande reflektioner</i>	107
Sammanfattande diskussion	108
Kapitel 6. Jämställdhet – tal om våld som en emancipatorisk kraft	111
De professionellas tal	112
<i>Våld som emancipation och betydelsen av svensket</i>	115
<i>En allt för jämställd tjej?</i>	117
<i>Avslutande reflektioner</i>	118
Tjejernas tal	119
<i>En stark tjej som står upp för sig själv</i>	120
<i>En alltför stark och våldsam tjej?</i>	122
<i>Tal om att stå upp för sig själv eller tal om utsattbet?</i>	124
<i>Avslutande reflektioner</i>	126
Sammanfattande diskussion	127
Kapitel 7. Ilska – tal om tjejs våld som ett uttryck för ilska	129
De professionellas tal	130
<i>Könsneutral ilska – könade känslouttryck</i>	131
<i>Avslutande reflektioner</i>	134
Tjejernas tal	135
<i>Könade känslor och känslouttryck</i>	136
<i>Tal om självreglering – att kontrollera sina känslouttryck</i>	138
<i>Tal om kontrollförlust – ”då svartnar det liksom”</i>	141
<i>Tal om ilska i syfte att påvisa problem</i>	145
<i>Tal om en arg och aggressiv tjej</i>	146
<i>Avslutande reflektioner</i>	148
Sammanfattande diskussion	148
Kapitel 8. Funktionalitet – tal om tjejs våld som uttryck för normbrytande funktionalitet	151
De professionellas tal	153
<i>Normbrytande funktionalitet och diagnosacceptans</i>	153
<i>Normbrytande funktionalitet eller normbrytande agerande?</i>	155
<i>Betydelsen av kön</i>	156
<i>Betydelsen av ålder, intelligens och social förmåga</i>	159
<i>Avslutande reflektioner</i>	160

Tjejernas tal	161
<i>Normbrytande funktionalitet och diagnosacceptans</i>	162
<i>Normbrytande funktionalitet och en utebliven diagnos</i>	165
<i>Funktionsvariation och diagnosmotstånd</i>	166
<i>Betydelsen av kön</i>	168
<i>Betydelsen av ålder, mognad och intelligens</i>	170
<i>Avslutande reflektioner</i>	171
Sammanfattande diskussion	172
Kapitel 9. Det mänskliga – tal om en obegriplig och galen tjej	175
Tjejernas tal	176
<i>Galenskap som en användbar subjektsposition</i>	179
Sammanfattande diskussion	180
Del 3. AVSLUT	185
Kapitel 10. Avslutande diskussion	187
Det typiska ”tjejtvalet”	187
Ett problematiskt våld som måste förklaras	189
<i>Utsatthet som egentligt problem</i>	190
<i>Ojämlighet som egentligt problem</i>	190
<i>Individuella svårigheter och bristande självkontroll som egentligt problem</i>	191
Ett irrationellt våld	192
En sista summering och avhandlingens bidrag	194
<i>Avhandlingens bidrag</i>	195
Epilog	197
Summary	198
Förkortningar	204
Referenser	205

Ett inledande tack

Det är vår vinter, utanför fönstren ligger Halsviken fortfarande täckt av is och som så många andra dagar är det här vid havet jag skriver orden. Det är en plats jag känner en enorm tacksamhet inför, likt inför alla er som varit del i denna process på alla era olika sätt. Att säga tack är också vad jag önskar göra just här, för utan er hade denna avhandling inte blivit skriven, kanske inte ens tilltänkt och definitivt inte färdig.

Till mina handledare Hanna Bertilsdotter Rosqvist och Marie-Louise Snellman, för ert stöd och er visdom! Tack Hanna, för din närvaro oavsett tid på dygnet och för att du vågade tro på mig fast du visste att jag gav mig ut på en vansinnesfärd. Tack Marie-Louise, för din respekt inför kunskapen, för dina välvilliga läsningar och för skärvorna du skrapat samman och byggt upp igen.

Till alla er som läst mina olika manus, lösryckta texter och lyssnat till mina presentationer och tankar under alla dessa år, för den inspiration ni gett och för era vänliga fingerpekningar. Ett särskilt tack till Elina Oinas, för din läsning av mitt slutseminariemanus och ett inspirerande samtal. Tack Ann-Louise Silfver, för skarpa läsningar, särskilt av mitt mittseminariemanus, och för att du gav mig modet till en monografi. Tack till mina grönläsare, Urban Markström och Malin Eriksson, för era viktiga kommentarer i slutskedet. Dessutom ett extra tack till alla kollegor på *Institutionen för socialt arbete* som läst och engagerat er i mitt arbete under åren som gått. Sedan finns det en person som haft en särskild betydelse för min akademiska tillvaro. Tack Bodil Formark, för alla akademiska äventyr, för att du gav mig en akademi att tro på och att vara i, för platsen i ert kök och resor tillsammans. Jag är dig evigt tacksam!

Under min doktorandtid har jag också haft förmånen att delta i olika forskarskolor och skrivsamarbeten. Först, tack till alla doktorander vid *Genusforskerskolan* vid *Umeå centrum för genusstudier*, för tillförsikt och delade texter. Ett extra tack till Malin Rönnblom, för dina läsningar och din skärpa, för att du stöttade mig att stå upp för mina idéer när det stormade som mest. Även ett extra stort tack till Inger Ekman, Ida Linander, Emelie Kristoffersson och Johanna Jers, för delade texter och tankar, och ett tillåtande sammanhang. Jag är tacksam för alla de ögonblick vi delat! Jag vill även säga tack till Linda Berg och Annelie Bränström-Öhman för att ni alltid gjort det lilla extra.

Jag vill också säga tack till alla som jag under åren fått arbeta med och lära mig av inom den så kallade *Diskurspsykologigruppen*. Ett särskilt tack till Anna-Karin Kuuse,

Eva Silfver, Hanna Bertilsdotter Rosqvist, Magdalena Sjöberg, Maria Härgestam, Maritha Jacobsson och Ulrika Widding. Dessutom vill jag säga tack till alla "flickforskare", inom ramen för *FlickForsk!* och *Tyttötutkimusverkosto*, som jag under mina år fått förmånen att möta och arbeta tillsammans med.

Att få möjligheten att dela doktorandtidens glädjeämnen, textfrustrationer och tankevrpor, men också livets tårar, med andra doktorander har för mig varit avgörande. Tack Inger Ekman, för att din dörr alltid varit öppen, för ditt förstånd (särskilt när jag helt förlorat mitt), för att det blev just du! Tack Hanna Dahlberg, för att du låtit mig vända och vrida på resonemangen oavsett om det gällt sociologisk teori eller livets våndor. Tack Faten Nouf, för två år av symbios, för delade processer, sorger och glädjeämnen. Tack Robert Grahn, för akademisk vända och för din vänskap. Tack Marcus Blom Nilsson, för delade funderingar och teoretiseringar. Tack Magnus Bergmark, för att du välkomnade mig in i doktorandlivet. Ett extra tack till Evelina Liliequist, för att du förstått även när jag vägrat låta dig läsa. Du har varit kaffet i vardagen och fyren när det stormar på havet.

Sedan finns det ett antal personer på *Institutionen för socialt arbete* som har gjort tiden som doktorand möjlig, inspirerande och lärorik. Tack Anna-Lena Perdahl och Petra Ahnlund, för att ni funnits där och stöttat på alla tänkbara sätt längs vägen. Tack Stefan Sjöström, för uppmuntrande ord och stöd under min tid i N.Z. Tack Stig-Arne Berglund, för att du tog dig an mig och varit en inspirerande pedagog med det sociala arbetets praktik närmast hjärtat. Tack Gudrun Hedberg och Ann-Sofie Grönlund, för stöd i undervisningens myller och för värmande skratt. Tack Kerstin Hamreby, för inspiration och din uppmuntran. Tack Marek Perlinski, för olika tips och vägledning i kvantitativ metod. Tack André Tetting, för stöd och för att du alltid haft koll på allt. Tack Ellinor Gustafsson, för pepp i arbetets slutskede.

Att färdigställa denna avhandling har inneburit att spurta utan ork och oändliga timmar med granskning av språk och formgivning. Tack Frida Lundberg, Mario Fjell och Malin Arnell, för er hjälp och ert stöd i slutskedet.

Det finns också ett sammanhang utanför akademien, även om tiden från datorn varit minimal den senaste tiden. Tack till mina nära, kära och älskade! Till Micke, för att du fann platsen vid havet och för en famn när texten och livet känts övermäktigt. Till Sara, Carro, Jenny, Kajsa, Klara, Amanda och Tanja, jag vet att avståndet varit långt men ni är mig alltid nära, tack för ert stöd och er vänskap. Till Ingeborg, Tom, Lalla, Pär, Lillemor och Anders, grannar har en ny innebörd, för utan er hade min vardag rasat.

Till Malin, till Annie och till Hasse, från första andetag, för att ni på era olika sätt hjälpt mig att ro denna avhandling i land och för att ni visat mig att världen är vacker och värd att kämpa för.

Till slut, tack till alla ungdomar och professionella på U142, för ett andra hem och för att ni visade vägen. Tack till alla som hjälpte till i rekryteringsprocessen. Störst av allt, tack till alla ni professionella och ni tjejer som lät era röster och erfarenheter höras i våra samtal, ni hjälpte mig att förstå så mycket mer. Jag är tacksam över ert förtroende!

Linda Arnell

Halsviken den 22 april 2019

Prolog

Jag är en tvåvägsventil utan filter,
en fläkt som står på max eller noll.
Jag har inget stopp,
jag är hela universum i en allt...
en alltför liten kropp.

Mina tankar är en vildsint tsunami,
min kropp är en hjälplös ocean.
Jag kastas mot klippor
och jag drunknar i mitt eget känslöhav.

*Jag är för stor, för stor, för stor för eran värld.
Jag är alldeles för mycket, jag är allt ni inte är.
Jag är för stor, för stor, för stor för eran värld.
Jag får inte plats i eran famn, ni kan aldrig bära allt det här.
(Olivia, sångtext, vers 1)*

Del 1.

INLEDNING

Kapitel 1. Avhandlingens bakgrund, syfte och problemområde

Antalet tonårsflickor 15–17 år som misstänks för våldsbrott har fördubblats på tio år. Våldet har dessutom blivit grövre och stämningen råare. Tjejerna drar sig inte längre för att lösa konflikter med knytnävarna. Förändrade attityder till våld bland minderåriga flickor märks även på akutmottagningar och i förhörssrum. Poliser och forskare talar nu om att tonårsflickors kriminella gärningar sker i skuggan av jämnåriga pojkars våld. De beskrivs som en glömd osynlig grupp där mer forskning och riktade insatser behövs. (Delaryd 2011, 29 november)

Det var år 2011, en höstdag i november, när jag öppnade dagstidningen och läste artikeln som ovan citerade utdrag är ifrån. Jag arbetade då som fältassistent och hade en tid tillbaka avslutat mina studier, som inkluderat två olika studentuppsatser om tjejers livssituationer i socialt utsatta områden i Stockholm (Arnell 2008, 2011). Intresset för tjejers livssituationer hade inte enbart präglat val av uppsatsämnen utan även mina tidigare yrkesval. Jag hade sedan 2004 arbetat inom olika sociala verksamheter, exempelvis på ungdomsgårdar, inom kolloverksamheter och kvinno- och tjejjoursverksamhet samt på en kvinnoavdelning inom Kriminalvården. Detta var verksamheter inom vilka jag på olika sätt kommit i kontakt med tjejers våld, och där jag suttit i samtal med tjejer och kvinnor som talat om sin egen våldsanvändning. Mitt intresse för tjejers liv och deras våldsanvändning grundar sig således i olika erfarenheter, men även i en övertygelse om att tjejers åsikter och en fördjupad förståelse för tjejers liv ger viktig kunskap om den sociala värld vi lever i.

Även om jag inte förstod det då, den där höstdagen 2011, startade ett långt grubbleri. Inte om huruvida tjejer slåss eller om våldet ökat, utan om hur tjejers våld begripliggörs. Det var särskilt två avsnitt i artikeln som väckte min nyfikenhet: ”Psyksiska problem vanliga bland tjejer som slåss” och ”Medan jämnåriga killar är ute efter makt och status är relationer ofta den utlösande faktorn bakom bråk mellan flickor” (Delaryd 2011, 29 november). Det är också detta denna avhandling kommit att handla om, eller mer specifikt, om hur tjejers våld och de tjejer som använder våld begripliggörs dels i tjejers eget, och dels i professionellas tal. Det våld som åsyftas kan här kort beskrivas i termer av en fysisk, relationell våldshandling. Tal om och begripliggörande av tjejers våld är avhandlingens röda tråd. Det genomsyrar textens alla delar, där föreställningar om våld, kön och femininitet kommer att vara i fokus. Samtidigt rör avhandlingen mycket mer, med anledning av att själva talet gör det.

Den lyfter exempelvis frågor om jämställdhet och mänsklighet, men även tjejers ilska, funktionalitet och utsatthet.

Tjejers våld på våldets arena

Girls' concerns are often not seen as political enough; after all, they are about girls who do not really matter. (Oinas 2015:125)

Trots att forskning med ett intresse för tjejers våld har ökat sedan början av 2000-talet (för avhandlingar inom en nordisk kontext se t.ex. Andersson, F. 2013; Henriksen 2013; Liljeholm Hansson 2014; Natland 2006; Uhnöo 2011) framhåller forskare, som exempelvis Sven Granath och Jenny Yourstone i den citerade tidningsartikeln ovan (Delaryd 2011, 29 november), att det fortfarande finns en stor kunskapslucka. Även om tjejers våld allt oftare inkluderas inom forskningen ligger fokus fortfarande i de flesta fall på killars våldsanvändning. Att tjejers våld hamnar i skymundan förklaras bland annat mot bakgrund av statistik, som visar på att merparten av de som använder våld är killar (Andersson, F. 2013; för statistik se t.ex. Berg, Sjögren, Hyllander & Söderström 2013; Brottsförebyggande rådet [Brå] 2017; Bäckman, Estrada, Nilsson & Shannon 2013; Estrada & Granth 2007; Frenzel 2016; Frenzel & Westerberg 2018; Ring 2013; Svensson & Ring 2007; Ungdomsstyrelsen 2013.). Att våld inte hade ett kön i vetenskaplig mening innan 2000-talet, som Gabriella Nilsson och Inger Lövkrona (2015:11) framhåller, och att "flickornas brottslighet ansågs så liten att den inte var värd att bry sig om", som Jerzy Sarnecki skriver (2003:205), kan också förstås som orsaker till forskningens bristande intresse för tjejers våldsanvändning.

Men även om forskning om tjejers våld historiskt sett varit ett litet forskningsområde finns exempel på att det alltsedan mitten av 1800-talet varit på agendan vid flera tillfällen (Gelsthorpe 2004; Natland 2006). Fram till 1970-talet uppfattades tjejers våldsamma agerande främst som ett brott mot tjejers och kvinnors förväntade medgörlighet, passivitet och sedlighet (Gelsthorpe 2004; Henriksen 2013). Det var först i början av 1980-talet som den våldsamma tjejen började uppmärksammas i den bemärkelsen vi talar om idag, med utgångspunkt i våld som kriminell handling istället för som föremål för olika former av sociala insatser inom välfärdssystemets regi (Chesney-Lind & Irwin 2008; Estrada 2001). I den amerikanska kontexten omskrevs tjejer som använde våld under denna tid som så kallade "hang-arounds" till killar i kriminella gäng, och därefter även som delaktiga i olika våldsamma handlingar (Chesney-Lind & Irwin 2008; för diskussioner inom en svensk kontext se t.ex. Pettersson 2005; Liljeholm Hansson 2014). I Sverige uppmärksammades

tjebers våld först på 1990-talet, främst i relation till psykiskt våld och mobbning, eller vad som benämns som relationellt våld gentemot andra tjejer. I början på 2000-talet börjar sedan intresset för tjebers användning av fysiskt våld öka.

Den främsta anledningen till att tjebers våld fick uppmärksamhet inom svensk forskning beskrivs vara att genusvetenskapliga perspektiv började inkluderas allt mer inom kriminologisk forskning (Estrada & Flyghed [2001]2007; Lander, Pettersson & Tiby 2003; Pettersson [2001]2013; Sarnecki 2003). Inom dagens forskning diskuteras frågan om tjebers våld inom ramen för olika forskningsområden. Exempel på detta är Sara Uhnoos (2011) och Susanne Liljeholm Hanssons (2014) avhandlingar, vilka är situerade inom ramen för socialt arbete. Även denna avhandling kan förstås vara situerad inom socialt arbete, men också som ett bidrag till genusvetenskaplig forskning om tjejer och ung femininitet och till det som vanligtvis benämns flickforskning.

Tjebers våld på tjebers arena

Inom den forskning som bedrivs om ungdomsvåld är det alltså inte självklart att tjejer inkluderas, utan fortfarande rör denna forskning främst killars våld. Även inom den tidiga ungdomsforskningen var fokus främst på ungdomar och ungdomskulturer förknippade med killar och killars livssituationer. Det var också som en reaktion på frånvaron av forskning om flickor, tjejer och unga kvinnor inom ungdomsforskningen som flickforskningen, eller det som internationellt benämns som *girlhood studies*, började växa fram på 1970-talet (Kearney 2009; se även; Driscoll 2008; Drotner 1993; McRobbie 1984, [1991]2000). Flickforskningens framväxt diskuteras dock inte enbart i relation till ungdomsforskningen och dess "könsblindhet", utan även i relation till det kvinnopolitiska projektet och det genusvetenskapliga forskningsfältet. Skälet till att flickor, tjejer och unga kvinnor hamnade i skymundan även inom detta forskningsfält beskrivs primärt som en följd av ålder som betydande faktor (Kearney 2009; se även Frih & Söderberg 2010).

Vid mitten av 1980-talet hade flickforskningen etablerat sig bland feministiskt inspirerade forskare (se t.ex. McRobbie 1984, [1991]2000; för en svensk kontext t.ex. Björkander-Mannheimer 1975; Dahlgren 1979; Ganetz & Lövgren 1991; Liljeström 1976, 1981) och 1986 gav *Kvinnovetenskaplig tidskrift* (numera *Tidskrift för genusvetenskap*) ut specialnumret "Unga kvinnor". Detta innehöll artiklar som rörde frågor om exempelvis unga kvinnors liv och framtidstankar (Norell 1986), flickkulturens plats inom ungdomsforskningen (Drotner 1986) och det sociala arbetet med tjejverksamheter och tjejer i socialt utsatta områden (Björner, Gustafsson & Merta 1986). Denna tidiga flickforskning skapade en relativt enhetlig bild av tjejer och

flickskap, där skillnader inom och mellan olika grupper sällan problematiserades (Ambjörnsson, F. 2009:69). Framme vid början av 1990-talet ökade mängden forskning om tjejer. Fokus låg då ofta på de problem som antogs vara specifikt kopplade till tjejer och handlade exempelvis om tjejers utsatthet och dåliga självförtroende (Ambjörnsson, F. 2004:29–30; se även Frih & Söderberg 2010).

Flickforskning har med tiden vuxit till ett brett tvärvetenskapligt forskningsfält som intresserar sig för tjejers liv, erfarenheter och subjektsskapande kopplat till olika maktrelationer (för avhandlingar inom en nordisk kontext se t.ex. Ambjörnsson, F. 2004; Dmitrow-Devold 2017; Formark 2010; Lundström 2007; Mulari 2015; Nielsen, A. 2015; Oinas 2001; Peuravaara 2015; Rönnbäck 2015; Sixtensson 2018; Strömbäck 2014). Tjejers våld är dock fortfarande ett outforskat område inom flickforskningen. Detta trots att idéer om en problematisk, besvärlig, och normbrytande tjej har en lång historia inom forskning om tjejers liv och erfarenheter.

Betydelsen av olika tal om tjejers våld

Tjejers våld kan, med utgångspunkt i ovan förda diskussioner, förstås som ett relativt outforskat område. Dessutom betonar forskare, som Melissa Levy (2012), bristen på forskning om tjejers våld utifrån tjejers egna perspektiv. Att lyfta fram tjejers meningsskapande kan därför förstås vara viktigt för att generera ny kunskap och nya perspektiv på våld. Forskare framhåller dessutom att våld ges olika betydelser beroende av vem det är som talar om det (Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2003; Arif 2015; Uhnoo 2011) och att det är viktigt att inkludera ungas röster då forskning om våld annars riskerar att formuleras enbart utifrån vuxnas perspektiv. Sara Uhnoo (2011) visar exempelvis på att det som unga formulerar som skojbråk – ett skämtsamt bråk mellan kompisar – av vuxna snarare ges en allvarligare betydelse. Enligt Katherine P. Luke (2008) är det dock viktigt att inkludera även professionellas perspektiv. Luke (2008) förklarar detta utifrån att de professionella sällan har redskap, kunskap eller resurser för att möta tjejers våldsanvändning och själva ofta upplever att det kan vara svårt att bemöta tjejer som använder våld.

Att inkludera olika personers tal om våld gör det möjligt att ta del av olika perspektiv på och olika sorters meningsskapande om detsamma. Detta meningsskapande kan emellertid skilja sig åt även inom gruppen tjejer eller inom gruppen professionella. Linda M. Waldron (2011) talar exempelvis om hur tjejers egna erfarenheter av att använda våld påverkar hur våldsanvändningen begripliggörs. Medan tjejer som har erfarenhet av att använda våld rättfärdigar den egna våldsanvändningen genom tal om bakomliggande orsaker, ser talet från tjejer utan sådan erfarenhet annorlunda ut. Denna grupp beskrivs istället tala om tjejers våld dels i relation till föreställningar om

sexualitet, femininitet och kön, där våldsanvändande tjejer beskrivs som pojkflickor eller ”gay girls”, dels i relation till föreställningar om klass och etnicitet, där våldsanvändande tjejer beskrivs som ”getto girls” (Waldron 2011:1317–1319). Samtidigt framhåller Anna-Karin Andershed och Debra J. Pepler (2013) att tjejer som uppvisar aggressivitet eller använder våld sällan erkänner detta själva.

Nikki Jones (2008) talar också om att tjejer förhåller sig annorlunda till sin egen användning av våld jämfört med killar. Tjejer beskrivs förklara våldet som ett ”nödvändigt ont” och inte som ett sätt att iscensätta femininitet, medan killar beskrivs normalisera den egna våldsanvändningen och tala om den som ett sätt att iscensätta maskulinitet. Tjejers erfarenheter av att använda våld beskrivs dessutom som starkt kopplade till just erfarenheter av att växa upp som tjej (Batchelor, Burman & Brown 2001; Jones 2004; Garcia & Lane 2010). Hur tjejers våld begripliggörs varierar enligt Waldron (2011) också i relation till våldets olika former och enligt Elvira Arif (2015) påverkar och begränsar föreställningar om kön och femininitet möjligheterna för tjejer att alls tala om sin egen användning av extroverta och aggressiva handlingar mot andra i termer av våld (se även Honkatukia, Nyqvist & Pösö 2007; Brown, Chesney-Lind & Stein 2007). Samtidigt framhåller forskare att våld i de allra flesta fall begripliggörs som problematiska eller moraliskt felaktiga handlingar också av ungdomar som själva använder våld (t.ex. Natland 2006; Pettersson 2003b; Uhnoo 2011). Att undersöka olika gruppers tal om tjejers våld är därför av betydelse för att nå en ökad kunskap. Av detta skäl har jag valt att inkludera både tjejers och professionellas tal i denna studie.

Syfte och frågeställning

En undersökning av tjejers våld kan ske på en rad olika sätt och utifrån en rad olika perspektiv. Jag har valt att utgå ifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv med ett intresse för människors meningsskapande. Avhandlingens empiriska material utgörs därför av olika slags tal om tjejers våld. Detta tal har skapats inom ramen för två delstudier. Den ena studien är baserad på intervjuer och kreativa metoder med sju tjejer/unga kvinnor¹ i åldrarna 18–23 år, som alla har egen erfarenhet av att använda utagerande handlingar och våld. Den andra studien är baserad på fokusgrupps-

¹ Jag har valt att använda mig av termen tjej, snarare än ung kvinna, vilket grundar sig i att det var den termen de flesta av de deltagande tjejerna själva använde (jmf. Henriksen 2013) men också i att såväl tjejernas som de professionellas meningsskapande främst cirkulerar runt tiden som tonåring. Tjej är också ett begrepp som, i enlighet med avhandlingens socialkonstruktivistiska perspektiv, kan förstås som socialt och kulturellt konstruerat, vilket ringar in både kön, ålder och en viss tidsram. En tidsram som får betydelse genom föreställningar och samhällets normer (Ambjörnsson, F. 2004:28). Betydelsen av tjej eller flickskap varierar också i relation till olika kontexter. Samtidigt påverkar även andra faktorer och maktrelationer, såsom exempelvis etnicitet, funktionalitet, klass och sexualitet vilken innebörd som tjej och flickskap ges.

intervjuer med elva professionella² med erfarenheter av att på olika sätt möta och arbeta med tjejer och/eller våld.

Avhandlingens övergripande syfte är att undersöka och analysera tal om tjejers våld. Detta med särskilt fokus på hur föreställningar om våld, kön och femininitet används och hur dessa föreställningar möjliggör respektive begränsar hur tjejers våld begripliggörs. De centrala frågeställningarna är: hur begripliggörs tjejers våld och de tjejer som använder våld, samt vilken betydelse ges kön och femininitet i tjejernas och de professionellas tal? Jag intresserar mig således för det meningsskapande som sker i tjejernas och de professionellas tal och ansluter mig därmed till forskare som undersöker och intresserar sig för tjejers subjektsskapande och hur tjejers våld begripliggörs och ges mening (se t.ex. Brown 2010, 2012; Campbell 1987; Henriksen 2013; Miller 2001; Natland 2006). Förhoppningen är att nå en fördjupad kunskap om och större förståelse för tjejers våld.

Avhandlingens analytiska fokus rymmer emellertid inte bara frågor om våld, kön och femininitet. Anledningen till detta är att tjejernas och de professionellas tal inte enbart sker inom ramen för dessa diskurser utan sammanflätas med andra diskurser, vilka rör utsatthet, jämställdhet, känslor, funktionalitet och vad som ryms inom ramen för vad som betraktas som mänskligt. Genom att visa på hur tjejers våld och de tjejer som använder våld begripliggörs i olika tal är min målsättning även att visa på talets konsekvenser. Detta innebär mer specifikt att synliggöra hur olika diskurser möjliggör och begränsar hur tjejers våld kan begripliggöras och hur det är möjligt att begripliggöra tjejer som använder våld eller tala om sig själv som en våldsanvändande tjej. Det innebär också att synliggöra hur dessa olika förståelser av våld påverkar möjligheter till, begränsningar av eller antaganden om behov av stöd och hjälp.

I vålds- och flickforskningens spår

I detta avsnitt avser jag att beskriva några av de olika sätt på vilka tjejers våld begripliggjorts inom vålds- och flickforskning. Fokus ligger på olika sätt att begripliggöra våld, kön och femininitet som har relevans för hur tjejers våld begripliggörs i tjejernas och de professionellas tal.

² Jag har valt att använda mig av termen professionella med anledning av att de professionella som deltar i studien rör sig inom olika yrkesområden. De professionella som deltar är personer som på olika sätt arbetar med ungdomar och/eller våld och som har erfarenhet av att möta tjejer som använder utagerande handlingar och våld. Valet av professionella har alltså utgått från deras yrkeserfarenheter av att arbeta med sociala aspekter av ungas tillvaro, vilket inkluderar förebyggande, uppsökande eller stödjande arbete.

Moralpanik eller samhällsproblem?

Att forskningsintresset för tjejers våldsanvändning har ökat under de senare decennierna kan, som jag tidigare nämnt, förstås som en följd av en ökad användning av genusperspektiv inom den kriminologiska forskningen. Det kan även förstås utifrån en allmän föreställning om tjejers ökade våldsanvändning och mot bakgrund av rapporter som påvisar att tjejers våld har ökat sedan 1990-talet. Statistik från Brottsförebyggande rådet (Brå) visar exempelvis på en ökning av tjejers såväl som kvinnors hot- och våldsbrott mellan 1995 till 2007 (Hollari 2007). Nyare statistik visar emellertid på att antalet tjejer misstänkta för brott har minskat under perioden 2008–2017 (Brå 2018). Inte heller självskattningsformulär visar samma uppgång som i tidigare statistik påvisat (Estrada, Pettersson & Shannon 2012; Ring & Öberg 2012; Ring 2013). I själva verket rapporterade tjejer en minskad användning av våld mellan 1995 och 2011 (Ring 2013). Enligt Brå (2017) har dessa självrapporteringar varit stabila för både högstadie- och gymnasietjejer sedan början av 2000-talet, även om en mindre ökning av tjejers, såväl som killars, våldsanvändning skett mellan 2015 och 2017 (Frenzel & Westerberg 2018). När det gäller det som anges vara den vanligaste formen av våldsbrott – vilket enligt Skolundersökningen om brott (SUB) definieras som att ha ”slagit någon så att denne fick ont, men inte så att händelsen föranledde behov av sjukvård” – uppger 21 procent av tjejerna och 30 procent av killarna i årskurs nio att de använt denna form av våld under det senaste året (Frenzel & Westerberg 2018:49). Detta kan jämföras med 19 respektive 27 procent år 2015 (Frenzel 2016). När det gäller grövre former av våld – vilket enligt SUB definieras som att avsiktligt slå någon så att den som slår tror eller vet att personen har behövt uppsöka vård – uppger 2 procent av tjejerna och 3,8 procent av killarna att de använt grövre våld under det senaste året (Frenzel & Westerberg 2018:49).

Om tjejers användning av våld har ökat eller ej har diskuterats bland forskare sedan början på 2000-talet (se t.ex. Estrada 2001; Estrada, Bäckman & Nilsson 2016; Ring & Öberg 2012; Svensson & Ring 2007). Filipe Estrada (2001) ställde tidigt frågan om huruvida föreställningen om tjejers ökade användning av våld snarare kan ses som ett tecken på en ökad oro eller moralpanik. Liknande resonemang har även förts internationellt, där kritiken handlat om samhällets minskade tolerans för våldsbrott, föräldrars attitydförändringar, förstärkningar av polisens satsningar mot våldsbrott samt om huruvida förändringar inom rättssystemet påverkar hur ungdomars brottslighet förstås, med följd att antalet anmälda brott ökar (se t.ex. DeKeseredy 2010; Feld 2009; Goodkind, Wallace, Shook, Bachman & O'Malley 2009). Enligt de som ifrågasätter att det faktiska våldsanvändandet bland tjejer ökat har dessa förändringar även inneburit att tjejers normbrytande och problematiska handlingar har gått från att ses som ett uppförandeproblem och brott mot femininitetsnormer,

till att i högre grad förklaras som ett våldsproblem inom ramen för rättsväsendet (Adler & Worral 2004; Irwin & Chesney-Lind 2008).

Att forska om tjebers våld innebär enligt Sidsel Natland (2006) att ge sig in på ett känsligt område och ett laddat juridiskt och politiskt fält (se även Liebling & Stanko 2001). Det är inte heller alltid okomplicerat att tala om en (vålds)handling mellan offer och förövare, då vad som förstås som våld och vad som anses (o)acceptabelt eller (il)legitimt är föränderligt. Hur våld begripliggörs kan därmed förstås som skiftande i relation till våldsförståelse, vilka teorier som används och vilket perspektiv eller fält en tar avstamp i. I de följande två avsnitten – *I våldsforskningens spår* och *I fläckforskningens spår* – ska jag därför kort blicka tillbaka på hur tjebers våld och de tjejer som använder våld begripliggjorts under olika epoker sedan mitten av 1800-talet och fram till idag.

Tjebers våld i våldsforskningens spår – en kort tillbakablick

För att förstå och förklara ungas normbrytande, deras våldsanvändning och brottslighet har forskare använt en rad olika perspektiv, om än i olika stor utsträckning och inom olika vetenskapstraditioner. Inom den tidiga forskningen om våld och brottslighet, på 1800-talet och början på 1900-talet, låg ett tydligt fokus på biologiska förklaringar. Tjebers våld begripliggjordes då utifrån den biologiska kroppen och förklaringarna baserade sig på allt ifrån dess fysiska utseende till föreställningar om mänsklig (under)utveckling (Chesney-Lind & Shelden 2004; Gelsthorpe 2004). Utifrån ett biologiskt perspektiv begripliggjordes tjebers våld även genom att hänvisa till hjärnans kemiska substanser och kroppens hormonnivåer (Stanko 2003). Lorraine Gelsthorpe (2004) diskuterar även föreställningar om relationen mellan menstruation och brottslighet och visar på hur kvinnors brottslighet och normbrytande agerande historiskt förklarats i relation till den perioden i månaden då kvinnor har sin mens (se även Lombroso & Ferrero 1895; Pollak 1953). Dessa biologiska förklaringar till våld skulle kunna sägas tillhöra den kriminologiska historien, men Sarnecki framhåller att dessa tankegångar ”upplever en stark renässans i våra dagar” (2003:130).

Även psykologiska förklaringar användes i den tidiga forskningen om kvinnors våldsanvändning och brottslighet. Kvinnors beteende förklarades då med hänvisning till exempelvis sinnessjukdom och olika ”defekter” vilka, i linje med ovan resonemang, ofta relaterades till kvinnans biologi (Gelsthorpe 2004). I spåren av de biologiska och psykologiska perspektiven började neuropsykiatriska förklaringar växa fram under andra halvan av 1900-talet. Tal om hyperaktivitet, koncentrations-svårigheter och svårigheter med sociala relationer och empati kom att användas för

att begripliggöra ungas våld, brottslighet och andra problematiska eller normbrytande handlingar (Sarnecki 2003). Vid denna tid började också tjejers våld och brottslighet förknippas med emotionell instabilitet, dålig självkänsla och psykiska problem (Gelsthorpe 2004).

Under 1960- och 1970-talet växte intresset för sociala teorier, även om sociala faktorer diskuterades redan i slutet av 1800-talet (se t.ex. Morrison 1895). Detta innebar att istället för att fokusera på individuella problem eller ”defekter”, försökte forskarna förstå och begripliggöra våld och brottslighet i relation till den sociala och samhälleliga kontexten. Under denna tid utvecklades således en rad olika sociala teorier för att förklara ungas våld och brottslighet (för överblick se t.ex. Chesney-Lind & Shelden 2004). Att som barn ha blivit utsatt för våld, direkt eller indirekt, beskrivs exempelvis ofta som en orsak till att en person själv använder våld (Isdal [2000]2017; se även Andersson & Cater 2014; Moylan m.fl. 2010). Många forskare, exempelvis Laurie Schaffner (2007), framhåller även att tjejer som använder våld upplevt olika former av utsatthet (se även Brown, Chesney-Lind & Stein 2007; Luke 2008). Detta kan relateras till vad som brukar benämnas som våldets sociala arv, vilket Nilsson och Lövkrona beskriver som idéer om att den som använder våld själv har ”haft en olycklig barndom eller själv blivit slagen och därigenom socialiserats in i ett våldsamt beteende” (2015:75).

Framväxandet av sociala teorier beskrivs ha lett till att faktorer så som kön, klass och sociala relationer kommit att få stor betydelse för att förklara våld och annat normbrytande agerande. Utifrån de socialkonstruktivistiska teorier som växte fram blev det även möjligt att förstå avvikande agerande, våld och andra sociala problem som konstruktioner, snarare än som på förhand givna problem. Samtidigt beskrivs detta tänkande, med dess relativistiska utgångspunkter, helt ifrågasätta den ”traditionella forskningen om brottslighet” (Sarnecki 2003:187). Detta med hänvisning till att brottslighet, liksom våld, utifrån dessa teories relativistiska perspektiv måste förstås som något föränderligt, kontextuellt beroende och omöjlig att ta förgivet.

Under de senaste årtiondena har även olika feministiska teorier tagit plats inom våldsforskningens område, vilket inneburit att betydelsen av makt, ett patriarkalt system och strukturellt våld har uppmärksamrats alltmer, också inom forskning om tjejers våld och brottslighet. Enligt Gelsthorpe har feministiska teories största bidrag varit ”to highlight that our knowledge of female offenders has been beset with myths, muddles and misconceptions” (2004:23). Det är detta virrvarr av myter eller föreställningar om den våldsamma tjejen som jag ska ägna följande avsnitt åt.

Tjejers våld i flickforskningens spår – en kort tillbakablick

Vissa beteenden har genom hela det tidiga 1900-talet lett till stämpeln ”vanart” när en flicka uppvisade dem. (Hamreby 2004:172)

Under historien har tjejer som använder våld begripliggjorts på flera olika sätt. Cecilia Riving (2005) talar exempelvis om hur tjejers användning av våld ansågs strida mot 1800-talets femininitetsideal och föreställningar om ömhet, passivitet och underkastelse. Tjejers våldsanvändning, men även andra former av normbrytande agerande, betraktades också som ett brott mot dåtidens sexualmoral och samhällsnormer. Om användningen om våld dessutom ansågs passera gränsen för det opassande, beskrivs det ha lett till sjukdomsförklaring (Riving 2005; se även Chesney–Lind 1989; Godfrey 2004). Dessa tidiga förståelser kan relateras till Cesare Lombrosos och William Ferreros (1895) biologiska teorier, vilka i slutet av 1800-talet beskriver den våldsamma eller brottsliga tjejen som å ena sidan avvikande och underutvecklad, å den andra som listig och ondskefull. Detta vävs samman med föreställningar om exempelvis sexualitet, ålder och utseende:

[L]et a female delinquent be young and we can overlook her degenerate type, and even regard her as beautiful; the sexual instinct misleading us here as it does in making us attribute to women more sensitiveness and passion than they really possess. And in the same way, when she is being tried on a criminal charge, we are inclined to excuse, as noble impulses of passion, acts which arise from the most cynical calculations. (Lombroso & Ferrero 1895:97)

Lombrossos och Ferreros teorier beskrivs haft betydelse under lång tid (Sarnecki 2003) och samtida forskning visar också på att tjejer som använder våld än idag framställs som ondskefulla med en farlig dold aggressivitet som hotar normativa ideal för femininitet (se t.ex. Brown 2012; Chesney-Lind & Eliason 2006; Ringrose 2006). Kerstin Hamreby (2004) talar även om att föreställningar om en besvärlig, avvikande och ”vanartig” tjej har påverkat vilka åtgärder som historiskt har vidtagits för att ”komma tillrätta med” tjejers normbrytande agerande inom en svensk kontext. Louise Lindblom (2016) framhåller vidare att tjejer även under 1900-talets början omhändertogs när det ansågs att (norm- eller sedlighets-) brottet grundade sig i deras egen utsatthet, till exempel efter sexuella övergrepp.

För att göra tjejer som använder våld begripliga utan att hota normativa ideal för kön och femininitet, har tjejers våld historiskt gjorts till en avvikelse. Alternativt har tjejer som använder våld begripliggjorts med hänvisning till tjejers ”naturliga tillstånd”, inkluderat emotionell instabilitet, dålig självkänsla och psykiska problem

(Burman, Brown & Batchelor 2003; Gelsthorpe 2004). Sinikka Aapola, Marnina Gonick och Anita Harris (2005) talar också om hur tjebers normbrytande mer generellt begripliggjordes i relation till idéer om en hysterisk tjej och neurotisk galenskap under förra sekelskiftet. Under 1900-talet började dock föreställningar om tjebers normbrytande och våld allt mer övergå från att handla om deras emotionalitet och hysteri till att allt mer handla om idéer om tjebers sårbarhet och utsatthet. Tjebers utsatthet har i större utsträckning också varit föremål för forskning än tjebers egen användning av våld. Detta kan relateras till de sociala och feministiska perspektiv på makt, kön och våld som växte fram under 1900-talets andra hälft. Sambandet mellan utsatthet och våld kan även relateras till föreställningar om barns och ungas sårbarhet och oskyldighet, vilket Anneke Meyer talar om på följande vis:

[T]he discourse of innocence constructs the concept of *innate* vulnerability, which creates a particularly close fit between notions of innocence and vulnerability. (Meyer 2007:102, kursivt i original)

I kontrast till detta riskerar unga som bryter mot föreställningar om sårbarhet, skörhet och utsatthet, genom att exempelvis använda våld, istället att framställas som elaka och onda (Meyer 2007). Studier om tjebers våld lyfter också ofta fram tjebers utsatthet för vanvård och för psykiskt, fysiskt och sexuellt våld för att begripliggöra deras våldsanvändning (se t.ex. Burman, Brown & Batchelor 2003; Chesney-Lind 1989; Schaffner 2007). Samtidigt belyser forskare som exempelvis Susan Batchelor (2009) även vikten av att inte enbart se till deras utsatthet utan även betrakta tjejer som sociala aktörer, vars våld kan förstås som ett sätt att hantera sin egen utsatthet och den egna livssituationen.

Även om det är tjebers sårbarhet och utsatthet som fortfarande ofta är i fokus inom flickforskningens olika områden, talas det idag även om en ”ny slags tjej”. Det är en tjej som vanligtvis beskrivs i termer av stark, självständig och aktiv och som görs begriplig i relation till tjebers emancipation och strävan efter jämställdhet (Formark & Bränström-Öhman 2013; se även Aapola, Gonick & Harris 2005; Nielsen, H. B. 2004; Björck 2013; Budgeon 2013) Detta är en strävan som kan förstås inkludera målsättningen att alla barn och unga ska ges samma stöd, möjligheter och livsvillkor (Söderlind, Sköld & Malmberg 2013). Heta Mulari (2015) diskuterar också denna ”nya tjej”, som en del av den neoliberal samhällspolitiska utveckling som skett inom den svenska kontexten, både som kritisk till och möjliggjord av de individualistiska strömningarna. Denna självständiga och starka tjej, möjliggjord av individualistiska strömningar, beskrivs även som en ung problematisk tjej som är svårplacerad, flexibel och bryter (allt för mycket) mot sociala normer (McRobbie [1991]2000:201; se även Budgeon 2013; McRobbie 2008; Tincknell [2011]2013).

Utifrån ett historiskt perspektiv på tjejers våld är denna ”nya” och problematiska tjej möjlig att förstå i relation till dåtidens politiska oro för att jämställdhet skulle leda till att tjejer blev upproriska och våldsamma. En oro som grundat sig i antaganden om att tjejers (och kvinnors) frigörelse skulle medföra större handlingsutrymme och tillgång till samhället, inklusive arenor för våld och kriminalitet, och att de därför skulle börja använda våld i större utsträckning (Pollak 1953; se även Chesney-Lind & Irwin 2008; Smart 1976; Steffensmeier 1980). Även om det är stora skillnader mellan 1800-talets samhälle och dagens, framhåller forskare, som exempelvis Sarnecki (2003) och Aapola, Gonick och Harris (2005), att historiska perspektiv påverkar hur (tjejers) våld och (vålds användande) tjejer begripliggörs än idag.

Kapitel 2. Teoretiska och metodologiska utgångspunkter och centrala begrepp

I detta kapitel avser jag att presentera det teoretiska och metodologiska perspektiv som utgör grunden för denna avhandling. Detta perspektiv baserar sig på tankar och idéer från socialkonstruktivism och ett diskurspsykologiskt perspektiv. Centralt i socialkonstruktivismen är språket och ett antagande om att det är genom språket och sociala processer som menings- och subjektsskapande sker. Detta medför att metoder som bygger på exempelvis diskursanalys och olika former av berättande tillskrivs stor betydelse (Lykke 2009:165). Då syftet med denna avhandling är att undersöka och analysera tal om tjejers våld och söka nå en större förståelse för hur tjejers våld begripliggörs via språket, har jag även valt att ta stöd i och inspireras av ett diskurspsykologiskt perspektiv. Detta är ett perspektiv som främst bygger på sammanvävda idéer från diskursanalys och socialpsykologi och som, i likhet med socialkonstruktivismen, utgår från antagandet att det är i själva talet, eller genom språket, meningsskapande sker (Potter & Wetherell [1987]2014).

Det diskurspsykologiska perspektivet rör sig på både mikro- såväl och makronivå. På mikronivå görs en mer djupgående konversationsanalys och på makronivå en bredare diskursanalys. Även om det teoretiska ramverket jag har valt för denna avhandling främst rör sig på en makronivå, med inspiration från Margaret Wetherells och Jonathan Potters diskurspsykologiska tänkande från slutet av 1980-talet och framåt (se t.ex. Potter & Wetherell [1987]2014; Wetherell & Potter 1992; Wetherell 1998, 2012), rör sig analyserna även på mikronivå. Detta sker med inspiration från olika forskare jag funnit vara av betydelse för att förstå och analysera tjejernas och de professionellas tal och vad de söker åstadkomma genom detsamma (se t.ex. Pomerantz 1986; Billig [1987]1996; Edwards & Potter 1992; Magnusson 2005, 2008). För mig har kombinationen mellan det diskursiva och det sociala, aktiva, meningsskapande subjektet, men även frågor om makt och retorisk kontext, varit avgörande för valet av perspektiv.

Diskursens och talets betydelse

En central del i ett diskurspsykologiskt perspektiv är, förutom språket som betydelsebärare, det som benämns diskurs. En diskurs förstår jag, med stöd i Potters & Wetherells definition, som innefattande all form av språklig kommunikation och alla former av texter ([1987]2014:7). Diskurser fungerar på detta sätt som ramar för vad som är möjligt att tala om eller ej och för hur det är möjligt att göra sig själv och sin omvärld begriplig (Foucault [1969]2011). Michael Billig ([1987]1996) framhåller

också att diskurser inte är enhetliga utan behöver förstås som komplexa och föränderliga. Samtidigt är det viktigt att belysa att diskurser har verkliga och sociala aspekter som påverkar hur våra sociala världar (re)produceras och förstås (Wetherell & Potter 1992:86–87). Liksom Wetherell och Potter (1992:7) har jag avsikten ”to gain a better understanding of social life and social interaction from [my] study of social texts”. Forskarens (min) uppgift är således inte att rekonstruera deltagarnas tal utan, som G. Nigel Gilbert och Michael Mulkay (1984:15) framhåller, att analysera hur mening kring erfarenheter och sociala värden och världar skapas via språket.

Med talet i fokus och betydelsen av retorisk kontext

Fokus för det diskurspsykologiska perspektivet ligger, som jag nämnt ovan, på det menings- och subjektsskapande som sker via språket och på hur mening förhandlas och dekonstrueras inom ramen för olika diskurser. I denna avhandling intresserar jag mig för det meningsskapande som sker i olika former av text- och talhandlingar. Det går dock att närma sig personers meningsskapande på en rad olika sätt, där metoden kan betraktas som ett redskap för att samla in eller skapa det empiriska material som på bästa sätt kan ge en djupare förståelse för de fenomen vi undersöker (Ryen 2004). För att kunna undersöka hur tjevers våld begripliggörs har jag valt att använda olika metoder – intervjuer, kreativa metoder och fokusgruppsintervjuer – som alla syftar till att närma mig ett meningsskapande som sker via språket. I avhandlingen har jag valt att främst använda mig av begreppet tal, även i analysen av de delar av materialet som utgörs av olika typer textmaterial. Samtidigt använder jag begrepp som exempelvis samtal, resonemang, argumentation, minnesanteckning och sångtext för att benämna det som genereras genom de kreativa metoderna och de olika intervjuerna.

Det meningsskapande som sker genom talet förstår jag som skapat genom interaktion mellan forskare och deltagare. Detta innebär att jag ser mig själv som medskapare till det tal och den mening som skapas. Jag förstår dessutom talet som konstruerat i relation till olika sammanhang, eller det som Billig ([1987]1996) talar om som retoriska kontexter. En retorisk kontext kan förstås som det sammanhang inom vilken talet uttrycks och mening förhandlas, exempelvis intervjusituationen. En retorisk kontext kan även förstås som implicit. En implicit retorisk kontext är, enligt Billig, speciell i så motto att den inte åsyftar interaktionen mellan talare och lyssnare, utan istället åsyftar en vidare kontext som talaren förhåller sig till ([1987]1996:118). Denna kontext kan innefatta andra diskurser än de som finns närvarande i intervjusituationen, vilket påverkar meningsskapandet, om än ibland outtalat.

Ett exempel på en implicit retorisk kontext i denna studie är det terapeutiska samtalsrummet. Det är en retorisk kontext som inbegriper föreställningar om ett terapeutiskt tal och förväntningar på att tal eller bekännelser ska leda till att den som talar mår bättre (jmf. McLeod & Wright 2009; Johansson 2010a).³ Andra betydelsefulla implicita retoriska kontexter som framkommer i det empiriska materialet är hem, skola, media och välfärdsstatens trygghetssystem. Vad som framstår som möjligt att tala om i relation till en retorisk kontext kan alltså skilja sig från vad som framstår möjligt att tala om eller argumentera för i relation till en annan retorisk kontext. Talet sker således inte i ett vakuum, utan är ett socialt görande som sker i relation till olika diskurser, vilka fungerar som ramar för vad som är möjligt att tala om eller ej och det som utgör själva argumentationens motpol (Billig [1987]1996; se även Potter & Wetherell [1987]2014).

Subjektivitet och makt

I formulerandet av sina diskurspsykologiska tankegångar lyfter Wetherell och Potter (1992) subjektets framträdande roll som aktiv deltagare i de meningsskapande processer som sker via talet (se även Billig [1987]1996). Vidare förstås en person inte som att den "är" en viss identitet, utan som att den formulerar, uttrycker och positionerar sig på olika sätt inom olika retoriska kontexter. Subjektspositioner förstås därmed inte som statiska eller givna utan som rörliga, iscensatta, hybrida och konstruerade, om än begränsade av tillgängliga diskurser. Att tala om eller inta en viss subjektsposition sker dock inte på nytt varje gång vi talar, utan vid varje nytt tillfälle står det i relation till tidigare tal (Wetherell & Potter 1992). Vissa subjektspositioner kan dessutom framstå som lättare att inta eller tala om, medan andra framstår som problematiska eller obegripliga, beroende av vilka diskurser som finns tillgängliga i den givna kontexten (Potter & Wetherell [1987]2014). Billig ([1987]1996) framhåller dessutom att människor helst undviker en obegriplig eller problematisk position och därför (om)förhandlar och argumenterar för en begriplig och/eller eftersträvansvärd position. Detta kan relateras till förväntningar, ideal och maktstrukturer som finns närvarande i specifika retoriska kontexter (Wetherell 1998; Taylor 2005). För att förstå hur mening skapas och varför vissa subjektspositioner framstår som lättare att inta än andra kan därmed ett maktperspektiv vara till hjälp. Enligt Wetherell och Potter (1992:86) gör teorier om makt det möjligt att undersöka.

³ Julie McLeod och Katie Wright (2009) talar om två olika om än sammanvävda terapeutiska förståelser. En institutionaliserad, med fokus på interventioner, övervakning och självreglering, och en kulturell, med fokus på kommunikation, självutlämning och tal eller bekännelse som en väg mot välmående. Det terapeutiska samtalsrummet kan förstås inrymma båda dessa terapeutiska förståelser, vilka inverkar på vad som framstår möjligt eller önskvärt att tala om inom intervju situationens retoriska kontext.

[T]he specification in reality and the social in discourse – how agents and subjects are formed, how the social world is grouped and categorized, how material interest and the nature of relevant objects are determined. (Wetherell & Potter 1992:86)

Vad som framstår som möjligt att tala om, hur mening skapas och vilka subjekspositioner som framstår som eftersträvansvärda kan alltså förstås som ett resultat av olika maktstrukturer. Diskurser kan därmed ses som något mer än ramar för vad som är möjligt att tala om eller ej; de innefattar en maktaspekt som påverkar sociala relationer och som reproduceras dagligen genom våra vardagliga handlingar (Wetherell & Potter 1992), en makt som, med Stuart Halls ord, ”operates in conditions of unequal relations” ([1997]2003:261).

Subjektskapande sker alltså inom ramen för olika diskurser och de maktstrukturer som är del av hur världen struktureras. Eller som Michel Foucault uttrycker det:

[P]ower reaches into the very grain of individuals, touches their bodies and inserts itself into their actions and attitudes, their discourses, learning processes and everyday life. (Foucault [1980]1988:39)

Att förstå makt som något som omgärdar oss och som en del i vårt subjektskapande, som närvarande i diskurser och internaliserat i människors tal, görande och självdisciplinerande praktiker, gör det också möjligt att förstå makt som en del i meningsskapande processer. För att förstå hur detta fungerar tar jag stöd i Foucaults teorier om en produktiv makt. Det är en makt som inte utövas i form av våld eller krig utan som kan förstås vara nära kopplad till ett system av normer, eller med andra ord, intersubjektiva och underförstådda regler eller förväntningar, som fungerar disciplinerande och kontrollerande (Foucault [1976]2002) och som enligt Foucault

[T]ravurses and produces things, it induces pleasure, forms knowledge, produces discourse. It needs to be considered as a productive network which runs through the whole social body. (Foucault [1980]1988:119)

Den produktiva makten fungerar på detta sätt normerande, ålägger homogenitet och gör det samtidigt möjligt att få syn på det gränsöverskridande, det som bryter mot normen och på föreställningar om det avvikande och annorlunda (Foucault [1979]1991:184). En produktiv makt utövar ett konstant tryck att anpassa sig efter normen (Foucault [1979]1991:182). Maktens strukturer kan enligt Tina Mattsson även förstås vara som så pass invanda, självklara och bekanta att normerna inte alltid

är möjliga att uppfatta ([2010]2015:37). Det innebär att det som framstår som normtas förgivet (och blir osynligt) medan ett brott mot normer konstrueras som avvikande eller obegripligt.

Vilka subjekspositioner som är möjliga att tala om eller inta påverkas sålunda av olika diskurser och av en makt som fungerar disciplinerande, kontrollerande och strukturerande. Det avvikande görs på så sätt till det icke eftersträvansvärda, till själva argumentationens motpol, och framstår i vissa fall som så pass apart att det blir obegripligt eller omöjligt att benämna. Wetherell (1998) talar om dessa avvikande subjekspositioner som ”troubled”, alltså besvärande eller problematiska. För att tydliggöra skillnader mellan subjekspositioner som förstås som ”untroubled” respektive ”troubled”, och samtidigt nyansera dessa, använder jag i beskrivningen av de förstnämnda ord så som begriplig, användbar eller eftersträvansvärd. För att tala om subjekspositioner som i talet framstår som svåra att inta, själva argumentationens motpol, använder jag istället ord som annorlunda, problematisk och obegriplig.

Diskurspsykologiska begrepp och retoriska verktyg som talets stöttepelare

I det följande avser jag beskriva hur jag närmast mig olika diskurspsykologiska begrepp – tolkningsrepertoarer, ideologiska dilemman, progressiv berättelse, levande beskrivningar, extremformuleringar, kontrastering och konsensus – vilka används som retoriska verktyg i syfte att argumentera för eller framhålla en viss idé, ståndpunkt eller åsikt.

Tolkningsrepertoar – en mindre diskurs för meningsskapande

Inom diskurspsykologin används förutom begreppet diskurs även begreppet tolkningsrepertoar. Tolkningsrepertoar kan förstås som mindre diskurser, eller som delar av större diskurser, vilka finns tillgängliga inom en specifik kontext (Wetherell & Potter 1992). Ibland framstår det som att det inte är nödvändigt att göra skillnad mellan diskursbegreppet och begreppet tolkningsrepertoar, men Wetherell och Potter (1992) framhåller att det kan vara till fördel att använda begreppet tolkningsrepertoar, då det på ett bättre sätt synliggör personers meningsskapande (Wetherell & Potter 1992:90). Hanna Bertilsdotter Rosqvist framhåller också att användandet av begreppet tolkningsrepertoar tydliggör en aktiv subjektförståelse, med ett subjekt ”som använder sig av möjliga, retoriskt effektiva eller tillgängliga tolkningsrepertoarer för att skapa sig själv” (2007:27; se även Wetherell & Potter 1992:90). Gilbert och Mulkay (1984), vilka beskrivs som upphovspersoner till

begreppet tolkningsrepertoarer, har även själva även använt sig av begreppet tolkningsresurs, vilket belyser subjektets aktörskap i skapandet av mening.

I mina analyser förstår och använder jag mig av begreppet tolkningsrepertoar just i betydelsen resurs, för att beskriva hur en person argumenterar för sin åsikt, begripliggör den sociala världen och positionerar sig själv eller andra. Diskurser förstår jag som innefattande all form av språklig kommunikation och alla former av texter, medan jag förstår tolkningsrepertoarer som resurser som används aktivt vid meningsskapande. Billig ([1987]1996) talar också om att det inte finns *en* sanning, utan att vi kan förstå och argumentera för våra åsikter och idéer på olika sätt, även om vissa argument kan framstå som mer användbara eller mer begripliga än andra. Detta innebär också att en person kan använda flera tolkningsrepertoarer, även om det kan framstå som att dessa står i motsättning till varandra. Analytiskt kan dessa tolkningsrepertoarer användas för att få syn på vad som argumenteras för och emot (Wetherell & Potter 1992). I förlängningen blir det på så sätt möjligt att förstå hur mening skapas, men också vad som är den rådande uppfattningen inom ramen för en viss diskurs och när denna rådande uppfattning skaver eller inte stämmer med personers egna åsikter och idéer.

Ideologiskt dilemma – motstridiga idéer och värden

När Billig m.fl. (1988) formulerar sin ingång till begreppet ideologi beskrivs det som idéer och värden, vilka människor förhandlar med för att göra den sociala världen begriplig. Ideologiska dilemman kan utifrån denna innebörd förstås uppstå när olika aspekter av våra sociala liv framstår som motsägelsefulla eller när mening inte kan skapas på ett entydigt sätt (Billig m.fl. 1988). Enligt Billig m.fl. (1988), som utvecklat begreppet ideologiska dilemman, uppstår dessa därför att vi har olika idéer som rör till exempel värde, normer, sociala förväntningar, skyldigheter, skam, skuld och förhoppningar. Billig ([1987]1996) framhåller dessutom att ideologiska dilemman synliggörs när människor argumenterar mot varandra, likväl som med och mot sig själva. Eller som Billig m.fl. skriver: ”To experience a dilemma is to live out an opposition, so that one is divided upon it in failure to achieve an resolution.” (1988:91).

För att förstå det meningsskapande som sker är det viktigt att undersöka vilka idéer, värden och subjektpositioner som det i en viss kontext argumenteras för eller emot. Därigenom kan det bli möjligt att förstå vad det är personen ifråga försöker att åstadkomma i sitt tal och sin argumentation (Billig [1987]1996). Billig m.fl. framhåller vidare att vissa idéer och värden framstår som mer korrekta eller eftersträvansvärda än andra (1988:27), vilket påverkar vad som är möjligt att tala om. Samtidigt

understryker de också vikten av att se till sociala och kontextuella aspekter för att förstå hur ideologiska dilemman ter sig, eftersom människor har en komplex förståelse av vår värld och argumenterar på ett varierat sätt genom att använda olika tillgängliga repertoarer.

Jag använder mig av ideologiska dilemman, eller dilemman, som ett analytiskt begrepp som gör det möjligt att få syn på när talet skaver och hur olika idéer och värden kommer till uttryck och ges mening. Jag använder också begreppet för att förstå hur olika subjekspositioner (om)förhandlas för att göras begripliga i relation till olika föreställningar, idéer och normer, vilka jag förstår som sammanvävda med olika maktstrukturer.

En progressiv berättelse – en fråga om tid och förändring

För att förstå det meningsskapande som sker är det enligt Billig ([1987]1996) viktigt att undersöka vilka subjekspositioner som det argumenteras för eller emot och vilka subjekspositioner som framstår som begripliga respektive obegripliga. Enligt Wetherell (1998) framträder obegripliga subjekspositioner ofta som omformuleringar i talarens tal om sig själv, men de kan även bli synliga genom vad Jill Reynolds och Stephanie Taylor (2005) kallar en progressiv berättelse. En progressiv berättelse är inte nödvändigtvis en temporal rörelse, utan syftar till att flytta talaren från en obegriplig eller problematisk subjeksposition till en mindre problematisk och mer begriplig subjeksposition (Reynolds & Taylor 2005; se även Edley & Wetherell 1999; Taylor 2005). Även Valerie Walkerdine menar att idén om en progressiv berättelse inte enbart ska förstås i relation till lingvistiska aspekter av en talhandling, utan också i relation till (en produktiv) makt och syftet att förflytta subjektet från "the childlike" till "the adult and civilized" (1993:455). Att använda sig av en progressiv berättelse kan därmed förstås som ett sätt att strukturera tal, men också som ett sätt att skapa mening, undvika en problematisk subjeksposition och förhålla sig till och anpassa det egna talet i relation till en retorisk kontext och olika maktstrukturer.

Levande beskrivning, extremformulering, kontrastering och konsensus

I detta avsnitt kommer jag att beskriva ytterligare fyra retoriska verktyg som jag använder mig av i analysen. Dessa är levande beskrivningar, extremformuleringar, kontrastering samt konsensus. Levande beskrivningar kan förstås som ett sätt att påvisa pålitligheten i det som uttrycks och rättfärdiga sin förståelse genom att utgå ifrån egna erfarenheter och på så sätt framhålla att "jag var där" (Magnusson 2008:90). Att använda levande beskrivningar kan också förstås som ett sätt att

föregripa eventuella motargument eller meningsskiljaktigheter. Dessa levande beskrivningar kan även uttryckas genom att använda detaljerade och utförliga kontextuella redogörelser (Edwards & Potter 1992:161) och förstärkas med stöd av så kallat rapporterat tal. Rapporterat tal, alltså återgivande av citat inom det egna talet, eller mer specifikt att återberätta något som sagts vid ett visst tillfälle, kan alltså betraktas som en retorisk strategi för att förstärka den egna pålitligheten och göra beskrivningar än mer levande

Extrema fallbeskrivningar, eller vad som också kallas extremformuleringar, används enligt Anita Pomerantz (1986) för att försvara eller framhålla en viss ståndpunkt och samtidigt argumentera för sin trovärdighet. Det är ett också ett sätt att tala om det extrema eller gå till ytterligheter utan att bli ifrågasatt (Edwards 2000:350). Extremformuleringar uttrycks ofta genom användande av förstärkande adverb, såsom väldigt, extremt, mycket etc., eller genom superlativer som störst, värst etc. (Pomerantz 1986). I mina analyser av tjejernas och de professionellas tal använder jag mig också av en additiv förståelse av extremformuleringar. Med detta menar jag att flera extremformuleringar eller aspekter av ”det extrema” adderas för att beskriva eller framhålla en extrem ytterlighet utan att bli ifrågasatt.

Kontrastering kan användas på egen hand, men används även som ett komplement till extremformuleringar. Detta sker genom att kontrastera det som i talet framställs som vanligt och normalt mot ett alternativ som framställs som avvikande, problematiskt eller icke eftersträvansvärt (Magnusson 2008:89). Eva Magnusson (2008) skriver också att kontrastering kan användas som ett motargument, vilket sker genom att den som talar visar på att det alternativ som lyfts fram inte är acceptabelt. Detta icke-acceptabla placeras ofta hos ”de andra” eller i relation till en annan retorisk kontext och används alltså som ett sätt att rättfärdiga den egna förståelsen och framställa alternativa förståelser eller perspektiv som felaktiga eller avvikande. Även Wetherell (1998) talar om användandet av motargument, med hänvisning till en idé om makt och motmakt. Att argumentera emot en annan persons resonemang eller en viss förståelse eller idé förstår jag således, utifrån ovanstående resonemang, som ett uttryck för motstånd.

Till skillnad från kontrastering används konsensus för att framhålla samstämmighet och för att legitimera ett uttalande, perspektiv eller ståndpunkt, genom att framställa det som något de flesta kan vara överens om eller som något flera har bekräftat. Det är också en teknik som ofta leder till att uttalanden framstår som norm (Magnusson 2008). Derek Edwards och Jonathan Potter (1992:108) framhåller dock att även tal

som bygger på konsensus bör förstås som konstruerade, möjliga att ifrågasätta och som en del i det diskursiva retoriska arbetet som sker.

Avhandlingens centrala begrepp

I detta avsnitt är avsikten att diskutera avhandlingens centrala begrepp. Det innebär att jag nedan kommer att beskriva hur våld, kön och femininitet, men även emotioner och funktionalitet förstås utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv inom ramen för denna studie. I de empiriska kapitlen undersöks, då med utgångspunkt i diskurspsykologin, hur dessa begrepp används och ges betydelse för att göra tjejs våld begripligt inom ramen för olika diskurser.

Våld och avhandlingens våldsdefinition

Det vi benämner våld har tillskrivits olika innebörd inom olika kontexter och under olika historiska tidsepoker. Det finns alltså inte en enhetlig eller tydligt avgränsad definition (Burman 2004; Burman, Brown & Batchelor 2003; Nilsson & Lövkrona 2015). Det som konstrueras som våld begripliggörs i de flesta sammanhang som felaktigt eller som ”negativt och moralisk förkastligt”, som Sara Uhnoo uttrycker det (2011:25). Men det finns också situationer och kontexter där våld inte uteslutande förstås som felaktigt eller illegitimt. Hur våld konstrueras är således föränderligt, något som (om)förhandlas i olika kontextuella sammanhang eller, som Elizabeth A. Stanko framhåller: ”what violence means is and will always be fluid, not fixed; it is mutable” (2003:3).

I denna studie förstår jag våld som ett socialt konstruerat fenomen som begripliggörs på olika sätt inom ramarna för olika sociala, kulturella och historiska kontexter. Våld kan på detta sätt förstås som producerat inom och av diskurser vilka, likt Kjerstin Andersson (2008) framhåller, fungerar reglerande för vad som är möjligt att tala och hur våld begripliggörs. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på våld är det inte avgörande huruvida det våld som uttrycks i talet de facto har ägt rum, alltså om de tjejer som deltar i studien ”egentligen” använt våld (jmf. Andersson, K. 2008), utan det är själva meningsskapandet kring och begripliggörandet av tjejs våld som är av intresse. Att jag ändå sökt tjejer med egen erfarenhet av utagerande och våld och professionella med erfarenhet av att arbeta med dessa frågor, grundar sig i en förståelse av att personers eget subjektsskapande och syn på sig själva som exempelvis våldsamt eller professionell påverkar hur våld begripliggörs.

Även om jag förstår våld som föränderligt, flexibelt, socialt konstruerat och i avsaknad av en given definition, intresserar jag mig i denna avhandling för en specifik

typ av våld. Jag har alltså redan på förhand, åtminstone delvis, definierat våld i just detta specifika sammanhang. Denna definition beskrev jag i inledningen av avhandlingen som en fysisk relationell våldshandling. Det är en definition utifrån vilken jag, med stöd i Per Isdals ([2000]2017) resonemang, förstår våld som en ”handling [som] skadar, smärtar, skrämmer eller kränker, får [en] person att göra något mot sin vilja eller avstå från något som den vill”. När jag använder mig av begreppet våld åsyftar jag direkt (fysiskt) våld såväl som indirekt våld (t.ex. utagerande, hotfullhet och aggressivitet). Detta skiljer sig från min användning av begreppet utagerande som jag förstår som en icke-relationell handling som alltså inte skadar, smärtar eller skrämmer. Detta kan liknas vid Per Isdals resonemang om aggressivitet, där han talar om aggressivitet som en handling som inte alltid kan förstås som våld ([2000]2017). Aggressivitet, eller utagerande, beskrivs av Isdal som våld om det riktas mot en person, som en relationell handling, till skillnad från om den riktas mot saker ([2000]2017:38). I den löpande texten använder jag utöver begreppen utagerande, våld eller tjejers våld även begrepp som fysiskt eller psykiskt våld i syfte att förtydliga för läsaren vilka olika våldsformer som diskuteras.

Även om avhandlingens begreppsdefinition bidrar till att re/producera redan existerande förståelser av våld, har det varit nödvändigt att i arbets- och skrivprocessen utgå ifrån en definition av våld för att ämnet för avhandlingen ska bli begripligt. Samtidigt är intresset att undersöka hur (tjejers) våld begripliggörs, varför min avsikt i de empiriska kapitlen även, som jag nämnt ovan, är att undersöka diskursiva aspekter av våld.

Kön

Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv förstås kön som socialt konstruerat. Med denna utgångspunkt är intresset oftast att problematisera och dekonstruera föreställningar om kön och undersöka meningsskapande processer, där subjektet förstås som ”decentrerat och re/producerat i och av diskurser” (Lykke 2009:143). Ett socialkonstruktivistiskt perspektiv på kön innebär också att det förstås som föränderligt och att dess betydelser skiftar i relation till social, historisk och kulturell kontext (Mattsson 2012). Kön förstås inte heller som enhetligt utan konstrueras och skär genom exempelvis⁴ klassmässiga, åldersmässiga och etniska diskursivt konstruerade förståelser av subjektivitet (Butler [1990]2007). Enligt Judith Butlers resonemang är det också omöjligt att förstå kön som något fördiskursivt, något som

⁴ Detta exempelvis kan förstås som problematiskt, som en form av lista som aldrig kommer att vara tillräcklig eller tillräckligt inkluderande. Med stöd i Butlers resonemang är det dock möjligt att förstå detta exempelvis som en möjlighet till nyorientering inom feministisk teoribildning, där detta exempelvis synliggör det gränslösa i alla försök till det Butler kallar beteckningsprocess, eller med andra ord alla försök att kategorisera människor ([1990]2007:224–225).

går att förstå eller förklara före, utanför eller bortom diskurser och makt ([1990]2007).

Butler framhåller att personer enbart blir begripliga genom att ”tilldelas genus i enlighet med igenkännliga mönster för genusbegriplighet” ([1990]2007:67–68). För att bli begriplig behöver en individ alltså iscensätta kön i enlighet med föreställningar om könsskillnad, eller som Butler uttrycker det, i enlighet med en ”förhärskande kulturell diskurs baserad på binära strukturer som framstår som den universella rationalitetens språk” (Butler [1990]2007:59). Denna binära förståelse av kön innebär att kön måste konstrueras i linje med idén om ett feminint respektive ett maskulint kön. Det är sålunda genom att (återupprepa) uttrycka femininitet som det är möjligt att bli begriplig som tjej. Dessa föreställningar om könsskillnad avgör, enligt Butler, även vem eller vad som kommer uppfattas som mänsklig/t eller ”verklig/t”, där vissa kroppar och göranden legitimeras och görs begripliga medan andra betraktas som problematiska, falska och obegripliga (Butler [1990]2007:36, 69). Ett överträdande av dessa igenkännliga mönster för genusbegriplighet kan därför även förstås som ett sätt att söka vidga förståelsen av kön och ifrågasätta en binär könshierarki (Butler [1990]2007:227). Det är med utgångspunkt i dessa resonemang som jag förstår kön och femininitet som en social konstruktion, påverkad av olika maktstrukturer, där vissa kroppar och göranden ges legitimitet medan andra görs till avvikande, obegripliga eller mindre mänskliga.

Funktionalitet

Funktionshinder är ett begrepp som har sitt ursprung i ett socialt perspektiv, där vad som betraktas som funktionshinder hos en person i första hand förstås utifrån samhälleliga förväntningar och sociala strukturer. Begreppet funktionsnedsättning har istället en tydligare koppling till den individuella kroppen eller en kroppsfunktion (Lassinantis 2014:64–67). Att använda begreppet funktionalitet är ett sätt att komma bortom denna uppdelning, men också att tydliggöra att funktionalitet är något som görs,⁵ och att det som begripliggörs som funktionsdugligt är föränderligt och varierar beroende på historisk, social och kulturell kontext (Peuravaara 2015:33–34). I avhandlingen rör talet om funktionalitet vad som kan förstås i termer av kognitiv normbrytande funktionalitet, vilket innebär att en persons kognitiva förmåga fungerar annorlunda mot vad som upplevs som det vanligen förekommande.

⁵ Att ”göra funktionalitet” kan relateras till en teoretisk förståelse av ”att göra kön” och till kön som något performativt. Det innebär alltså att funktionalitet, liksom kön, är något som görs och reproduceras genom upprepa (tal)handlingar (jmf. Peuravaara 2015; se även Butler [1990]2007).

Funktionalitet kan även förstås i relation till makt och föreställningar om normalitet och avvikelse. Normbrytande funktionalitet innebär följaktligen funktionalitet som bryter med föreställningar om det ”normala” och det funktionsdugliga. För att komma bortom föreställningar om normalitet och avvikelse och tala om olika funktionsförmågor ”utan att värdera denna variation i antingen nedsatt eller fullkomlig, frisk eller sjuk” används även begreppet funktionsvariation (FunkTek u.å.). Med stöd i Kitty Lassinanttis (2014) och Kamilla Peuravaaras (2015) konceptualisering av begreppet funktionalitet förstår jag funktionalitet och vad som uppfattas som funktionsdugligt som socialt konstruerat och alltså inte som fördiskursivt. Av detta skäl är det intressant att undersöka talet om kognitiv normbrytande funktionalitet inom ramarna för talet om tjejs våld, och vilken betydelse det ges.

Emotioner

Avslutningsvis kommer jag att redogöra för min teoretiska förståelse av känslor, då känslor, emotioner och affekt förstås på en rad olika sätt inom olika vetenskapliga discipliner. I denna kontext förstår jag känslor som en subjektiv upplevelse och ett förkroppsligat meningsskapande, som sker i relation till andra människor och som därmed blir en både personlig och social aspekt av människors liv (jmf. Nielsen, H. B. 2017). I enlighet med detta synsätt förstås individers tal om känslor alltså inte som en återgivning av ett inre liv, något som sker innan, bortom eller opåverkat av närvarande diskurser, utan som ett meningsskapande av socialt liv (jmf. Abu-Lughod & Lutz 1990). Detta innebär dessutom att jag, med stöd i Wetherell (2012), ser känslor, kroppsliga erfarenheter och diskurser som sammanflätade med meningsskapande och makt, vilket gör det möjligt att undersöka hur olika känslor och känslomässiga uttryck är tillgängliga för vissa kroppar men inte för andra. Avsikten i denna avhandling är att, utifrån de utgångspunkter som redogjorts för ovan, undersöka hur känslor, mer specifikt ilska, konstrueras och ges betydelse i tal om tjejs våld.

Kapitel 3. Avhandlingens delstudier, tillvägagångssätt och etiska överväganden

Avhandlingens empiriska material består av olika tal och texter om tjejeers våld i relation till deras livssituationer. Det empiriska materialet är skapat genom två delstudier baserade på tre olika metoder. Den ena delstudien är baserad på vad jag benämner kreativa metoder och på intervjuer med sju tjejer i åldrarna 18–23 år, som har egen erfarenhet av utagerande och våld. Den andra delstudien är baserad på fokusgruppsintervjuer med elva professionella, åtta kvinnor och tre män i åldrarna 28–54 år, som på olika sätt och i olika stor utsträckning har erfarenhet av att arbeta med ungdomar och möta tjejer som använder våld.

Detta kapitel innefattar en beskrivning av de två delstudierna, vilket inkluderar en redogörelse av den rekryteringsprocess, det urval och de metoder som använts. Efter att jag beskrivit de två delstudierna diskuterar jag hur jag arbetat med transkribering och med den analysmetod jag valt att använda. Då studien i sin helhet rör vad som kan beskrivas som känsliga ämnen har ett etiskt förhållningssätt varit av stor vikt. Jag har därför valt att ägna ett eget avsnitt om frågor som rör etik och kunskapsproduktion. Kapitlet avslutas med en beskrivning av deltagarna. Detta i syfte att kontextualisera deltagarnas tal.

Delstudien med tjejerna

Rekryteringsprocess – att nå deltagande tjejer

För att komma i kontakt med tjejer med egen erfarenhet av utagerande och våld valde jag att vända mig till professionella inom olika sociala verksamheter för att be om hjälp med den initiala kontakten.⁶ Kontakten med dessa professionella togs främst via e-post, men några kontaktades via telefon. Denna kontakt innefattade information om vem jag är och om studien samt en förfrågan om den person jag kontaktat eller någon i dennes arbetsgrupp var intresserad av att hjälpa mig att komma i kontakt med tjejer för deltagande i studien. Jag erbjöd mig också att komma och presentera studien för den kontaktades arbetsgrupp. Avsikten med dessa presentationer var att få berätta om studien inför större grupper av yrkesverksamma, och sammantaget höll jag presentationer för cirka 60 professionella som arbetade

⁶ För att komma i kontakt med de professionella och de olika verksamheterna använde jag mig av ett så kallat snöbollsurval där jag initialt tog kontakt med personer jag tidigare kommit i kontakt med under mina år som socialarbetare. Via dessa personer blev jag sedan rekommenderad att kontakta ytterligare personer. Då jag var ny i Umeå fick jag dessutom hjälp med initiala kontakter via universitetskollegor som tidigare arbetat eller haft kontakt med personer som arbetade inom olika sociala verksamheter.

inom olika sociala verksamheter.⁷ Utöver detta hade jag telefon- och e-postkontakt med ytterligare cirka 50 personer som arbetade inom olika sociala verksamheter. Av dessa dryga 100 professionella, så kallade grindvakter (för vidare diskussion se t.ex. Näsman 2012), var det totalt fem stycken som förmedlade kontakt till de tjejer som blev aktuella för studien.

Svårigheter med rekrytering av tjejer – en treårig process

Det finns flera svårigheter med att arbeta på detta sätt. Exempelvis riskerar forskaren att förlora kontrollen över vilken information som lämnas till vem och vilka som tillfrågas om att delta (Näsman 2012). Att gå via professionella tog även mycket tid och jag fick ofta svaret att just deras verksamhet inte hade tjejer som använder våld. Processen från första kontakten med en professionell till sista genomförda intervjun tog nästan tre år (december 2013–september 2016). Svårigheterna med att få tillgång till ungas perspektiv kan dock ha flera orsaker. Möjligtvis försvårade mitt val att använda grindvakter rekryteringsprocessen. Vidare kan känsliga ämnesområden, såsom våld, göra det svårare för grindvakter att förmedla kontakt, då det kan finnas en osäkerhet om huruvida deltagandet kan få negativa konsekvenser (Näsman 2012). Vid två tillfällen framhöll de professionella jag hade kontakt med tjejers ohälsa och utsatthet som ett hinder, och i ett annat fall sades ett pågående ärende hos Socialtjänsten förhindra deltagande. Att jag trots detta fann det lämpligt att ta hjälp av professionella för att hitta tjejer handlar om att dessa personer redan hade en etablerad relation med de tjejer de träffade, de kände till tjejernas livssituationer och kunde förmedla information om studien.

Det var också svårt att nå yngre tjejer för deltagande. Efter en tid bestämde jag mig därför för att inkludera tjejer, eller unga kvinnor, upp till 24 år. Ambitionen var inledningsvis att komma i kontakt med ungefär 8–10 tjejer i åldern 13–18 år, men att nå tjejer i detta åldersspann var extra svårt. Detta ser jag inte som en konsekvens av att yngre tjejer inte använder våld – de tjejer som deltar i studien talar om att de började använda våld i åldern 8–12 år – utan snarare vara kopplat till ämnets känsliga karaktär och en oron för studiens potentiellt negativa konsekvenser (jmf. Näsman 2012). Det fanns dock även professionella som framhöll att de trodde att det kunde vara positivt för tjejer att delta i en studie som denna, och att få tala om sina livserfarenheter och ge sitt perspektiv på våld. Slutligen tror jag även att svårigheterna har ett samband med hur tjejers våld begripliggörs, vilket kommer att diskuteras i avhandlingens empiriska kapitel.

⁷ Dessa verksamheter inkluderade professionella som arbetade som exempelvis behandlare, fältassistenter, ungdomsassistenter, socialsekreterare, boendestödare och chefer för olika boende- och ungdomsverksamheter.

Urval och den initiala kontakten

Totalt var det, som nämnts ovan, fem professionella som förmedlade kontakt med de tjejer som kom att delta i studien. Dessa professionella var också de som inledningsvis informerade tjejerna om studien och valde ut tjejer som de ansåg vara lämpliga att delta. Dessa val byggde på ett fåtal urvalskriterier, vilka på förhand bestämts av mig. Urvalskriterierna inkluderade att personerna skulle identifiera sig som tjej eller ung kvinna, att de skulle vara 13–(18)24 år och bosatta i Sverige. De skulle också ha egna erfarenheter av utagerande och/eller våld, med kriteriet att dessa handlingar hade fått sociala konsekvenser. Dessa konsekvenser beskrev jag som exempelvis problem i skolan och i vänskapsrelationer, men också i kontakter med exempelvis Socialtjänsten eller rättsväsendet.

Mitt ursprungliga val att fokusera urvalet till åldrarna 13–18 år grundade sig i konstruktioner av ungdom, som en ålder mellan barndom och vuxenskap, och i hur ålder vanligtvis ges betydelse inom ungdomsverksamheter, Socialtjänsten, Barn- och ungdomspsykiatri och lagstiftningen i Sverige idag. När det sedan blev aktuellt att inkludera tjejer upp till 24 år tittade jag på hur Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) definierade ungdom. Deras definition inkluderar ”barn, unga och unga vuxna mellan 13 och 25 år” (MUCF u.å.).

Inledningsvis fick tjejerna, via kontaktpersonen, tillgång till projektbeskrivning, kontaktuppgifter till mig och projektets webbsida på Umeå universitets webbplats. Om de sedan var intresserade av att delta blev de tillfrågade om jag fick höra av mig till dem. Jag hade initial kontakt med åtta tjejer, där den inledande kontakten skedde över telefon. Vid denna inledande kontakt hade jag ingen annan information om tjejerna än deras namn, ålder och sysselsättning och att de hade erfarenheter av utagerande och/eller våld. Av de åtta tjejerna valde alla utom en att delta i studien. Denna tjej hade jag kontakt med över telefon vid tre tillfällen. Hon var inledningsvis intresserad av att delta, men med anledning av hennes livssituation i övrigt kom vi tillslut fram till att deltagande inte skulle vara möjligt. Efter den initiala telefonkontakten fick de ytterligare information om tillvägagångssätt och samtyckesformulär via e-post, vartefter vi bestämde tid och plats för att ses för den första intervjun.

Intervjuerna genomfördes främst i tjejernas hem, men även i biblioteks-, universitets- och ungdomsgårdslokaler samt vid två tillfällen på café. Tjejerna har i detta inledande skede också haft möjlighet att välja om de vill ses för att fika innan den första intervjun, i syfte att träffa mig och se vem jag ”är”, innan de bestämmer sig för att delta. Två av tjejerna valde att göra detta. De har även, om den som

förmedlat kontakten bedömt det som okej, haft möjlighet att mötas tillsammans alla tre vid den första intervjun. En av tjejerna valde detta. Vid det första intervjutillfället möttes då jag, tjejen och ”kontaktpersonen” för att tillsammans tala om projektet, tjejens deltagande och innebörden i samtycke. Därefter avvek ”kontaktpersonen” och tjejen och jag genomförde intervjun på egen hand.

Intervjuerna med tjejerna

Under två års tid, med början våren 2014, träffade och intervjuade jag sju tjejer – Agda Amanda, Bella, Ellen, Lillemor, Olivia och Sara – vilka alla har erfarenheter av utagerande och/eller våld.⁸ Upplägget har byggt på en längre intervju och två uppföljningsintervjuer.⁹ Att använda intervju som metod kan vara ett bra sätt att få inblick i människors erfarenheter, åsikter attityder och känslor (May [1997]2001). Mitt val att använda intervjuer har syftat till att få tillgång till dessa tjejers tal om och perspektiv på utagerande och våld i relation till den egna livssituationen. Jag har inspirerats av vad Margareta Hydén kallar den berättarfokuserade intervjun (2000, 2014). Intervjun ses från denna utgångspunkt som ett relationellt görande där intervjuaren ses som aktiv deltagare och medskapare till det som sägs. Intervjuaren är dessutom ansvarig för situationen, för att skapa trygghet och för att fånga upp det som den intervjuade finner mest centralt.

Den första intervjun utgick ifrån en inledande fråga, där jag bad tjejerna att berätta om sig själva och sitt liv. Att inleda med en öppen fråga som denna syftade till att inbjuda till delaktighet, men det kan, som K. Andersson (2008) framhåller, även vara analytiskt intressant då den som intervjuas själv bestämmer vad som är av relevans för just den personens meningsskapande. Avsikten med detta sätt att inleda intervjun har dessutom varit att främja ett mångfacetterat sätt att tala om sitt liv och eget utagerande och våld (jmf. Hyden 2014). Jag har även låtit samtalen ta ”utflykter”, vilket innebär att allt intervjumaterial inte med nödvändighet haft relevans för studiens fokus. Däremot kan dessa ”utflykter” förstås som betydelsefulla för själva intervjusituationen (jmf. Hydén 2014). Eftersom det inte funnits en på förhand given struktur för intervjun har dessa varierat både till innehåll och längd, men även avseende i vilken grad jag som intervjuare formulerat följdfrågor och drivit samtalet. Fem av tjejerna pratade frispråkigt om sin egen användning av utagerande och våld och beskrev sina uppväxter och livssituationer på ett ingående sätt. Agda och

⁸ Namnen är fiktiva och tjejerna har haft möjlighet att välja ett namn.

⁹ Jag har även genomfört en pilotintervju men en yrkesverksam socialarbetare som arbetar specifikt med tjejer som har erfarenheter av att använda utagerande handlingar och våld och som även själv använt utagerande handlingar och våld under sin uppväxt. Denna intervju genomfördes under våren 2014, med syfte att tala om känsliga ämnen och våld utifrån en forskarposition, samtala om vad som kan vara relevanta teman men även höra denna persons perspektiv på tjejers utagerande och våld.

Amanda var mer restriktiva. Båda uttryckte att de tyckte det var svårt att tala utan givna frågor, varför min roll under dessa samtal blev mer stöttande och vägledande än i de andra intervjuerna.

Efter den inledande intervjun fanns det möjlighet, men också en önskan från min sida, att träffas för ytterligare en eller två uppföljningsintervjuer. Dessa träffar bokades in i samband med den första intervjun, alternativt bestämde vi en dag då jag skulle återkomma via telefon för att bestämma ny tid, om intresse för fortsatt deltagande fortfarande fanns. Syftet med dessa efterföljande träffar var att följa upp den första intervjun och ge utrymme för förtydliganden, frågor, fördjupad diskussion eller att komplettera med sådant som inte togs upp under den första intervjun.

Den andra och tredje intervjun inleddes på liknande öppna sätt som den första, men denna gång genom att fråga om hur det varit sedan sist och om det väckts några särskilda tankar sedan föregående intervju (jmf. Hydén 2014:796). Till dessa intervjuer hade jag med mig minnesanteckningar jag skrivit ner efter föregående intervju, vilka formulerats individuellt till respektive tjej beroende av vad som diskuterats i den föregående intervjun. För de tjejer som valde en kreativ metod, vilket jag återkommer till nedan, fungerade träff två och tre också som en lägesuppdatering och slutsummering av metoden ifråga. Under träff tre valde jag även att inkludera frågor om hur deltagandet hade upplevts och om något känts svårt eller problematiskt, men också om det funnits positiva aspekter av deltagandet.

De två uppföljningsintervjuerna var i samtliga fall mer avslappnade och min upplevelse var att såväl tjejerna som jag själv var tryggare. Detta ledde till mer djupgående diskussioner och till att jag kunde ta upp ämnen och följdfrågor som enbart kort berörts under de första intervjuerna. Samtidigt innebar dessa två efterföljande träffar att vi i viss utsträckning diskuterade samma ämnen om igen, vilket inte med nödvändighet ska ses som något negativt, då det kan ge variationer eller nya perspektiv på samma område (jmf. Potter & Wetherell [1987]2014).

Sex av de sju tjejerna valde att träffas tre gånger, men Amanda träffade jag enbart för en första intervju. Inför träff två kom jag inte i kontakt med henne, trots att hon uttryckt ett intresse av att ses vid ytterligare tillfällen. Ett sätt att försöka undvika denna utgång hade varit att ha flera kontaktvägar. Detta gjorde att jag fortsättningsvis bad övriga tjejer om att få möjligheten att höra av mig till den person som förmedlat kontakten eller annan närstående om jag inte skulle nå dem via e-post eller mobiltelefon.

Sammanlagt genomfördes 19 intervjuer med tjejerna, vilka spelades in med hjälp av en diktafon. Intervjuerna skiftar i längd mellan 40 minuter (uppföljningsintervju) och 127 minuter (1:a intervju). Frågor om projektet, samtycke, konfidentialitet, ljudupptagning, avhopp m.m. diskuterades innan själva intervjun startade för att på så sätt vara tydlig med vad deltagandet innebar och möjliggöra en öppen dialog. Av samma anledning diskuterades frågor om fortsatt deltagande, olika sätt att få stöd efter att vi skiljts åt samt andra detaljer efter själva intervjuerna och planering inför nästa träff.

De kreativa metoderna

Allt fler forskare som är intresserade av människors meningsskapande lämnar över skapandet av det empiriska materialet till deltagarna (se t.ex. Tisdal 2012; Luttrell 2003). Elise S. Tønnessen (2012) framhåller att möjligheten till inflytande genom att själv få välja metod påverkar ungas upplevelser av delaktighet inom forskningen på ett positivt sätt. Vidare, påvisar Tisdal (2012) i sin forskning vikten av att möjliggöra olika sätt att uttrycka sig. Att som forskare vara tillåtande och låta talet eller meningsskapandet ta olika former kan enligt Cynthia C. Pointdexter (2002) också ge en rikare och mer varierad information. Mot bakgrund av detta har jag valt att låta tjejerna välja en egen metod, utöver intervjuerna, för ge sitt perspektiv på utagerande, våld och den egna livssituationen. Dessa metoder har jag valt att kalla kreativa metoder, vilket kan liknas vid Lesley-Anne Gallagher och Michael Gallagher beskrivning av en ”mosaic approach”, vilken beskrivs som ”a diverse range of data collection techniques” (2008:501).¹⁰ De kreativa metoder som tjejerna använder sig av i studien är ljudlogg, minnesanteckningar, sångtext, poesi och dagboksskrivande. I jämförelse med materialet från intervjuerna är materialet från de kreativa metoderna litet, vilket dock inte gör det mindre betydelsefullt.

Tre av tjejerna valde att använda sig av en eller flera kreativa metoder. Bella valde att skriva en form av dagbok. Olivia valde också skrivande som metod, vilket inkluderade poesi och sångtext såväl som minnesanteckningar. Ellen spelade in en ljudlogg, vilket kan beskrivas som minnesanteckningar med hjälp av ljudupptagning på en mobiltelefon. Därefter skrev hon ned och utvecklade dessa i text. Två av tjejerna, Agda och Sara, föredrog att enbart delta genom intervjuer. Amanda önskade använda en videologg, vilket dock inte blev fallet då vi träffades enbart vid ett tillfälle. Även Lillemor funderade på att använda en kreativ metod, men valde i slutänden

¹⁰ Gallagher och Gallagher (2008) diskuterar egentligen inte själva metoderna som sådana, även om de tydliggör olika exempel på hur olika kreativa metoder använts inom forskningen. Deras diskussion gäller hur användande av olika kreativa metoder som syftar till att öka ungas upplevelse av deltagande kan förstås och vilka problem dessa metoder kan medföra.

bort detta på grund av att hennes vardag fylldes med skolarbete och annat som upptog hennes tid. Nedan är ett exempel på hur den kreativa metoden kan ta sig uttryck:

Då är vi där igen, ångesten trillar på mig nästan varje dag. Jag vet inte hur länge till jag klarar av den här känslan, den äter upp mig som en parasit inifrån och snart är jag bara ett tomt skal, kapabelt att göra vad som helst eller en som bara tynar bort bland folkmassan.
(Bella, dagbok)

Att använda kreativa metoder kan dock vara komplicerat när det gäller hur materialet kan hanteras och förstås. Exempelvis framhåller Catherine K. Riessman (2008) svårigheter med tolkning och analys av material som är skapat genom visuella metoder, t.ex. fotografi, collage och videodagbok. I denna studie använder tjejerna det Catherine K. Riessman (2008:144) talar om som ”word-based methods”, vilket underlättar hantering och analys av materialet. Liksom intervjuerna grundar sig alltså tjejernas kreativa metoder i ”ordbaserade” eller språkliga metoder, alltså i skriftligt respektive muntligt tal, vilka bygger på samma begrepps- och språkförståelse. Billig framhåller också att ”the dialogic form can be found in the writings of a single person, whose thoughts reproduce the forms of everyday argument” ([1987] 1996:110). Jag förstår därför de texter och det tal som skapas genom de kreativa metoderna på samma sätt som talet inom intervjuerna, alltså som sätt att beskriva, begripliggöra och argumentera för vissa perspektiv på världen, eller i detta fall eget utagerande och våld och den egna livssituationen. Jag förstår dessutom dessa tal/texter som skapade i relation till en ”förlängd” tids- och rumslig aspekt av intervjusituationen som retorisk kontext, likväl som i relation till andra retoriska kontexter. Detta innebär också att jag ser de kreativa metoderna, liksom intervjuerna, som ett relationellt görande, vilket jag som forskare också är delaktig i och ansvarig för.

Då jag inte på förhand vetat vilka kreativa metoder tjejerna skulle använda valde jag, för att underlätta hantering och analys av det material som skapades, att avsätta tid för att tala om de kreativa metoderna under uppföljningsträffarna. Detta innebar exempelvis att jag ställde frågor om Ellens ljudlogg och hur hon arbetat med den text som hon skrivit ned från sina ljudupptagningar. Likaså diskuterades Olivias texter, främst lätttexten, utifrån mina frågor om hur hon ser på sina texter, vilka hon beskrev som en form av nedtecknande av upplevelser och minnen från olika situationer. De kreativa metoderna beskrevs av deltagarna i studien ha både för- och nackdelar. Ellen talade exempelvis om att det kunde vara svårt att veta vad hon skulle prata om i sin ljudlogg. Lillemor, som till slut valde att inte använda någon kreativ

metod, talade om bristen på tid utanför intervjusituationen. Samtidigt beskrev de tjejer som använde en kreativ metod detta som något positivt. De talade om att det fick dem att ta sig tid att fundera och förhålla sig till det egna agerandet och hur de mårde på nya sätt, såsom att fundera på var ilskan, utagerandet eller viljan att slå kom ifrån. Utifrån min roll som forskare var det inte ovan nämnda problem med hanterandet av material och analys och inte heller kontrollförlusten över skapandet av materialet jag upplevde vara svårt. Istället infann det sig en oro för vilka emotionella och relationella processer detta skapande kunde starta. Att tillsammans med deltagarna följa upp de kreativa metoderna blev därmed inte enbart en ingång till att förstå det empiriska materialet utan även en trygghet för mig, då jag kunde försäkra mig om att metoderna inte fick negativa konsekvenser.

Delstudien med de professionella

Rekryteringsprocessen – en tre månaders process

Beslutet att inkludera professionella i studien var något som växte fram under arbetsprocessens gång. De professionella jag mötte i sökandet efter deltagande tjejer sa sig sällan diskutera tjejers våld, vilket ledde till en nyfikenhet för hur denna grupp förhöll sig till och begripliggjorde detta våld. Denna nyfikenhet i kombination med en medvetenhet om att forskning visar på behovet av att ta in olika perspektiv på eller tal om tjejers våld för att nå ökad kunskap (se t.ex. Luke 2008) gjorde att jag beslutade mig för att inkludera även professionella i studien. Jag ser således de professionellas och tjejernas tal som att de kompletterar varandra genom att de belyser tjejers våld utifrån olika positioner.

De professionella som kontaktades inledningsvis var samma personer som jag på olika sätt kommunicerat med under arbetet med att nå deltagande tjejer. Det var alltså genom att använda mina tidigare kontakter och olika personer i deras yrkesnätverk som jag kom i kontakt med de professionella som sedermera kom att delta i studien. De som tillfrågades om deltagande valdes ut utifrån deras erfarenheter av att arbeta med ungdomar och möta frågor om tjejer, utagerande och våld. Alla har följaktligen det gemensamt att de genom sitt arbete har erfarenhet av att arbeta med ungdomar och av att, om än i olika stor utsträckning, möta och arbeta med tjejer som har erfarenhet av att använda utagerande handlingar och våld.

Initialt kontaktade jag tio professionella, med avsikt att nå 10–12 deltagare. En av de tio jag kontaktade tackade nej, men hänvisade mig till en kollega som ansågs ha mer kunskap i ämnet. Denna person tackade ja. En av de professionella tipsade mig dessutom om en tidigare kollega, varpå även denna person kontaktades och tackade

ja till deltagande. Totalt har fokusgrupperna alltså bestått av elva professionella, åtta kvinnor och tre män. De personer som tillfrågades kontaktades initialt via telefon eller e-post, varefter de som tackat ja fick ytterligare information om projektet och vad ett deltagande skulle innebära via e-post. Liksom tjejerna hade de professionella dessutom möjlighet att hämta information om projektet via Umeå universitets webbplats.

Att hitta professionella som var intresserade av att delta i projektet var en enklare process än att hitta professionella som kunde bidra i arbetet med att nå deltagande tjejer. I kontakten med denna grupp fann jag både ett stort intresse av att delta, men också en upplevd avsaknad av att diskutera frågor om tjejers våld med kollegor. Från första kontakt till sista genomförda intervju tog det drygt tre månader (slutet av oktober 2014–januari 2015).

Fokusgruppsintervjuerna med de professionella

Genom att intressera sig för ett tal som skapas genom interaktion blir det möjligt att undersöka hur menings- och subjektsskapande förhandlas genom det sociala samspel som sker i relation till olika retoriska kontexter (Potter & Wetherell ([1987]2014:162; se även Bryman 2002:327). Med inspiration från Wilkinsson (1998, 1999) valde jag därför att använda mig av fokusgruppsintervjuer, eller vad som ibland även benämns som gruppintervjuer (May [1997]2001:153). Användande av fokusgruppsintervjuer gör det möjligt att nå en fördjupad diskussion om ett visst intresseområde och om det meningsskapande eller ”den gemensamma betydelsekonstruktion”, för att använda Alan Brymans terminologi, som sker inom gruppen (2002:325). Fokusgruppsintervjuer är således ett sätt att närma sig dels sociala och kulturella konstruktioner, dels personers mångfacetterade, föränderliga och även motsägelsefulla sätt att förstå och förhålla sig till sin livsvärld. Under vintern 2014/2015 genomfördes tre fokusgruppsintervjuer med de totalt elva professionella som deltog i studien – Anton, Ally, Björn, Fia, Hans, Helena, Ida, Ingrid, Joanna, Malin och Mira.¹¹

Vid tidpunkten för intervjuerna arbetade de professionella i tre olika kommuner, i mellan- och storstadsregioner. De var verksamma inom områden som socialtjänst, ungdomshälsa och familjeterapi, men också inom ungdomsverksamheter, kriminalvård och i polisens riktade arbete med ungdomar. Deras arbetstitlar var behandlare (3 deltagare) ungdomsassistent (2 deltagare), fältassistent (2 deltagare), chef för ungdomsverksamhet (1 deltagare), pedagog (1 deltagare) ungdomspolis (1 deltagare)

¹¹ Namnen är fiktiva och de professionella har haft möjlighet att välja ett namn.

och kriminalvårdare (1 deltagare). Mitt val att vända mig till olika yrkesgrupper, om än alla med fokus på ungdomar, syftade till att inkludera olika perspektiv på och tal om tjebers våld. Ett varierat material är enligt Potter och Wetherell ([1987]2014:162–163) till fördel för analysen, varför jag hoppades kunna få tillgång till ett tal där de olika rösterna utmanade varandras perspektiv.

Fokusgrupperna sattes samman utifrån de professionellas geografiska placering. Detta innebar att deltagarna i en intervjugrupp i vissa fall tidigare hade arbetat tillsammans eller mötts av olika arbetsrelaterade skäl. Platsen för fokusgruppsintervjuerna bestämdes utifrån tillgänglighetsmässig hänsyn, med resultatet att de genomfördes i biblioteks- respektive universitetslokaler. Fokusgruppsintervjuerna var utformade utifrån fyra teman, vilka varit: erfarenheter från att arbeta med tjebers utagerande och våld, tankar och föreställningar om tjebers utagerande och våld, betydelsen av det sociala arbetet för tjejer som använder våld samt ett tema för övriga frågor. Utöver dessa teman hade jag två punkter nedskrivna, definitioner av våld och betydelsen av kön, i syfte att påminna mig själv om att belysa dessa ämnen om de inte skulle komma på tal under intervjuerna. Jag bedömde detta som relevant dels utifrån studiens fokus men även utifrån den förförståelse jag hade av hur tjebers våld beskrivs såväl inom forskning som i mediala debatter.

Samtliga fokusgruppsintervjuer hade ett inbjudande klimat där alla var delaktiga i att föra dialogen framåt, om än i olika stor utsträckning. Tankar, erfarenheter och åsikter både delades och ifrågasattes av gruppdeltagarna. Det framkom inget enhetligt sätt att begripliggöra tjebers våld på, utan de professionella framhöll och argumenterade för olika förståelser. Även om deltagarna arbetade inom olika yrkesområden var respektive persons yrkesmässiga hemvist inte avgörande för hur de begripliggjorde tjebers våld och vilka förståelser de argumenterade för. Snarare påverkades talet av deras professionella och personliga erfarenheter av tjebers våld, vilka diskurser talet uttalades inom och vilka retoriska kontexter talet relaterades till.

Intervjuerna var mellan 78 och 93 minuter långa, exklusive introduktion och avslut, och spelades in med hjälp av en diktafon. Introduktionen inkluderade förtydligande och genomgång av projektet och vad som gällde angående samtycke, konfidentialitet och ljudupptagning. Vidare förklarades på vilket sätt etiska aspekter är av särskild betydelse för fokusgruppsintervjuer, då denna intervjuform inkluderar ett gemensamt ansvar och respekt för det som sker under såväl som efter intervjun. De professionella hade också haft möjlighet att lyfta olika frågor inför intervjuerna. Detta innebar att frågan om yrkessekretess blev aktuell att diskutera inför den fokusgruppsintervju där en ungdomspolis deltog. Intervjuerna avslutades med att

kort lyfta frågor om exempelvis hur resultatredovisning, tidsplan för projektet och möjlighet att få ta del av resultat i framtiden.

Transkribering – en del av analysprocessen

Att transkribera kan förstås som ett nedtecknande av vad som sägs under en intervju, men också som en del av analysprocessen (Potter & Wetherell [1987]2014:165). Transkribering har för mig varit ett sätt att återvända till intervjuerna och påminna mig om vad som sagts, på nytt höra tonlägen, suckar och nyansskillnader och reflektera kring huruvida ett nej är en negation eller medhåll till vad föregående talare har sagt. Jag har därför valt att transkribera materialet själv, då det för mig har fungerat som en närläsning av det som sägs. Ambitionen har i linje med detta varit att transkribera ordagrant genom att försöka att hålla mig så nära talet från ljudupptagningarna som möjligt. Jag har även försökt notera pauser, när det citeras i talet (rapporterat tal) och ta hänsyn till när olika röster överlappar varandra. Ibland var det dock svårt att höra vad som sades och vad gäller fokusgruppsintervjuerna var det ibland även svårt att höra skillnad på de olika rösterna, alltså vem som talade.

Att göra transkriberingarna så trogna talet som möjligt har varit viktigt för mig utifrån att det i förlängningen påverkar de analyser som görs (Potter & Wetherell [1987]2014). De utdrag som finns i avhandlingen har jag däremot valt att anpassa för att göra mer läsvänliga. Detta har inneburit att jag tagit bort ord/ljud såsom ”mh”, ”eh”, ”hm”, ”väl” och ”liksom” när det inte inverkar på talet, men också upprepningar som inte har betydelse för själva meningsskapandet. Jag har också anpassat utdragen genom att använda klammerparenteser för att lägga till text i syfte att förtydliga innehållet, eller för att ta bort text som innehåller utelämnande eller känslig information som inte påverkar innehållet. Av etiska skäl är såväl namn på platser som namnen på deltagarna och andra personer fingerade.¹²

Kodning och analys

I detta avsnitt avser jag att beskriva det praktiska analysarbetet och den analysmetod – diskursanalys – som ligger till grund för analysen av det empiriska materialet. Med inspiration från Potters och Wetherells diskurspsykologiska tänkande har jag för analysen av mitt empiriska material valt att använda en form av diskursanalys, som beskrivs av dessa båda författare. Det är en metod som används för att analysera text

¹² Transkriberingskoder: Namn på platser, personer eller identifierbara detaljer har avidentifierats och placerats inom [], exempelvis [bror] istället för namnet som sägs i talet. Förtydligande skrivs inom [], tex.: [Barn- och ungdomspsykiatrin] istället för Bup, paus: [paus]. Vid skratt eller andra ”ljud” används [skratt] [gäsp] [suck]. Vid emfas används *kursivering*.

eller olika former av språklig kommunikation med syfte att nå en större kunskap om socialt liv och social interaktion genom att analysera text eller olika former av språklig kommunikation ([1987]2014:7, 9). Samtidigt har jag tagit hjälp av de olika retoriska verktyg som beskrivs i föregående kapitel, för att analysera och förstå det retoriska arbete som sker.

Potter och Wetherell beskriver diskursanalys som en analysmetod som syftar till att undersöka hur språket används för att konstruera mening, vilken funktion eller syfte detta meningsskapande fyller och vilka konsekvenser det ger ([1987]2014:168). Diskursanalysens fokus på hur språket används, på dess funktion och effekter samt på diskurs som möjliggörande eller begränsande i talet, har fungerat som ett hjälpmedel för att förstå det meningsskapande som sker i talet om tjejers våld. Potter och Wetherell framhåller dock att det inte finns en exakt beskrivning för hur en diskursanalys bör genomföras, utan att det snarare handlar om att fokusera på de konstruktiva och funktionella aspekterna av diskurser ([1987]2014:169). Emellertid ger de tips på hur analysprocessen kan byggas upp, från forskningsfråga till resultat (Potter & Wetherell [1987]2014:158–176). Dessa tips har jag tagit stöd av i det egna analysarbetet.

För att inte överväldigas av studiens material och andra källor, som i detta fall utgörs av den stora mängden transkriberat tal och det material som i denna studie skapats genom kreativa metoder, framhåller Potter och Wetherell betydelsen av att först koda materialet ([1987]2014:166). Denna fas i processen, framhåller Potter och Wetherell, ska inte misstolkas som en del av själv analysen. Istället ska den förstås som ett sätt ”to squeeze an unwieldy body of discourse into manageable chunks” i relation till studiens forskningsfrågor ([1987]2014:167). För att göra detta har jag, förutom att transkribera materialet, läst men även lyssnat till intervjuerna ett flertal gånger. När det gäller uppföljningsintervjuerna med tjejerna har dessa främst lästs. Genomläsning av materialet från de kreativa metoderna har även det skett vid flertalet tillfällen. Jag har sedan kodat eller sorterat materialet utifrån olika teman. Denna kodning ledde inledningsvis fram till ett antal övergripande teman. Potter och Wetherell framhåller dock att det inte alltid är möjligt att koda materialet i ett initialt skede utan att det kan behövas en inledande analys och flera försök att tolka materialet, alltså en pendling mellan kodning och analys, innan dessa teman blir tydliga i relation till forskningsfrågorna ([1987]2014:167). Denna pendling mellan kodning och analys var något jag kunde se tydligt i mitt eget analysarbete; den kodning jag gjorde i ett första skede förändrades vartefter jag blev mer förtrogen med materialet.

Efter den initiala kodningen återvände jag i nästa steg till materialet och sorterade utdragen efter de olika temana. Då mycket av talet rör mer än ett tema har utdragen inledningsvis fått överlappa varandra, det vill säga sorterats in under fler än ett tema. Detta för att inte vara för snäv i urval eller låsa fast ett visst tal inom ett visst tema (jmf. Potter & Wetherell [1987]2014). Efter detta inledande arbete inleddes vad Potter och Wetherell benämner som analys, en process som beskrivs innebära noggrann läsning och omläsning av det material som valts ut. Analysen beskrivs bestå av två faser: en fas som fokuserar på att leta mönster i materialet och en fas som har fokus på vad det är som deltagarna söker åstadkomma genom talet och vilken funktion talet fyller (Potter & Wetherell [1987]2014:168). För att finna mönster i materialet valde jag, förutom att göra olika omläsningar av materialet, att även rita kartor (mind-maps) för varje tema. När det sedan blev dags att vända blicken mer specifikt mot de olika retoriska aspekterna av talet fastnade jag inledningsvis ofta vid egna föreställningar om vad tjejerna och de professionella avsåg framhålla (jmf. Potter & Wetherell [1987]2014:168), men med mer förtrogenhet med materialet och med stöd i de diskurspsykologiska begreppen och retoriska verktygen var det efterhand möjligt att istället fokusera på vad som uttrycks och vad som åstadkoms eller argumenteras för i talet. De kartor som ritades har dessutom fungerat på samma sätt som de hypoteser som Potter och Wetherell talar om:

The second phase of analysis consist of forming hypotheses about these functions and effects and searching for the linguistic evidence. (Potter & Wetherell [1987]2014:168)

Dessa kartor, eller hypoteser, var på så sätt till hjälp för att jag tydligare skulle veta vad jag skulle leta efter på såväl mikro- som makronivå. De fungerade som ett hjälpmedel för att få syn på vilka repertoarer, dilemman och progressiva berättelser som framträder och på vilket sätt dessa möjliggör eller begränsar olika tal. I detta skede hade jag även stort fokus på de retoriska verktyg som rör talets trovärdighet, rättfärdigande och motstånd. Detta för att kunna få syn på det retoriska arbete som sker, vad det är som ”står på spel” och vad tjejerna och de professionella söker åstadkomma och argumentera för. Det innebar att jag i detta skede kunde begränsa materialet ytterligare och att den analytiska texten kunde börja ta form. Parallellt med ovan arbete valde jag i detta skede att återvända till texterna och ljudupptagningarna i syfte att påminna mig om utdragens sammanhang och nyanser vad gäller exempelvis stämningsslägen, betoningar, pauser eller skratt. Jag har under hela analysprocessen dessutom valt att återkoppla till tidigare forskning, det vill säga knyta mina analyser till i forskningen befintliga konstruktioner av våld, kön och

femininitet, i syfte att nå en högre abstraktionsnivå (jmf. Bertilsdotter Rosqvist 2007:47).

Efter att ha skapat en större sammanhängande analytisk text under respektive tema begränsade jag sedan materialet ytterligare, men i detta fall för att kunna vara mer stringent i hur jag skulle skriva fram och redovisa resultaten i de empiriska kapitlen. Detta innebar att välja bort olika möjliga berättelser för att fokusera och skapa en tydlig analytisk tråd. I val av utdrag till de empiriska kapitlen har jag haft som avsikt att inkludera utdrag som är innehållsrika, omfattande och illustrativa, för att på så sätt synliggöra talet och tydligt kunna skriva fram det meningsskapande som sker, dess effekter samt vilka subjektspositioner som talas om eller intas. I vissa fall har jag valt att skriva ut det retoriska arbete som sker i syfte att tydliggöra meningsskapandet, argumentationen och det som ”står på spel” i stunden. I andra fall har jag valt att enbart använda de retoriska verktygen som analytiska hjälpmedel under analysprocessen. Grunden till detta är en ambition att göra texten mer läsvänlig och samtidigt vara tydlig med vilka repertoarer och retoriska verktyg som används och hur. Av denna anledning har jag även valt att markera extremformuleringar med kursivering när jag citerar i löpande text. Detta i syfte att markera när dessa används utan att behöva beskriva detta explicit varje gång. Att deltagarna argumenterar för olika förståelser och talar om eller intar olika subjektspositioner påverkar dessutom i vilken utsträckning enskilda personers tal inkluderas i de empiriska kapitlen, vilket är ett resultat i sig.

Jag har haft som avsikt att visa på de mångfacetterade sätt på vilket mening skapas, på det retoriska arbetet som sker och på de olika subjektspositioner som talas om eller intas. Ibland skiljer sig de professionellas meningsskapande från tjejernas och ibland sker de båda gruppernas argumentation och meningsskapande på liknande sätt. Syftet har dock inte varit att kontrastera tjejernas och de professionellas tal mot varandra. Istället förstår jag deras tal som grundade i olika subjektspositioner och som påverkade av olika föreställningar om exempelvis våld, kön och femininitet samt av personliga eller yrkesmässiga erfarenheter. Jag förstår också de båda gruppernas tal i relation till delvis liknande men även delvis olika retoriska kontexter, vilket påverkar deras meningsskapande.

Att skriva fram resultaten inom de empiriska kapitlen har, som Potter och Wetherell framhåller ([1987]2014:174), dock medfört att jag har varit tvungen att på nytt förtydliga analyserna, vilket också synliggör diskursanalysens behov av att kunna ”bölja” fram och tillbaka mellan olika faser av analysen i skrivande stund. Efter denna böljande process kvarstår sex olika teman – tjejers våld, tjejers utsatthet,

jämställdhet, ilska, funktionalitet och det mänskliga – vilka grundar sig i olika större samhällsdiskurser. Dessa teman utgör grunden för de olika empiriska kapitlen i avhandlingen.

Etiska överväganden och reflektioner

Då denna studie rör känsliga ämnen, som exempelvis tal om både utsatthet för och användning av våld, har ett etiskt förhållningssätt varit extra viktigt. I detta avsnitt kommer jag därför att diskutera och reflektera över olika etiska frågor, som har varit av betydelse under forskningsprocessen. Jag har valt att dela in avsnittet i tre delar: *Att värna deltagarna*; *Makt och subjektsskapande* samt *Reflektioner över forskarrollen och kunskapsproduktion*.

Att värna deltagarna

Forskningsetik innefattar en rad olika forskningsetiska regler med huvudsakligt syfte att respektera den enskilde individen (Gilje & Grimen [1992]2004:297). Det inkluderar exempelvis frågor om frivillighet, integritet, konfidentialitet och anonymitet (Bryman [2001]2002:440). Det kan även sägas handla om att se till människovärde och hur vi bör uppföra oss mot varandra (Kalman & Lövgren 2012). Jag har, i linje med forskningsetiska regler, informerat deltagarna om studiens syfte och villkoren för deltagande, att de personliga uppgifter jag som forskare får ta del av hanteras med största möjliga konfidentialitet och att den information som delas inom studien enbart används i forskningens syfte. Informationen till deltagarna har getts både muntligt och skriftligt och som jag tidigare nämnt, har det även funnits en webbsida med information om studien på Umeå universitets webb. Då samtliga deltagare varit över 18 år har de själva fått ge sitt samtycke till deltagande. Tjejerna har även tillfrågats om samtycke inför varje ny träff. Projektet har också etikprövats och godkänts av Regionala etikprövningsnämnden i Umeå.¹³ Att ha ett etiskt förhållningssätt innebär dock mer än att ta hänsyn till etiska principer och forskningsetiska regler (Kalman & Johansson 2012). Det innebär att kontinuerligt närma sig och hantera etiska frågor under hela arbetsprocessen, vilket i detta fall handlat om att jag på olika sätt strävat efter att värna deltagarnas bästa vid planering och genomförande av studien såväl som vid framskrivandet av kunskap. Min avsikt har varit att ingen av deltagarna ska känna sig utsatt eller utelämnad, varken under eller efter sitt deltagande.

I syfte att skapa trygghet har tjejerna haft möjlighet att träffa mig innan första intervjun eller att träffa mig tillsammans med dennes ”kontaktperson”. De har också

¹³ Etikprövningsnämndens Dnr: 2013/391-31Ö.

fått välja plats för intervjun, med en rekommendation om att det är bra om de kan känna sig trygga och att vi kan prata ostört (jmf. t.ex. Lantz 1993). Även valet att inkludera kreativa metoder och att använda en individuell berättarfokuserad intervju syftade, åtminstone delvis, till att skapa trygghet genom en upplevelse av självbestämmande och delaktighet (jmf. Hyden 2000; Tønnessen 2012). Under intervju-situationen är det enligt Priscilla Alderson och Virginia Morrow (2011) dessutom viktigt att vara lyhörd och närvarande för att skapa bra förutsättningar för positiva upplevelser av deltagandet, vilket också är något jag strävat efter. Jag har dessutom valt att inkludera fler träffar och på så sätt ge utrymme i form av tid, vilket beskrivs som en viktig del i att skapa trygghet (Hyden 2000). Att vi träffas flera gånger är också något som tjejerna talar om i positiva ordalag, vilket framgår av ett utdrag från den sista intervjun med Agda.

Det har varit ganska skönt [att träffas flera gånger] för då har man ju ändå kommit på att just det, det där tog jag ju inte upp förra gången och det kan vara viktigt för att få förstå, alltså hela bilden. Så det har som varit ganska bra [] och så kan det ju lätt bli så att när det är någon man inte känner, att man väljer inte ut dom här värsta viktiga bitarna, det är ju som så ingrott.
(Agda, intervju 3)

Jag har även sökt ha en öppen dialog med tjejerna, med målsättningen att de ska känna att de kan kontakta mig om frågor och funderingar uppstår. Jag bad även tjejerna att informera en närstående om deras deltagande. Detta syftade till att försäkra mig om att det fanns någon i deras närhet som var medveten om att de deltog i studien, som de kunde vända sig till och tala med om eventuella jobbiga känslor uppstod efter deltagandet. Dessa informerade närstående har varit syskon, vän, mamma och socialarbetare.

Under arbetets gång har jag också ställts inför olika etiska frågor som jag inte på förhand hade planerat för. Tjejernas olika livssituationer vad gäller exempelvis boende, skolgång, arbete och familj, innebar att studien behövde anpassas för att se till deras säkerhet, välmående, integritet och anonymitet. Det medförde att tider, platser och själva intervjuerna behövde anpassas med hänsyn till tjejernas oro och rädsla för utsatthet i det offentliga rummet, tid för inställelse (då du måste befinna dig på plats för att avtjäna straff), hur de mådde psykiskt, inklusive förekomsten av tankar på att ta sitt eget liv. Av denna anledning valde jag även att ge tjejerna möjligheten att kontakta mig när som helst, så länge deltagandet var aktivt. Jag hörde mig också för om deras kontaktnät, diskuterade vart de kunde vända sig om livet känns tungt samt förberedde en lista över kontakter för stöd och hjälp.

Även de professionellas livs- och arbetssituationer var viktiga för mig att ta hänsyn till. Deras deltagande innebar att behöva hitta tidsutrymme för en intervju, när det kan vara nog så svårt att få att tiden att räcka till för arbete och övriga vardagsåtaganden. Jag försökte därför ha en dialog och planera träffarna till tider som fungerade för samtliga deltagare. Jag strävade också efter att hitta lokaler för intervjun som låg utanför deras respektive arbetsplatser, i syfte att, i den mån det var möjligt, skydda dem från att bli identifierade när studien publiceras. Jag har även haft som avsikt att fokusgruppsintervjuerna skulle kunna fungera som ett stärkande sammanhang och en möjlighet att dela och få ny kunskap (jmf. Wilkinson 1999). Att använda fokusgruppsintervjuer innebär alla deltagare behöver vara införstådda med vad som gäller i fråga om människovärde, integritet och bemötande i relation till övriga deltagare och till vad som sägs, under såväl som efter själva intervju-situationen. Det har inneburit att etiska frågor diskuterats innan genomförandet av intervjuerna för att belysa vikten av ett etiskt förhållningsätt deltagarna emellan. Utöver detta har frågor om yrkessekretess framhållits som viktiga att förhålla sig till, det vill säga att exempelvis inte nämna några namn om hänvisning görs till reella situationer eller personer.

Makt och subjektskapande – närhet och distans

Intervjusituationen förstår jag som en specifik situation och retorisk kontext. Det är en situation som påverkas av interaktionen mellan mig och deltagarna och våra olika förväntningar. Det samspel som sker och hur jag och deltagarna förhåller oss till varandra kan relateras till olika maktrelationer som uppstår inom intervjusituationen. Dessa kan röra faktorer så som ålder, kön, utbildningsnivå och olika livs- och yrkeserfarenheter. Dessa maktrelationer påverkar alltså interaktionen och vilka subjektspositioner som framstår som möjliga att inta. Vissa subjektspositioner kan, som Hanna Bertilsdotter Rosqvist framhåller, dessutom förstås ”väga tyngre” än andra, beroende av vad det är som är föremål för diskussion (2007:43). Vad som exempelvis blev tydligt i detta sammanhang var den betydelse mina yrkeserfarenheter inom praktiskt socialt arbete gavs. Subjektspositionen som socialarbetare skapade tillit, igenkänning och en legitimitet i relation till forskningsämnet. Den möjliggjorde också en närhet i mötet med tjejnerna såväl som med de professionella. Samtidigt intog jag, liksom tjejnerna och de professionella, olika subjektspositioner beroende av vad som framstod som eftersträvansvärt i relation till intervjusituationens retoriska kontext. Att jag identifierar mig själv som kvinna och även positioneras så av andra samt har erfarenhet av att växa upp som tjej, ser jag också som avgörande i mötet med tjejnerna. Det var en subjektsposition som möjliggjorde närhet och samförstånd. Det var en subjektsposition som möjliggjorde närhet och samförstånd. Detta kan förstås i kontrast till subjektspositionen som

forskare, vilken snarare skapade en distans, både till tjejerna och de professionella, vilket jag väljer att belysa med hjälp av Olivias resonemang:

Det blir liksom inte riktigt samma sak [att prata med dig]. Det är så långt ifrån mig. Det är upp i Sverige någonstans och ingen annan, ingen jävel kommer läsa det som känner mig [gemensamt skratt], men det är det jag tycker om med det också. Alltså, jag har sagt saker till dig både idag och dom andra gångerna som jag aldrig skulle säga till en annan människa för att du är så långt bort ifrån mig. Alltså, jag diggar dig som fan du är jätteskön att sitta och snacka med, men du är också, du får ha den här bilden och du behöver inte jämföra med hur duktig jag är i fotboll eller vilka betyg jag hade i skolan utan det får vara så här, då har jag inga problem, men jag skulle aldrig sitta och säga det till någon annan. Jag skulle aldrig sitta och säga att nej men jag klarar inte av det här, så jag sitter och häver i mig massa medicin och alkohol för jag klarar inte mitt liv just nu. Alltså, det är väl ingen annan som vet det, men jag kan säga det [till dig] bara för att det är så jävla skönt att säga det.

(Olivia, intervju 3)

Olivia konstruerar både mig som forskare och det som blir resultatet av hennes deltagande i studien som något som befinner sig långt bort från henne själv, något på distans. Denna distans kan, med George Simmels (1981) ord, förstås skapa en känsla av frihet, vilken leder till att en som forskare kan mötas av ”de mest överraskande avslöjanden och bekännelser, som till och med kan få karaktär av bikt, om sådant som man sorgfälligt undanhåller för närstående” (1981:151). Vad Olivia talar om och hur hennes subjektskapande sker i relation till intervjusituationens retoriska kontext, skiljer sig alltså från vad som beskrivs som möjligt att tala om i andra sammanhang. Intervjusituationen som en specifik situation och retorisk kontext påverkar således vad som framstår som möjligt att säga och inte. Flera av tjejerna framhöll också, liksom Olivia, att de tyckte att det var skönt att ”få prata av sig”, att få tala om saker de vanligtvis inte brukade tala om och att de i vissa fall, likt Olivia, sagt saker till mig som de inte talar med andra om (jmf. Moen 2006).

Även flera av de professionella uttryckte att det tyckte att det var både intressant och viktigt att dela sina tankar och erfarenheter och få nya perspektiv på frågor de vanligtvis inte talade om. Grundläggande för att ett sådant utbyte kan ske är att inte olika maktrelationer ställer sig i vägen för kommunikationen. När det gäller den maktposition som följer med att vara forskare blir den inte lika framträdande inom ramen för en fokusgrupp (Wilkinsson 1998). Samtidigt uppstår andra maktrelationer inom ramarna för intervjusituationen och de professionellas deltagande i fokusgrupperna påverkas alltså både av maktrelationen till mig och av relationerna till de andra deltagarna. Deras deltagande sker i detta fall även utifrån en subjektsposition

som professionell inom ett visst yrke, vilket kan innebära en upplevelse av ansvar och att de förväntas representera en yrkesgrupp. Detta samtidigt som de också bär med sig egna värderingar, åsikter och erfarenheter.

Reflektioner över forskarrollen och kunskapsproduktion

Lykke (2009) framhåller att forskarens position inte är kontextlös utan att vetenskap alltid har en subjektiv dimension och att forskaren är mitt i, delaktig och medskapare av det som undersöks. Att som forskare reflektera över den egna forskarrollen och det egna forskningsområdet är därför av betydelse för att förstå den kunskap som produceras. Det är en del i ett forskarettiskt förhållningssätt. Under avhandlingsarbetets fortgående har jag därför använt mig av en form av forskardagbok, eller mer specifikt minnesanteckningar rörande avhandlingsarbetets samtliga delar. Dessa anteckningar har rört funderingar om etiska, teoretiska och metodologiska överväganden och konsekvenserna av den kunskap som jag producerar, men även tankar och känslor i samband med intervjuer och bearbetning av det empiriska materialet (jmf. Jönsson 2007; Moen 2006). Dessa anteckningar har jag sedan använt för att reflektera över den egna forskningsprocessen, eller som Anne-Charlotte Ek beskriver det:

[som] en medveten kritisk granskning av mig själv som forskare, där relationen mellan mina förkroppsligade erfarenheter, mina bevekelsegrunder, mina värderingar och antaganden undersöks i relation till mitt val av forskningsämne och teori. (1999:21)

För att granska mig själv som forskare, forskningsprocessen och den kunskap jag skriver fram återvände jag under våren 2018 till mina minnesanteckningar. Dessa minnesanteckningar sträcker sig från den 3 september 2013 (två dagar efter starten på min doktorandtjänst) fram till slutet av 2018. Detta är från min allra första minnesanteckning:

Min önskan är att ni fritt, utan begränsningar eller fördömanden ska kunna berätta om era liv, om er tillvaro, om de erfarenheter av våld ni bär med er. Kanske innebär det glädje eller sorg, kanske finns det minnen ni inte vill tala om, kanske finns det frågor jag inte vågar ställa.
(Personlig minnesanteckning, 2013.09.03)

Genom mina olika arbetslivserfarenheter har jag lyssnat till tjejs tal om såväl utsatthet för som användning av våld. Tjejs utsatthet och våldsanvändning är också frågor jag diskuterat med kollegor på de arbetsplatser jag jobbat på. Trots detta kan jag så här i efterhand konstatera att jag inte var beredd på att det tal jag skulle komma

att lyssna till och vara del i att skapa skulle påverka mig så djupt känslomässigt och dessutom ”tvinga” mig att fundera kring och omförhandla min egen förförståelse av våld. Under intervjuerna kunde jag vara närvarande, inkännande och lyssna med ett stort intresse. När det sedan blev dags att bearbeta det empiriska materialet kom gråten, frågorna och ilskan:

Transkriberingsprocessen. Vad händer. Läser, skriver och lyssnar om och om igen. Bli tveksam till mitt projekt och ifrågasätter syftet med att forska om personers svåra erfarenheter. Jag vet att det behövs forskning inom området, att det inte finns så mycket gjort, att det framför allt inte finns så mycket gjort från tjejers egna perspektiv, men ändå. Vad gör det för gott? Det är så mycket trasigt som beskrivs.

(Personlig minnesanteckning, 2014.03.22)

Under transkriberingar, olika presentationer och när personer i olika sammanhang frågat om tjejernas liv och erfarenheter blev jag ofta emotionell och fick gråten i halsen (jmf. Moen 2006). ”Fan slåss för helvete, slå” – tänkte jag vid flertal tillfällen, trots att jag ju egentligen är emot våld. Dessa tankar startade också det egna reflexiva arbetet, vilket varit en process som har inneburit att jag arbetat med min egen förförståelse, mina personliga såväl som yrkesmässiga erfarenheter samt subjekt- och maktpositionen som forskare. Detta arbete har varit viktigt för att för att få syn på, åtminstone delar av, den subjektiva dimensionen i syfte att söka ha ett forskar-etiskt förhållningssätt. En del i detta arbete har också handlat om att påminna mig om att även om jag läser materialet som skapat med utgångspunkt i deltagarnas subjektiva upplevelser, utifrån deras tankar, känslor och åsikter, är det själva talet och texterna som jag tolkar, dekonstruerar och problematiserar, inte de personer som deltar i projektet. Samtidigt är det jag, min ”blick”, som är avgörande för vad som blir föremål för analys och vilka analytiska slutsatser som dras. Detta påverkar vilken kunskap som produceras i denna avhandling, där min röst till stor del är osynlig men ändå ständigt närvarande. Min avsikt med att reflektera över min egen förförståelse och forskarrollen har varit att göra det möjligt för mig att bättre ta ansvar för den egna kunskapsproduktionen, men också i förlängningen att värna de tjejer och de professionella som deltar. Något som under processen inte alltid känts enkelt.

Detta är inte (bara) en akademisk text, det är en personlighetskras, något som stör, en tur ner bland själsliga världsliga politiska kritiska funderingar. Det är något jag inte bad om, men kanske behövde ... det är inte längre vad jag tänkte, det är en människa som önskar att världen var annorlunda, en själ som är på villovägar och en självbild som omförhandlas en dag i taget. Det är fortfarande ord, men tveksamma fundersamma och ibland svårformulerade

ord, det är utan tvekan tvetydigheter. Hur ska jag kunna skriva orden utan att reproducera eller demonisera, och samtidigt se till den vansinniga strukturens inverkan och minnas att det är handlingar ni använt er av, handlingar som ni formulerar i ord och text, skapar mening kring. Mening genom frustration, genom skipande av rättvisa, genom problemlösning, genom ilska och motstånd, genom att slå tillbaka eller genom att berätta om hur det är att må fucked up på grund av det någon annan gjort mot er.
(Personlig minnesanteckning, 2015.08.16)

De egna reflektionerna över forskareiska frågor och den egna subjektpositionen som forskare har lett till att min förståelse för våld har omförhandlats. Såväl tjejernas som de professionellas tal har också gett mig nya perspektiv. Även om jag i avhandlingen gör mitt bästa för att återge de komplexa och mångfacetterade förståelser av tjejers våld och livssituationer som framkommit under studiens gång är jag osäker på hur väl jag lyckats. Vad jag däremot säkert vet är att jag inte längre kan säga att jag inte själv använt våld. Inte för att jag blivit våldsam under forskarutbildningens gång utan för att min förståelse kring våld och våldsanvändning har omförhandlats och för att jag fått nya perspektiv på vad våld är och hur det kan begripliggöras.

[W]e learn to listen to the expression of distress, to lives whose pains we can only imagine (or which we occasionally recognize or remember). (Liebling & Stanko 2001:425)

Deltagarpresentationer – konstruktioner av deltagarna

För att kontextualisera deltagarnas tal kommer jag nedan att presentera deltagarna i projektet och skriva fram delar av vad jag uppfattat att de själva anser vara viktigt för att förstå deras meningsskapande. Dessa presentationer bygger på hur de positionerat sig själva och talat om sina livs- och yrkeserfarenheter. Med hänsyn till etiska aspekter har jag valt att försöka ge en information som är tydlig men inte på ett alltför utelämnande sätt synliggör dessa personer. Jag presenterar inledningsvis tjejerna i bokstavsordning efter namn, och därefter de professionella i bokstavsordning efter namn, uppdelat efter respektive fokusgrupp.

Tjejerna – Agda, Amanda, Bella, Ellen, Lillemor, Olivia och Sara

Tjejernas tal rör tiden från när de är mellan sex och åtta år och framåt, med störst fokus på tiden i tonåren. Tjejerna bor vid intervjutillfällena i fem olika kommuner, utspridda i olika delar av Sverige, från norr till söder. Dessa kommuner kan beskrivas som landsbygdskommuner, mellanstora kommuner och storstadskommuner.

Samtliga tjejer är födda och uppvuxna i Sverige och samtliga säger sig ha använt utagerande handlingar och våld, om än i olika stor utsträckning. Detta med undantag av Amanda som enbart talar om eget utagerande. Samtliga tjejer beskriver också att de haft kontakt med olika myndigheter och sociala verksamheter, vilket inkluderat exempelvis Barn och ungdomspsykiatri (Bup) och Socialtjänsten men också Kriminalvården, Polisen och andra delar av rättsväsendet, om än också det i olika stor utsträckning.

I avhandlingens olika delar kommer de olika deltagarnas tal att ta olika mycket plats. Detta handlar, som jag nämnt ovan, inte enbart om att vissa av tjejernas tal är mer omfattande eller ingående, utan också om hur de väljer att begripliggöra de egna handlingarna och positionera sig själva. Amanda tar exempelvis mindre plats i avhandlingen än de andra tjejerna, vilket dels kan förstås utifrån att jag enbart genomfört en intervju med henne, men också i relation till det hon väljer att tala om. Under intervjun väljer hon att främst tala om egen utsatthet och en problematisk familjesituation (för en fördjupad diskussion se Arnell 2017a) och förekommer därför enbart i ett av de teman som framkommit i analysen – tjejers utsatthet. Till skillnad från Amanda begripliggör de andra tjejerna våld på olika sätt varför deras tal återfinns i flera av temana. Tjejernas sätt att tala, positionerar sig själva och begripliggöra våld påverkar alltså inom vilka delar och i vilken utsträckning deras tal framträder i analyserna.

Agda, 21 år, bor vid den första och andra intervjun i en mindre ort i en lägenhet som hon fått via Socialtjänsten, men har vid tredje intervjutillfället flyttat till ett eget boende tillsammans med sin pojkvän. Hon talar om att hon under stora delar av sin uppväxt bott med sin heltidsarbetande pappa och ”hans nya familj”, då mamman under långa perioder varit allvarligt psykiskt sjuk. Relationen till sin pappa och syskon beskriver Agda som bra. Hon talar dock om en problematisk skolgång och om mobbning, med särskild hänvisning till hennes etniska ursprung, och om att hon varit utsatt för sexuella övergrepp från närstående. Hon talar om att hon gått hos Bup sedan hon var barn och att hon under högstadiet var SoL-placerad på ett HVB-hem, med anledning av hennes egen våldsanvändning och av att hon mådde psykiskt dåligt. Hon beskriver också att hon haft en problematisk alkohol användning och att hon både skurit sig själv och haft tankar om att inte vilja leva. Vid 17 års ålder fick hon tillfälligt diagnosen bipolär sjukdom, en diagnos sedan togs bort. När vi först möts studerar hon på eftergymnasial nivå och när vi träffas för den avslutande intervjun berättar hon att hon är färdigutbildad, har fått en tillfällig anställning och drömmer om att ha en egen stuga i fjällen.

Amanda, 18 år, bor vid intervjutillfället i en större stad i en lägenhet som hon fått via Socialtjänsten. Amanda talar om att hon under sin uppväxt har bott på olika platser, exempelvis hos släktingar, vänner och på jourhem. Detta med anledning av föräldrarnas alkoholmissbruk och en problematisk familjesituation som inkluderade våld. Hon talar också om att hon vid olika tillfällen haft kontakt med Socialtjänsten för att få stöd med den egna livssituationen. Hennes pappa beskrivs ha ett säsongsbaserat heltidsarbete medan hennes mamma har varit arbetslös. Hon berättar om att skolgången varit tidvis problematisk från mellanstadiet och framåt, och att hon vid 17 års ålder fick en ADHD-diagnos. Vid intervjutillfället studerar hon på gymnasial nivå, försöker att upprätthålla en kontakt med sin familj och hon säger att hon önskar ha ett eget boende och arbeta som socialarbetare framöver.

Bella, 20 år, bor vid första intervjutillfället hemma hos sin heltidsarbetande mamma tillsammans med syskon i en mindre ort. Vid träff två har hon flyttat till en lägenhet som hon fått via Socialtjänsten. Bella positionerar sig som pojkflicka. Hon talar om att hon under de första åren av sitt liv växte upp tillsammans med syskon och föräldrar, men att hennes pappa gick bort innan hon började skolan. Skolan beskrivs som problemfylld, med mobbning och utsatthet. Hon talar om bristande stöd och att hon första gången som hon försökte att ta sitt liv bara var sju år gammal. Hon talar om att hon under uppväxten haft kontakt med Bup och Socialtjänsten och att hon under en tid var SoL-placerad på ett HVB-hem. Hon talar också om att hon fick en PTSD-diagnos vid 15 års ålder. När vi träffas första gången har hon kontakt med frivården och väntar på att avtjäna ett straff för misshandel. Vid det sista tillfället vi ses har hon fått eget boende och ett extrajobb och talar om drömmen att börja studera, ta körkort och ha en egen bil.

Ellen, 19 år, positionerar sig även hon som pojkflicka och bor i egen lägenhet i en mellanstor stad. När vi ses första gången går hon sista året på gymnasiet. Gymnasiet beskrivs som att det till skillnad från den tidigare skolgången, fungerat mycket bra, tack vare engagerade lärare. Grundskolan däremot beskriver Ellen som problematisk med bland annat våld från lärare. Hon talar också om att hon under högstadiet varit utsatt för våld i en nära relation under en längre tid. Hennes beskrivningar av hur hon själv mår under uppväxten innehåller självskadande handlingar i olika former, ätstörningsproblematik, en problematisk alkoholanvändning och att hon vid flera tillfällen inte velat leva längre. Hon talar samtidigt om en stöttande familj och en trygg uppväxt med två yrkesarbetande föräldrar. Hon har enbart haft sporadiskt samtalsstöd och varit kontakt med polis med anledning av den egna våldsanvändningen. När vi ses sista gången har hon gått ut gymnasiet och planerar för att hon och en vän ska resa utomlands för att arbeta.

Lillemor, 18 år, går i gymnasiet och bor hemma hos sin pappa i en mellanstor stad. Relationen till pappan beskriver hon som bra liksom sin uppväxt. Samtidigt talar hon om föräldrarnas skilsmässa, mammans alkoholmissbruk och våld samt att mamman gick bort under mellanstadietiden som jobbigt och problematiskt. Hon talar också om utsatthet för våld i skolan och i två olika nära relationer. Hon talar om att hon sedan tidig ålder haft kontakt med Bup och socialtjänst, att hon haft kontaktfamilj under perioder och att hon just börjat i samtalsterapi inom vuxenpsykiatri. Hur Lillemor själv mår beskriver hon i stor utsträckning i relation till den egna ADHD-diagnosen, men även i relation till att hon har en depression. Hon talar om att hon skurit sig och att hon även försökt att ta sitt liv. När Lillemor talar om sin framtid handlar det om att hon vill ha ett stabilt liv och en bra ekonomi, men också om att hon drömmer om att flytta utomlands under en period.

Olivia, 21 år, bor i egen lägenhet i en mellanstor stad och arbetar heltid. Hon talar om en problematisk uppväxt, där föräldrarna separerade när hon var åtta år gammal. Föräldrarna hade under hennes uppväxt fungerande heltidsjobb, men pappan led av alkoholmissbruk och mamman hade psykiska problem. I relation till båda föräldrarnas hem beskrivs en tillvaro med olika former av våld. I tonåren bryter Olivia kontakten med sina föräldrar och har sedan dess bott på olika ställen, i trappuppgångar, hos vänner och hos socialarbetare. Hon talar om att hon varit deprimerad, att hon skurit sig och att hon vid flera tillfällen försökt att ta sitt liv. Hur hon själv mår relateras även till en våldtäkt hon utsattes för under högstadiet. Hon talar om att hon haft kontakt med Bup och Socialtjänsten, men att det största stödet har kommit från socialarbetare som arbetar på ”fältet”. Idag har hon ett arbete hon trivs med och hon talar om att hon vill vara en inspiration för andra och föreläsa om sina erfarenheter, men att hon också fortfarande arbetar med och söker få stöd i att hantera sin egna psykiska ohälsa.

Sara, 23 år, bor i en mellanstor stad i en lägenhet hon fått via Socialtjänsten. Sara beskriver sin uppväxt som problematisk på flera olika sätt. Exempelvis talar hon om föräldrarnas alkoholmissbruk och våldsanvändning, en svår ekonomisk situation för föräldrarna och en separation som ledde till att hon inte hade kontakt med sin mamma på tio år. När Sara talar om hur hon själv mår talar hon om självskadande handlingar, ådstörningar och en problematisk alkohol- och droganvändning. Hon talar också om att familjen tidigt blev kontaktade av Socialtjänsten, men att det var först under tonåren som myndigheterna ingrep och att hon då blev tvångsplacerad på HVB-hem. Sara talar också om kontakter med Kriminalvården och Frivården. Den ADHD-diagnos som hon fick vid 22 års ålder tillskriver hon själv stor

betydelse. När Sara och jag ses vid sista tillfället talar Sara om att hon fått fast anställning och att hon drömmer om att ta körkort och få en stabil tillvaro.

De professionella – Ally, Anton, Björn, Fia, Hans, Helena, Ida, Ingrid, Joanna, Malin och Mira

De professionella som deltar i studien är totalt elva stycken, åtta kvinnor och tre män. De var vid tillfället för fokusgruppsintervjuerna i åldrarna 26 till 54 år, med olika lång yrkeserfarenhet. De är från tre olika kommuner och har olika anställningsformer med olika syfte och målsättningar för sina respektive yrkesverksamheter. Då syftet med fokusgruppsintervjuerna var att få ta del av de professionellas meningsskapande, med utgångspunkt i deras yrkeserfarenheter, lades fokus inte på deras olika arbetsuppgifter som sådana, utan istället på det kollektiva talet om tjejers våld. De professionellas tal grundar sig främst på deras yrkeserfarenheter, men dessa vävs även samman med egna livserfarenheter, eller, som Mira uttrycker det i sin presentation av sina yrkeserfarenheter inför oss andra: ”man har ju med sig av livet”.

Fokusgrupp 1

Anton, 45 år, arbetar sedan en längre tid tillbaka som fältassistent inom Socialtjänsten. Han beskriver sitt arbete som ett uppsökande arbete med ungdomar. Det är ett arbete som också inkluderar samverkan med skolor såväl som med polis och andra sociala verksamheter. Anton uttrycker inledningsvis en tveksamhet kring huruvida han har mött särskilt många tjejer som använder våld, för att en tid in i samtalet tala om att han inser att han både mött och arbetat med flera tjejer som varit utagerande och använt våld.

Fia, 35 år, är socionom och arbetar som pedagog inom olika sociala verksamheter. Hennes arbete är inriktat på barn och unga inom skolans sfär och med på barn- och ungdomsverksamhet i Svenska kyrkans regi. Hon talar om att hon även har erfarenhet av att arbeta med frågor som rör utsatthet för våld, fysiskt såväl som psykiskt och sexuellt. Hon säger med tveksamhet att ”jag har väl några erfarenheter av några utagerande, men dom är väldigt få” för att sedan längre in i samtalet tala om eget arbete med våldsanvändande tjejer. Hon talar också om att hon just startat en gruppverksamhet gällande ungas hälsa och välbefinnande.

Hans, 50 år, är socionom och arbetar som behandlare inom öppenvården med fokus på ungdomar med alkohol- och drogproblematik. De som han främst möter beskrivs vara de ”ungdomar som söker kontakt själv, eller att det kan vara föräldrar som söker kontakt för att dom är oroliga för sina barn”. Han talar om att han även

har erfarenhet av att driva ungdomsgrupper och bland annat leda grupper med fokus på våld och kriminalitet.

Fokusgrupp 2

Ally, 35 år, arbetar som ungdomsassistent inom kommunen men har även varit med att starta en kommunal tjejverksamhet. Tidigare har hon arbetat som ledsagare med ungdomar inom öppenvården och som ungdomsassistent inom annan kommunal verksamhet. Hon talar om att första gången hon kom i kontakt med en tjej ”som var utåtagerande, rent vålds[am], var ute och slogs på stan” var i mitten på 00-talet.

Björn, 49 år, är polis och arbetar sedan flera år som ungdomspolis. Han beskriver arbetet som en form av uppsökande arbete med fokus på ungdomar, där ”vi är ute och åker, hälsar på lite gran, söker upp ungdomar”. Även Björn är inledningsvis tveksam till om han mött särskilt många utagerande och våldsamma tjejer genom sitt arbete, för att i slutet av intervjun tala om att han ofta får bra kontakt med de utagerande tjejer han möter och att de ofta talar öppenlydande om hur de har det.

Ida, 33 år, socionom, arbetar sedan flera år som kriminalvårdare. Hon talar även om att hon arbetat som ungdomsassistent på fritidsgård, på asylboende för ensamkommande ungdomar och med boendestöd inom missbruksområdet. Utöver det har hon arbetat ideellt med tjejer med våldsproblematik, något hon vid intervju-tillfället fortfarande är engagerad i.

Joanna, 35 år, arbetar sedan flera år tillbaka som ansvarig ungdomsassistent inom en kommunal verksamhet. Hon talar om att hon även drivit ungdomsprojekt, med inriktning på idrott och hälsa och att hon under en tid arbetat som ledsagare. Johanna beskriver å ena sidan det som relativt ovanligt med våldsamma tjejer inom den verksamhet hon arbetar. Å andra sidan berättar hon att hon via sitt arbete mött flera tjejer som använt utagerande handlingar och våld under de gångna åren.

Mira, 49 år, arbetar med familjebehandling inom kommunal verksamhet men också inom en kommunal tjejverksamhet. Hon är i grunden förskolelärare och har arbetat med barn och ungdomar i närmre tjugo år. Under denna tid har tydliga förändringar skett menar hon: ”jag kan se en skillnad på tjugo år [] tjejer uttrycker sig mer aggressivt”. Hon beskriver frågor kring tjejers utagerande och våld som något hon finner intressant.

Fokusgrupp 3

Helena, 40 år, är socionom och arbetar som behandlare inom öppenvården, mer specifikt med barn och unga. Hon har även arbetat på ungdomskollo och som kamratstödjare på en högstadieskola. Innan hon började sitt arbete som behandlare arbetade hon under ett antal år med myndighetsutövning inom Socialtjänsten. Hon beskriver att hon inom sitt nuvarande arbete ofta möter tjejer som använder våld.

Ingrid, 54 år, arbetar som ungdomschef för en kommunal ungdomsverksamhet som inkluderar olika verksamheter med barn och unga i åldrarna 12–21 år. Hon har arbetat med barn och ungdomar inom olika sociala verksamheter under tjugofem års tid, dels som ungdomsassistent och fältassistent, men under en period också specifikt med utagerande och våldsamma tjejer som hade svårt att klara av skolan.

Malin, 28 år, är socionom och arbetar som fältassistent inom Socialtjänsten. Tidigare har hon arbetat som ledare och föreståndare för olika kolloverksamheter. Malin har erfarenhet av att arbeta med ungdomar med autism och Aspergers syndrom och under en tid arbetade hon även på ett ungdomsboende för tvångsplacerade tjejer. Malin formulerar sin ingång till ämnet så här: ”den främsta erfarenheten jag har av utåtagerande tjejer är på SIS, LVU, låst avdelning”.

Disposition och introduktion till de empiriska kapitlen

Avhandlingen består av tre delar. I denna första del har jag gett en introduktion till avhandlingen genom tre inledande kapitel – *Avhandlingens bakgrund, syfte och problemområde, Teoretiska och metodologiska utgångspunkter och centrala begrepp* samt, *Avhandlingens delstudier, tillvägagångssätt och etiska överväganden*. Del två består av avhandlingens empiriska kapitel, inom vilka jag redovisar mina analyser och de resultat studien visar på. Avhandlingens avslutande del består av ett sammanfattande kapitel – *Avslutande diskussion* – där jag söker väva samman och diskutera resultaten i syfte att synliggöra hur de kan förstås i sin helhet.

De empiriska delarna av avhandlingen bygger på sex kapitel – *Tjejers våld, Tjejers utsatthet, Jämställdhet, Ilska, Funktionalitet* och *Det mänskliga*. Varje empiriskt kapitel utgår ifrån ett tema, eller mer specifikt en av de diskurser som framträder som rådande i tjejernas och de professionellas tal. Dessa diskurser är inte fristående från varandra utan på olika sätt sammanvävda. Det finns därmed spår av olika teman i flera av de empiriska kapitlen. Varje tema, eller diskurs, kan dessutom förstås som ett resultat i sig då de visar på de mest framträdande sätten som tjejers våld begripliggörs på. De empiriska kapitlen bygger på en och samma struktur. Denna innehåller en kort introduktion till kapitlet, därefter en analys av de professionellas tal varpå jag övergår till att analysera tjejernas tal. Jag avslutar sedan varje kapitel med några sammanfattande reflektioner.

I de empiriska kapitlen har jag alltså valt att dela upp tjejernas och de professionellas tal. Detta syftar till att låta tjejernas tal fungera som en respons på, eller ett motargument till, de professionellas tal. Upplägget grundar sig i min förståelse att personers meningsskapande är påverkat och format i relation till tidigare tal, erfarenheter och retoriska kontexter. Min avsikt är att genom att presentera analysen av de professionellas tal, visa på ett tal som jag förstår som att det representerar det sociala arbetet, det terapeutiska samtalsrummet och samhällseliga diskurser om tjejers våld. De professionellas tal kan därigenom förstås representera de retoriska kontexter tjejerna förhåller sig till, tar stöd i och argumenterar emot i sitt tal. Mitt syfte är dock inte att ställa tjejernas och de professionellas tal mot varandra. Snarare finner jag det viktigt att visa på talets variationsrikedom, dels inom och mellan tjejerna och de professionella, men även hur en och samma person argumenterar på olika sätt i relation till olika idéer eller ståndpunkter beroende av vad den söker att uppnå i talet.

Innan jag övergår till de empiriska kapitlen vill jag belysa två olika om än sammanflätade könsrepertoarer,¹⁴ som genomgående används i tjejernas och de professionellas tal. Det rör sig dels om en repertoar om könslikhet, och dels om en repertoar om könsskillnad, som båda existerar inom ramen för en vidare samhälls-diskurs om kön. Repertoaren om könslikhet innefattar ett antagande om att det är problematiskt och felaktigt att göra skillnad på människor baserat på kön, varför ett skillnadsskapande mellan tjejers och killars våld baserat på kön antas vara problematiskt. Repertoaren om könslikhet kan även sägas innefatta antaganden om att jämställdhet liksom ungas lika villkor förstås som något idealt och eftersträvnsvärt. Repertoaren om könsskillnad grundar sig istället på antaganden om att det finns skillnader mellan könen. Resonemanget utgår från en grundidé om två binära kön som är varandras motsatser – tjej och kille. Detta medför även ett antagande om att tjejers och killars våld skiljer sig åt.

¹⁴ För en utvecklad beskrivning av dessa två könsrepertoarer se Irvins och Chesney-Linds artikel i *Social Compass* (2008) eller dess reproduktion i *Feminist Theories of Crime* (Chesney-Lind & Morash (Red.) 2011). I denna artikel talar Irvin och Chesney-Lind om dessa repertoar i termer av två olika angreppssätt för att förklara tjejers våld. De beskriver hur dessa har används historiskt och olika problem som de gett upphov till.

Del 2.

ANALYS

Kapitel 4. Tjejers våld – tal om våldets form och våldets kön¹⁵

Under hela avhandlingsarbetet har det varit en fråga som ständigt återkommit. När jag i privata såväl som professionella sammanhang har talat om vad denna studie handlar om har jag allt som oftast fått höra ett fundersamt: ”Tjejers våld?”. Frågan är egentligen inte konstig. Den kan dels relateras till att begreppet våld är oprecist och förhandlingsbart (Burman, Brown & Batchelor 2003), men också till föreställningar om våld och kön. Avsikten i detta inledande kapitel är därför att närma mig frågan ”Tjejers våld?”

För att rama in våldets karaktär definierar World Health Organisation (WHO), som fungerar samordnande och vägledande för Förenta nationernas (FN) hälsofrågor och folkhälsa, våld enligt följande:

The intentional use of physical force or power, threatened or actual, against oneself, another person, or against a group or community, that either results in or has a high likelihood of resulting in injury, death, psychological harm, maldevelopment, or deprivation. (WHO 2002)

WHO:s definition kan förstås som en bred definition av våld, som innefattar våld som riktas mot sig själv, mot andra eller mot ett kollektiv eller ett samhälle. Den inkluderar maktutövning, vanvård och fysiskt, psykiskt och sexuellt våld, som leder till fysisk eller psykisk skada. Våldshandlingar som leder till försakelse eller upplevs exempelvis hämmande eller hotande inkluderas också i denna definition. Det är en definition jag tolkar som ett uttryck för en inkluderande våldsrepertoar. Denna inkluderande våldsrepertoar innefattar ett antagande om att våld kan ta sig olika former, fysiska, psykiska och sexuella, och att den utsattes perspektiv också har betydelse när det gäller vad som uppfattas som våld.

En exkluderande våldsrepertoar eller ”enklare” definition av våld, för att använda Isdals ord, utgår istället ifrån antaganden om att ”[v]åld är varje användande av fysisk makt för att skada andra”, där våld vanligen förknippas med sparkar och slag ([2000]2017:33). Mot denna bakgrund är avsikten i detta kapitel att undersöka hur tjejers våld begripliggörs i relation till föreställningar om våld, kön och femininitet, inom ramen för en våldsdiskurs som rymmer båda dessa repertoarer. Denna våldsdiskurs kan förstås som könad då våldanvändning vanligtvis förknippas med

¹⁵ Våldets kön använder jag inte enbart för att benämna den könade våldsdiskurs som framkommit i det empiriska materialet. Det relaterar även till Nilssons och Lövkronas verk *Våldets kön* (2015).

män och maskulinitet och tjejer beskrivs som utsatta för våld snarare än som användare av våld (för fördjupad diskussion se Nilsson & Lövkrona 2015). Analyserna kommer att fokusera på de båda våldsrepertoarerna, men även de två repertoarerna könsskillnad och könslighet, vilka beskrivs i introduktionen till de empiriska kapitlen, kommer att diskuteras. Det jag intresserar mig för är hur dessa olika repertoarer används för att begripliggöra tjejs våld och hur dessa används för att tala om eller inta olika subjekspositioner.

De professionellas tal

I de professionellas tal om tjejs våld framkommer inget enhetligt eller konsekvent sätt att definiera eller tala om våld. Av de professionella tillskrivs våld istället olika betydelser. Det händer även att de professionella byter ståndpunkt och framhåller motstridiga idéer för att begripliggöra tjejs våld. För att inleda analyserna och illustrera hur den inkluderande och den exkluderande våldsrepertoaren används har jag valt ett utdrag där definitionen av våld diskuteras.

Hans: Våld tycker jag nästan på ett sätt är riktat mot person. Är det riktat mot sak, alltså då kan ju någon bli rädd om någon kastar, då blir det ju [våld]. Då kan man tänka att det är våldsamt, som jag har tänkt lite grann våld, hobby egensnickrat.

Linda: Dom funkar alldeles utmärkt.

Hans: Då är det lite grann att det är riktat mot person avsiktligt eller oavsiktligt. Är det bara så att jag tappar kontrollen och slänger muggen och inte tänkt på att det finns människor i närheten, då tänker jag att det är något annat. Då är det frustration som man inte kan, alltså impuls kontroll, att man tappar den.

Anton: Då är det frågan om vilket håll muggen flyger också.

Hans: Ja ja ja, och den kan ju träffa någon också, då är det ju väldigt tydligt våld och det kan ju vara så att du skrämmer någon så mycket att den blir tyst, det kan ju vara en form av våld, så du kan ju sätta dom på plats med din ilska och det är ju en form av våld.

(Fokusgrupp 1)

Utdraget inleds med att Hans kontrasterar olika former av handlingar mot varandra. Jag förstår det som att han talar om en form av utagerande skilt från våld som ”är riktat mot person”. Det Hans gör inledningsvis är alltså att använda en exkluderande våldsrepertoar och särskilja ett fysiskt våld från andra former av (vålds)handlingar. Genom att framhålla att den egna våldsförståelsen är en egensnickrad idé blir det dock möjligt för Hans betona den egna tveksamheten inför att begripliggöra våld på detta sätt och samtidigt öppna för alternativa resonemang i samtalen. Anton ställer

sig också frågande inför Hans resonemang genom att betona de relationella aspekterna av olika våldshandlingar, vilket han gör genom att säga att ”då är det frågan om vilket håll muggen flyger också”. Huruvida våldet förstås som relationellt och om det skadar någon fysiskt beskrivs således som avgörande för om en handling förstås som våld. Dessa resonemang bygger båda på en exkluderande våldsrepertoar, vilket leder till ett särskiljande av det fysiska våldets relationella former från andra (vålds)handlingar. Detta våld begripliggörs i de professionellas tal dessutom i termer av riktigt våld, vilket får konsekvensen att (vålds)handlingar som inte fysiskt skadar någon konstrueras som mindre allvarliga och som något som inte nödvändigtvis kan förstås som våld.

Hans avslutande två kommentarer synliggör dock ett annat sätt att begripliggöra våld på. Genom att använda en inkluderande våldsrepertoar framhåller han att ”det kan ju vara så att du skrämmer någon så mycket att den blir tyst” och ”du kan ju sätta dom på plats med din ilska och det är ju en form av våld”. Detta visar att avgörande för hur våld konstrueras och begripliggörs är vilken våldsrepertoar som används. Utifrån en exkluderande våldsrepertoar blir det avgörande huruvida våldet tar sig relationella former som skadar någon fysiskt eller ej. Genom att istället använda en inkluderande våldsrepertoar framhåller Hans att både det fysiska våldet och ilska, aggressivitet och utagerande kan uppfattas som våldsamt. Aggressivitet eller utagerande begripliggörs därmed, med stöd i en inkluderande våldsrepertoar, som våld om handlingen i fråga exempelvis skadar *eller* skrämmer en person. Om handlingen däremot inte riktas mot en person begripliggörs den istället som utagerande.

Avgörande för hur våld begripliggörs i de professionellas tal är alltså huruvida våld som *enbart tar sig fysiska former och riktas mot en person* inkluderas, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, eller om även våldshandlingar som *inte med nödvändighet skadar fysiskt* inkluderas, vilket alltså kan förstås i linje med en inkluderande våldsrepertoar. Tveksamheten inför dessa olika sätt att begripliggöra eller konstruera våld på synliggörs i Hans tal och kan förstås som uttryck för ett dilemma. Dilemmat handlar om valet mellan att argumentera i linje med en inkluderande våldsrepertoar, med risk för att ens våldsförståelse framstår som alltför vag då den inkluderar en rad sinsemellan mycket olika våldshandlingar som inte nödvändigtvis ger fysiska skador, eller att argumentera för att fysiskt våld bör förstås som det (enda) ”riktiga våldet”, i linje med en exkluderande våldsrepertoar. Detta innebär istället en risk att ens våldsförståelse ses som alltför snäv.

Frågan om vilka former av våld som kan inkluderas i begreppet eller definitionen av våld är återkommande i de professionellas tal och i de flesta fall framhåller de att

våld kan inkludera flera olika former av (vålds)handlingar. Samtidigt gör de i de allra flesta fall skillnad mellan vad de beskriver som riktigt våld och andra former av våldshandlingar, ett särskiljande som nästan uteslutande relateras till antaganden om könsskillnader. I de följande två avsnitten kommer jag att vända mitt analytiska fokus mot hur de professionellas tal om våld vävs samman med föreställningar om kön, eller mer specifikt, hur de två könsrepertoarerna används i talet om tjejs våld.

Förminskat, feminiserat och förlöjligt våld

Föreställningar om kön och våld, eller mer specifikt, det faktum att föreställningar om könsskillnader resulterar i att killar och tjejer tillskrives olika benägenhet till våldsanvändning, ges stor betydelse när de professionella talar om och begripliggör våld. Detta förstår jag som en konsekvens av att tjejer vanligtvis inte förknippas med våldsanvändning. Det blir i detta sammanhang viktigt att tydliggöra vad det är för våldshandlingar som diskuteras och hur dessa kan förstås. För att visa på och diskutera betydelsen av kön och hur olika repertoarer om kön och våld används analyserar jag i det följande två utdrag inom vilka de professionella använder sig av repertoaren om könsskillnad för att begripliggöra tjejs våld. Följande utdrag är från den andra fokusgruppsintervjun där Ally talar om tjejs respektive killars agerande vid konfliktlösning.

Så länge som jag kan minnas har grabbar löst [konflikter], dom tvärslåss och sen är det bra, då tar man i hand och så går man därifrån och det var det jag menade i början med det här med smyg, smygfulheten, alltså hur tjejer gör när dom blir förbannade, istället för att kanske lösa det på, med handgemäng på golvet och sen så tar vi i hand, så pratas det skit och man vänder varandra ryggen och fryser ut.

(Ally, fokusgrupp 2)

I utdraget beskriver Ally killars våld och konfliktlösning med ordet ”tvärslåss” och framhåller att konflikten sedan är löst, och ”då tar man i hand och så går man därifrån”. Tjejs våld och konfliktlösning beskrivs istället genom att tala om ”smygfulheten”, vilket i utdraget definieras som att prata skit och att ”man vänder varandra ryggen och fryser ut”. Allys argumentation kan förstås som ett sätt att begripliggöra killars respektive tjejs våld genom att kontrastera fysiskt våld mot psykiskt våld. Mer specifikt kan det psykiska våld Ally talar om beskrivas i termer av relationell aggressivitet. Denna relationella aggressivitet kan förstås som ett sätt för tjejer att sära eller skada sina kamrater. Nicki Crick och Jennifer Grotzinger, som myntade begreppet ”relational aggression”, beskriver det som ett sätt att: ”harming others through purposeful manipulation and damage of their peer relationship”

(1995:711). Denna relationella aggressivitet förstår jag, med stöd i Cricks och Grotspeters resonemang, som en form av könat psykiskt våld förknippat specifikt med tjejer.

Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar kontrasterar Ally killars användning av fysiskt våld mot tjejers användning av psykiskt våld. För att göra detta skillnadsskapande begripligt använder hon inte enbart den exkluderande våldsrepertoaren utan även repertoaren om könsskillnad. Detta gör det möjligt för Ally att tala om det fysiska våldet och ”handgemäng på golvet” som typiskt för killar, medan det psykiska våldets relationella aggressivitet feminiseras och görs till mindre allvarliga våldshandlingar som är typiska för tjejer.¹⁶ Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar tillsammans med en repertoar om könsskillnad blir det således möjligt att göra tjejers psykiska våld, med handlingar såsom att ”frysa ut” eller ”vända någon ryggen”, begripligt inom ramen för en könad våldsdiskurs. Dessa beskrivningar får dessutom konsekvensen att tjejers användning av fysiskt våld konstrueras som annorlunda och avvikande och något som inte ryms inom ramarna för ett ”traditionellt femininitetsgörande”.

Genom att använda en repertoar om könsskillnad blir det sålunda möjligt att normalisera eller åtminstone göra tjejers användning av det psykiska våldets relationella aggressivitet begripligt, då den i linje med en exkluderande våldsrepertoar inte förstås som ”riktigt våld”. Samtidigt innebär det att tjejers användning av fysiskt våld, det ”riktiga våldet”, görs till ett brott mot ovan beskrivna antaganden om våld och kön. För att fördjupa diskussionen kommer jag i det följande att analysera de professionellas tal om och begripliggörande av tjejers användning av våldshandlingar som tar sig fysiska former. Jag exemplifierar det med ytterligare ett utdrag från fokusgrupp två.

Ally: Jag tror på att media har stor betydelse i det här, att man tar upp det [tjejers våld] på ett annat sätt än vad det är, ja men typ precis som du säger [Ida], inga fan-mails inga groupies [till skillnad från killar].

Ida: Man är knäpp helt enkelt.

Joanna: Och sen att det ska vara sextigt, du vet att killar ”äh nu slåss tjejer”, ”cat- fight”.

Ally: Eller hur, ja men det också.

Mira: Ursäkta, vad sa du? cat-fight?

¹⁶ ”Smygfulhet” eller det som inom tidig kriminologisk forskning om tjejers och kvinnors brottslighet har diskuterats i termer av falskhet, list och opålitlighet återfinns, enligt Pollak (1953), i källor så pass tidigt som 1487, vilket beskrivs ha lämnat avtryck i denna forskning under lång tid.

Ally: Ja, men vad fan har vi inte lärt oss att slåss på riktigt heller [sågs ej som en fråga utan snarare som ett ifrågasättande]

Joanna: Ja men du vet att, det är som ganska sjukt.

Mira: Jaha, ja.

Ally: Men då är det helt plötsligt något så här sexigt.

Flera: [suckar och utrop]

(Fokusgrupp 2)

Utdraget inleds med att Ally lyfter fram medias betydelse för hur våld begripliggörs. En mediabild som Ally, med stöd i en könsskillnadsrepertoar, beskriver som att den porträtterar tjejers våld som annorlunda och avvikande i jämförelse med killars våld. Joanna använder sedan begreppet *cat-fight*¹⁷ och talar om att det våld som framställs ”ska vara sexigt”. Det som beskrivs som *cat-fight* kontrasteras mot vad som begripliggörs som riktigt våld, eller som Ally uttrycker det: ”vad fan har vi inte lärt oss att slåss på riktigt heller”.

Liksom i det tidigare utdraget från fokusgrupp två ovan används här både en exkluderande våldsrepertoar och en repertoar om könsskillnad, men till skillnad från tidigare utdrag diskuteras här tjejers användning av fysiskt våld. Även i talet om tjejer som slåss, eller med andra ord tjejers användning av fysiskt våld, begripliggörs tjejers våld som annorlunda i jämförelse med killars och det framstår som svårt eller till och med omöjligt att konstruera tjejers användning av fysiskt våld i termer av riktigt våld. Ally framhåller att media istället ”tar upp det [tjejers våld] på ett annat sätt än vad det är” (min kursivering). För att göra tjejers användning av fysiskt våld begripligt inom ramen för en könad våldsdiskurs, beskrivs media därför både förminska och förlöjliga tjejers våld. Deltagarna i samtalet talar om detta i termer av att media porträtterar tjejers våld som en tjejig och ”sexig” ”*cat-fight*” som inte kan tas på allvar och därför inte heller förstås som riktigt våld. Det framstår helt enkelt inte vara möjligt att begripliggöra tjejers våld som ”riktigt våld” genom att utgå från antaganden om könsskillnad och samtidigt behålla befintliga förståelser av våld och kön inom ramen för en könad våldsdiskurs.

Att använda den exkluderande våldsrepertoaren och repertoaren om könsskillnad innebär inte enbart att tjejers våld framställs som annorlunda och avvikande mot killars våld. Det innebär också att de tjejer som använder våld begripliggörs som annorlunda eller avvikande, eller med Idas ord, som en tjej som är ”knäpp helt

¹⁷ *Cat-fight* eller *girlfight*, vilket kan översättas i termer av en tjejbråk, är en benämning av fysiskt våld mellan två tjejer som ofta beskrivs på ett nedsättande och sexistiskt sätt. Handlingarna beskrivs ofta karaktäriseras av örfilar, hår- och tröjdragning (Wikipedia u.ä.).

enkelt”. Att feminisera eller förlöjliga tjejers användning av fysiskt våld genom att exempelvis beskriva det i termer av en ”cat-fight”, snarare än som riktigt våld, kan emellertid förstås som ett sätt att söka göra de tjejer som använder fysiskt våld begripliga som just tjejer. Genom att tala om tjejers relationella aggressivitet som en form av psykiskt våld, vilken särskiljs från det riktiga våldets former, blir det sålunda möjligt att begripliggöra tjejers våld som ett uttryck för femininitet och något typiskt tjejer. Alternativt framstår det som nödvändigt att betydelsen av det fysiska våld tjejer använder förminsкас genom att våldshandlingarna feminiseras eller förlöjligas och särskiljs från det ”riktiga våldets” former (jmf. Cobbina, Like-Haislip & Miller 2010; Lunneblad 2017).

De professionellas tal i utdraget ovan kan även förstås som ett motstånd eller en argumentation mot medias sätt att förminsکا och förlöjliga tjejers våld. Deras sätt att tala om medias porträttering av tjejers våld förstår jag alltså som ett sätt att, genom att använda en könslikhetsrepertoar, framhålla att ett skillnadsskapande baserat på kön är felaktigt. Detta motstånd, alltså själva motargumentationen, sker dock inom intervjusituationens specifika retoriska kontext. En kontext där det framstår som att de professionella uppfattar en inkluderande våldsförståelse och antaganden om könslikhet som ett eftersträvanvärd ideal, om än inte alltid användbara för att göra tjejers våld begripligt inom ramen för en könad våldsdiskurs. Att använda en exkluderande våldsrepertoar och en repertoar om könsskillnad kan därmed förstås som ett sätt för att förklara och göra tjejers våld begripligt, men även som problematiskt i relation till intervjusituationen som retorisk kontext.

Ett hemskt eller irrationellt våld

Även om de professionella på olika sätt talar om tjejers våld som annorlunda i jämförelse med killars framhåller de, genom att använda en repertoar om könslikhet, att även tjejer använder våld, alltså sådant våld som med stöd i en exkluderande våldsrepertoar beskrivs som det riktiga våldet. Avsikten i nästkommande avsnitt är att undersöka hur detta ”riktiga våld” begripliggörs i de professionellas tal om tjejers våld och vilka effekter detta tal får. Jag inleder med ett kort utdrag som tydliggör att även tjejer förstås använda detta ”riktiga våldets” former.

Björn: Det har ju stått ganska mycket i tidningarna [om tjejgäng] och dom har ju gjort ganska grova brott också, där det är riktigt våld alltså mot [andra].

Mira: Alltså slagit ner folk?

Linda: Ja.

Björn: Ja, knivar och det har varit riktigt fult våld.
(Fokusgrupp 2)

Björn inleder med att säga att det har skrivits mycket i tidningarna om tjejgäng och tjejer som använder våld och begår grova brott. Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar framhåller han att det våld han åsyftar rör sig om ”riktigt våld”. Detta våld ringas sedan in genom att vi talar om eller definierar det med beskrivningar såsom att slå ner personer, använda kniv och att det är ”riktigt fult våld”, som Björn uttrycker det. I de professionellas tal beskrivs alltså även tjejer använda det som, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, förstås som det ”riktiga våldets” former. Det är dock sällan de professionella med enkelhet talar om tjejers användning av detta våld. När detta våld diskuteras, särskilt i relation till det sociala arbetet, framkommer ofta olika tveksamheter och dilemman. För att visa på hur det kan ta sig uttryck exemplifierar jag de professionellas tal med ett utdrag från fokusgrupp tre.

Malin: Ibland när jag ser två tjejer som bråkar, alltså som verkligen slåss blir jag mer, inte upprörd men uppjagad, men gud vad hemskt, men så ser jag killar varje dag som slåss och då är det inte [samma sak], ja men nu slutar vi slåss och hur kommer det sig och vad är det ni bråkar om och löser konflikten.

Ingrid: Man har ju en betydligt högre, generellt sett en betydligt högre tröskel vad det gäller killars våld, våldsutövande.

Helena: Absolut.

Ingrid: Att en tjej, handgripligen ett knytnävslag eller så, då reagerar man väldigt mycket starkare än om det är en kille och det var ett slag, ett slag är inget slag, lite mer så generellt sätt.

(Fokusgrupp 3)

Utdraget inleds med att Malin, genom en levande beskrivning, talar om sina egna känslor och erfarenheter av att möta tjejer som använder våld. I linje med en exkluderande våldsrepertoar framstår det dock inte som självklart att tjejers bråk innebär våld. Att det rör sig om ”riktigt våld” är något som behöver förtydligas för att göra resonemanget begripligt. Detta gör Malin genom att förtydliga att det är tjejer som ”*verkligt* slåss” som hon åsyftar. Genom att använda en könsskillnadsrepertoar talar Malin dessutom om tjejers användning av detta fysiska våld som något ovanligt och annorlunda i jämförelse med killars våldsanvändning. Detta poängterar hon genom att tala om att hon bemöter och reagerar olika på tjejers respektive killars användning av våld, där tjejers våld beskrivs skapa starka känslomässiga reaktioner. Detta skillnadsskapande mellan hur tjejers och killars våld förstås tydliggörs sedan av Ingrid. I talet om killars våld säger hon att ”ett slag är inget slag”, vilket normaliserar killars användning av ”riktigt våld”. Tjejers användning av våld, detta ”riktiga våld”, begripliggörs sålunda som annorlunda, uppseendeväckande och ”hemskt”, eller som Ingrid säger: ”då reagerar man väldigt mycket starkare”.

Argumentationen i utdraget kan förstås som ett sätt att argumentera för att tjejers våld är ”hemskt” och mer ”uppjagande” än killars. Det kan också förstås som ett sätt att argumentera för att tjejer, liksom killar, använder ”riktigt våld” och att det är det sätt på vilket de professionella beskriver sig reagera som uppfattas som problematiskt. Det är en argumentation som sker genom användandet av en könslikhetrepertoar istället för att framhålla skillnader. Jämställdhet, lika villkor och lika bemötande framställs, genom användandet av en könslikhetsrepertoar, också som ett ideal i relation till välfärdssamhällets trygghetssystem. Samtidigt talar de professionella om att det ser annorlunda ut i praktiken och att det kan vara svårt att bemöta våld på ett sätt som de själva uppfattar som önskvärt, eller med andra ord, bemöta det på lika villkor.

I de professionellas tal beskrivs tjejers användning av våld som något som inte alltid är möjligt att förstå eller göra begripligt. I vissa fall beskrivs tjejers användning av vad som, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, beskrivs som riktigt våld, vara så pass problematisk att den är svår att tala om och alls göra begriplig (jmf. Arnell 2017b). För att diskutera hur detta problematiska och obegripliga våld omtalas låter jag ett exempel från fokusgrupp ett illustrera detta.

Hans: Var du med [årtal] då det var hela det gänget som drog runt och spöade [folk]. Det var ju en grupp ungdomar som drog runt och spöa upp en massa folk. Det var ju ganska omfattande och då var det var väldigt grova saker och då var det ju med en tjej också.

Anton: Hon drog igång, hon triggade allihop och sa att.

Hans: Ja.

Anton: Den här tjejen drog igång och sa att si har sagt så och att den har gjort det och det och sen fick hon igång det här gänget och dom gjorde grova misshandlar, men så petar man i sig alkohol och så massa benso [bensodiazepiner] och så massa andra saker, så dom var ju riktigt tokiga.

Fia: Det är ju klart, då triggade.

Hans: Men dom gjorde tvärt om, för ibland tänker man alkohol benso [som anledning till våld] och så där och då blir det bråk, men dom gjorde tvärt om.
(Fokusgrupp 1)

I utdraget beskrivs en grupp ungdomar som sägs ”[dra] runt och spöa upp en massa folk”. Det våld som används beskrivs med en extremformulering i termer av ”*väldigt grova saker*”, vilket kan förstås som ett sätt att framhålla allvaret i det våld som används och poängtera att det rör sig om en extrem form av ”riktigt våld”. Utöver denna allvarliga form av våld är det ytterligare två aspekter som framstår som viktiga för hur våldet och tjejen i gänget begripliggörs. Den första gäller tjejens aktiva roll i

gruppen. Den tjej som ingår i gruppen framställs som den som driver fram våldet genom att påverka de andra i gruppen, eller som Anton uttrycker sig ”hon [fick] igång det här gänget och dom gjorde *grova* misshandlar”. Den andra aspekten gäller förfarandet av och bristen på förklaringar till de våldsamma handlingarna, det vill säga att våldet skedde före intag av alkohol och droger. Dessa tre faktorer som beskrivs – tjejens aktiva roll, våldets allvar och bristen på förklaringar eller orsaker till våldsanvändningen – förstår jag som en additiv extremformulering som används för att tydliggöra det extrema och det irrationella i detta våld.

Genom att använda en additiv extremformulering blir det i detta fall möjligt att tala om ett irrationellt våld. Ett våld som är svårt att sätta ord på och svårt eller till och med omöjligt att förklara eller göra begripligt genom accepterade och legitima förklaringar till våld, inom ramen för en könad våldsdiskurs. Om tjejen inte intagit en aktiv roll, om våldet varit mindre extremt och om det funnits en förklaring till våldsanvändningen skulle det möjligen underlättat för de professionella att göra gruppens, men framförallt tjejens, agerande begripligt även om våldet i sig beskrivs vara problematiskt. Utdraget kan därför förstås som ett sätt för Hans och Anton att framhålla att det finns våld som är så pass svårt att förstå att det inte kan förklaras på ett sätt som är accepterat och legitimt.

Centralt för hur det irrationella våldet begripliggörs är de professionellas användande av repertoaren om könsskillnad. Genom att använda repertoaren om könsskillnad framställs tjejens aktiva roll och hennes användning av detta extrema och irrationella våld som obegripligt. Att det är en tjej som använder ”(riktigt) våld”, hennes aktiva roll och att hennes handlingar inte kan hänvisas till någon bakomliggande orsak (såsom alkohol, droger eller andras påtryckningar) överskrider gränsen för vad som blir möjligt för de professionella att förklara och göra begripligt. Att använda våld på grund av tristess, för att provocera, eller som Hans uttrycker det, för att få en ”kick” eller som en ”maktgrej”, exemplifierar också en våldsanvändning som överskrider gränserna för det begripliga. De tjejer som använder detta irrationella våld positioneras inte heller enbart som annorlunda eller problematiska våldsanvändande tjejer. Detta tal har även effekten att dessa tjejer demoniseras och positioneras som irrationella och potentiellt farliga bortom det begripliga (jmf. Chesney-Lind & Eliasson 2006).

Det tycks således vara möjligt för de professionella att tala om tjejers användning av ”(riktigt) våld”, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, även om detta våld förstås som ”hemskt” och upprörande. Detta sker dock på särskilda könade villkor. För att våldets ska bli begripligt kan det inte vara alltför allvarligt/grovt, tjejen kan

inte beskrivas i termer av en aktiv eller pådrivande våldsanvändare och det behöver dessutom finnas förklaringar till hennes våldsanvändning. Eller som Helena uttrycker sig: ”Dom som jag tänker på, som jag har i huvudet, det är ju dom som misshandlar andra *på grund av olika orsaker*, men det är fysiskt våld som jag tänker på.” (min understrykning). Överskrids dessa villkor för könad begriplighet talar de professionella om våldet som irrationellt och obegripligt, som något som är svårt att tala om och till och med omöjligt att göra begripligt. Även om detta irrationella våld endast i undantagsfall diskuteras är det av betydelse för att förstå det avvikande och obegripliga, då det utgör själva argumentationens motpol. Det är detta våld jag förstår som det som de professionella, såväl som tjejerna, argumenterar emot eller outtalat förhåller sig till.

Inte ”riktigt våld” eller ”inte en riktig tjej”

I analysen ovan har jag visat på hur de professionella argumenterar kring att tjejer, liksom killar, använder våld och att detta våld kan ta sig olika former. Samtidigt visar de professionellas tal på att tjejers våld nästan uteslutande konstrueras som annorlunda i jämförelse med killars våldsanvändning. Detta skillnadsskapande sker genom att använda dels en exkluderande våldsrepertoar, dels en könsskillnadsrepertoar och på så sätt förminska, feminisera eller förlöjliga tjejers våld och konstruera det som något annat än ”riktigt våld”. Alternativt konstrueras det i termer av riktigt våld, men beskrivs då som mer uppjagande än en killes våld, och ibland även som ett irrationellt och obegripligt våld. Samtidigt argumenterar de professionella, genom att använda en könlighetsrepertoar, på olika sätt mot det skillnadsskapande som sker. Föreställningar om könsskillnad påverkar dock inte enbart hur tjejers våld begripliggörs utan även hur de professionella talar om och positionerar tjejer som använder ”riktigt våld”, vilket är det jag intresserar mig för i den fortsatta analysen.

Helena: Alltså, det är mer tillåtet för killar att vara våldsamma.

Ingrid: Ja men så klart.

Helena: Än tjejer.

Malin: Och tjejer som är våldsamma tillskrivs också manliga attribut tror jag, alltså så här att hon är ju typiskt.

Ingrid: Kill.

Malin: Pojkflicka, killtjej, hon är grabbig.

Helena: Precis.

Malin: Så himla macho, butch. En tjej som slåss är ju inte en brudig tjej, inte en riktig tjej. Jag tror att hon tappar i [status].

Ingrid: Nej, man ser ju inte framför en tjej som slåss, man ser ju inte framför sig en piffig tjej med vita byxor och en pluffig jacka med päls och alltså smink. Alltså man ser ju mera en lite annan typ utav utseende i huvudet när man tänker en tjej som är ute och fighter, en fighter, riktig kickers och dom som fanns på 80-talet. (skratt)

Helena: (skratt)

Malin: Jag har sett en del tjejiga, gud så hemskt att säga tjejer tjejer men.

Ingrid: Jo, men det är så.

Malin: Men när du beskriver.

Linda: Feminina tjejer.

Malin: Ja, feminina tjejer får jag säga, men som är våldsamma.

Ingrid: Det finns, ja men det finns ju, jag bara.

Malin: Föreställningarna.

Ingrid: Tänker föreställningarna man får upp i huvudet, direkt när man tänker en tjej som slåss så kanske man får upp en annan bild av hur den ser ut, lite mera mysbyxor luva.

Helena: Ja precis.

Ingrid: Ja (skratt).

Malin: Förortsstilen.

Helena: Ja.

(Fokusgrupp 3)

Utdraget inleds med ett konstaterande att det anses vara mer tillåtet för killar än för tjejer att vara våldsamma. Detta konstaterande görs utifrån repertoaren om könskillnad. För att sedan begripliggöra tjejer som använder ”riktigt våld” kontrasteras två olika subjektspositioner, dels en tjej som beskrivs som en ”tjejig” eller ”piffig tjej”, dels en grabbig tjej som använder ”riktigt våld” mot varandra. Den förstnämnda kan jämföras med de tjejer som i Reays (2001:159) studie benämns ”girlies”, eller de jente-jenter som Natland diskuterar i termer av tjejer som är ”upptagna av sitt utseende, de har märkeskläder, de är duktiga i skolan och de stannar inne tillsammans med de vuxna” (2006:133, min översättning). Det är genom att kontrastera denna ”tjejiga tjej” mot föreställningar om tjejer som använder ”riktigt våld”, som en subjektsposition som den våldsamma tjejen tydliggörs i utdraget. Denna tjej beskrivs med ord som ”pojkflicka”, ”killtjej”, ”grabbig” och ”butch”, eller som Malin uttrycker: ”En tjej som slåss är ju inte en brudig tjej, inte en riktig tjej”. Malin använder även ordet förortsstil för att beskriva den våldsamma tjejen. I de professionellas tal synliggörs därmed inte enbart föreställningar om kön och

femininitet. Genom deras argumentation framträder även antaganden om heteronormativitet och föreställningar om förorten som geografisk plats.

I utdraget framhåller de professionella att deras tal om denna våldsamma fighter som tillskrivs ”manliga attribut” och bor i förorten bygger på redan etablerade föreställningar. Deras tal kan därigenom förstås som ett motargument eller ett ifrågasättande av dessa föreställningar om vem den våldsamma tjejen ”är”. Samtidigt synliggör deras tal att dessa föreställningar också är det ”man får upp i huvudet, direkt när man tänker en tjej som slåss”, som Ingrid uttrycker det. Dessa olika föreställningar kan därmed förstås som en del i hur våldsanvändande tjejer positioneras. Förutom om våld, kön och femininitet handlar dessa föreställningar även om exempelvis plats, sexualitet, etnicitet och socioekonomiska förutsättningar.

Avslutande reflektioner

För att göra tjejers våld begripligt argumenterar de professionella för att olika våldsformer, alltså både fysiskt och psykiskt våld, bör förstås som problematiska våldshandlingar, i linje med en inkluderande våldsrepertoar. Trots detta innehåller de professionellas tal en återkommande användning av den exkluderande våldsrepertoaren för att tydliggöra föreställningar om eller skillnader mellan olika våldsformer, där det fysiska våldet konstrueras i termer av riktigt våld. Detta får konsekvensen att betydelsen av andra former av våld förminskas. Att begripliggöra våld genom att skilja mellan olika våldsformer, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, vävs i de professionellas tal samman med antaganden om könsskillnader, i linje med en könsskillnadsrepertoar. Detta tal får effekten att tjejers våld förminskas, feminiseras och sexualiseras och inte förstås som ”riktigt våld”, istället för att begripliggöra tjejers och killars handlingar på samma sätt. Genom användandet av en könsskillnadsrepertoar beskrivs dessutom tjejers våld som ”hemskt” och ”uppjagande”, till skillnad från killars våld som normaliseras. Samtidigt argumenterar de professionella för att ungas våld bör bemötas lika, alltså att det är problematiskt att göra skillnad på tjejers och killars våldsanvändning. Att inte göra skillnad mellan tjejers och killars våldsanvändning framstår dock som svårt då det krockar med och begränsas av föreställningar om våld som könat.

Olika våldsformer åtskiljs i de professionellas tal dock inte enbart utifrån kön. Vid enstaka tillfällen begripliggörs tjejers våld även i relation till föreställningar om exempelvis plats, etnicitet och socioekonomiska faktorer. Det psykiska våldets relationella aggressivitet, som beskrivs som typisk för tjejer, begripliggörs då i relation till en medel- och överklassnorm (jmf. Chesney-Lind & Irwin 2008; Ringrose 2006). Eller som Fia uttrycker det: ”Det [psykiska våldet] tycker jag att jag

ser jättemycket, speciellt i dom här lite, ja men medel- och överklasskolorna.” Om våldet istället konstrueras i termer av ”riktigt våld” vävs föreställningar om våld, kön och femininitet samman med föreställningar om förorten som geografisk plats. Det är en plats som enligt Maria Bäckman kan förstås som ”en markör för en stigmatiserad annorlundahet” (2006:42) och enligt Lundström (2007) i relation till föreställningar om etnicitet och klass, då förort i många fall kontrasteras mot den svenska storstadens medel- eller överklassområden (se även Liljeholm Hansson 2014). De tjejer som beskrivs använda våld tillskrivs också ”manliga attribut”, liksom ett gränsöverskridande beteende avseende normer för femininitet och hur tjejer förväntas se ut och agera (se t.ex. Brown 2011; Chesney-Lind & Eliason 2006; Natland 2006). Tjejer våld och de tjejer som använder fysiskt våld begripliggörs i de professionellas tal därmed, dels i kontrast till killars våldsanvändning och våldets maskulinitetsnormer, dels i kontrast till andra femininitetspositioner och våldformer som snarare är förknippade med femininitet än maskulinitet, så som psykiskt våld och ”smygfulheten” Ally talade om tidigare.

Av betydelse är även talet om tjejers användning av ett fysiskt våld, som de professionella har svårt eller inte alls kan förklara eller göra begripligt. Även om de professionella enbart i undantagsfall talar om detta våld fyller detta tal en funktion för att förstå våldets gränser, alltså vad som är möjligt att tala om och göra begripligt, själva argumentationens motpol. Tjejer användning av vad som beskrivs som ett irrationellt våld får dessutom till följd att de tjejer, vars våld inte kan göras begripligt, riskerar att positioneras som irrationella och obegripliga.

Tjejnarnas tal

I tjejnarnas tal förekommer en rad olika begrepp för att tala om våld. Ofta är det inte just ordet våld som användes för att beskriva och begripliggöra de egna eller andras våldshandlingar. När tjejerna beskriver de egna våldshandlingarna använder de istället ord som knuffa, örfila, sparka, slå och att misshandla någon eller tal om aggressivitet, utagerande eller våldsamhet (jmf. Uhnoo 2011). Det egna våldet beskrivs också som mer eller mindre allvarligt beroende av vem det riktas mot, vilka skador det ger och vad som betraktas som de bakomliggande orsakerna. Med undantag av Amanda, berättar samtliga tjejer om att de använt våld, som beskrivs som att det skadat eller skrämt andra. De talar om att slå, knuffa och sparka andra, men även om att skrika och hota. När Amanda beskriver sitt egna våldsamma agerandet talar hon istället om det i termer av att skrika, kasta och slå saker, men till skillnad från i de andra tjejnarnas tal beskrivs dessa handlingar vara icke-relationella och kan med andra ord förstås som utagerande snarare än våld. Tjejerna begripliggör

sålunda våld på olika sätt och skiftar i tjejernas tal. Lillemors resonemang är ett exempel på detta.

Lillemor: Det beror på vad våld är.

Linda: Ja, vad är det för dig?

Lillemor: För mig är våld egentligen allt som kan, nu försöker jag bara komma på i mitt huvud, nu kommer jag tänka högt det kommer att bli *jättefel* men det kan vara typ allt, det kan ju vara hotande för dom runt om eller för dig själv alltså det kan ju vara att någon står och skriker rakt upp i ansiktet, så där hemska saker, det kan jag som ändå tycka är våld fast det är ju inte lika farligt som att någon slår dig, eller nja, ord är värre än slag brukar man ju säga eller något.

(Lillemor, intervju 1)

Lillemor är just på väg att beskriva sin livssituationen som barn när hon stannar upp för att uttrycka en tveksamhet inför vad våld är eller kan vara. På min fråga vad våld är för henne svarar hon sedan, med reservation för att ”det kommer att bli *jättefel*” att våld kan vara ”typ allt”. Hon exemplifierar detta genom att tala om att hota någon och att ”någon står och skriker [hemska saker] rakt upp i ansiktet”. Genom att använda en inkluderande våldsrepertoar argumenterar Lillemor för att våld kan inkludera olika våldshandlingar. Aggressivitet och hot beskrivs sedan, genom att använda en exkluderande våldsrepertoar, som mindre allvarliga former av våld för ”det är ju inte lika farligt som att någon slår dig”, som Lillemor uttrycker det. Att i linje med en exkluderande våldsrepertoar särskilja mellan mer eller mindre allvarliga former av våld, är dock något som Lillemor är tveksam till. Utdraget avslutas också med att hon återigen använder en inkluderande våldsrepertoar och framhåller att det är möjligt att förstå ord som värre än slag.

Lillemors resonemang visar på att det kan vara svårt att definiera vad våld ”är”, det vill säga vad som inkluderas i begreppet våld och var gränserna för olika våldsamma handlingar dras. I det följande kommer jag därför undersöka hur våld definieras och ges betydelse i tjejernas tal. Liksom i analysen av de professionellas tal kommer jag också undersöka vilken betydelse kön ges, men nu i tjejernas tal om våld. Analyserna av tjejernas tal är indelade i fyra avsnitt, uppdelat efter den inkluderande respektive exkluderande våldsrepertoaren samt efter repertoarerna om könsskillnad respektive könslighet. Avsnittet avslutas med en analys av hur en subjeksposition som våldsam tjej begripliggörs.

En inkluderande våldsrepertoar

Avsikten i detta avsnitt är att analysera och diskutera hur en inkluderande våldsrepertoar används i tjejernas tal i syfte att begripliggöra våld. För att göra detta analyserar jag nedan ett utdrag från den andra intervjun med Olivia där hon talar om hur hon tänker kring våld. Som svar på min fråga: ”Om jag säger våld, vad skulle du räkna till det?”, svarar Olivia så här:

Jag vill ju säga att våld är, alltså allt som får en person att känna sig utsatt för våld, alltså sen om det är för att någon har sagt någonting taskigt eller om någon har slagit alltså det är så här olika för alla personer liksom, och sen finns det såklart vissa så här lagar och så som man, för vad som räknas som våld liksom. Men jag har alltid sett våld som just det här typiska, att bli slagen, att bli sparkad, för det är det jag har lärt mig att det är det som är våld och därför blev det jättesvårt när jag var yngre för jag hade ju ingen aning om att jag var utsatt för våld, jag hade ju ingen aning om det för jag trodde ju det var att bli slagen och sparkad.

(Olivia, intervju 2)

I utdraget argumenterar Olivia, med stöd i en inkluderande våldsrepertoar, för att våld bör förstås som ”allt som får en person att känna sig utsatt för våld”. Hon är sålunda tydlig med att inkludera den utsattes perspektiv. Våld beskrivs också kunna ta sig olika former, såsom fysiskt och psykiskt våld. Samtidigt framhåller Olivia att allt våld inte nödvändigtvis kan förstås som våld i juridisk mening. Detta beskriver hon inte som något som har med våldets former att göra, i hennes tal knyts detta snarare till våldets allvar och vad som rättsligt blir möjligt att döma en person för.

För att förstå Olivias resonemang är talet om ”det här typiska [våldet]” av central betydelse. Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar beskriver hon detta våld med orden ”att bli slagen, att bli sparkad”. Det kan alltså förstås som en form av fysiskt våld som kan jämföras med det våld som de professionella benämnde riktigt våld. Genom att kontrastera dessa olika former av våld poängterar Olivia att det finns begränsningar med en våldsförståelse som enbart inkluderar fysiskt våld som det ”riktiga våldet”. Dessa begränsningar talar Olivia om genom att beskriva den egna våldsutsattheten som barn och framhålla att hon hade ”jättesvårt” att förstå vad våld var. Hon uttrycker detta tydligt genom att säga att ”jag hade ju ingen aning om att jag var utsatt för våld, jag hade ju ingen aning om det för jag trodde ju det var att bli slagen och sparkad”. Genom att använda en inkluderande våldsrepertoar påvisar Olivia följaktligen att en våldsförståelse som enbart inkluderar fysiskt våld, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, är alltför snäv och fungerar begränsande.

För att stärka sitt resonemang tar hon stöd i en progressiv berättelse och framhåller att hon själv förstår våld annorlunda nu i jämförelse med när hon var barn. Alltså att hon idag förstår våld utifrån ett vidare och mer inkluderande perspektiv. Detta perspektiv på våld relateras till större förståelse för och kunskap om våld. Olivia argumenterar på så sätt för en inkluderande våldsförståelse som inbegriper olika former av våldshandlingar. Antaganden om fysiskt våld med sparkar och slag som det ”riktiga våldet” framhåller Olivia som något som förminskar och förbiser andra former av våld och som att det begränsar på vilka sätt det är möjligt att tala om och förstå våld.

En exkluderande våldsrepertoar

I detta avsnitt avser jag att diskutera det våld som, med stöd i en exkluderande våldsrepertoar, begripliggörs som riktigt våld, vilket implicit innebär att andra former av våld konstrueras som mindre allvarliga våldshandlingar som inte nödvändigtvis förstås som våld. I de två utdrag som följer talar först Olivia och sedan Sara om den egna användningen av utagerande och våld. Genom det första utdraget vill jag återkoppla till Olivias tal ovan och analysera hennes utsagor om det hon kallar sitt våldsamma beteende och hur andra har reagerat på hennes handlingar.

Jag skadade aldrig någon annan än mig själv, mer än att jag framkallade rädsla eller osäkerhet men rent fysiskt så skadade jag aldrig någon och det tror jag också att det hade varit skillnad, om jag hade slagit människor istället för väggar då hade man uppfattat mitt beteende som mer våldsamt än vad man gjorde, nu blev det mer bara att ”hon är förbannad” typ, ”hon måste få ut sina känslor” typ.

(Olivia, intervju 2)

För att begripliggöra det egna våldet använder Olivia en exkluderande våldsrepertoar och talar om de egna handlingarna som utagerande snarare än våld. För att förstärka sitt resonemang framhåller hon dessutom att hon aldrig skadat någon. Samtidigt är det tydligt att Olivia förhåller sig till en vidare våldsförståelse i linje med den inkluderande våldsrepertoar hon använde i det tidigare utdraget. Genomgående synliggör hon också skillnader mellan en vidare och mer komplex förståelse och en ”enklare” förståelse av våld. Hon talar exempelvis om att hennes agerande antagligen ansetts vara mer problematiskt om det rört sig om handlingar som gett fysiska skador, om hon ”slagit människor istället för väggar”. Hon talar även om skillnaden mellan att skada någon fysiskt och att framkalla rädsla och osäkerhet.

Trots att Olivia i föregående utdrag argumenterar för en inkluderande våldsförståelse använder hon i detta utdrag istället en exkluderande våldsrepertoar för att begripliggöra de egna våldshandlingarna. På detta sätt kan hon framhålla att hennes handlingar inte ska förstås som våld utan istället tolkas som utagerande – handlingar som begripliggörs som mindre allvarliga, och som alltså inte skadar fysiskt. Hennes begripliggörande av det egna våldet sker också genom att hon förstärker sitt resonemang genom att använda rapporterat tal och på så sätt hänvisa till andras våldsförståelser, där hennes utagerande beskrivs som ett känslouttryck. På detta sätt blir det alltså möjligt för Olivia att framhålla att hon själv inte använt våld, eller i alla fall inte ”riktigt våld”.

Med stöd i en exkluderande våldsrepertoar blir det möjligt att begripliggöra utagerande och psykiskt våld som att det inte är ”riktigt våld” med hänvisning till att det inte ger fysiska skador, även i de fall då det kränker, hämmar eller skrämmer någon. Detta gör det också möjligt att inta en mindre problematisk subjektsposition och på så sätt undvika att positioneras som en obegriplig och potentiellt farlig, våldsanvändande tjej. Att tala om sin egen användning av fysiskt våld försvårar dock möjligheten att begripliggöra det egna våldet som mindre allvarligt, vilket Saras beskrivning nedan är ett exempel på.

Ja och det som sagt är ju inte okej [med våld] men sen misshandel det låter som att jag kanske har tagit, alltså misshandel för mig är när personen blöder och jag har gett, en person har blödit från näsan för att jag gav en nässmälla, annars har det varit kanske, jo men jag har rykt av dom halsband och kanske har gett dom en örfil och det allvarligaste jag har gjort mot någon var när jag slog så att han började blöda i näsan, alltså en käftsmäll och sen en rejäl spark i magen, det är det som har varit misshandel.

(Sara, intervju 1)

Sara inleder med att betona att våld inte är acceptabelt, vilket framstår som ett grundantagande som hon och de andra tjejerna behöver framhålla för att kunna positionera sig som begripliga subjekt i talet om den egna våldsanvändningen. Sara kontrasterar sedan olika våldshandlingar mot varandra och argumenterar för att det finns olika typer av fysiska våldshandlingar. Hon talar dels om våld i termer av ”misshandel”, ”käftsmäll” och ”en *rejäl* spark i magen”, exempel som utifrån en exkluderande våldsrepertoar begripliggörs som riktigt våld. I kontrast till detta beskriver hon andra våldshandlingar som består i att ”rycka av halsband” och att ”ge någon en örfil”. Det är ett våld som beskrivs i termer av fysiskt våld, men genom att använda en exkluderande våldsrepertoar i kombination en repertoar om könsskillnad blir det möjligt att förminska allvaret i detta våld. Våld som inte leder till blods-

utgjutelse utan istället handlar om att ”ge en örfil” eller ”dra av någon halsband” konstruerar Sara på detta sätt som annorlunda jämfört med det ”riktiga våldets” fysiska former. I likhet med de professionellas resonemang görs detta slags våld i Saras tal till ett tjejtigt våld.

Att som Sara framhålla att hon endast är i undantagsfall använt vad som begripliggörs som riktigt våld, förstår jag därmed som ett sätt att söka förminska betydelsen av och allvaret i den egna våldsanvändningen. Samtidigt förstår jag hennes tal som ett sätt att feminisera det egna våldet och göra det till en våldsanvändning typisk för tjejer. Alltså att, med stöd i en repertoar om könsskillnad, framhålla att hennes användning av våld bör förstås inom ramen för ett våld som förknippas med tjejer och femininitet. Att begripliggöra den egna våldsanvändningen på detta sätt gör det möjligt för Sara att undvika en att positioneras som en obegriplig och potentiellt farlig tjej och istället inta en begriplig om än problematisk subjektposition som våldsanvändande tjej.

Våldets könsskillnad

Avsikten i de kommande två avsnitten är att på ett mer ingående sätt än ovan analysera användningen av de två könsrepertoarerna – könsskillnadsrepertoaren och könslighetsrepertoaren – och utifrån dessa, vilken betydelse kön ges i tjejernas tal om våld. Jag inleder med att analysera betydelsen av könsskillnader. För att exemplifiera detta använder jag ett utdrag från den tredje intervjun med Lillemor.

Lillemor: Om det är en brud bara vem som helst, så tycker jag att en bitch-slap också är jättehemskt fast inte på mig, just bitch-slap är ju också typ så här gränsen för [våld], det beror ju på hur man gör det alltså.

Linda: För fysiskt våld tänker du då? Alltså att det är en.

Lillemor: Ja för fysiskt våld, då är.

Linda: Gräns mellan att det.

Lillemor: Ja alltså om det är i ilska [eller skoj]. Om det är en kille som gör det på en kille då hade jag ju skrattat [skratt] för att det är en jättekul bild, men om dom gör det mot en tjej då är dom ju dumma i huvudet, då är det ju verkligen alltså jättevåld. Om en brud gör det så [paus]. Det är ju våld fast det är ju inte som ett slag. Det är inte lika hemskt, men det är fortfarande som våld beroende på om det är typ att man skämtar, om det är kompisar och man har sådan jargong som jag och [namn på vän], vi kan ju bara typ [slå varandra] bara för att vi är taskiga med varandra men vi älskar ju varandra, typ sådana.

(Lillemor, intervju 3)

I syfte att tydliggöra för mig vad våld kan vara talar Lillemor i utdraget om gränserna för vad hon anser vara våld. Detta sker genom att hon talar om en bitch-slap¹⁸, eller vad Sara benämnde örfil ovan. En bitch-slap beskrivs vara ”typ så här gränsen för [våld]”. För att tydliggöra denna gräns, eller med andra ord vad som kan förstås vara våld, använder Lillemor en repertoar om könsskillnad och olika extremformuleringar och kontrasteringar. Hon argumenterar för att det inte är lika hemskt om en tjej använder en bitch-slap som om en kille gör det, även om en tjejs slag också kan förstås som våld (jmf. Uhnoo 2011:250). Om däremot en kille använder denna form av slag mot en tjej ”då är det ju verkligen alltså *jätte*våld”, som Lillemor uttrycker det. Lillemor gör alltså skillnad mellan killars användning av en bitch-slap beroende på om den riktas mot en annan kille eller mot en tjej. Om en kille bitch-slappar en tjej beskriver Lillemor det som ”*jätte*våld”, men om detta slag riktas mot en annan kille säger hon istället att ”då hade jag ju skrattat [skratt] för det är en *jätte*kul bild”. Huruvida det är en tjej eller kille som utsätts för eller använder en bitch-slap spelar alltså in för hur Lillemor begripliggör våld.

Lillemors resonemang kan förstås i relation till föreställningar om kön och våld, men även utifrån det som Nils Christie (2001) talar om som det ”idealiska offret”, ett offer som konstrueras som svagt i relation till gärningspersonen. Med detta som utgångspunkt begripliggör Lillemor, genom att använda en könsskillnadsrepertoar, det våld som killar använder mot en tjej som allvarligt. Att en killes bitch-slap mot en annan kille beskrivs som ”en *jätte*kul bild” kan däremot förstås som ett sätt för Lillemor att påvisa att denna våldshandling bryter mot föreställningar om våld och kön.¹⁹ Den örfil Sara talar om och den bitch-slap som Lillemor diskuterar konstrueras sålunda som en fysisk våldshandling som, genom att använda en könsskillnadsrepertoar, begripliggörs som typisk för tjejer. Det är med andra ord en fysisk våldshandling som feminiseras och förlöjligas och vars betydelse förminskas om det är en tjej som slår. Är det en kille som bitch-slappar en annan kille kan detta följaktligen förstås bryta mot våldets könsnormer och föreställningar om att killar ”tvärsläss”, det vill säga använder ”riktigt våld”.

Det våld som riktas mot Lillemor själv beskrivs inte som lika allvarligt som det våld andra utsätts för. När jag senare frågar om varför hon gör skillnad på våld som riktas mot henne själv och det våld som riktas mot andra säger hon: ”Jovisst om jag inte har gjort någonting då är det väl taskigt, men så är det ju med vem som helst alltså,

¹⁸ Även om bitch-slap kan översättas med begreppet örfil översätts det engelska ordet bitch med ord som exempelvis hynda, satkärring, hora, slyna och subba, varför bitch-slap som begrepp också kan förstås ha en nedsättande funktion och användas i syfte att t.ex. förlöjliga våldsanvändaren eller förminska betydelsen av våldshandlingen.

¹⁹ Detta kan jämföras med hur de killar som deltog i K. Anderssons (2007) studie begripliggjorde en killes våldsanvändning mot en tjej i termer av icke accepterade handlingar och där detta våld framställdes som fejt och som ett misslyckat maskulinitetsgörande (se även Gottzén & Korkmaz 2013).

men om jag skulle slå till någon då har väl dom lika rätt att slå till mig typ, det är väl det jag tänker.” Detta kan relateras till den ungdomsmoral som Sara Uhnö (2011) skriver om, vilken innebär att det i vissa fall antas vara okej att slå någon om den gjort sig förtjänt av det, exempelvis om någon har startat ett bråk eller delat ut det första slaget (se även Arif 2015). Det är också flera av tjejerna som argumenterar för en förståelse i likhet med denna. Våld begripliggörs därmed på olika sätt beroende av vem som använder våld och mot vem våldet riktas. Huruvida en våldsyttning förstås som allvarlig eller ej, som ”riktigt våld” eller ej, har således inte nödvändigtvis med dess våldsuttryck, alltså vilka våldshandlingar som används, att göra. I tjejernas meningsskapande är det istället föreställningar om kön som har en avgörande betydelse för hur våld begripliggörs.

Våldets könslighet

Även i detta avsnitt ligger fokus på vilken betydelse kön ges i talet om våld, men till skillnad från diskussionen i föregående avsnitt intresserar jag mig här för hur repertoaren om könslighet används i tjejernas tal. För att diskutera detta har jag valt att inleda med ett utdrag från den första intervjun med Ellen. Ellens resonemang och det sätt på vilket hon begripliggör det egna våldet, relaterar jag sedan till de professionellas sätt att tala om våld. Mer specifikt handlar det om den del av detta tal där Ally diskuterade ungas konfliktlösning genom att skilja mellan att ”tvärslås”, som typiskt för killar, och ”smygfulheten” som typiskt för tjejer. Men först alltså Ellen som säger följande om hur hon hanterar konflikter:

Jag har alltid varit så att man bråkar, gör upp och sen är man klar, då är man inte ovänner längre, eller man kan ju vara, man kanske inte tycker om varandra men då är det som färdigt och har jag slagit någon i ansiktet så får den slå mig i ansiktet och gör jag mig förtjänt av en smäll så gör jag mig förtjänt av en smäll oavsett om det är en kille eller vuxen eller barn eller vem som helst liksom, då har jag gjort mig förtjänt av det, så har jag alltid sett på det. Så jag bara absolut nu ska hon få slå mig, så missade hon så jag stod kvar och då får hon slå igen då och då träffade hon mig och då gör det ändå ganska ont. Alltså hon fick in en bra smäll. Jag hade piercingar här [visar i ansiktet] och så flög ena smycket löst. Så då var jag som bara ja ja, då är det som klart, nu har vi slagit varandra varsin gång.

(Ellen, intervju 1)

Genom en levande beskrivning talar Ellen om att hon alltid har hanterat konflikter på det sättet att en ”bråkar, gör upp och sen är man klar”. Ellens tal om den egna konfliktlösningen kan, som jag nämnde ovan, liknas vid Allys tal om att ”tvärslås”. Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar kan Ellen på detta sätt

begripliggöra det egna våldet som riktigt våld. Ellen framhåller, liksom Lillemor, dessutom att ”gör jag mig förtjänt av en smäll så gör jag mig förtjänt av en smäll”, men till skillnad från Lillemor menar Ellen att det inte spelar någon roll vem det är som slår, om det är en kille eller tjej, en ung eller gammal person.²⁰ Med detta som bakgrund är det möjligt att förstå Ellens tal som ett motstånd mot antaganden om könsskillnader i våld och skillnader i på vilket sätt tjejer (respektive killar) förväntas hantera konflikter och vilket våld de förväntas använda.

Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar och en könslikhetsrepertoar blir det möjligt för Ellen att framhålla att det våld hon använder bör förstås som riktigt våld och inte misstas för en mindre allvarlig och feminiserad form av fysiskt våld (jmf. Brown 2010). Att begripliggöra den egna konfliktlösningen i termer av riktigt våld, istället för att som Sara tala om att ”dra av halsband”, kan förstås som ett brott mot våldets könsnormer och som något som innebär en risk att positioneras som en obegriplig och potentiellt farlig våldsamt tjej. Men användandet av en könslikhetsrepertoar gör det också möjligt för Ellen att positionera sig som en ansvarstagande tjej, som löser sina konflikter och inte ”pratar skit” och ”vänder andra ryggen”, som Ally uttrycker det. Genom att begripliggöra det egna våldet på detta sätt kan Ellen också undvika positionen som en obegriplig och kanske också farlig tjej, eller i alla fall inte mer farlig än en kille som ”tvärsläss”.

Detta sätt att tala om och begripliggöra det egna våldet är möjligt att förstå som ett maskulinitetsgörande, men det kan även tolkas som ett görande av femininitet och våld på ett ickenormativt sätt (jmf. Natland 2006, 2008; Pettersson 2003a). Samtidigt innebär Ellens sätt att konstruera våld en risk att reproducera föreställningar om att enbart ett fysiskt och maskuliniserat våld kan förstås som riktigt våld, och att betydelsen av andra former av våld i förlängningen förminskas, feminiseras och förlöjligas och därför förringas.

Våldets tjej: ”Inte direkt den där ideala tjejen”

Huruvida tjejers våld begripliggörs genom att använda en inkluderande eller exkluderande våldsrepertoar och antaganden om könslikhet eller könsskillnad påverkar inte enbart själva våldsförståelsen, utan alltså även hur de tjejer som använder våld positioneras och positionerar sig själva. För att fördjupa diskussionen

²⁰ Att tala om egen våldsanvändning på detta sätt, som att göra sig förtjänt av en smäll eller att göra upp, är möjligt att förstå i relation till det Isdal beskriver som ”mansrollens värdegrund” där våld beskrivs i termer av en stolthetskultur (Isdal [2000]2017:98). Samtidigt beskrivs föreställningar om könsskillnader leda till att fysiskt våld främst förknippas med killars aggressioner och konfliktlösning och våldshandlingar såsom att slåss (Crick & Grotpeter 1995:710).

om detta kommer jag avsluta analysen av tjejernas tal med ett exempel från den tredje intervjun med Lillemor.

Lillemor: Det är ju precis som dom porträtterar alla typ problemtjejer eller vad man ska säga, att det är mer typ onormalt, eller vad man ska säga, än när killar gör det [slåss] bara för att, jag vet inte. Jag tycker det är jättesurt för att, inte för att det borde vara okej, för det är inte okej [att slåss], men det är ju dumt att se det som att dom [tjejer] är något speciellt bara dom skulle slåss, som om det inte är speciellt om killar skulle slåss, för ja jag vet inte, det är som att vi tjejer bara. Vi måste bete oss på ett visst sätt, killar kan ju bete sig hur dom vill.

Linda: Och vad är på ett visst sätt då?

Lillemor: Ja men vi ska inte slåss och vi ska inte vara högljudda och vi ska inte ligga runt och vi ska inte allt sånt där.

Linda: Hur ska ni bete er då? eller vi, brudar.

Lillemor: Ja men vi ska vara så fina och duktiga i skolan och vi ska, jag vet inte, jag är inte direkt den där ideala tjejen tror jag. Nej, men man ska väl vara, man ska inte slåss man ska inte ha, jag vet inte, man ska bara vara så här stereotypisk tjej, i princip, ja, [] men tjejer [som använder våld] förstår ingen, för egentligen borde det inte vara någon skillnad, det är ju bara det att alla vi, att som tjejer är som bara uppfostrade till att vi ska inte synas och höras typ och vi ska inte ta plats och vi ska inte vara våldsamma, och visst det ska vi väl inte, men det ska inte killar heller, det är väl typ det och därför tror jag att när tjejer väl då är det, utåtagerande, att man känner sig mer typ utanför och mer typ annorlunda än dom andra [tjejerna] automatiskt.

(Lillemor, intervju 3)

Med utgångspunkt i hur hon upplever att tjejers våld begripliggörs framhåller Lillemor, med hjälp av en levande beskrivning, att tjejer som använder våld positioneras som problemtjejer. Detta till skillnad från killars våld som enligt Lillemors beskrivning tenderar att normaliseras: ”killar kan ju bete sig hur dom vill”. Med stöd i en repertoar om könsskillnad betonar hon på detta sätt att tjejers och killars våld begripliggörs på olika sätt. Min tolkning är emellertid inte att Lillemor härigenom argumenterar för att tjejers våld (liksom killars) ska normaliseras, ”för [våld] är inte okej”, som hon säger. Det är istället själva skillnadsskapandet som Lillemor beskriver som problematiskt. Detta skillnadsskapande gör enligt Lillemors tal att tjejers våld porträtteras som avvikande, eller ”speciellt” för att använda hennes egen terminologi, men också att tjejers användning av våld begripliggörs som ett brott mot det tjejer är uppfostrade till.

I utdraget talar Lillemor inte enbart om olika handlingsutrymmen och antaganden om tjejers respektive killars våldsanvändning, hon talar också specifikt om ett villkorat flickskap. En tjej som vill framstå som den ”ideala tjejen”, som Lillemor uttrycker det, behöver enligt henne vara ”fin och duktig i skolan”, hon ska inte heller ”ta plats”, ”höras eller synas”, ”ligga runt” eller använda våld. För att tala om hur tjejer som använder våld porträtteras eller begripliggörs kontrasterar Lillemor antaganden om denna ideala tjej mot föreställningar om en tjej som använder våld, där våld framställs som ett brott mot vålds- och könsnormer och mot vad det innebär att ”vara” en stereotypisk tjej. Dessa vålds- och könsnormer beskrivs göra att hon som våldsanvändande tjej känner sig annorlunda och utanför.

Lillemors tal förstår jag som en motargumentation genom att det, med stöd i en könslikhetsrepertoar, ifrågasätter antaganden om tjejers våld som annorlunda, avvikande och ibland obegripligt, ”för egentligen borde det inte vara någon skillnad”. För att visa vad det är hon åstadkommer genom denna motargumentation vill jag vända på resonemanget, vilket innebär att ha ungas lika villkor som utgångspunkt i analysen. Om tjejers våld skulle begripliggöras på samma sätt som killars våld, eller med Lillemors ord, som ett möjligt sätt att ”bete sig”, skulle tjejers våldsanvändning också vara möjlig att normalisera eller göra begriplig, även om våldet i sig förstås som problematiskt eller illegitimt. Detta möjliggör ett omförhandlande av idén om ”problemtjejen”. Lillemor skulle då kunna positionera sig som en tjej som är våldsam, men inte ”speciell” eller ”annorlunda”, eller åtminstone inte mer speciell eller annorlunda än en kille som använder våld.

Om våld, som i Lillemors framställning, betraktas som en icke accepterad handling, innebär det att den som använder våld alltid riskerar att positioneras som annorlunda, avvikande och potentiellt farlig. Men om tjejers och killars våld begripliggjordes på samma sätt, utifrån antaganden om könslikhet, skulle premisserna för denna positionering se annorlunda ut, genom att våld då skulle förstås och begripliggöras utifrån en persons handlingar och inte dess kön.

Avslutande reflektion

I tjejernas tal används främst en inkluderande våldsrepertoar, särskilt i talet om den egna utsattheten för våld. Genom att använda en inkluderande våldsrepertoar blir det möjligt att framhålla att våld kan ta sig olika former. Det möjliggör dessutom att inte enbart tala om den egna våldsutsattheten i termer av fysiskt våld utan även inkludera flera olika former av våldsutsatthet. Den exkluderande våldsrepertoaren används dels för att utifrån en förståelse av fysiskt våld som riktigt våld argumentera för att tjejer (minsann) också använder våld, dels för att förminska allvaret i den egna

våldsanvändningen, genom att särskilja den egna våldsanvändningen från just det som konstrueras som riktigt våld. Detta sker genom att begripliggöra våldsformer som psykiskt våld eller utagerande, vilka enligt Olivias beskrivning framkallar rädsla och osäkerhet, som något som skiljer sig från riktigt våld. Men det sker också genom att kombinera en exkluderande våldsrepertoar med en könsskillnadsrepertoar och på så sätt feminisera och förminska betydelsen av tjejers användning av fysiskt våld, konstruera det som annorlunda och inte lika allvarligt som killars ”(riktiga) våld”. Vilken våldsförståelse som tjejerna tar stöd i kan således förstås i relation till vad de vill uppnå. Om argumentationen exempelvis syftar till att begripliggöra de egna våldshandlingarna som mindre allvarliga och något som inte skadar andra, då kan en exkluderande våldsförståelse vara det som ligger närmast till hands. Om argumentationen däremot handlar om våld som tjejerna själva beskriver sig vara utsatta för, kan det framstå som fördelaktigt att istället argumentera för en inkluderande våldsförståelse och på så sätt framhålla att våld kan innefatta olika former av direkt eller indirekt våld.

I tjejernas eget begripliggörande av tjejers våld används alltså både repertoaren om könslighet och repertoaren om könsskillnad. Emellertid är det repertoaren om könsskillnad som är den mest centrala i deras argumentation. Dels används denna repertoar för att göra det möjligt att begripliggöra de egna våldshandlingarna som annorlunda jämfört med killars och på så sätt framställa våldet som mindre allvarligt, som typiskt tjejigt och som något som skiljer sig från ”riktigt våld”, dels används den för att belysa olika föreställningar om tjejers våld som tjejerna framhåller som problematiska, felaktiga och begränsande. Detta innefattar exempelvis att de tjejer som använder våld riskerar att positioneras som oansvariga problemtjejer eller som tjejer som bryter mot föreställningar om en normativ eller respektabel femininitet, alltså mot vad det innebär att vara en ”riktig tjej”. För att argumentera mot och göra motstånd mot detta skillnadsskapande används repertoaren om könslighet. Att använda en könslighetsrepertoar innebär en möjlighet att begripliggöra det egna våldet som något som inte är mer ”speciellt” eller ”annorlunda” än killars våld, och på så sätt undvika en position som problematisk och våldsamt tjej. Inom ramen för hur den könade våldsdiskursen ser ut idag tycks detta dock vara svårt, då tjejers våldsanvändning alltid innebär en risk att positioneras som obegriplig, irrationell och potentiellt farlig våldsamt tjej, vars våld görs till något irrationellt och obegripligt som inte kan förklaras.

Sammanfattande diskussion

Utifrån en nyfikenhet för hur våld begripliggörs har jag i detta kapitel undersökt talet om våld inom ramen för en könad våldsdiskurs. Att göra detta är av vikt för att inte

riskera att våld som begrepp och olika våldsdefinitioner tas för givna och för att säkerställa att våld som fenomen lyfts fram för granskning och diskussion (Nilsson & Lövkrona 2015; se även Ringrose 2006). Det blir tydligt att tjejerna och de professionella begripliggör våld på olika sätt och att tal om våld kan innefatta olika våldshandlingar. Likaså framgår av intervjuerna både med de professionella och med tjejerna att vad som förstås som våld varierar beroende av vad som är syftet med argumentationen. Exempelvis tar tjejerna stöd av olika våldsrepertoarer beroende av om det är deras utsatthet för våld eller deras användning av detsamma som de avser begripliggöra. För att begripliggöra den egna utsattheten för våld används en inkluderande våldsrepertoar, vilket gör det möjligt att argumentera för att även (vålds)handlingar som annars riskerar att förminska ska förstås som våld. En exkluderande våldsrepertoar används istället för att särskilja fysiskt relationellt våld, det som benämns det riktiga våldet, från andra (vålds)handlingar. Detta gör det möjligt att begripliggöra det egna våldet som mindre allvarligt än ”riktigt våld”. Att skilja detta ”riktiga våld” från andra former av våld är samtidigt något som ifrågasätts av tjejerna, såväl som av de professionella. Hur våldet begripliggörs relateras i både tjejernas och de professionellas tal dessutom till antaganden om kön.

I tjejernas och de professionellas tal framstår, i linje med en könslikhetsrepertoar, ett likställande snarare än ett isärhållande mellan tjejers och killars våldsanvändning som ideal. Trots detta är det oftast en repertoar om könsskillnad som används för att göra tjejers våld begripligt. Detta kan förstås i relation till vad som inom kriminologisk forskning brukar benämnas ”the differential association theory”, vilket innebär att tjejers och killars våld begripliggörs på olika sätt utifrån ett antagande om könsskillnader. Effekten av detta framträder i tjejernas och de professionellas tal genom fyra olika förståelser av tjejers våld: en feminiserad, en förlöjligande, en skrämmande eller demoniserande och till sist en irrationell och obegriplig förståelse av våld.

Den första våldsförståelsen, som handlar om femininisering, rör tjejers användning av psykiskt våld, mer specifikt det som tidigare diskuterats som relationell aggressivitet. Det är ett våld som kontrasteras mot vad som vanligtvis förknippas med killars aggressioner, konfliktlösning och våldshandlingar (se t.ex. Crick & Grotpeter 1995; Nilsson & Lövkrona 2015), vilket innebär att tjejers våldshandlingar riskerar att förminska eller förringas och göras till något annat än det som omtalas som riktigt våld (jmf. Brown 2010; Day, Gough & McFadden 2003; Natland 2006; Renold & Barter 2003). Den andra våldsförståelsen, som handlar om förlöjligande, rör tjejers användning av fysiskt våld. I detta fall särskiljs tjejers våld från killars våld genom att tjejers våld begripliggörs som löjeväckande, tafatt eller sextigt i kontrast

till killars användning av det fysiskt våldets ”riktiga” former (jmf. Burman, Brown & Batchelor 2003). Samtidigt visar forskning att tjejers användning av (fysiskt) våld oftare framställs som allvarligare och mer oroväckande än killars fysiska våld (Batchelor, Burman & Brown 2001). Detta innebär att tjejers fysiska våld framställs som extra allvarligt, oroväckande eller som extra skrämmande, vilket är innebörden i den tredje förståelsen (Arif 2015; Brown 2011; Burman, Brown & Batchelor 2003; Chesney-Lind, Morash & Irvin 2007). Detta skrämmande våld relaterar jag till hur Malin i fokusgrupp tre talar om de egna ”uppgjagade” känslorna inför tjejers användning av fysiskt våld. Tjejers våld görs (till skillnad från killars våld) på detta sätt till något främmande, upprörande och uppgjagande och våldsanvändande tjejer riskerar därigenom att positioneras som de värsta av tjejer (jmf. Brown 2011).

Den fjärde våldsförståelsen, som handlar om våldets obegriplighet, beskriver ett våld som framstår som så pass problematiskt och irrationellt att det inte går att göra begripligt inom legitima och accepterade förklaringar till (tjejers) våld, inom ramen för en könad våldsdiskurs. Denna obegriplighetsbaserade förståelse används inte heller för att begripliggöra tjejers våld, istället fungerar det irrationella våldet snarare som argumentationens motpol, det som tjejerna och de professionella alltså argumenterar emot eller outtalat förhåller sig till. Detta irrationella våld förstår jag således som en gräns mellan vad som är möjligt att begripliggöra och inte. I de professionellas tal framstår risken att inte kunna göra våldet begripligt, och följaktligen inte veta hur de tjejer som använder detta irrationella våld kan förstås och bemötas samt vilken hjälp de behöver, som problematisk och hotfull. I tjejernas tal är det istället risken för att de själva ska förstås som obegripliga, som någon som utgör ett en fara för samhället, som framstår problematiskt och hotfullt.

Att begripliggöra tjejers våld utifrån ovan beskrivna antaganden om könsskillnader är något som utmanas av tjejerna såväl som av de professionella. I de fall tjejerna och de professionella använder en repertoar om könslighet begripliggörs våldet på andra sätt, oavsett om de använder en inkluderande eller exkluderande våldsrepertoar. Tjejers våld begripliggörs då, liksom killars, som en problematisk och ibland illegitim handling som kan ta sig olika former och inrymma olika våldshandlingar, inklusive ”riktigt våld”. Det våld som används och den som använder våldet begripliggörs då inte utifrån kön utan istället utifrån de våldshandlingar som utförs. Att begripliggöra tjejers våld genom att använda en könslighetsrepertoar kan dock innebära att tjejer som använder våld maskuliniseras eller tillskrivs ”manliga attribut” och begripliggörs i termer av att inte vara ”riktiga tjejer”, för att återknyta till de professionellas tal. Detta kan relateras till föreställningar som grundar sig i vad

som benämns ”the masculinization theory of womens violence”, eller som Meda Chesney-Lind och Michele Eliason uttrycker det:

[T]he masculinization framework lays the foundation for simplistic notions of 'good' and 'bad' femininity, standards that will permit the demonization of some girls and women if they stray from the path of 'true' (passive) womanhood. (Chesney-Lind & Eliason 2006:31)

Dessa föreställningar innebär att en tjej som använder våld begripliggörs utifrån en avsaknad av heterosexuell femininitet – hon görs till ”inte en riktig tjej” – utifrån att våld beskrivs leda till ”an erosion of traditional femininity” (Burman, Brown & Batchelor 2003:74; se även Carrington 2013). Synen på dessa tjejers brott mot femininitetsnormer kan även förstås i relation till de professionellas tal om socioekonomiska förutsättningar och ”förorten”, liksom till de tjejer som deltog i Browns studie, vilka beskrevs navigera bland olika föreställningar om klass och respektabilitet (Brown 2012:76). På olika sätt görs därmed tjejers våld och de tjejer som använder våld till en anomali, en obegriplighet som behöver förklaras för att bli begriplig. I de kommande kapitlen riktar jag därför mitt analytiska fokus mot de olika bakomliggande orsaker, som Helena talade om ovan, vilka används i tjejernas och de professionellas tal för att förklara och göra tjejers våld begripligt.

Kapitel 5. Tjejers utsatthet – tal om utsatthet som det egentliga problemet

Redan tidigt i avhandlingsprojektet var tal om tjejers psykiska ohälsa, sårbarhet och utsatthet närvarande i samtal med professionella. När jag var ute i olika sociala verksamheter delade de jag mötte ofta med sig av sina funderingar och under ett samtal sa en ungdomsterapeut ”Jag har en tjej, men vi pratar inte om våldet. Vi pratar om andra saker.” (Ur personlig minnesanteckning 2014.10.15) Detta uttalande var något som jag bar med mig i arbetsprocessen, och även om innebörden i där ”andra sakerna” varierar, framstår de vara av stor betydelse för att göra det möjligt att tala om och begripliggöra tjejers våld. Detta är något som framgår av Hans resonemang nedan.

Hans: Man har oftast många orsaker som man mår dåligt över och det här [med våld] kan vara ett sätt att visa det och jag tror att det kan vara ibland så att när man pratar med en tjej som har, ja visat aggressivitet, då tänker man ofta att det beror på någonting, hon måste få hjälp för det andra, men sen är det en kille då pratar man om aggressiviteten som problemet, att han måste lära sig att.

Fia: Hans känslor.

Hans: Tygla sina känslor.

Fia: Ja.

Hans: Men en tjej då tänker man: Vad har hon för problem egentligen som vi måste lösa?

(Fokusgrupp 1)

Jag börjar där Hans slutar, med frågan: ”Vad har hon för problem egentligen som vi måste lösa?” Detta är en fråga som ofta återkommer, om än ibland outtalad, i de professionellas tal. Det är en fråga som går att knyta till de professionellas yrken där syftet är att vara till stöd och hjälp för unga, särskilt unga i svåra livssituationer. Dock handlar frågan om mer än behovet av stöd och hjälp. Den säger också något om hur tjejers våld förklaras och hur tjejer som använder våld begripliggörs. Delvis svarar Hans redan inledningsvis i utdraget på sin egen fråga genom att han talar om att tjejer ”mår dåligt”, för att beskriva våldets bakomliggande orsak. När Hans talar om tjejers våld är det alltså inte våldet i sig, eller med Hans ord tjejernas ”aggressivitet”, som beskrivs som problemet. Istället framhåller han att tjejers våld är en konsekvens av ”många orsaker som [tjejer] mår dåligt över”. Att tjejer mår dåligt kan förstås i relation till de olika former av utsatthet som tjejerna och de professionella talar om för att begripliggöra tjejers våld. Avsikten i detta kapitel är därför att undersöka

vilken betydelse tjejers utsatthet ges i talet om tjejers våld, inom ramen för en vidare samhällsdiskurs om tjejers utsatthet. En diskurs sätter fokus på hur det är att växa upp som tjej, och som Aapola, Gonick och Harris (2005) talar om i termer av *Reviving Ophelia*²¹, inom vilken tjejer framställs som en skör, sårbar och utsatt grupp i riskzonen. Det är en diskurs som utgår från antaganden om könsskillnad och som därmed kan förstås vara könad och på sätt röra en flickspecifik utsatthet.

Utdragen som analyserna i det kommande avsnittet tar avstamp i är exempel på hur tjejers utsatthet ges betydelse för att begripliggöra deras våld. Detta sker genom att tjejerna och de professionella med hjälp av olika retoriska verktyg och repertoarer argumenterar för att det är tjejers utsatthet som är det egentliga problemet, snarare än våldet i sig. Förutom de repertoarer om våld och kön som presenterats tidigare, används i den kommande analysen ytterligare två repertoarer, vilka fokuserar tjejers utsatthet. Den ena av dessa två handlar om relationell utsatthet, vilken i linje med en inkluderande våldsrepertoar innefattar antaganden om tjejers utsatthet för olika former av vanvård och våld. Denna utsatthet beskrivs främst i relation till familjen, andra nära relationer och skolans sfär. Den andra repertoaren handlar om flickskapets skörhet och omfattar också den antaganden om tjejers utsatthet, men även en skörhet, sårbarhet och ohälsa som görs till typisk för tjejer. Denna skörhetsrelaterade utsatthet kan förstås genom uttryck av exempelvis självskadande handlingar, problematiskt bruk av alkohol eller en ätstörnings- och ångestproblematik, men även genom uttryck av våld. Hans resonemang om att tjejer ”mår dåligt” ovan kan förstås i linje med denna repertoar.

De professionellas tal

Jag vill inleda analysen av de professionellas tal med att återknyta till uttalandet i inledningen av detta kapitel: ”Jag har en tjej, men vi pratar inte om våldet. Vi pratar om andra saker.” Detta uttalande leder mig vidare till ett citat från Ingrid i fokusgrupp tre.

Man fokuserar ju mer, tycker jag, på tjejer som blir utsatta för våld än tjejer som utövar våld, man pratar om att bli utsatt för våld i nära relationer och dom bitarna och dom tas ju oftare upp i olika [sammanhang], man är på föreläsningar eller man sitter i diskussioner eller så, väldigt sällan faktiskt som man pratar om tjejernas eget utövande av våld.
(Ingrid, fokusgrupp 3)

²¹ För utförlig beskrivning se Aapola, Gonick och Harris (2005).

Genom att utgå ifrån egna yrkeserfarenheter talar Ingrid om att tjevers utsatthet för våld är ett vanligt förekommande samtalsämne inom det sociala arbetet och en del av de problem socialarbetare möter i sin vardag. Genom att använda en repertoar om relationell utsatthet påvisar hon att det inom det sociala arbetet är tjevers utsatthet för våld snarare än deras användning av våld som är föremål för diskussion. I sin argumentation använder Ingrid dessutom, liksom Hans och Fia ovan, en könsskillnadsrepertoar. Detta gör det möjligt för henne att argumentera för att tjevers våld förstås som avvikande och att det är ett ovanligt samtalsämne inom ramen för den retoriska kontext som välfärdssamhällets trygghetssystem utgör. Den könsskillnadsrepertoar som Ingrid använder blir synlig även då hon använder repertoaren om flickskapets skörhet för att begripliggöra tjevers våld, eller som hon själv uttrycker det: ”Jag [tänker] att en tjej som är utåtagerande mår mycket sämre än en kille som är utåtagerande.” Ingrids tal exemplifierar på detta sätt hur de två utsatthetsrepertoarerna används och hur tal om tjevers psykiska ohälsa såväl som om tjevers utsatthet för våld gör det möjligt att begripliggöra tjevers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet.

Även om Ingrids tal kan förstås som ett motargument där hon, inom ramen för intervjusituationens retoriska kontext, framhåller en kritisk medvetenhet i relation till att fokus i de samtal hon deltar i främst hamnar på tjevers utsatthet och att tjevers våld sällan diskuteras, är det samtidigt just tal om tjevers utsatthet som främst används för att begripliggöra tjevers våld. Detta illustreras även i utdraget nedan, där jag återvänder till Hans tal.

Om jag tittar på dom jag har mött så kan man tydligt tänka att dom inte bara är som lite arga eller lite mer än arga, utan dom som rent fysiskt ger sig på personer då är det dom som har levt i sammanhang, i familjer där det har varit missbruk eller kriminalitet eller misshandel i familjen och att det finns mycket som frustration i dom själva, att dom känner sig utsatta, att dom är utsatta i många fall.

(Hans, fokusgrupp 1)

Liksom i Hans och Fias inledande utdrag talar Hans här om tjevers våld som en konsekvens av det han ovan beskrev som de problem som ”egentligen” måste lösas, alltså om de våldsanvändande tjejernas ”egentliga problem”. I detta utdrag använder dock Hans en repertoar om relationell utsatthet, istället för repertoaren om flickskapets skörhet, och talar om en problematisk familjesituation för att begripliggöra våldet. Genom att använda en repertoar om relationell utsatthet och tala om missbruk, kriminalitet och våld inom familjen blir det alltså möjligt för Hans att förklara tjevers våldsanvändning. Att han dessutom tar stöd i sina professionella

erfarenheter kan förstås som ett sätt att stärka sin argumentation och framhålla, som Hans själv uttrycker det, ”att dom känner sig utsatta, att dom är utsatta i många fall”.

Även om Hans i detta utdrag talar om en utsatthet inom familjen, istället för om att tjejer ”mår dåligt”, kan talet förstås som ett sätt att argumentera för samma förståelse av tjejers våld som tidigare. Denna förståelse innebär att det alltså inte är våldet som är problemet, även om det också betraktas som problematiskt, utan istället tjejers utsatthet, vilken alltså som beskrivs som det ”egentliga problemet” och den bakomliggande orsaken till deras våldsanvändning. Att tala om tjejers utsatthet framstår alltså som mindre problematiskt än att tala om deras våldsanvändning, vilket kan förstås utifrån synen på tjejers våldsanvändning som något avvikande. Genom att använda en repertoar om relationell utsatthet och tala om en problematisk familjesituation som det egentliga problemet blir det således möjligt för Hans att argumentera för att tjejer som använder våld är utsatta och i behov av stöd och hjälp snarare än att de är våldsamma, farliga och ett hot mot samhället.

Innan jag tillfälligt lämnar Hans tal vill jag diskutera ytterligare en aspekt från utdraget, vilken rör den kontrastering han gör mellan de olika former av våld som tjejer använder. Denna kontrastering uttrycks i talet genom att Hans gör skillnad mellan ”riktigt våld” och andra former av (vålds)handlingar, eller mellan tjejer som ”bara är som lite arga eller lite mer än arga” i kontrast till de tjejer som ”fysiskt ger sig på personer”. Kontrasteringen gör det tydligt att det enbart är när tjejer använder vad som tidigare benämnts riktigt våld, som någon av de två utsatthetsrepertoarerna behöver användas för att göra våldet begripligt. Med utgångspunkt i Hans resonemang förstår jag detta som knutet till antaganden om könsskillnad. När det gäller en tjejs användning av det som konstruerades som mindre allvarliga våldsformer, typiska för tjejer, framstår den som möjlig att göra begriplig utan hänvisning till andra ”egentliga problem”. Däremot behöver de våldsformer som konstruerades som typiska för killar, alltså det ”riktiga våldets” former, förklaras med hänvisning till andra ”egentliga problem” om en tjej använder detta våld. Konsekvensen av detta sätt att begripliggöra tjejers våld på blir dessutom att ju allvarligare våld en tjej använder, desto allvarligare utsatthet tycks Hans behöva hänvisa till i sina resonemang för att kunna göra våldet begripligt. Att använda en repertoar om relationell utsatthet, vilket i utdraget ovan inkluderar en problematisk familjesituation med missbruk, kriminalitet och våld, gör det således möjligt för Hans att göra tjejers våld begripligt och formulera en begriplig subjeksposition som utsatt tjej. Att inte kunna hänvisa till eller argumentera för tjejers utsatthet som det ”egentliga problemet” kan därmed försvåra och begränsa möjligheten att förstå och göra tjejers våld begripligt.

För att vidareutveckla analysen har jag valt att inkludera ytterligare ett utdrag, vilket på ett mer explicit sätt väver samman tjejers användning av våld och betydelsen av kön. I utdraget nedan talar Ida om hur tjejers och kvinnors utagerande och våld hanteras och förstås inom Kriminalvården.

Om det kommer någon som är väldigt utåtagerande så drar man nästan alltid kopplingar till familjesituation, är dom unga så är det hur uppväxten har varit, har hon varit utsatt för våld tidigare, är det familjehemsplacering, vad är det det handlar om egentligen, medan män som kommer in för våld, det är väldigt normalt och det är inget man problematiserar.

(Ida, fokusgrupp 2)

Ida talar, liksom Hans, om tjejers utsatthet som förklaring till deras användning av våld, eller de handlingar som Ida beskriver som ”*väldigt utåtagerande*”. Återigen är det alltså inte våldet i sig som beskrivs som det ”*egentliga problemet*”. Istället framhåller Ida, genom att använda repertoaren om relationell utsatthet, att fokus ligger på att hitta orsaker till tjejers våld. För att beskriva den utsatthet som görs till det ”*egentliga problemet*”, alltså den bakomliggande orsaken, talar Ida om familjesituationen, familjehemsplacering och utsattheten för våld. Dessutom använder hon en repertoar om könsskillnad för att belysa att dessa andra faktorer eller ”*egentliga problem*” är relevanta för att göra tjejers (och kvinnors) användning av våld begripligt, men inte mäns.

Liksom Hans, framhåller hon att tjejers våld begripliggörs med hänvisning till olika ”*egentliga problem*”, medan killars våld istället normaliseras utan något liknande försök till förklaring. Eller med Idas ord: ”*det är inget man problematiserar*”. Dock är det inte Idas egen förståelse av tjejers våld hon beskriver i utdraget, varför jag primärt läser hennes tal som en motargumentation. Jag förstår det som ett sätt att, inom ramen för intervjusituationens retoriska kontext, visa på en medvetenhet om att våld förklaras och förstås på olika sätt, grundat i antaganden om könsskillnader. Detta är ett skillnadsskapande som hon i talet ställer sig kritisk till. Samtidigt är det, som jag nämnt ovan, just detta skillnadsskapande som gör det möjligt för de professionella att argumentera för att det är tjejers utsatthet som är det ”*egentliga problemet*” och att det är denna utsatthet tjejer behöver få stöd och hjälp med.

Genom ovan exempel har jag ovan sökt visa på hur olika former av utsatthet konstrueras som problemet, själva orsaken till tjejers våldsanvändning. Detta sätt att begripliggöra tjejers våld på gör det möjligt för de professionella att positionera tjejer som använder våld som utsatta istället för som våldsanvändare. Därmed undviker de också risken att de tjejer som omtalas framstår som obegripliga, farliga och som

ett potentiellt hot mot samhället. För att det ska vara möjligt att göra tjejers våld begripligt framstår det dessutom som extra viktigt att argumentera för tjejers utsatthet i de fall deras våld beskrivs som allvarligt, alltså som ”riktigt våld” i linje med en exkluderande våldsrepertoar. Det är också hur detta allvarliga våld begripliggörs som jag ska fördjupa diskussionen kring i det följande.

Extremt utsatta tjejer

Extremformuleringar, som jag ingående diskuterade i kapitel 2, används dels för att kunna tala om det extrema utan att ifrågasättas men också som ett sätt att stärka sitt resonemang och visa på en trovärdighet (Edwards 2000; Pomerantz 1986). De professionella använder extremformuleringar exempelvis för att belysa att det som avses i ett visst resonemang rör sig om *väldigt* allvarligt våld, eller med andra ord ”riktigt våld”. Detta blir ett sätt att undvika att det våld som diskuteras misstas för mindre allvarliga former av våld. Även i de professionellas tal om tjejers utsatthet används olika extremformuleringar, för att förstärka betydelsen av den utsatthet som diskuteras. Ju allvarligare våld det är fråga om, ju allvarligare beskrivs den utsatthet de professionella talar om vara. Jag har kort belyst detta ovan, men avser i det följande att fördjupa analysen av hur detta sker och på vilket sätt olika extremformuleringar används för att begripliggöra tjejers våld. Avsikten är i det följande därför att diskutera betydelsen av utsatthetens extrema former, eller mer specifikt hur olika extremformuleringar används i samverkan med olika repertoarer för att begripliggöra tjejers våld. Jag inleder med ett utdrag från fokusgrupp tre, där Malin genom en levande beskrivning talar om sina erfarenheter från ett boende för tvångsplacerade tjejer.

Malin: Jag tänker dom tjejerna som jag jobbade med på SiS [Statens Institutionsstyrelse], deras våld liknade ju väldigt mycket killarnas våld om man nu kan göra en sådan jämförelse, men det är liksom, ja jag blir förbannad på dig jag slår till dig, alltså väldigt okomplicerat rent fysiskt våld, slagsmål, ja men man slänger ett ord och sedan hoppar man på, eh, och, jag vet inte vart jag skulle komma men, men det är ju också extremt utsatta tjejer.

Helena: Precis.

Malin: Dom tjejerna har ju kommit så pass långt i missbruk och prostitution, det är trassliga familjeförhållanden.

(Fokusgrupp 3)

I inledningen av utdraget beskriver Malin, med hjälp av en extremformulering och en exkluderande våldsrepertoar, tjejernas våld som ”*väldigt* okomplicerat rent fysiskt våld”. Detta våld beskrivs likna ”killarnas våld”, alltså vad som kan förstås som

riktigt våld. För att förklara och göra detta våld begripligt använder Malin de två utsatthetsrepertoarerna och talar om missbruk, prostitution och ”trassliga familjeförhållanden”. För att förstärka betydelsen av den utsatthet hon talar om använder hon återigen en extremformulering och talar om dessa våldsanvändande tjejer som ”*extremt* utsatta tjejer”. Den extrema subjektsposition som Malin formulerar framställs som mycket ovanlig, men också som avgörande för att det ska vara möjligt att förstå tjejers användning av våld, det våld som alltså begripliggörs som riktigt våld.

Huruvida våldet begripliggörs som riktigt våld, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, eller som mindre allvarligt, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, är alltså avgörande för hur allvarlig den utsatthet som beskrivs måste vara för att kunna positionera tjejer som utsatta snarare än som våldsanvändare. Med det menar jag, som jag nämnt ovan, att ju allvarligare det våld som ska begripliggöras förstås vara, ju allvarligare, svårare och mer problematisk utsatthet är det nödvändigt att kunna visa på. För att vrida på resonemanget skulle jag kunna säga att det framstår som att desto allvarligare de ”egentliga problemen” beskrivs vara eller mer specifikt, desto mer utsatt en tjej beskrivs vara, desto enklare framstår det vara för de professionella att tala om och göra tjejers användning av ”riktigt våld” begriplig.

Ytterligare en aspekt som jag vill lyfta fram är de professionellas additiva användning av extremformuleringar. Med det menar jag att ju fler ”egentliga problem” eller bakomliggande orsaker de professionella använder sig av, desto allvarligare våld går att begripliggöra. Detta exemplifieras genom Malins sätt att använda båda utsatthetsrepertoarerna och betona att det handlar om ”missbruk”, ”prostitution” och ”trassliga familjeförhållanden”. Genom denna additiva extremformulering, där olika bakomliggande orsaker vägs samman, kan Malin göra även den mest allvarliga formen av våld begriplig. Genom att positionera dessa tjejer som extremt utsatta och framhålla en allvarlig social problematik, finns det dock en risk att dessa även förstås som att de har ”kommit så pass långt” att de inte längre är möjliga att hjälpa; deras våldsanvändning såväl som deras utsatthet betraktas helt enkelt som alltför extrem.

Innan jag flyttar fokus vidare vill jag diskutera ytterligare ett utdrag som visar på användningen av additiva extremformuleringar. Hans uttrycker sig så här:

Ja, men det som du sa där Anton om inte bara en sak, det tänker jag ju också, för dom här tjejerna är det ju inte bara en grej, det är ofta att, ja men dom här som jag har träffat i mitt jobb, det har varit dels det här med aggressiviteten men ofta har det varit missbruk också *och* kriminalitet *och* utsatthet i hemmet *och*, alltså det har varit inte bara en, man brukar prata om multiproblem, inte

bara multiproblem jag tycker det har varit multimyndighet. Det har varit Soc [Socialtjänsten], det har varit Bup [Barn- och ungdomspsykiatri], det har varit skolan, det har varit polisen, det har varit, alltså det har varit jättemycket folk runt alla.

(Hans, fokusgrupp 1)

Hans tar avstamp dels i Antons tal, dels i de egna yrkeserfarenheterna för att framhålla att det inte är våldet, eller med Hans ord ”aggressiviteten”, som är problemet. Eller i alla fall inte enbart, för som Hans själv säger: ”för dom här tjejerna är det ju inte bara en grej”. Liksom Malin talar Hans också om flera olika ”egentliga problem”, vilka han benämner som ”multiproblem”²². Genom att, liksom Malin, använda båda utsatthetsrepertoarerna och därutöver en additiv extremformulering, blir det således möjligt för Hans att begripliggöra tjejs våld. Hans talar dock inte enbart om flera olika former av utsatthet i termer av multiproblem, utan även om att en rad olika myndigheter varit inblandade, vilket med Hans ord beskrivs som att ”det har varit jättemycket folk runt alla”. Detta inkluderar kontakter med Socialtjänsten, Barn- och ungdomspsykiatri, skola och polis. Genom att på detta sätt använda ytterligare en additiv extremformulering kan Hans förstärka allvaret och det extrema i utsattheten, betona dess komplexitet och följaktligen de komplexa behov och det (extrema) stöd som dessa tjejer behöver få (jmf. Gümüşcü, Khoo & Nygren 2014).

Genom att använda en könslighetsrepertoar talar Hans här även om tjejs aggressivitet som ett problem i sig, vilket kan kontrasteras mot det inledande utdraget i kapitlet. Att inkludera, eller addera, en förståelse av aggressivitet som ett problem i sig gör det möjligt för Hans att inte enbart fokusera på utsattheten utan även att argumentera för att våldet i sig är problematiskt och något som tjejerna kan behöva stöd och hjälp med. Detta gör det möjligt att förstå Hans argumentation som ett sätt att argumentera för en extrem utsatthet, i linje med en könsskillnadsrepertoar. Att använda extremformuleringar, genom exempelvis förstärkande adverb, såsom ”väldigt” eller ”extremt”, eller genom addition, blir det möjligt att positionera tjejer som extremt utsatta i syfte att göra deras användning av våld begriplig. Tjejs användning av våld görs på detta sätt till ett extremt problem som behöver förklaras med extrem utsatthet och lösas genom extrema insatser. Detta eftersom de tjejer som använder ”riktigt våld” annars riskerar att framstå som obegripliga, farliga och våldsamma tjejer, men också som svåra eller omöjliga att hjälpa om gemensamma insatser inte görs.

²² För en vidare diskussion om multiproblem eller vad som på engelska benämns som poly-victimization se t.ex. Cater, Andershed och Andershed (2014).

Den snälla och utsatta tjejen som använder våld

För att begripliggöra tjejers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet använder de professionella dels de två utsatthetsrepertoarerna, dels olika retoriska verktyg. På detta sätt blir det, som jag diskuterat ovan, möjligt att positionera tjejer som använder våld som utsatta snarare än som våldsanvändare, som offer snarare än förövare, inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet. Med fokus på kön och femininitet avser jag i det följande fördjupa mig i olika subjektspositioners betydelser i de professionellas tal. Jag har valt ytterligare ett utdrag från Hans, då det tydligt synliggör olika föreställningar om våld, kön och femininitet.

Jag tänkte att dom tjejer jag träffar, när jag jobbade på myndighet alltså, som socialsekreterare, då hade vi strukturellt material, att alltid fråga upp vissa saker, ”Har du varit utsatt för det ena och det andra och har du själv utsatt någon för våld eller?”. Då blev jag ibland jätteförvånad då tjejer svarade att: ”Ja men jag har [använt våld]”. I början kom jag ihåg att jag studsade till, upp från [stolen]: ”Vad sa du?” [Jag] fattade liksom inte vad dom sa riktigt, snäll, blid och timid liten flicka som sitter och pratar om våld som hon själv har gjort mot någon annan.

(Hans, fokusgrupp 1)

Genom att använda en levande beskrivning och rapporterat tal, talar Hans om de tjejer som han mött genom sitt arbete. I hans beskrivning framträder tre olika men samtidigt sammanflätade subjektspositioner, vilka framställs som mer eller mindre vanliga och begripliga. Dels talar Hans om en våldsamt tjej, en avvikande och obegriplig subjektsposition, som Hans genom en extremformulering talar om som att den gjorde honom ”jätteförvånad” och som han upplevde var svår att förstå. Hans talar också om en tjej som i berättelsen beskrivs som en ”snäll, blid och timid liten flicka”, en subjektsposition som jag benämner den snälla tjejen (jmf. Ambjörnsson, F. 2004; Reay 2001), vilken framstår som en begriplig subjektsposition. Den tredje subjektspositionen framkommer inte lika tydligt i Hans berättelse, men det är en position som jag utläser utifrån Hans tal om att ha ”varit utsatt för det ena och det andra”, med andra ord en utsatt tjej. Denna subjektsposition framstår som avvikande eller problematisk i jämförelse med den snälla tjejen. Att ha ”varit utsatt för det ena och det andra” framställs dock inte som något särskilt förvånande, snarare framstår det, inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet, som en förväntad del av att växa upp som tjej (jmf. Aapola, Gonick & Harris 2005). Detta kan även relateras till hur Ingrid ovan talade om tjejers utsatthet som ett vanligt förekommande samtalsämne i socialarbetares vardag. Att tjejers utsatthet framställs som avvikande men samtidigt begriplig kan också förstås utifrån att Hans tal relaterar till det terapeutiska samtalsrummets retoriska kontext, en plats där samtal om svåra

livssituationer inte är främmande. Det kan också relateras till att tjejer snarare förstås som utsatta för våld än som våldsanvändare och att tjejers våld, enligt Brown (2012), ofta begripliggörs i relation till psykisk ohälsa (se även Day, Gough & McFadden 2003).

Vid en första anblick är det möjligt att se hur Hans ställer de tre ovan beskrivna subjektspositionerna i relation till varandra, som varandras motsatser. Den snälla tjejen framställs som en begriplig subjektsposition och ett uttryck för en traditionell eller vanlig ung femininitet. Den utsatta tjejen framstår istället som en avvikande subjektsposition, men som ändå är som begriplig i relation till normer för femininitet, särskilt inom ramen för det terapeutiska samtalsrummet. Som kontrast till dessa subjektspositioner framställs den våldsamma tjejen som en avvikande och obegriplig subjektsposition. Det är en subjektsposition som beskrivs överskrida de föreställningar om femininitet som de professionella vanligtvis utgår ifrån. I Hans tal synliggörs dock en tvetydighet, för det är just den våldsamma tjejen som Hans i sitt tal samtidigt positionerar som den snälla, blida och timida lilla flickan som sitter och ”pratar om våld som hon själv har gjort mot någon annan”. Detta tydliggör hur antaganden om ”riktigt våld”, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, krockar med antaganden om tjejer som sköra, sårbara och utsatta, i linje med de olika utsatthetsrepertoarerna. Detta inverkar på och begränsar vilka subjektspositioner som är möjliga att tala om, inta eller göra begripliga. En snäll timid liten flicka som använder våld kan därmed sägas överskrida föreställningar om såväl våld som kön.

Genom att argumentera för att tjejer kan inta olika subjektspositioner blir det möjligt för Hans att argumentera för att användning av våld inte motsäger att en tjej har olika erfarenheter och kan uttrycka sig på olika sätt. På så sätt kan Hans betona att det är viktigt att förstå tjejers liv och subjektsskapande på mångfacetterade sätt. Samtidigt visar Hans tal att både föreställningar om kön och femininitet och om våld begränsar hur tjejer som använder våld positioneras, vilket även inverkar på hur de blir bemötta och vilket stöd de erbjuds inom ramen för välfärdssamhällets trygghetssystem.

Avslutande reflektioner

I de professionellas tal används repertoaren om könsskillnad för att göra skillnad på tjejers och killars våld. Genom att kombinera denna repertoar med de två utsatthetsrepertoarerna blir det emellertid även möjligt att positionera tjejer som använder våld som utsatta snarare än som våldsanvändare. Tjejer utsatthet görs på detta sätt till våldets bakomliggande orsak, eller som Hans uttrycker det till det ”egentliga problemet”. De professionella talar främst om olika former av utsatthet

inom familjen och utsatthet för våld inom skolans sfär eller i nära relationer, i linje med en repertoar om relationell utsatthet. Men de talar även om tjebers psykiska ohälsa och vad som, i linje med en repertoar om flickskapets skörhet kan förstås som olika former av problematiskt agerande, exempelvis missbruk och prostitution. För att belysa utsatthetens mest extrema former förstärker de professionella dessutom sina resonemang genom att använda olika extremformuleringar. På detta sätt blir det möjligt att tala om och begripliggöra det våld som, i linje med en exkluderande våldsrepertoar, förstås som riktigt våld.

Att framhålla tjebers (extrema) utsatthet kan vidare förstås som ett sätt att tala om tjebers våld på ett sätt där våldet och de tjejer som använder våld blir möjliga att göra begripliga inom ramen för en könad våldsdiskurs, såväl som inom en diskurs om tjebers utsatthet. Att begripliggöra tjebers våld som en konsekvens av deras utsatthet innebär samtidigt en risk att förminska betydelsen av det våld som används och motverka att tjebers våldsanvändning förstås på ett mångfacetterat sätt. Att som Hans använda en könslighetsrepertoar och lyfta fram våldets betydelse samt vikten av att i större utsträckning tala om tjebers våld, kan därmed förstås som en motargumentation och som ett motstånd mot att tjebers våld inte tas på allvar, varken inom ramen för välfärdssamhällets trygghetssystem eller i det terapeutiska samtalsrummet. I förlängningen innebär detta också att det är möjligt för de professionella att argumentera för att tjebers våld är ett problem ”som vi måste lösa”, för att använda Hans egna ord, och inte något som får förringas eller förbises.

Tjebernas tal

Linda: Hur tänker du kring din uppväxt?

Amanda: Alltså, barn ska inte behöva vara med om det, så här föräldrar som dricker, de valde att skaffa barn av en anledning. Inte av liksom alkohol, dricka alkohol, nej, jag vet inte, jag tycker inte att det är kul i alla fall, vad ska jag säga mer då, det har varit våld hemma hos mig också, så här mina systrar och min mamma, jag har två systrar, det har alltid varit så här hemma också, men jag är ju ganska van vid det.

(Amanda, intervju 1)

Amanda beskriver här den egna uppväxten genom att använda en repertoar om relationell utsatthet och tal om en problematisk familjesituation. Familjesituationen beskrivs genom tal om föräldrarnas alkoholmissbruk och våld och allmänt problematiska och konfliktfyllda relationer. Att som Amanda använda en repertoar om relationell utsatthet och tala om en problematisk familjesituation är åter-

kommande i tjejernas beskrivningar av den egna uppväxten. Dessa berättelser ges också stor betydelse för att begripliggöra deras eget utagerande och våld. Tjejerna talar om konfliktfyllda relationer, vanvård, frånvarande föräldrar och föräldrars psykiska ohälsa, men även om föräldrars alkoholmissbruk, hot och våld. Tjejerna talar också om en relationell utsatthet som placeras utanför den egna familjen, vilket inkluderar tal om våld från personer som exempelvis klasskompisar, lärare och partners eller från personer de beskriver sig enbart vara vagt bekanta med eller inte känna alls. Parallellt med tal om relationell utsatthet används även repertoaren om flickskapets skörhet för att förklara den egna våldsanvändningen. Exempelvis förekommer tal om egen psykisk ohälsa, självskadande handlingar, ätstörningar och en problematisk alkoholanvändning som sätt att belysa en sårbarhet eller utsatthet som förknippas med att växa upp som tjej.

Liksom i analyserna av de professionellas tal kommer jag att undersöka vilken betydelse utsatthet ges i talet om tjejers våld, inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet. Utdragen nedan är valda dels utifrån att de på ett utförligt sätt beskriver tjejers utsatthet i relation till utagerande och våld, dels utifrån att de visar på tjejernas olika sätt att använda de två utsatthetsrepertoarerna och dels utifrån att de illustrerar det motstånd som uttrycks mot att begripliggöra tjejers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet. Jag inleder med ett utdrag från den första intervjun med Sara, där hon använder repertoaren om relationell utsatthet och talar om en problematisk familjesituation för att begripliggöra den egna våldsanvändningen.

Det är ju en sorg att veta att man inte kan ha sina föräldrar bredvid sig. Det är jättedrygt, men vad ska man göra. Men nu ska man inte, det är ju inte en, alltså, en bortförklaring, men det blev ju väldigt kaotiskt för vi [Sara och hennes syskon] har ju fått ta ansvar från när vi inte ens var tonåringar och då kommer man ju in i att man ska vara perfekt och man ska skydda sin familj och man ska inte säga till någon att man [föräldrarna] har alkoholismen. För oss har det ju bara varit otryggt hela livet. Du vet fysisk och psykisk misshandel och ständigt, liksom, allt var ju runt alkoholen och hur våra föräldrar blev och dom blev ju på olika sätt och det var ju alltid bråk, osäkerhet, och jag har alltid varit, av mina fyra helsyskon, eller vi är tre, fyra sammanlagt, så har jag alltid varit typ rebellen, den som har sagt ifrån, men då har man ju fått mest stryk också, alltså både mentalt och fysiskt. [] Att ständigt leva med det här hotet, det är ju hot, det är ju inte kul. Så som syrran, som jag har fått berättat för mig, hon kissade ner sig väldigt ofta, vad beror det på? Nervös, och jag tror att jag var mer den här som bråkade med mina syskon och jag bråkade i skolan och allt, för det var mitt sätt att få ut det där.

(Sara, intervju 1)

Genom att använda en levande beskrivning och repertoaren om relationell utsatthet beskriver Sara uppväxten och den egna utsattheten inom familjen. Hon talar om föräldrarnas våld och deras alkoholism, men också att de inte funnits närvarande som föräldrar. Även om Sara framhåller att hon inte skyller det egna våldet på hur det var hemma, eller som hon säger ”det är ju inte en, alltså, bortförklaring”, syftar hennes tal om familjesituationen till att göra den egna användningen av våld begriplig. Sara säger att bråken i skolan och med syskonen ”var mitt sätt att få ut det där”. På så sätt görs ”det där”, alltså den egna utsattheten under uppväxten, till den bakomliggande orsaken och det egentliga problemet som de professionella talar om ovan.

Även om Sara begripliggör den egna våldsanvändningen som en konsekvens av sin egen utsatthet framhåller hon att det inte är det samma som att bortförklara eller ursäktat sitt bruk av våld. Detta gör det möjligt för Sara att begripliggöra våldet som en konsekvens av sin egen utsatthet utan att förringa eller osynliggöra dess betydelse. Hon betonar således betydelsen av såväl utsattheten som våldet. Sara framhåller dessutom att det finns skillnader mellan huruvida utsattheten externaliseras eller internaliseras, vilket hon exemplifierar genom att kontrastera den egna våldsanvändningen mot sin systers reaktion och på så sätt synliggöra olika subjekspositioner. Systemen beskrivs, till skillnad från Sara själv, som ”nervös” vilket enligt Saras beskrivning tog sig uttryck i att hon ”kissade ner sig väldigt ofta”. I sitt tal om den subjeksposition som hon själv intar använder Sara uttrycket ”rebellen”, en person som beskrivs säga ifrån och göra motstånd och därför även får ”mest stryk”. Dessa två subjekspositioner kan liknas vid dem som framträder i Hans tal ovan. Saras syster positioneras som en utsatt tjej, eller med Hans ord, som en tjej som ”varit utsatt för det ena och det andra”. I kontrast till detta positionerar Sara sig som en våldsam tjej, vars våld alltså förklaras som en konsekvens av hennes egen utsatthet. Det Sara åstadkommer är således att förklara den egna våldsanvändningen som en konsekvens av sin egen utsatthet och tala om sig själv både som utsatt och som ”rebellen” som sagt ifrån och gjort motstånd. Detta kan förstås som ett sätt att framhålla sig själv som ett aktivt subjekt, men också som ett sätt att undvika antaganden om tjejer som särskilt sköra, passiva och sårbara offer.

Förutom tal om utsatthet inom familjen är deras egen utsatthet för våld, särskilt inom skolans sfär, ett återkommande tema i tjejernas tal. I de flesta fall talar tjejerna om både positiva och negativa upplevelser av sin skolgång. Ibland beskrivs skolpersonalen som ett bra stöd och som viktiga personer i deras liv, men i andra fall beskrivs de blunda för tjejernas situation eller till och med förvärta den genom att använda våld. Det samma gäller andra elever. Ibland beskrivs de som nära vänner

och viktiga personer i tjejernas liv, men i andra fall talar tjejerna om mobbning, rasism, sexuella trakasserier och våld från andra elever. Bella säger så här om den egna utsattheten för våld och bemötandet av hennes våldsanvändning:

Linda: Du säger att det [mobbningen] har påverkat dina aggressioner, på vilket sätt tänker du då?

Bella: Negativt. Jag blev ett aggressivt barn utav det, utav mobbningen. Jag började ju agera utåt med fysiskt våld mot andra barn, mot lärare. När jag gick på den här skolan så brukade jag ju kasta bänkar på barnen för att jag var så jävla arg. Direkt när vi flyttade hit så blev Socialen [Socialtjänsten] och Bup [Barn- och ungdomspsykiatri] inkallade, [men] dom kan inte alltid gå på det aggressiva barnet man måste faktiskt kolla sig runt omkring vad det är som händer, varför just barnet är aggressivt också. Vad det är som har skapat det. Det är det som är så sjukt att det alltid är fel på det aggressiva barnet och inte vad det är som händer i omgivningen.

Linda: Hur tänker du att din omgivning har sett ut då?

Bella: När jag var liten så vart jag ju, när jag var mobbad då gick dom [Socialtjänsten och Barn- och ungdomspsykiatri] ju bara på mig, att det var jag som var aggressiv, att det var jag som behövde hjälp, men hade dom tittat lite runt omkring så kanske dom hade sett att jag vart kanske utsatt för fysiskt och psykiskt våld varje dag och då kanske jag inte hade suttit här idag.

(Bella, intervju 2)

Genom att använda repertoaren om relationell utsatthet beskriver Bella inledningsvis hur den mobbning hon säger sig varit utsatt för påverkat hennes liv, och hon betonar att den lett till att hon själv använt våld. Den egna användningen av våld begripliggörs därmed som en konsekvens av hennes egen utsatthet för våld. När Bella talar om den egna användningen av våld är det alltså inte det egna våldet som beskrivs som problemet. Bella framhåller istället att det är "sjukt att det alltid är fel på det aggressiva barnet och inte vad det är som händer i omgivningen". Detta kan förstås som ett sätt att framhålla att det är den mobbning hon utsatts för som bör förstås som det "egentliga problemet", den bakomliggande orsaken. Bella positionerar sig på detta sätt som en utsatt tjej. Till skillnad från Sara argumenterar hon emot en position som våldsam tjej och till skillnad från Sara placerar hon heller inte enbart orsaken till utan även ansvaret för sitt våldsamma agerande hos andra än sig själv. Bellas tal förstår jag också som ett sätt att argumentera för att Socialtjänsten och Barn- och ungdomspsykiatri felaktigt gjort hennes våldsanvändning till problemet, istället för att fokusera på hennes utsatthet.

Det är med andra ord två olika sätt att begripliggöra våld på som Bella tydliggör. Ett sätt som kan förstås som Bellas eget, inom vilket våldet förklaras genom att använda en repertoar om relationell utsatthet, där den egna våldsanvändningen beskrivs som en konsekvens av hennes egen utsatthet. Detta innebär att sätta fokus på utsattheten snarare än våldsanvändningen. Det andra sättet att begripliggöra våld på utgår från hur hon beskriver Socialtjänstens och Barn- och ungdomspsykiatriens förhållnings-sätt. Deras sätt att begripliggöra Bellas våld på framställs istället som att det fokuserar våldet som själva problemet, vilket innebär att hennes våldsanvändning, snarare än hennes utsatthet, sätts i fokus och att hon positioneras som en problematisk, aggressiv och avvikande tjej.

Dessutom kan Bellas tal förstås som ett sätt att argumentera för att Socialtjänsten och Barn- och ungdomspsykiatrien brast i sitt ansvar. Hade de haft fokus på hennes utsatthet och gett rätt insatser i ett tidigt skede hade de, enligt Bella, kunnat förhindra att hon ”hade suttit här idag”, som hon uttrycker det. Att bli positionerad som en våldsam tjej, vars våld inte förklaras med hänvisning till andra ”egentliga problem”, innebär dessutom en risk att våldet framstår som obegripligt. Detta med följd att den våldsamma tjejen framstår som svår eller omöjlig att hjälpa, då det inte ens är möjligt att förstå varför hon använder våld.

Extrem utsatthet

Tal om egen utsatthet används återkommande i tjejernas tal och ibland tycks det vara en förutsättning för att alls kunna tala om det egna agerandet och göra det begripligt, för sig själv såväl som för andra. Att använda olika extremformuleringar och att tala om en extrem utsatthet, på liknande sätt som de professionella gör, framstår då vara till hjälp för att tydliggöra den egna subjekspositionen som utsatt tjej. Detta sker även om det egna våldet som diskuteras inte nödvändigtvis rör det ”riktiga våldets” former utan istället, i linje med en inkluderande våldsrepertoar, beskrivs i termer av aggressivitet eller utagerande. För att diskutera tjejernas användning av extremformuleringar och tal om extrem utsatthet illustrerar jag tjejernas tal med ett utdrag från den första intervjun med Olivia.

Jag var ju livrädd för honom [klasskompis] för jag visste ju hur han var, jag visste ju om folk som hade satt sig upp mot honom som han hade misshandlat sönder liksom, så jag var ju skiträdd, så jag sa ingenting [om att han hade våldtagit mig] utan jag gick i samma klass som honom i två och ett halvt år, och det gjorde ju saken ännu värre, jag hade ju redan panikångest och hela skiten, alltså att varje dag sitta i samma klassrum som den där människan, ja du fattar ju själv det är helt så här, det är helt ofattbart, jag fattar inte att jag

ens gick kvar i skolan liksom men det gjorde jag, men däremot panikångesten blev ju värre, jag blev jätteaggressiv igen.
(Olivia, intervju 1)

I utdraget talar Olivia om en våldtäkt som hon utsattes för i gymnasiet. Hon beskriver hur hon upplevde tiden efter våldtäkten och hur den påverkade hennes psykiska hälsa såväl som hennes utagerande och användning av våld, eller som hon själv uttrycker det: ”jag blev *jätteaggressiv* igen.” Genom att använda en repertoar om relationell utsatthet påvisar Olivia hur den våldtäkt hon utsattes för ledde till panikångest såväl som våld. Olivia förklarar alltså sin egen psykiska ohälsa och gör det egna våldsamma agerandet begripligt som en konsekvens av sin egen utsatthet, mer specifikt av att ha blivit våldtagen.

Intressant nog framstår det som att hon gör bedömningen att tal om en våldtäkt inte är tillräckligt för att hon ska kunna vara säker på att jag ska förstå allvaret i det hon utsatts för, och därmed positionera henne som en utsatt tjej. För att övertyga mig om och tydliggöra den egna utsattheten betonar hon dessutom det hemska i att gång efter annan behöva möta personen som förgripit sig på henne, ”att varje dag sitta i samma klassrum som den där människan”. För att stärka sin argumentation ytterligare tar Olivia också hjälp av extremformuleringar såsom ”*livrädd*” och ”*skiträdd*”. Hon säger också att det inte heller enbart varit hon som utsatts för denne killes våld, utan att han ”misshandlat sönder [] folk som hade satt sig upp mot honom”. Olivias tal kan därmed förstås som ett sätt att framhålla sin egen utsatthet som det ”egentliga problemet”. Användningen av olika extremformuleringar och tal om en extrem utsatthet kan också förstås som ett sätt att övertyga mig om att hon inte är en våldsam tjej, utan att jag bör förstå och positionera henne som en (extremt) utsatt tjej. Den våldtäkt som beskrivs i utdraget är också bara en av de former av utsatthet Olivia talar om. Exempelvis talar hon även om en problematisk familjesituation, om psykisk ohälsa, ätstörningsproblematik och en problematisk alkoholanvändning när hon beskriver den egna uppväxten, vilket kan ses som ett sätt att försöka begripliggöra det egna utagerandet och våldet. Att som Olivia tala om extrem utsatthet, genom att använda dels de två utsatthetsrepertoarerna, dels olika extremformuleringar, kan således förstås som ett sätt att göra sig begriplig inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet. Samtidigt kan talat om sig själv som utsatt också framstå som problematiskt. Kring detta ska jag fördjupa diskussionen i de två avsnitt som följer.

En problematisk utsatthet

Att det inte alltid framstår som fördelaktigt att tala om sig själv som utsatt kan förstås i relation till att den utsatthet tjejerna talar om i viss mån rör våld och vanvård inom familjen, alternativt våld från andra närstående. För att illustrera detta använder jag ett exempel från den avslutande intervjun med Lillemor. Liksom tidigare används repertoaren om en relationell utsatthet för att begripliggöra det egna agerandet och möjliggöra en position som utsatt tjej, men till skillnad från i tidigare utdrag uttrycker Lillemor här även en oro för vad det innebär att tala om det våld hon utsatts för, mer specifikt pappans våld.

För något år sedan då brukade ju pappa också vara våldsam, inte slå mig, gud jag brukar aldrig säga så här för då är jag är rädd att så här nu kommer Soc [Socialtjänsten] typ ta pappa, men alltså brukar inte slå mig men han har bitchlappat [örfilat] mig två gånger, men då slog jag bara tillbaka, det är ingenting. Jag tar ju inte illa upp av det. Jag får ju skylla mig själv, då hade jag gjort honom förbannad säkert, men då kunde han typ, ja men jag har väl sagt det, han hade sin standard då han brukade ta i nacken här [Lillemor visar hur] och tryckte ner som för att få som kontroll på mig, men då var det när jag var helt alltså [kommenterar ett sms mitt i meningen] då kunde jag ju vara helt crazy, eller att pappa tryckte ner mig i sängen och då kunde jag bara sparka typ, på honom överallt.
(Lillemor, intervju 3)

Det första jag vill diskutera är de olika sätt på vilka Lillemor tillskriver våldet olika grader av allvar, genom att använda de två våldsrepertoarerna. Inledningsvis beskriver hon sin pappa som ”våldsam”, i linje med en inkluderande våldsrepertoar, för att sedan tala om pappans våld med orden ”det är ingenting”, i linje med en exkluderande våldsrepertoar. Lillemor argumenterar i det sistnämnda citatet för att det våld som pappan använder inte är så farligt eller inte på allvar, alltså att det inte rör sig om ”riktigt våld”. Hon talar också om pappans handlingar i termer av en ”bitch-slap” vilket, med utgångspunkt i hur Lillemor talade om en bitch-slap i kapitlet *Tjejeers våld*, kan förstås som ett sätt att definiera våld som mindre allvarligt: ”det är ju våld fast det är ju inte som ett slag.” Samtidigt betonade Lillemor i de utdrag som återgavs i kapitel fyra att en killes bitch-slap mot en tjej är allvarligt: ”då är det ju *verkliga* alltså *jätte*våld.” Att Lillemor beskriver att hon är rädd för att Socialtjänsten ska ta hennes pappa ifrån henne ser jag dessutom som ett sätt att visa på allvaret i det våld hon utsatts för.

Med detta som utgångspunkt förstår jag Lillemors tal som ett sätt att begripliggöra det egna våldet som en konsekvens av sin egen utsatthet, vilket sker genom att hon

använder en repertoar om relationell utsatthet och genom att tala om pappans våld. Att begripliggöra det egna våldet på detta sätt beskrivs av Lillemor innebära en risk för att Socialtjänsten ska ta hennes pappa ifrån henne, eller som Lillemor själv uttrycker sig: ”gud jag brukar aldrig säga så här för då är jag är rädd att så här nu kommer Soc [Socialtjänsten] typ ta pappa”. Utdraget visar också hur Lillemor ställs inför ett dilemma. Detta dilemma handlar om att välja mellan två olika sätt att begripliggöra sitt eget våld. Det ena sättet handlar om att hon med hjälp av en repertoar om relationell utsatthet begripliggör det egna våldet som en konsekvens av sin egen utsatthet, med risk för att talet om det våld som hon utsatts för gör att hon förlorar sin pappa. Det andra alternativet består i att hon, i linje med en exkluderande våldsrepertoar och en könsskillnadsrepertoar, väljer att beskriva det egna våldet som problemet och därmed riskerar att bli positionerad som en obegriplig, vålds-användande och potentiellt farlig tjej, vars våld framstår som irrationellt och utan förklaringar.

Det dilemma Lillemor ställs inför synliggör betydelsen av den retoriska kontexten. Inom ramen för intervjusituationens retoriska kontext kan Lillemor använda en repertoar om relationell utsatthet och tala om den egna utsattheten för pappans våld, något hon säger inte skulle vara möjligt att göra inom ramen för den retoriska kontext som välfärdsystemets trygghetssystem utgör. Att tala om pappans våld med mig gör det sålunda möjligt för Lillemor att positionera sig som en utsatt tjej och göra det egna utagerandet och våldet som en konsekvens av pappans våld, eller som Lillemor säger ”då slog jag bara tillbaka” och ”då kunde jag bara sparka typ, på honom överallt”.

Det finns dock ytterligare en aspekt av Lillemors tal om den egna utsattheten. För att lösa ovan beskrivna dilemma drar Lillemor sitt resonemang ytterligare ett varv och argumenterar för att den egentliga bakomliggande orsaken till pappans våld är hennes eget agerande. Här är det alltså inte den egna utsattheten för pappans våld som Lillemor beskriver som det ”egentliga problemet”. Istället talar hon om en obegriplig tjej som kan sägas använda det irrationella våld som de professionella talade om i kapitlet *Tjejers våld*. Lillemor själv beskriver det som att ”då kunde jag ju vara helt crazy”. Detta ”crazy” agerande beskrivs alltså föranleda pappans våld, vilket sedan i sin tur används för att begripliggöra den egna användningen av våld. Lillemor positionerar sig således som utsatt tjej, men intar även en position som en obegriplig och våldsam tjej, med risk för att uppfattas som farlig och ett potentiellt hot mot samhället. Detta sätt att placera ansvaret både för pappans agerande och det egna våldet, hos sig själv, är dessutom möjligt att förstå som ett sätt att framhålla att hon tar ansvar för sin livssituation, både avseende pappans våld och de egna vålds-

handlingarna. På detta sätt kan Lillemor, liksom Sara, förklara det egna våldet som en konsekvens av sin egen utsatthet och samtidigt positionera sig som en aktiv och ansvarstagande tjej som använder våld.

Hellre våldsam än utsatt

Med undantag av Ellen begripliggör samtliga tjejer, om än på olika sätt och med olika stort motstånd, det egna utagerandet och våldet som en konsekvens av deras egen utsatthet. Det är inte så att Ellen inte talar om sig själv som utsatt, men till skillnad från de andra tjejerna använder hon inte utsatthetsrepertoarerna för att förklara sitt eget våld. För Ellen, liksom för flera av de andra tjejerna, framstår dessutom en subjeksposition som utsatt tjej som problematisk och icke önskvärd. Ellen undviker, liksom Sara och Lillemor, också utsatthetens konnotationer genom att på olika sätt argumentera emot en subjeksposition som sårbar, skör eller som ett passivt offer. Det är också Ellen som allra tydligast tar avstånd från en subjeksposition som utsatt tjej. För att illustrera detta motstånd har jag valt tre utdrag från intervjuerna. Jag inleder med ett utdrag där Ellen, likt de andra tjejerna, använder en repertoar om relationell utsatthet och talar om en problematisk familjsituation.

Jag har ju aldrig varit i, alltså jag har ju aldrig haft våld hemma. Det har aldrig hänt, så jag vet inte var jag har fått lära mig våldet ifrån, alltså, att det är en lösning på saker, för så kan det ju ofta vara, att dom själva blir misshandlade eller att deras mamma blir eller så där.

(Ellen, intervju 2)

Jag har valt detta utdrag för att visa på att Ellen, liksom de andra tjejerna, förstår det som möjligt att begripliggöra våld med hänvisning till sin egen utsatthet, i linje med en repertoar om relationell utsatthet, eller som ”en lösning på saker”, som Ellens själv uttrycker det. Att Ellen inte använder någon av de två utsatthetsrepertoarerna för att begripliggöra det egna våldet skulle kunna förklaras genom att framhålla att hon inte har tillgång till detta tal, eller med andra ord inte har erfarenheter av relationell utsatthet. Men Ellen använder inte heller repertoaren om flickskapets skörhet för att begripliggöra den egna våldsanvändningen som en konsekvens av en egen utsatthet. Detta illustreras genom följande två utdrag:

Allt gick så här väldigt fort. Ja, men som två och ett halvt år var vi tillsammans till och från. Han var ju, alltså han slog mig och han liksom misshandlade mig psykiskt och han kontrollerade mig och han gav mig regler. Jag fick inte prata om att jag mår dåligt och sänt där. Ja, väldigt mycket så och så var han otrogen flera gånger, så sen gjorde jag slut med han. Det var alltså halva sjuan hela åttan och nian som vi var tillsammans och då var ju åtstörningen ännu värre.

Allting jag tänkte på var ju liksom ätstörningen, alltså vad ska jag äta, när jag ska äta, hur ska jag träna bort det, vad kan jag ha för ursäkt för att inte äta middag, sådana grejer [] och just det året då gick jag i åttan, då dog min mormor och det var också, det var jättetungt. Alltså det har varit det svåraste i mitt liv, och då hade jag ju ont och visste inte vad det var så det mårde jag ju dåligt över och min kusin åkte in i fängelse, så det var massa sådana här grejer som hände och då när dom grejerna hände, alltså ätstörningen vart värre och värre ju sämre jag mårde, så började jag skära mig själv också när jag hade ångest eller om jag hade ätit mer än vad jag tyckte att jag borde ha gjort, ja men då straffade jag mig själv [] alltså jag vet inte varför man tänker att man ska skära sig själv, men jag skadade mig själv liksom. Jag skadade mig själv på alla sätt jag kunde. Under perioder när jag var singel då hade jag sex med folk aldrig för att jag ville utan för att dom ville, inte så här att jag vart våldtagen utan jag gjorde det ju men aldrig för mig skull, utan mer som en tjänst för dom typ, så det gjorde jag ju, drack mycket, [] så jag mårde ju väldigt dåligt liksom och har ju tänkt ta livet av mig några gånger.

(Ellen, intervju 1)

I utdraget använder sig Ellen av båda repertoarerna för utsatthet. Hon talar om ätstörningar och ångest, om utsatthet för våld i en nära relation och om en närståendes bortgång. Hennes tal rymmer även flera andra faktorer som de övriga tjejerna, såväl som de professionella, lyfter för att begripliggöra tjejers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet och för att tala om eller inta en position som utsatt tjej. Men när jag ett par minuter senare i intervjun frågar Ellen om hon tänker att det är något särskilt som fick henne att använda våld, väljer hon bort utsatthetsrepertoarerna och svarar istället:

Nej, jag kan inte se någonting, jag har inte utsatts för någonting traumatiskt, jag har inte, alltså nej, det bara började liksom, [] men sen har jag alltid haft attityd alltid varit uppkäftig mot alla, inte haft respekt och bara varit jävlig helt enkelt.

(Ellen, intervju 1)

Liksom de andra tjejerna använder Ellen alltså utsatthetsrepertoarerna och talar om egen utsatthet för våld, svåra livshändelser och egen psykisk ohälsa. Till skillnad från de övriga berättar hon emellertid inte om den egna utsattheten i syfte att begripliggöra den egna våldsanvändningen. Genom att använda en repertoar om könslighet normaliserar Ellen istället den egna användningen av våld, eller begripliggör det egna våldet som något som inte är mer ”speciellt” eller ”annorlunda” än en killes våldsanvändning, för att återknyta till Lillemors resonemang i kapitlet *Tjejers våld*. På detta sätt positionerar Ellen sig som en våldsanvändande tjej som, liksom

killar, använt våld för att hon haft attityd och ”varit jävlig helt enkelt”. Hennes tal kan sålunda förstås som en motargumentation eller som ett motstånd mot att använda de olika utsatthetsrepertoarerna för att förklara det egna våldet. Istället framgår av hennes tal att det är viktigt att jag inte förstår och positionerar henne som en utsatt tjej, då en sådan position för Ellen framstår som allt annat än eftersträvansvärt och något hon genomgående gör motstånd mot i intervjuerna.

Ellens tal visar på ett övertygande sätt att en position som utsatt tjej inte alltid framstår som eftersträvansvärd, inte ens när den gör det möjligt att förklara och göra det egna våldet begripligt för andra (jmf. Åkerström 2001). Hennes tal synliggör även hur olika subjekspositioner framstår som mer eller mindre fördelaktiga och eftersträvansvärda i relation till vad som framstår som idealt eller önskvärt, snarare än i relation till tjejernas faktiska erfarenheter. Att använda en könslikhetsrepertoar och påvisa andra förklaringar till den egna användningen av våld kan alltså, som i Ellens fall, framstå som mer fördelaktigt. Även om en subjeksposition som utsatt tjej inte heller för de andra tjejerna nödvändigtvis framstår som önskvärd eller eftersträvansvärd, fyller den en funktion i det att den utgör en möjlighet att göra det egna utagerandet och våldet begripligt inom ramen för en utsatthetsdiskurs. Dessutom tolkar jag det som att det finns en skillnad mellan huruvida tjejerna intar en position som våldsam tjej, som Ellen gör, eller om de, som Sara, positionerar sig som en person som använder våld med anledning av olika problem, utan att för den skull positionera sig som våldsamma.

Avslutande reflektioner

Genom analyserna av tjejernas tal har jag försökt att visa på hur de, genom att använda de olika utsatthets- och könsrepertoarerna, på olika sätt tillskriver sin egen utsatthet betydelse i talet om den egna våldsanvändningen. Inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet kombineras dessa utsatthetsrepertoarer med en repertoar om könsskillnad, om än ibland outtalat, för att göra tjejers våld begripligt. På detta sätt gör tjejerna den egna utsattheten till det ”egentliga problemet”.

Att begripliggöra tjejers våld på detta sätt är dock något som tjejerna också utmanar. Exempelvis beskriver Sara våldet som något problematiskt, även då hon begripliggör det egna våldet som en konsekvens av sin egen utsatthet. Att lyfta fram våldet i sig som det huvudsakliga problemet framstår dock vara svårt. Detta kan förstås utifrån att tjejerna argumenterar för att våld är icke acceptabla och problematiska handlingar som behöver kunna förklaras för att bli begripliga, även om dessa förklaringar kan te sig olika tjejerna emellan.

Flera av tjejerna gör även motstånd mot att positioneras som utsatta tjejer, utifrån denna positions konnotationer till ett sårbart, skört och passivt offer. Allra tydligast framkommer detta i Ellens tal och subjektskapande. Hon väljer att positionera sig som en våldsam tjej istället för att inkludera den egna utsattheten som en del i begripliggörandet av den egna våldsanvändningen. Detta trots att det skulle göra det möjligt att begripliggöra den egna våldsanvändningen inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet.

En annan aspekt som framkommer inom ramen för diskursen om tjejers utsatthet är att det tycks vara svårt att använda en könslikhetsrepertoar och normalisera tjejers våldsanvändning eller tala om våldet som ett problem i sig, på samma sätt som görs när det gäller killars våld. Detta skulle innebära ett brott mot normer för både våld och kön, vilket framstår som särskilt problematiskt inom ramen för en diskurs om tjejers utsatthet, där tjejer framställs som en skör, sårbar och utsatt grupp i riskzonen.

Sammanfattande diskussion

I tjejernas och de professionellas tal ges tjejers utsatthet stor betydelse för att begripliggöra deras våld. Genom att använda en könsskillnadsrepertoar och de två utsatthetsrepertoarerna görs denna utsatthet till det ”egentliga problemet”. Tjejers våld begripliggörs med andra ord genom att tala om våldets ”egentliga problem”, eller genom det Isdal ([2000]2017) benämner orsakssammanhang.²³ Att kunna hänvisa till accepterade och legitima förklaringar till våld, alltså till olika bakomliggande orsaker, kan sålunda förstås som avgörande för huruvida våld alls blir möjligt att begripliggöra. Tal om tjejers utsatthet snarare än tjejers våld riskerar dock att förminska våldets betydelse och leda till att det är ”andra saker”, för att återknyta till Antons tal, som sätts i fokus. Samtidigt är det just på detta sätt tjejerna och de professionella främst talar om och begripliggör tjejers våld på.

Att tjejers våld främst begripliggörs som en konsekvens av deras egen utsatthet förstår jag i relation till föreställningar om vad det innebär att växa upp som tjej. Det kan förstås inom ramen för diskursen om tjejers utsatthet, vilken beskrivs ha präglat förståelsen av tjejer och flickskap till sedan 1990-talet (Aapola, Gonick & Harris 2005). Att begripliggöra tjejers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet kan dessutom relateras till antaganden om barns och ungas oskyldighet, vilka enligt Meyer (2007) positionerar unga som använder våld (eller begår brott) som oskyldiga och utsatta, alternativt förstörda. Jag relaterar även talet om tjejers utsatthet till föreställningar om det idealiska offret, vilket är en individ som enligt Nils Christie

²³ För en diskussion om våldets orsakssammanhang eller ”orsakstänkande” se Isdal ([2000]2017:99–102).

”lättast får fullständig och legitim status som offer” (2001:47), om än på villkoret att de i sig inte är ett hot mot samhället. Dessutom beskrivs tjejer använda våld i mycket liten utsträckning, i jämförelse med omfattningen av deras utsatthet för olika former av våld inom exempelvis familjen, skolan och i lokalsamhället (se t.ex. Brå 2017; Burman, Brown & Batchelor 2003; Bäckman m.fl. 2013; Chesney-Lind 1989; Frenzel 2016; Schaffner 2007). Att begripliggöra tjejs våld som en konsekvens av deras utsatthet kan således förstås som ett sätt att förminska själva våldets betydelse, men även som ett sätt att göra det begripligt i relation till våldets kön och föreställningar om en ung och skör femininitet.

I tjejernas tal uttrycks dock olika motargument mot att begripliggöra tjejs våld utifrån antaganden om könsskillnad och tal om utsatthet. Tydligast uttrycks detta i Ellens tal, vilket kan exemplifieras med orden ”jag har inte utsatts för något traumatiskt”, trots att hennes berättelse innehåller en rad olika beskrivningar av egen utsatthet. Även de professionella argumenterar mot att göra utsattheten till (det egentliga) problemet. Mer specifikt mot att betydelsen av tjejs våld förminskas eller förbises och i förlängningen att de tjejer som använder våld och de som utsatts för detta våld inte får det stöd och den hjälp de behöver. Att lyfta fram våldets betydelse kan följaktligen ses som ett försök att vidga förståelsen för tjejs våldsanvändning och av hur tjejs våld kan bemötas. Samtidigt framhåller forskare att det ofta är just tjejs utsatthet och psykiska ohälsa, och inte våldet som sådant, som gör att tjejer blir föremål för sociala insatser eller kommer till polisens kännedom (Andersson Vogel 2012; Cernkovich, Lanctot & Giordano 2008; Chesney-Lind & Merlo 2015). Att positioneras som en extremt utsatt tjej innebär, i likhet med tjejer som positioneras som våldsamma, en risk för att problematiken tolkas som alltför svår, obegriplig eller obotlig, alternativt att det behövs extrema insatser.

Som avslutning vill jag lyfta fram den retoriska kontextens betydelse och förväntningarna på ett terapeutiskt tal (för diskussion om terapeutiskt tal se t.ex. McLeod & Wright 2009; Johansson 2010a), vilka jag förstår inverka på talet om just tjejs utsatthet inom intervjusituationen som retorisk kontext. Tal om egen utsatthet gör det möjligt för tjejerna att begripliggöra användningen av våld, men det kan även förstås som en del i ett terapeutiskt tal eller en terapeutisk diskurs, där tjejerna erfar eller uppfattar en förväntan på att lämna ut sig själva och tala om eller bekänna en upplevd problematik eller utsatthet. Att de professionella talar om tjejs utsatthet som det egentliga problemet är, som jag nämnde inledningsvis, möjligt att förstå i relation till att deras yrkesroll inbegriper förväntningar på ett stödjande och empatiskt förhållningssätt inför de problem ”som vi måste lösa”, för att återkoppla till Hans resonemang. Förväntningar på ett terapeutiskt tal inom det terapeutiska

samtalsrummet kan dessutom förstärka en idé om den ”goda” professionella som är inkännande och lyssnar till tjejernas problem, och som bär ansvaret för välfärdssystemets trygghetssystem.

I detta sammanhang är det intressant att reflektera över Ellens berättelse. Ellen är den av tjejerna som har minst erfarenhet av det terapeutiska samtalsrummets retoriska kontext och således av institutionellt terapeutiskt tal. Möjligtvis ligger det därför närmare till hands för henne, jämfört med de andra tjejerna, att argumentera för och begripliggöra det egna våldet på ett sätt som inte nödvändigtvis innefattar hennes egen sårbarhet, utsatthet och ett behov av stöd och hjälp. Därigenom följer också att det för Ellen blir enklare att positionera sig som en våldsam, snarare än en utsatt tjej. Malin Åkerström (2001) framhåller också vikten av mer nyanserade förståelser av utsatthet och våld, då det kan vara mer eftersträvansvärt att ”framstå som en kompetent människa än som ett behjärtansvärt offer” (2001:287; se även Callaghan, Alexander & Fellin 2018; Batchelor 2009).

Kapitel 6. Jämställdhet – tal om våld som en emancipatorisk kraft

Avsikten i detta kapitel är att analysera hur tjejers våld begripliggörs inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. Detta är en diskurs som haft stor betydelse för konstruktionen av det samtida flickskapet och idén om en stark, aktiv och självständig tjej, som står upp för sig själv och kan bli vad hon vill (Formark 2013; Formark & Bränström-Öhman 2013; se även Budgeon 1998; Frih & Söderberg 2010; Honkasalo 2013). För att ge en bakgrund till de diskussioner och dilemman som kommer att utgöra analysernas fokus har jag valt att inleda med ett utdrag från Allys tal, där hon resonerar om samhällets föråldrade syn på våld och kön:

Jag tror att vi är mer att skylla kring det som händer än vad man kan tro, för jag tror ändå, jag är helt övertygad om att det är samhället och dom här gamla förlegade principerna som ligger kvar i varför tjejer inte är utåtagerande, alltså varför man, varför det inte är okej, mer okej idag.
(Ally, fokusgrupp 2)

I utdraget talar Ally om ”dom här gamla förlegade principerna”, eller vad jag förstår som en bristande jämställdhet och olika villkor för tjejers och killars våldsanvändning. Hennes tal kan förstås som ett sätt att tydliggöra varför tjejer inte är utåtagerande i samma utsträckning som killar, men även varför tjejers utåtagerande och våld inte accepteras i lika stor utsträckning som killars. Genom att använda en repertoar om könsskillnad poängterar Ally på detta sätt att förväntningar på ungas agerande skiljer sig åt utifrån kön, vilket medför att tjejers våld framställs som annorlunda och avvikande i jämförelse med killars. Jag tolkar Allys tal som en kritik av ”dom här gamla förlegade principerna”. Hon framhåller dessutom att ett skillnadsskapande baserat på kön är något problematiskt som alla i samhället är del i att skapa och reproducera. Genom detta resonemang påvisar hon att ”dom här gamla förlegade principerna” finns kvar än idag, vilket är en förståelse jag relaterar till att lika villkor och jämställdhet beskrivs som eftersträvanvärt, men ännu inte har uppnåtts inom ramen för det svenska välfärdssamhället.

Med utgångspunkt i Allys tal avser jag i detta kapitel undersöka hur tjejers våld begripliggörs inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. Mer specifikt kommer jag att analysera de sätt på vilka tjejers våld begripliggörs i termer av styrka och emancipatorisk kraft. Detta sker dels genom att använda de två könsrepertoarerna, men även utifrån de olika våldsrepertoarerna. Dessutom används en repertoar om flickskapets styrka. Det är en repertoar som kan sägas grunda sig i antaganden om

en stark tjej med kraft att ta kontroll över det egna välmåendet och den egna livssituationen. Dessutom kan denna repertoar sägas bygga på antaganden om våld som självstärkande och som ett medel att nå ökat handlingsutrymme, i kontrast till en känsla av utsatthet, vanmakt eller maktlöshet (jmf. Isdal [2000]2017). Repertoaren om flickskapets styrka är möjlig att förstå som utsatthetsrepertoarernas motsats, varför även dessa repertoarer inbegrips i analyserna i detta kapitel.

De professionellas tal

Tal om tjejs våld som en emancipatorisk kraft eller som ett tecken på tjejs ökade handlingsutrymme och självbestämmande är återkommande i de professionellas tal. Att begripliggöra tjejs våld på detta sätt framstår emellertid som problematiskt och talet synliggör ofta olika typer av ideologiska dilemman. I det följande kommer därför fokus ligga på de professionellas tal om tjejs våld som en emancipatorisk kraft, men även på de svårigheter och dilemman som framkommer i samband med detta. Jag inleder analyserna med ett exempel från fokusgrupp ett där Fia uttrycker sig så här:

Jag kan som tycka ändå att det, att det som finns en styrka i dom här tjejerna som bryter så starkt mot normen och faktiskt använder sina kroppar som verktyg istället för objekt. Alltså, jag vet inte, jag kan inte säga att det finns någonting positivt med att använda våld men just det här normbrytandet kan jag som ändå, dom sätter sig inte bara i offerrollen utan dom tar ju som kontroll ändå. Det kan jag tänka finns något hedervärt i det. Alltså att det kanske inte bara är av ondo, även om det är våld och våld inte är bra.

(Fia, fokusgrupp 1)

Genom att använda repertoaren om flickskapets styrka begripliggör Fia tjejs våld som en emancipatorisk kraft, som en styrka hos de tjejer som använder våld. För att göra denna argumentation begriplig kontrasterar hon två olika subjekspositioner mot varandra. Den ena subjeksposition omtalas som en stark tjej som använder våld. Våldet beskrivs då i termer av att ”ta kontroll”, som ett ”normbrott” och som ett sätt för tjejer att använda ”sina kroppar som verktyg”. Som kontrast till denna starka tjej talar Fia om en utsatt tjej. Denna tjej beskrivs, i linje med repertoaren om flickskapets skörhet, genom att tala om en offerroll och om tjejs kroppar som objekt. Genom att kontrastera dessa två subjekspositioner mot varandra blir det möjligt för Fia att positionera tjejer som använder våld som starka och aktiva tjejer som står upp för sig själva. Dessutom beskrivs tjejs våld som något potentiellt positivt och som att det ”finns något hedervärt i det”, som Fia uttrycker det. Fias tal kan således förstås som ett sätt att framhålla andra förståelser av tjejs subjekt-

skapande än de som framkommit i tidigare tal om tjejs utsatthet. Det kan också förstås som ett sätt att argumentera för att de ”gamla förlegade principerna”, som Ally talade om, inte är acceptabla. Genom att använda en könslikhetsrepertoar och repertoaren om flickskapets styrka, kan Fia göra motstånd mot en repertoar om könsskillnad och tjejer som utsatta offer och istället argumentera för positiva aspekter av tjejs våldsanvändning och därigenom begripliggöra tjejs våld som en emancipatorisk kraft inom ramen för en jämställdhetsdiskurs.

Genom Fias tal synliggörs dock ett dilemma som handlar om att å ena sidan förstå tjejs våld som en emancipatorisk kraft och å andra sidan förstå våldshandlingar som problematiska eller illegitima, att ”våld inte är bra”, som Fia säger. Även om våld beskrivs vara problematiskt argumenterar hon för att det ”inte bara är av ondo”. Genom att kontrastera tjejs våldsanvändning mot tjejs utsatthet blir det möjligt för Fia att framhålla att tjejs våld som något positivt. Antaganden om tjejer som utsatta i ett ojämnt samhälle gör det möjligt att föra denna typ av resonemang. Detta sker då med hänvisning till att lika villkor och jämställdhet är något eftersträvanvärt men ännu ej en realitet. Antaganden om ungas olika livsvillkor gör det alltså möjligt att tala om tjejs våld som ett positivt normbrott och begripliggöra det som en emancipatorisk kraft, även om våldet i sig förstås som problematiskt.

Det framkommer dock ytterligare dilemman och motargument när de professionella söker begripliggöra tjejs våld som en emancipatorisk kraft. Detta kan förstås utifrån antaganden om tjejer som utsatta för våld snarare än som våldsanvändare. Nedan exemplifieras detta med ett utdrag från fokusgrupp två, där Mira och Ida argumenterar för olika sätt att förstå och göra tjejs våld begripligt.

Mira: Det är förändring på gång. Jag ser faktiskt det som någonting positivt även om det kan låta konstigt. Jag tror inte på våld, men jag tänker att det är ett steg framåt från att släppa våld mot dig själv, mot saker, att du hellre slår saker men inte människor. Där måste vi vara tydliga och sätta stop.

Ida: Fast jag tror, och det här är bara vad jag tror, men jag tror att kvinnor som utövar våld många gånger utövar våld mot sig själva också. Jag tror inte att det är så enkelt att man flyttar våld mot sig själv till utåtagerande, utan jag tror att det många gånger hör ihop och då har vi liksom inte löst problemet, heller.

Mira: Fast det går.

Ida: Genom jämställdhet och [att] kvinnor får utökat [handlingsutrymme], använda sig av mer våld, och att man åtminstone inte skadar sig själv då, eller om man går till materiella ting så är det bättre?

Mira: Japp.

Ida: Men jag tror det är ganska komplext och jag tror att det där, att har man gått till en gräns när man har orsakat många problem för att man är våldsam mot andra människor som kvinna, då har man också ofta passerat den gränsen mot sig själv också, och varit våldsam mot sig själv många gånger, och då är man, skulle jag nästan säga, dubbelt drabbad av våldet.

(Fokusgrupp 2)

Utdraget inleds med att Mira talar om en förändring, något hon tidigare berört genom att tala om förhoppningar om ökad jämställdhet. Det är en förändring som beskrivs som ”ett steg framåt”. Detta illustreras genom att Mira använder repertoaren om flickskapets styrka såväl som repertoaren om flickskapets skörhet och kontrasterar tjejers utagerande mot att skada sig själv, eller att ”släppa våld mot sig själv” för att använda Miras ord. Liksom Fia kontrasterar Mira på detta sätt våld som en emancipatorisk kraft mot antaganden om tjejers utsatthet, vilket även kan förstås som en kontrastering mellan en stark tjej och en utsatt tjej. Med andra ord kan Mira sägas begripliggöra extroverta våldshandlingar som ett uttryck för en positiv förändring, och som en motpol till självskadande handlingar som ett internaliserat uttryck för tjejers psykiska ohälsa (för diskussion om självskadande handlingar se Ekman 2018; Johansson 2010a, b, c).

Detta sätt att begripliggöra tjejers våld på är dock något som ifrågasätts. Till skillnad från Mira betonar Ida att tjejers (kvinnors) våld inte kan förstås som en emancipatorisk kraft och ett tecken på ett allt mer jämställt samhälle, eller med andra ord som en lösning på tjejers utsatthet eller underordning. Tjejers utagerande och våld såväl som självskada begripliggör Ida till skillnad från Mira som en konsekvens av tjejers utsatthet, i linje med en repertoar om flickskapets skörhet. Idas ifrågasättande är möjligt att förstå som ett argument mot att tjejers våld kan förstås som en emancipatorisk kraft. Hennes argumentation kan samtidigt förstås som ett sätt att belysa skillnader mellan tjejers och killars våldsanvändning, där tjejers våld beskrivs som en handling bland flera, som tjejer använder för att hantera sin egen utsatthet och en svår livssituation på.

Dessutom använder Ida en additiv extremformulering och gör tjejers användning av våld, likt i kapitlet *Tjejers utsatthet*, till ett av flera ”egentliga problem”. Genom att tala om såväl tjejers våld som deras självskadande handlingar som ett uttryck för utsatthet argumenterar Ida således för att tjejer är ”dubbelt drabbade av våldet”. Detta gör det möjligt för Ida att framhålla att tjejer som använder våld bör förstås som extremt utsatta tjejer. Å ena sidan begripliggörs sålunda tjejers våld som en emancipatorisk kraft, och som ett tecken på en förändring mot allt mer lika villkor för tjejer och killar. Å andra sidan begripliggörs detta våld som en konsekvens av (extrem)

utsatthet inom ramen för ett samhälle där jämställdhet ännu inte uppnåtts utan där olika villkor för tjejer och killar och deras våldsanvändning fortfarande råder.

Avslutningsvis vill jag diskutera betydelsen av våldets allvar. När Mira ovan talar om tjejers våld som en emancipatorisk kraft och ett tecken på samhällsförändring poängterar hon att hon åsyftar våld ”mot saker”. Det våld som beskrivs förstår jag alltså som en icke-relationell handling eller som det som kan benämnas utagerande, och som alltså inte utgör vad som uppfattas som riktigt våld. Att Mira betonar att hon åsyftar våld mot saker framstår som nödvändigt för att inte riskera att hamna i ett liknade dilemma som Fia gjorde ovan. Det kan också vara av betydelse för att inte bli ifrågasatt i egenskap av någon som förespråkar våld och vars argumentation om de tjejer som använder våld framstår som alltför gränsöverskridande och obegriplig.

Våld som emancipation och betydelsen av svenskhet

Det sätt på vilket tjejers våld ges betydelse i de professionellas tal skiftar beroende av vem det är som beskrivs använda våld. Dock är det inte enbart kön utan även antaganden om, exempelvis, ålder, etnicitet, funktionalitet och socioekonomiska faktorer som ges betydelse. För att begripliggöra tjejers våld inom ramen för en jämställdhetsdiskurs ges, i de professionellas tal, etnicitet en särskild betydelse. Jag har valt att diskutera detta genom ett utdrag från fokusgrupp två, där Mira uttrycker sig så här:

Dom här tjejerna som jag såg som låg på golvet och halvslogs på låtsas, eller riktigt, för det fanns, det fanns riktigt aggression där emellan [] Det är tjejer som inte är födda i Sverige och som kanske har varit med om en hel del och vet inte hur dom ska lösa det här heller. Jag tror att många gånger, känner jag att jag inte har någon makt så vill jag ha makt och då tar jag makt på något vis och försöker utnyttja det där jag kan komma åt det.

(Mira, fokusgrupp 2)

Med avstamp i egna yrkeserfarenheter beskriver Mira en händelse på en fritidsgård. När hon talar om händelsen framhåller hon att de tjejer som använder våld är tjejer som ”har varit med om en hel del”. Det kan förstås som ett sätt att begripliggöra tjejers våld som en konsekvens av deras egen utsatthet. Samtidigt talar Mira om våldet som ett sätt att nå större självbestämmande och handlingsutrymme eller att ”ta makt på något vis”. Detta kan istället förstås som ett sätt att begripliggöra tjejers våld som en emancipatorisk kraft, i linje med en repertoar om flickskapets styrka. Detta är möjligt att tolka i relation till tjejers position i samhället i allmänhet eller, i

just detta exempel, till icke svenskfödda tjejers position i samhället i synnerhet, då de individer Mira talar om beskrivs vara ”tjejer som inte är födda i Sverige”.

Utifrån en tolkning där dessa två subjektspositioner kontrasteras får detta skillnadsskapande som följd att icke svenskfödda tjejer beskrivs ha andra erfarenheter och handlingsutrymmen än tjejer som är födda i Sverige. Icke svenskfödda tjejer beskriver Mira alltså ha ”varit med om en hel del” och de positioneras därigenom som (extremt) utsatta tjejer. Icke svenskfödda tjejers utsatthet kan sålunda förstås i kontrast till antaganden om svenskfödda tjejer som icke utsatta tjejer. Dessutom kan denna kontrastering, i linje med en repertoar om flickskapets styrka, förstås som ett sätt för Mira att begripliggöra icke svenskfödda tjejers våld som ett sätt att ”komma åt” makt för den som känner att den ”inte har någon makt”. Självbestämande, eget handlingsutrymme och makt blir således något som Mira kopplar till tjejer som är födda i Sverige. På detta sätt görs jämställdhet till vad Maria Carbin (2010:34) benämner ”ett nationellt karaktärsdrag”, där tjejer födda i Sverige inte positioneras som vare sig utsatta eller maktlösa och därför inte heller behöver använda ”riktigt våld”. En alternativ tolkning är att var en person är född inte spelar roll för Miras resonemang utan att den avgörande skillnaden består i att tjejer, i linje med en könsskillnadsrepertoar, förstås ha mindre handlingsutrymme och makt i samhället än killar. Tjejer våld kan då, i linje med en repertoar om flickskapets styrka, begripliggöras som en emancipatorisk kraft och ett sätt att nå ökat handlingsutrymme och självbestämmande, oberoende av var du är född. Oavsett tolkning kan Miras argumentation förstås som ett sätt att framhålla att det våld tjejer använder möjliggör ett större handlingsutrymme, ökat självbestämmande och mer makt. Detta är ett meningsskapande som blir begripligt inom ramen för en jämställdhetsdiskurs och antaganden om att jämställdhet förstås som något eftersträvansvärt men ännu ej uppnått.

Innan jag går vidare vill jag återknyta till inledningen av utdraget från Miras tal. Genom att använda en exkluderande våldsrepertoar förtydligar hon att det faktiskt rör sig om ”riktigt våld”, eller att ”det fanns riktig aggression där”. Hennes tal visar därigenom att det är möjligt att tala om tjejers våld som en emancipatorisk kraft även i de fall det rör sig om ”riktigt våld”. Men för att detta våld ska bli begripligt behöver Mira tydligt betona tjejers utsatthet, avsaknaden av makt och deras underordnade position i samhället. Jag förstår detta i relation till diskussionen om extrem utsatthet i kapitlet *Tjejers utsatthet*, vilken handlar om att ju mer utsatt en tjej förstås vara ju grövre våld blir det möjligt att tala om och göra begripligt. Om detta översätts till en jämställdhetsdiskurs innebär det att ju mindre makt och ju mer underordnad position i samhället en tjej förstås ha, desto enklare framstår det vara att begripliggöra hennes

våld som en emancipatorisk kraft och ett tecken på en förändring mot ett allt mer jämställt samhälle.

En allt för jämställd tjej?

Att tala om eller positionera sig som en stark och jämställd tjej kan inom ramen för en jämställdhetsdiskurs framstå som idealt. Att argumentera för att tjejs våld kan förstås som en emancipatorisk kraft och att de tjejer som använder våld gör motstånd mot utsatthet och underordning är, som jag påvisat, dock inte självklart. Tveksamheten uppstår dels i relation till antaganden om våld som problematisk handling, dels i relation till våldets könsnormer och antaganden om tjejer som sköra och sårbara offer. Dessutom finns det en risk att tjejs användning av våld, även inom ramen för en jämställdhetsdiskurs, förstås som alltför problematisk och gränsöverskridande för att den ska kunna accepteras ens som en emancipatorisk handling utförd av en stark och jämställd tjej. Som en sista del av analysen av de professionellas tal vill jag därför undersöka denna ”balansgång”, eller mer specifikt hur en stark, jämställd och våldsam tjej begripliggörs med risk för att framstå som allt för gränsöverskridande. Jag exemplifierar detta med ett utdrag från fokusgruppsintervju tre. Denna gång är det Ida som formulerar sina tankar om tjejs våldsanvändning:

Jag tänker också att det handlar jättemycket om vad man är bra på. Är man inte bra på att vara en söt snäll och empatisk tjej som tycker om kattungar då kanske man kan bli bäst på att slåss och det är inte så svårt att bli bäst på att slåss som brud i gänget liksom, men det tänker jag, det gäller ju alla, alltså oavsett kön, som jag kan uppleva att, jag förstår att man vill vara bäst på någonting, jag förstår att man kan bli grym på att slåss eller vara elak eller säga ifrån, eller tycka att man har rätt att säga ifrån på kanske felaktiga sätt. Det är ju jävligt mänskligt liksom att känna, känna att man odlar någonting.
(Ida, fokusgrupp 2)

I utdraget uttrycker Ida att ”Är man inte bra på att vara en söt snäll och empatisk tjej som tycker om kattungar då kanske man kan bli bäst på att slåss.” Genom att på detta sätt kontrastera två olika subjektspositioner mot varandra, framhåller hon att en subjektsposition som våldsam tjej kan framstå som eftersträvanvärd och ideal. Dessa två subjektspositioner kan liknas vid Hans tal om en snäll tjej och en våldsam tjej. Till skillnad från Hans använder Ida emellertid en repertoar om könslikhet och betonar att alla ”oavsett kön” ”vill vara bäst på någonting”. På detta sätt kan Ida argumentera för att tjejer, liksom killar, kan använda våld för att ”man odlar någonting”. Jag tolkar detta som ett sätt att normalisera tjejs våld, eller med andra

ord begripliggöra detta våld som något som är inte mer ”annorlunda” eller ”speciellt” än en killes våld.

Idas tal skiljer sig dock från hur de andra professionella talar om tjebers våld, inom ramen för en jämställdhetskurs. Ida tar i detta fall inte avstamp i tjebers utsatthet och antaganden om könsskillnad. Istället begripliggör hon tjebers våld utifrån antagande om en könslighet och en jämställdhet som inte enbart är eftersträvansvärd utan som i viss utsträckning kan betraktas som realiserad i vår samtid. En samtid där kön enligt Idas argumentation inte ska påverka vilka intressen unga odlar, vad de är duktiga på eller hur deras våld bemöts. På detta sätt kan Ida begripliggöra tjebers våldsanvändning som aktiva handlingar och som något att vara duktig på. Hon kan tala om tjebers våld som handlingar som kan användas för att ”vara elak eller säga ifrån”, om än ”på kanske felaktiga sätt”. Hon kan tala om tjebers våld utan att hänvisa till tjebers utsatthet, men också utan att tala om det som en emancipatorisk kraft. Istället kan hon begripliggöra våldet som ett sätt bland andra att göra femininitet på, där vissa tjejer gillar kattungar medan andra gillar att slåss. Det är dock endast i undantagsfall som denna typ av resonemang uttalas i de professionellas tal utan att ramas in av tveksamhet och utan att framstå som alltför gränsöverskridande eller progressivt.

Avslutande reflektioner

Att begripliggöra tjebers våld som en emancipatorisk kraft och som ett tecken på samhällsförändring är något som är återkommande i de professionellas tal, även om det inte förekommer i lika stor utsträckning som tal om tjebers utsatthet. Att begripliggöra tjebers våld som en emancipatorisk kraft och som ett tecken på samhällsförändring gör det möjligt för de professionella att ifrågasätta flickskapets skörhet och istället belysa dess styrka och tala om en stark och självständig tjej som står upp för sig själv, om än genom våld. Det kan också förstås som ett sätt för de professionella att betona brister i dagens jämställdhet och genom tal om ungas olika villkor på så sätt positionera sig som jämställdhetsmedvetna professionella.

Trots detta tycks det vara svårt att begripliggöra tjebers våld som en emancipatorisk kraft, liksom det är svårt att tala om tjebers våld som något som inte är mer ”speciellt” eller ”annorlunda” än killars våld. Jag tolkar detta som en konsekvens av att jämställdhet förstås som eftersträvansvärd och ideal men ännu ej uppnådd. Att som Ida försöka begripliggöra tjebers våld på samma villkor som killars, som en aktiv handling och som en vilja att odla eller vara bäst på något, innebär en risk att framstå som alltför gränsöverskridande, trots att det sker inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. Det tycks sålunda vara skillnad på att argumentera för att tjebers och killars

våld bör förstås och bemötas på samma sätt och på att i sin egen argumentation begripliggöra tjejers och killars våld på samma sätt.

Tjejernas tal

Jag inleder analysen av tjejernas tal med att diskutera effekten av ”dom där gamla förlegade principerna” som Ally talade om ovan, eller mer specifikt hur tjejerna talar om tjejers och killars olika villkor för våldsanvändning. Även om tjejernas tal om dessa olika villkor diskuterades redan i relation till tjejers våldsanvändning i det inledande empiriska kapitlet *Tjejers våld*, väljer jag att återvända till denna diskussion här. Denna gång är syftet att tydliggöra hur ungas olika villkor och jämställdhet omtalas inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. Jag inleder med ett utdrag där Olivia talar om detta utifrån sina egna erfarenheter.

”Hade du varit kille så finns det ju massor så här, då hade jag kunnat skicka iväg dig på kurser och läger, och jag vet inte vad, för att hantera din aggressivitet. Vad ska jag göra med dig Olivia?” [Olivia härmar sin rektor på skolan] ”Vad fan är skillnaden då? Skicka iväg mig på ett jävla läger för aggressivitet då. Det spelar väl ingen jävla roll om jag är tjej eller kille.” [Olivias svar till rektorn] Men så här jättetydigt, bara för att man är tjej då gäller inte samma grejer som det gäller för en kille och det är skittragiskt. Vad fan jag tycker att vi har kommit långt i Sverige, men där vet jag inte riktigt vad som händer, ja [] det är ju synd att man separerar människor utifrån kön istället för utifrån person, så i min värld är det helt, alltså helt oförståeligt hur man kan göra så liksom. Jag gör det säkert omedvetet också i jättemånga sammanhang, men det är ändå som att, jag fattar inte riktigt hur vi lyckades bygga upp ett samhälle [år] 2016 där det fortfarande är så och det är inte bara när det gäller aggressivitet utan hela grejen.

(Olivia, intervju 3)

Olivia använder en levande beskrivning, rapporterat tal och en repertoar om könsskillnad för att argumentera för att hon som tjej blivit bemött annorlunda och inte erbjudits samma stöd och hjälp för sin aggressivitet som killarna på hennes skola. Samtidigt är det genom att använda en könslikhetsrepertoar som hon framför en kritik av det skillnadsskapande som görs utifrån kön. Hon argumenterar för att ett ojämnt samhälle, ungas olika livsvillkor och ”att man separerar människor utifrån kön istället för utifrån person” är fel. Olivia argumenterar också för att det skillnadsskapande som görs rör mer än våldsanvändning och bemötandet av densamma, alltså att ”det är inte bara när det gäller aggressivitet utan hela grejen”, som Olivia uttrycker det.

I sitt tal använder Olivia således båda könsrepertoarerna i syfte att argumentera för ett jämställt samhälle, för lika villkor och för att alla barn och unga borde få samma stöd och hjälp oavsett kön. Hon framhåller alltså att det inte ska spela någon roll om hon är tjej eller kille när hennes våldsanvändning bedöms eller bemöts, vilket är ett resonemang i linje med Lillemors i kapitlet *Tjejers våld*, att en tjej som använder våld inte är mer annorlunda eller speciell än en kille som använder våld. I det följande intresserar jag mig för hur tjejerna använder könsrepertoarerna, utsatthetsrepertoarerna och repertoaren om flickskapets styrka för att begripliggöra tjejers våld inom ramen för en jämställdhetsdiskurs.

En stark tjej som står upp för sig själv

Jag tar ju inte ett bråk i onödan heller, enda gångerna jag skulle ta ett bråk är om jag skulle stå upp för mig själv typ, eller för någon annan, annars aldrig annars.

(Lillemor, intervju 3)

Just det här med när man är en sådan här som är lite rebell då har man fått höra ”du är kaxig” och ”du står upp för dig” [] men alltså sen är jag ju ganska stark av mig, tror jag, för jag visar väl viss pondus.

(Sara, intervju 1)

Ur de korta utdragen ovan framträder två aspekter som avgörande för hur Lillemor och Sara begripliggör det egna våldet. För det första framgår det att det våld de talar om ska förstås som en aktiv kontrollerad handling, eller som ett våld som inte används ”i onödan”, som Lillemor uttrycker det. För det andra framstår det som avgörande att våldet förstås som ett sätt att stå upp för sig själv eller någon annan. Tjejernas tydlighet avseende detta att utöva våld eller ”ta ett bråk” inte är något de gör i onödan, förstår jag som ett sätt att visa på kontroll över de egna handlingarna såväl som på det egna våldets legitimitet, då det annars finns en risk att positioneras som en obegriplig, okontrollerad, våldsanvändande tjej. Att däremot tala om det egna våldet som ett sätt att stå upp för sig själv, förstår jag som ett sätt att argumentera för och att inta en eftersträvanvärd och ideal position som en stark och självständig tjej.

Talet om en stark tjej är möjligt att förstå som ett uttryck för fysisk styrka. Min tolkning är emellertid att det Sara talar om inom ramen för repertoaren om flickskapets styrka, snarare handlar om en personlig styrka som inbegriper hennes syn på sig själv som en kaxig rebell och som någon som har pondus. Jag tolkar alltså Lillemors och Saras tal som olika sätt att positionera sig som mentalt starka,

kontrollerade och självständiga tjejer, vars våld är ett sätt att stå upp för sig själv och andra, en emancipatorisk kraft i strävan efter lika värde och villkor.

Att tala om den egna användningen av våld i termer av att stå upp för sig själv är vanligt förekommande i tjejernas tal. Framst begripliggörs detta – att stå upp för sig själv – genom att använda repertoaren om relationell utsatthet och tala om olika former av kränkningar, såsom att bli kallad hora, eller situationer där tjejerna beskriver sig inte ha blivit tagna på allvar. Dessa situationer placeras främst inom skolans sfär, men talet om att stå upp för sig själv knyts även till händelser på offentliga platser och vid ett fåtal tillfällen även till personer och händelser på olika fester. Detta är del av Ellens tal om att stå upp för sig själv:

Det har ju alltid varit naturligt för mig att vara våldsamt jag har alltid varit det, kastat grejer, välter grejer, slår folk, kastar saker på folk, alltså så här, det har som aldrig varit att som ”Okej Ellen nu kör vi, nu är det fight.” utan det har bara skett instinktivt liksom och varför vet jag inte. Alltså jag tror, jag har som alltid varit liksom liten och alltid underlägsen just av min storlek och att man liksom inte, man tas ju inte på allvar som en väldigt klen byggd liten flicka. Du tas ju aldrig som någon som är liksom stark eller tuff. Jag har ju alltid eller jag har ju varit fruktansvärt svag. Nu är jag ju väldigt, alltså, stark i mig själv men jag kände mig stark förut också, så att jag vet inte. Det har väl varit för att hävda mig liksom. Att bevisa att bråka inte med mig, trampa inte på mig, jag kommer att förstöra dig så här. För att folk ska ha respekt, alltså att, dom ska inte trampa på en.

(Ellen, intervju 1)

Genom en levande beskrivning talar Ellen inledningsvis om det våld hon använt under sin barn- och ungdomstid. När hon sedan talar om varför hon använt våld säger hon först att hon inte vet varför hon gjort det och att det ”bara skett instinktivt liksom”. När hon sedan fortsätter sitt resonemang och söker göra det egna våldet begripligt kontrasterar hon två olika subjektpositioner. Först beskriver hon sig själv i termer av en ”*väldigt* klen byggd liten flicka” som är underlägsen och inte tas på allvar. Denna subjektposition ställs sedan i kontrast till en tjej som beskrivs som stark, tuff och någon som kan stå upp för sig själv genom hot om våld eller genom att använda våld. Det är med andra ord genom att använda en könsskillnadsrepertoar och påtala tjejers fysiska underlägsenhet eller underordning samt genom att framhålla att hon som tjej inte tas på allvar som det blir möjligt för Ellen att, i linje med repertoaren om flickskapets styrka, argumentera för att hennes våld är ett sätt att nå respekt och stå upp för sig själv.

Min förståelse av Ellens tal ovan begränsar sig emellertid inte till att enbart se det som ett sätt att göra det egna våldet begripligt som ett sätt att stå upp för sig själv, eller som en emancipatorisk kraft. Hennes tal kan även förstås som ett sätt att positionera sig som en stark tjej som andra inte kan ”trampa på”. Eller som hon själv uttrycker det: ”trampa inte på mig, jag kommer att förstöra dig”. Det är en subjeksposition som ligger i linje med Saras tal om ”rebellerna”, det vill säga någon som inom ramen för en jämställdhetsdiskurs kan beskrivas i termer av stark, aktiv och självständig. Det finns dock en risk att denna starka tjej som använder våld framstår som alltför gränsöverskridande eller progressiv i en samtid där jämställdhet framstår som eftersträvansvärd men ännu ej uppnådd. Samtidigt är det just denna icke uppnådda jämställdhet som gör det möjligt för tjejerna att tala om det egna våldet som en emancipatorisk kraft och som en del i en kamp för de själva eller andra tjejer ska visas respekt.

En alltför stark och våldsamt tjej?

Att tala om våld som en emancipatorisk kraft och som ett sätt att stå upp för sig själv eller andra tjejer och samtidigt positionera sig som en stark tjej som använder våld framstår oftast, men inte alltid, som eftersträvansvärt och idealt inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. Att tjejerna ibland framhåller att en position som stark och våldsanvändande tjej kan vara problematisk, kan dels relateras till antaganden om våld som en problematisk handling, men även till föreställningar om kön och femininitet. Min avsikt i detta avsnitt är därför att diskutera olika mer eller mindre problematiska eller eftersträvansvärda subjekspositioner som tjejerna intar eller talar om inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. För att göra detta återvänder jag till Saras och Ellens tal.

Jag har tänkt på varför jag hade så mycket kontakt med polisen. Dels är det för att jag har varit tjej, ung och väldigt aggressiv. Alltså jag är ju stark, och sen så tyckte ju jag det var tufft, ”Yes Sara fan, jag känner Sara hon slåss med polisen, hon har suttit på häkte, hon har suttit anhållen” liksom och jag levde ju med det att folk tycker ju att jag är, jag fick uppskattning, men på fel sätt. Men för mig var det bara att åh jäklar de tycker jag är häftig.

(Sara, intervju 2)

För att förklara varför hon haft kontakt med Polisen framhåller Sara fyra olika faktorer: att hon var tjej, att hon var ung, att hon var ”*väldigt aggressiv*” och att hon tyckte att ”det var tufft”. Det sätt på vilket Sara adderar dessa olika faktorer förstår jag som en strategi för att stärka sitt resonemang. Retoriken är den samma som i användningen av en additiv extremformulering. I utdraget framkommer dock två

olika kontrasterande sätt att förstå och begripliggöra denna *våldigt* aggressiva tjej. Dels beskriver hon, genom användandet av en könsskillnadsrepertoar, en annorlunda och normbrytande tjej, med problematisk våldsanvändning som haft kontakt med Polisen. Dels talar hon, genom att använda en könslikhetsrepertoar, om denna våldsamma tjej som häftig och stark och som någon som fick uppskattning för sitt våld.

Denna tuffa och starka tjej vars våld gav uppskattning – en bild som kan liknas vid Idas tal om våld som ett sätt att ”känna att man odlar någonting – framstår dock som problematisk att tala om. För att lösa detta tar Sara hjälp av en progressiv berättelse, där den häftiga tjejen som ”slås med Polisen” beskrivs som en – vid tiden då det skedde – eftersträvansvärd och ideal subjeksposition. När Sara sedan begripliggör våldet i relation till nutid beskriver hon det istället som att den uppskattning hon fick var ”på fel sätt”. På detta sätt kan Sara alltså tala om sig själv som en alltför (progressiv och) våldsam tjej i dåtid, medan hon intar en position som en stark tjej i nutid. En stark tjej som framstår som mindre problematisk än den *våldigt* aggressiva tjejen som använde ett våld, vilket inte kan begripliggöras med hänvisning till accepterade och legitima förklaringar till tjejers våldsanvändning.

Att våldet kan förklaras med hänvisning till accepterade och legitima förklaringar till våld framstår sålunda som avgörande. Att tala om våld som en emancipatorisk kraft och som ett sätt att stå upp för sig själv, i linje med en repertoar om flickskapets styrka, framstår vara möjligt inom ramarna för en jämställdhetsdiskurs. Att som Sara, tala om våldet som något ”häftigt” och ”tufft”, något att ”få uppskattning” för, riskerar däremot att framstå som alltför gränsöverskridande. Att tala om våld i termer av en emancipatorisk kraft och som ett sätt att stå upp för sig själv behöver sålunda ske inom vissa gränser för att bli begripligt.

Att positionera sig som en stark och våldsanvändande tjej innebär en risk att misstas för en alltför problematisk och våldsam tjej, vilket kan utläsas av Saras argumentation ovan. Men detta är inte det enda potentiella problemet. Av Ellens tal framgår att det även kan upplevas som att det begränsar möjligheterna för att inta andra subjekspositioner som också kan framstå som eftersträvansvärda. För att diskutera detta återvänder jag till Ellens tal.

Man har som ändå typ ett rykte att leva upp till ungefär. Vissa i alla fall har ju så, att jag, men man är en tuffing liksom så här. Folk ser ju inte mig som en pluggis. Även om jag var väldigt engagerad i skolan så såg ju inte folk mig som en pluggis för dom såg ju mig som en tuffing ändå.
(Ellen, intervju 2)

Folk [tror] att man pallar hur mycket som helst för att man liksom, jag är tuff och så. Jag blir ju gärna sedd som så, alltså att jag är stark och så där, men ibland ger det ju fel intryck liksom att man alltid är, alltid är den tuffa liksom så där.

(Ellen, intervju 3)

I utdragen ovan kontrasterar Ellen två olika subjektspositioner mot varandra. Dels talar hon om en stark tjej som beskrivs vara ”en tuffing” som har ett ”rykte att leva upp till”, dels beskriver hon en tjej som är ”en pluggis” som är engagerad i skolan. Denna sistnämnda tjej kan jämföras med den ”tjejiga tjej” som diskuterades i det inledande empiriska kapitlet *Tjejers våld*, alltså en tjej som beskrivs vara duktig i skolan och som stannar inne med de vuxna (Natland 2006). Även om Ellen med hjälp av en extremformulering beskriver sig som en person som ”var väldigt engagerad i skolan” framhåller hon att andra inte kunde se bortom föreställningen om henne som en tuff och stark tjej, en tjej som dessutom använder våld. Den tuffa och starka tjejen som använder våld görs på detta sätt till någon som inte samtidigt kan förstås som en ”pluggis”. Även om Ellen betonar att hon gärna blir sedd som en stark tjej så framhåller hon att hon vid andra tillfällen hellre hade positionerats på andra sätt, då positionen som en stark och tuff tjej innebar en risk att ge fel intryck och tillskrivas en problematisk subjektsposition.

Ellens tal om de olika subjektspositionerna är möjligt att förstå som ett sätt att framhålla att utrymmet för att inta flera olika subjektspositioner är begränsat, liksom möjligheterna att uttrycka femininitet på olika sätt. Att positionera sig som en stark tjej som står upp för sig själv, eller som en våldsam rebell, förstås i relation till föreställningar om andra femininiteter, som exempelvis den såbara och utsatta tjejen eller den ”tjejiga tjejen” som är engagerad i skolan. Olika subjektspositioner skapas sålunda i relation till varandra. Inom ramen för olika diskurser och retoriska kontexter framstår också olika subjektspositioner som mer eller mindre ideala. Inom en jämställdhetsdiskurs framstår en stark eller rebellisk tjej, vars våld konstrueras som en emancipatorisk kraft, som eftersträvansvärd. Detta även om det framkommer svårigheter och begränsningar för hur pass rebellisk och progressiv denna starka tjej kan vara utan att bli obegriplig i en samtid där jämställdhet förstås som något eftersträvansvärt men ännu ej uppnått.

Tal om att stå upp för sig själv eller tal om utsatthet?

Jag vill avslutningsvis fördjupa diskussionen om utsatthetens betydelse inom ramen för en jämställdhetsdiskurs. I det följande avsnittet kommer jag därför att undersöka tjejernas tal om en stark tjej, vars våld begripliggörs som en emancipatorisk kraft och

som ett sätt att stå upp för sig själv, i relation till en förståelse av tjejs våld som en konsekvens av deras egen utsatthet. Ett utdrag från den första intervjun med Agda får inleda diskussionen.

Jag vet egentligen inte vad som hade hänt från början men hela kvällen, för vi var ju som på samma fest då, hela kvällen så fort jag gick förbi hon eller någonting då kallade hon mig hora och alltså hela tiden och jag sa ju åt hon att sluta och så typ ”så där säger man inte” så visade mer att nu räcker det, men hon fortsatte bara och tillslut när man hade druckit nog mycket och hon fortsatte med det där då brast det ju, sen vart det inte så lyckat.

(Agda, intervju 1)

Agda talar om en händelse på en fest som ledde till att hon slog en tjej som kallade henne för hora. Hon framhåller att varken det egna våldet eller den andra tjejens agerande var acceptabelt eller ”så lyckat”, som hon uttrycker sig om den egna våldsanvändningen. Samtidigt framhåller Agda att hon visade att ”nu räcker det”, att hon sa ifrån genom att säga att ”så där säger man inte”. Inom ramen för en jämställdhetsdiskurs kan detta förstås som ett sätt att begripliggöra det egna våldet som ett sätt att stå upp för sig själv. Jag förstår också Agdas tal som ett sätt att positionera sig som en stark tjej som använder våld som sista utväg och alltså inte ”i onödan”, i likhet med Lillemors resonemang tidigare.

Agdas tal om händelsen är dock möjligt att förstå även på andra sätt. Ytterligare en tolkning skulle kunna vara att se hennes beskrivning som ett sätt att argumentera för den egna våldsanvändningen som en konsekvens av hennes egen utsatthet, i linje med en repertoar om relationell utsatthet. Det framstår dock inte vara möjligt att begripliggöra tjejs våld utifrån det ena eller andra sättet som om de var utbytbara. Istället gör de skillnad på utsatthet som förknippas med individuella aspekter av tjejs liv i kontrast till strukturella aspekter av att växa upp som tjej. Om utsattheten beskrivs som *egen* utsatthet, alltså som riktad enbart mot tjejen själv som individ, oavsett om det sker i linje med en repertoar om flickskapets skörhet eller relationell utsatthet, begripliggörs våldet oftare som en konsekvens av egen utsatthet inom ramen för en diskurs om tjejs utsatthet. Detta gäller även om den utsatthet som omtalas är möjligt att förstå som ett strukturellt problem, vilket var fallet med den våldtäkt Olivia berättade om i kapitlet *Tjejs utsatthet*. Om utsattheten istället, som jag diskuterat i detta kapitel, betraktas som en strukturell utsatthet som rör gruppen tjejer, till skillnad från den enskilda individen, begripliggörs det egna våldet i större utsträckning inom ramen för en jämställdhetsdiskurs, som ett sätt att stå upp för sig själv eller andra tjejer. Denna form av utsatthet beskrivs i tjejernas tal kunna förstås i relation till antaganden om tjejs underlägsenhet, underordning eller maktlöshet.

Detta exemplifieras genom tal exempelvis om att inte tas på allvar, att bli förlöjligad, förminskad eller förnedrad utifrån kön eller kallad olika skällsord, som hora.

Tjejerna ger således utsatthet olika betydelser beroende av vad de vill åstadkomma i sitt tal och beroende av inom ramen för vilken diskurs talet sker. Mer specifikt konstruerar de utsatthet på olika sätt beroende av om de väljer att begripliggöra våld som en emancipatorisk kraft och ett sätt att stå upp för sig själva, eller om de istället väljer att tala om det egna våldet som en konsekvens av deras egen utsatthet. Dessa olika sätt kan också relateras till vilka subjektspositioner de finner mest användbara eller eftersträvansvärda och följaktligen också till huruvida de positionerar sig som en utsatt eller som en stark tjej eller, som Sara i föregående kapitel, *Tjejers utsatthet*, använder sig av båda positionerna för att begripliggöra det egna våldet. Genom att använda repertoaren om flickskapets styrka och tala om våld som ett sätt att säga ifrån, ta för sig och stå upp för sig själv blir det därmed möjligt att, inom ramen för en diskurs om jämställdhet, tala om en våldsanvändande stark tjej.

Avslutande reflektioner

Under intervjuerna talar tjejerna, om än på lite olika sätt, om det egna våldet som ett sätt att säga ifrån, stå upp för sig själv och att nå respekt. Genom att använda olika repertoarer och framhålla jämställdhet som något som är eftersträvansvärt men ännu ej har uppnåtts kan tjejerna begripliggöra sin egen våldsanvändning som ett sätt att stå upp för sig själva och positionera sig som starka, aktiva och självständiga tjejer som ingen får ”trampa på”. Samtidigt kantas tjejernas tal av olika svårigheter och begränsningar för hur femininitet kan uttryckas och huruvida det framstår möjligt att begripliggöra det egna våldet som en emancipatorisk kraft. Dessa svårigheter kan relateras just till en eftersträvansvärd men ännu ej uppnådd jämställdhet, vilket innefattar föreställningar om könsskillnader och olika ungas villkor och handlingsutrymmen. Föreställningarna om könsskillnader och ungas olika villkor beskrivs av tjejerna som att de begränsar tjejers subjektsskapande och kan därmed användas som ett argument för att begripliggöra tjejers våld. Mona-Iren Hauge (2009) framhåller också att tjejer lär sig vad som är accepterat och förväntat agerande och därför också förhandlar med och positionerar sig i relation till olika diskurser. Att tala om det egna våldet som en emancipatorisk kraft och positionera sig som en stark och våldsam tjej kan därmed framstå som idealt, men det kan även framstå vara problematiskt och som ett alltför stort brott mot normer för våld och kön. Att vara alltför våldsam, kaxig eller rebellisk innebär dessutom att ens våld och subjektsskapande riskerar att framstå som alltför gränsöverskridande. Detta med konsekvensen att de tjejer som använder våld riskerar att framstå som obegripliga

och därför inte ryms inom välfärdssamhällets trygghetssystem, som det inledande utdraget med Olivia visade på.

Sammanfattande diskussion

Detta kapitel har diskuterat olika tal om tjebers våld som en emancipatorisk kraft och som ett sätt att stå upp för sig själv och nå ökat handlingsutrymme, inom ramen för en diskurs om jämställdhet. Tjebernas och de professionellas tal visar dock på olika svårigheter med och tveksamheter inför att begripliggöra tjebers våld på detta sätt. Detta framkommer exempelvis i de professionellas tal om tjebers extrema eller ”dubbla utsatthet”, vilket synliggör hur antaganden om tjebers sårbarhet och utsatthet tycks svåra att komma runt även inom ramen för en jämställdhetsdiskurs.

Jag förstår dessa svårigheter och tveksamheter som en konsekvens av den ambivalenta samtid som talet sker inom och det som Brendan Gough (1997) benämner tidens ideologiska dilemma. Detta tidens ideologiska dilemma kan beskrivas som att olika sociala epoker med dess olika sociala praktiker hamnar i konflikt. Inom ramen för en jämställdhetsdiskurs kan detta dilemma förstås i relation till en förändring från vad som framställs som en ojämsälld (konservativ) dåtid till en jämställd (liberal) framtid, där talet från tjeberna och de professionella tycks befinna sig mittemellan, i en nutid.²⁴ Denna nutid kan förstås som präglad av antaganden om könsskillnad såväl som om könslighet och jämställdhet, som något eftersträvansvärt men ännu ej uppnått. Att i dagens samhälle göra skillnad på tjebers och killars våldsanvändning och framställa tjebers våld som mer problematiskt än killars våld riskerar därmed att framstå som konservativt och bakåtsträvande inom ramen för en jämställdhetsdiskurs.

Att jämställdhet framställs just som eftersträvansvärt men inte uppnått gör det således möjligt att positionera våldsanvändande tjeber som starka och tala om deras användning av våld som en emancipatorisk kraft. Våldsanvändningen kan förstås som ett sätt att stå upp för sig själv och nå ett ökat handlingsutrymme men även som ett sätt att bemästra en upplevelse av vanmakt, vilket belyses av Isdals ([2000] 2017:198) resonemang. Karen Joe Laidler och Geofferey Hunt ([2001]2011) framhåller dock att tjebers våld inte nödvändigtvis syftar till få respekt, ökat handlingsutrymme och mer makt (jmf. Brown, Chesney-Lind & Stein 2007;

²⁴ Begreppen konservativ och liberal är valda med inspiration från Gough (1997) som använder dessa begrepp för att diskutera just tid som dilemma.

Chesney-Lind & Irwin 2008; Luke 2008) utan att det också kan förstås som ett sätt att nå respektabilitet, alltså som ett sätt att uttrycka en särskild form av femininitet.

I de professionellas tal inkluderas även föreställningar om svenskhet och vem som förstås som underordnad och utan makt. En tolkning jag gör är att svenskfödda tjejer tillskrivs mer makt och handlingsutrymme än icke svenskfödda tjejer (jmf. Ambjörnsson, F. 2004), varför svenskfödda tjejer inte heller beskrivs behöva använda våld i samma utsträckning. Med undantag av Agdas tal, där utsatthet för rasism beskrivs som en konsekvens av att positioneras som ”den andre”, osynliggörs svenskhetens betydelse i tjejernas tal. Detta kan jämföras med Dorthe Staunæs (2005) studie där danskhet beskrivs som den osynliga normen, vilken ”de andra” positioneras gentemot. Föreställningar om vad svenskhet innebär kan således förstås som en osynlig norm som andrafierar icke svenskfödda tjejer och påverkar föreställningar om vem och varför någon använder våld.

Jody Miller (2001) och Sidsel Natland (2006) betonar dessutom att det är viktigt att placera tjejers våld i ett sammanhang. Detta kan relateras till en nutid som inbegriper antaganden om att stora delar av det våld som utövas fortfarande utövas av killar och män samt om den icke uppnådda jämställdheten som diskuterats. Samtidigt kan tjejernas begripliggörande av det egna våldet som en emancipatorisk kraft och som ett sätt att stå upp för sig själv och nå respekt, med stöd i Elina Oinas (2015) resonemang, förstås som en motståndsstrategi. En strategi som behöver tas på allvar och inte längre följa en lång tradition av föreställningar om tjejers motstånds handlingar som inneburit att tjejers motstånd och revolt bagatelliserats och konstrueras som något fånigt, emotionellt eller ogrundat.

Kapitel 7. Ilska – tal om tjevers våld som ett uttryck för ilska

Hans: Det här godhetsidealet, man får inte vara arg.

Fia: Nej.

Hans: Är man arg så är man ond och är man ond så är man förtappad.

Fia: Ja, snällhetskulturen, kallar vi det. [skratt]

Hans: Ja den är, den kan vara farlig.

Fia: Ja, den är jättefarlig.

Hans: Man blir ju arg, alltså det går ju inte att undvika.

Fia: Ja. Nej.

Hans: Och vad gör man då med sin ilska?

Fia: Ja, och ilska är ju också viktig, det är ju inte bara av ondo.

Hans: Nej nej nej, ilska är ju alltså, att vara arg att vara ledsen att vara glad, det är ju neutralt i sig, det är ju en känsla.

(Fokusgrupp 1)

Jag inleder detta kapitel med ett från fokusgrupp ett. Det är ett utdrag inom vilket Hans och Fia resonerar kring hur ilska eller att vara arg kan förstås. Hans talar inledningsvis om ett ”godhetsideal”, inom vilket godhet och att vara snäll framställs som eftersträvansvärt. I utdraget ställs sedan ”godhetsidealets” snällhet i kontrast till ilska eller att vara arg, där ilska vävs samman med ondska och att vara ”förtappad”, alltså fördömd eller förlorad. Detta ”godhetsideal”, eller ”snällhetskulturen” som Fia benämner det, är dock något Hans och Fia ifrågasätter genom att argumentera för att ilska, liksom andra känslor, är något viktigt. Känslor beskrivs som ”neutralt i sig” och ilska beskrivs som att den ”inte bara är av ondo”.

Mot slutet av utdraget ställer Hans även frågan: ”vad gör man då med sin ilska?”. Det är en fråga som lämnas obesvarad, vilket kan förstås som en följd av diskussionens utveckling. En annan möjlig tolkning är dock att ett svar på denna fråga skulle innebära en risk att hamna i ett ideologiskt dilemma. Det rör sig om ett dilemma bestående av att å ena sidan vilja betona känslor, ilska inkluderat, som en del av tjevers känsloliv och som en positiv livskraft, och å andra sidan förstå ilska som en potentiellt farlig känsla som, om den inte kan kontrolleras, riskerar att leda till våld eller andra former av problematiska och destruktiva känslouttryck.

Detta dilemma synliggör också två av de olika repertoarer som kommer att vara i fokus i kapitlet. Den ena är en repertoar om självreglering, vilken kan förstås som

grundad i antaganden om att känslor behöver regleras eller kontrolleras. Att reglera eller kontrollera sin ilska, alltså göra vad Hochschild (1979) talar om som ett känslorarbete²⁵, kan förstås som en del i ett femininitetsgörande och innebär att medvetet väcka eller undertrycka känslor i relation till normer, sociala strukturer och förväntningar om vad som anses som acceptabla känslouttryck inom en specifik kontext. Den andra repertoaren, en repertoar om kontrollförlust, kan förstås utifrån antaganden om just en förlorad kontroll över sina känslor. En kontrollförlust vilken alltså framstår som potentiellt farligt om den exempelvis leder till våld eller andra former av problematiska eller destruktiva känslouttryck. Med detta som bakgrund är avsikten att ägna kapitlet åt att undersöka vilken betydelse ilska och olika känslouttryck ges i talet om tjejjers våld inom ramen för en könad känslodiskurs. Jag intresserar mig även för hur ilska och olika känslouttryck vävs samman med föreställningar om kön och femininitet.

För att tala om och begripliggöra ilska och olika känslouttryck i relation till tjejjers våld används de två repertoarer jag presenterat ovan, men även repertoarerna om könslikhet och könsskillnad. Inom ramen för en könad känslodiskurs och antaganden om könsskillnad begripliggörs vanligtvis introverta känslouttryck i relation till föreställningar om tjejer och femininitet. Detta ligger i linje med Anna Johanssons beskrivning av att: ”flickor [tenderar] generellt att beskrivas som inåtvända, självbestraffande och måna om att inte vara till besvär för andra” (2010a:91). Mahal Santiago-Menendez och Anne Campell (2013) framhåller också att tjejer oftare internaliserar sin ilska än killar. Extroverta känslouttryck så som aggressivitet, utagerande och våld förknippas däremot vanligtvis med föreställningar om killar och maskulinitet (Posick, Farrell & Swatt 2014; se även Isdal [2000]2017). Ilska och (extrovert] aggressivitet beskrivs av Arlie Hochschild ([1979]2012) dessutom vara den enda känsla och känslouttryck som vanligtvis *inte* förknippas med tjejer (kvinnor) och femininitet, utan med killar (män).

De professionellas tal

I de professionellas tal är det relativt sällan som tjejjers ilska eller att vara arg och förbannad diskuteras. När tjejjers ilska diskuteras är det i första hand i relation till deras livssituationer och inte utifrån att ilska kan förstås som orsaken till tjejjers våldsanvändning. Det är snarare när de professionella talar om killars våld som ilska eller aggressivitet beskrivs som en bakomliggande orsak. När det gäller killar sägs alltså att ilska kan leda till extroverta känslouttryck och därav kan förstås som det

²⁵ Detta kan jämföras med det Isdal benämner som bemästring, som ett sätt att ”bättre styra sina egna reaktioner och lära sig att uttrycka sig och sina känslor på sådana sätt som blir mer lättförståeliga och mindre skrämmande, skadliga och kränkande” ([2000]2017:131).

”egentliga problemet”. Samtidigt framstår det som viktigt för de professionella att tala om ilska och olika former av känslouttryck för att belysa skillnader mellan hur tjejers och killars våld begripliggörs. I det följande kommer jag därför att analysera de professionellas tal om ilska och våld som extrovert känslouttryck i relation till antaganden om könsskillnader.

Könsneutral ilska – könade känslouttryck

I det inledande utdraget berörde jag hur förståelsen av ilska, liksom av andra känslor, vävs samman med föreställningar om hur ilskan förväntas ta sig uttryck. I det följande kommer jag analysera hur detta uttrycks i de professionellas tal, men också hur det vävs samman med föreställningar om kön. De två utdrag som följer är valda utifrån att de belyser hur de professionella talar om hur de förstår ilska, men också utifrån att de visar på föreställningar om hur känslor förväntas ta sig olika uttryck utifrån kön. Ally och Björn resonerar på följande sätt:

Ally: Jag tänker att det är ju ingen skillnad, tjejer känner väl sig precis lika mycket förbannade och jävla helvete dom också, men var tar man ut det och var är det tillåtet att ta ut det? Och var hittar man känslorna för det? []

Björn: Men killar, man får slåss litegrann, det är helt okej om man håller på med någon idrott och får utlopp för det, tjejer får inte det.
(Fokusgrupp 2)

Utdraget inleds med att Ally, genom att använda en repertoar om könslighet och med frustration på rösten, betonar att det inte är någon skillnad mellan vilka känslor tjejer och killar kan känna. Ilska begripliggörs på detta sätt som en känsla som alla kan känna och som är en naturlig del av människors känsloliv. Av utdragets avslutande del framgår det emellertid att det inte verkar vara lika enkelt för Ally och Björn att använda en könslighetsrepertoar i talet om ilskans uttryck. Även om ilska, eller känslan av att vara arg och förbannad, beskrivs som lika påtaglig oavsett om du är tjej eller kille menar Ally och Björn, med stöd i en repertoar om könsskillnad, att det finns skillnader för hur ilskan förväntas ta sig i uttryck, eller som Björn säger: ”killar, man får slåss lite grann” (inom särskilda former) men ”tjejer får inte det”. Med dessa ord framhåller Björn att tjejers känslouttryck för ilska förväntas kontrolleras, i linje med en repertoar om självreglering, medan killars ilska beskrivs kunna få ta sig extroverta former, åtminstone till en viss gräns, utan att det förstås som problematiskt. Det framstår alltså som betydelsefullt både om och hur ilskan ”får utlopp”. Detta även om ilskan som sådan begripliggörs som en viktigt och naturlig känsla som alla kan känna.

Att tjejs ilska externaliseras och uttrycks i form av våld framställs, genom att använda repertoarerna om könsskillnad, som avvikande och ett brott mot antaganden om hur tjejs känslor bör ta sig uttryck. Jag förstår dock Allys och Björns resonemang som ett motargument mot just detta skillnadsskapande. Samtidigt framstår det som att det finnas gränser för på vilka sätt känslor av ilska får ta sig extroverta uttryck. Genom att använda en könsskillnadsrepertoar beskrivs det alltså som möjligt för killar att slåss till en viss gräns, men tar sig dessa extroverta känslouttryck allvarliga former av ”riktigt våld”, riskerar de att överskrida föreställningar om vad som är acceptabelt även för killar. Detta förstår jag i relation till tidigare förda diskussioner om våld som en problematisk handling och även i relation till det dilemma som berördes i det inledande utdraget med Hans och Fia. Det rör sig alltså om ett dilemma som handlar om att å ena sidan vilja framhålla att ilska är en del av människors känsloliv och en positiv livskraft och å andra sidan förstå ilska som en problematisk och potentiellt farlig känsla som har potential att leda till våld. Utifrån antaganden om könsskillnad tycks det dock räcka med att tjejs ilska uttrycks på ett extrovert sätt för att det ska framstå som problematiskt, medan killars extroverta känslouttryck behöver anta våldets ”riktiga” former för att alls diskuteras som problematiska. Hur ilska begripliggörs och vad som görs till rätt sorts eller ”lagom mycket” känslouttryck kan således förstås i relation till föreställningar om såväl våld som kön. Hur begripliggörs då tjejs extroverta känslouttryck inom ramen för en könad känslodiskurs? För att diskutera detta använder jag ett utdrag från fokusgrupp tre, där Ingrid säger så här:

Jag tror ju, generellt [] att om man säger samma beteende, man får ha ett sämre beteende som kille och man behöver inte ha en sådan, att det behöver inte vara så starka bakomliggande orsaker för när man tar till våldet som när tjejen tar till våldet och då tror jag, då brister det totalt, alltså lite mer så, då har det gått långt eller då har man ett starkt behov av att få utlopp för sina känslor.

(Ingrid, fokusgrupp 3)

I utdraget talar Ingrid om olika anledningar till varför någon använder våld. Genom att använda repertoaren om könsskillnad framhåller hon att tjejs våld betraktas som mer avvikande än killars, eller som Ingrid uttrycker det: ”man får ha ett sämre beteende som kille”. Detta kan relateras till Björns uttalande: ”killar, man får slåss litegrann [] tjejer får inte det”. Tjejer beskrivs alltså kunna känna ilska, eller vara ”lika mycket förbannade och jävla helvete” som killar, för att återkoppla till Allys uttalande. Däremot framhåller de professionella att det är skillnad på hur tjejs och killars ilska förväntas ta sig uttryck. Killar ges i de professionellas tal större utrymme att uttrycka sina känslor på ett extrovert sätt, eller ”ha ett sämre beteende” som Ingrid

uttrycker sig. Om tjejer däremot känner ilska talar de professionella, genom att använda en repertoar om självreglering, om att denna ilska förväntas regleras, kontrolleras, internaliseras eller ta sig uttryck i form av självbestraffning (jmf. Johansson 2010a).

Det är med detta som utgångspunkt som jag läser Ingrids resonemang. Ett resonemang inom vilket hon använder olika extremformuleringar som bland annat handlar om ”ett *starkt* behov av att få utlopp av sina känslor”, för att göra tjejers våld begripligt som ett extrovert känslouttryck. Det är dock möjligt att förstå Ingrids resonemang på olika sätt. En tolkning är att hon, genom att använda en könsskillnadsrepertoar, framhåller att tjejers extroverta känslouttryck i form av våld är så pass obegripligt att det enda sättet att förstå det är genom en förklaring som går ut på att ”då brister det *totalt*”, i linje med en repertoar om kontrollförlust. Att formulera sig i dessa ordalag om att något ”brister totalt”, kan förstås som ett sätt att påvisa att det helt enkelt inte är möjligt att undertrycka eller kontrollera känslorna längre, utan att ilskan är okontrollerbar. Ingrids tal om *total* kontrollförlust är således möjligt att förstå som ett sätt att argumentera för och göra tjejers våld begripligt som ett extrovert känslouttryck och som en avvikelse från ett annars kontrollerat sätt att uttrycka känslor (jmf. Wästerfors 2016:114–117).

Ingrids tal kan emellertid även tolkas som ett sätt att påvisa andra ”egentliga problem” i tjejers liv (jmf. Lutz 1990), vilket kan förstås som ett sätt att belysa olika faktorer som potentiellt ligger till grund för ilskan. Dessa bakomliggande orsaker, eller ”egentliga problem”, har diskuterats tidigare i termer av tjejers utsatthet och tjejers underordning. Att betona att det rör sig om en ilska så pass stark att den inte går att kontrollera kan därmed förstås som ett sätt att framhålla allvaret i de bakomliggande orsakerna. I resonemang som detta framstår det som mindre avgörande vilken känsla som sätts i fokus, då det snarare är den problematik som ligger till grund för känslan som är av betydelse, varför det blir möjligt för Ingrid att tala om känslor i allmänhet snarare än att begränsa det till tal om ilska.

Det är alltså möjligt att förstå Ingrids tal på två olika sätt inom ramen för en känslodiskurs. Dels går det att förstå utifrån antaganden om könsskillnad och extroverta respektive introverta känslouttryck. Utifrån dessa antaganden konstrueras tjejers extroverta känslouttryck som avvikande, varför våld som ett extrovert känslouttryck behöver förklaras med hänvisning till en total kontrollförlust. På detta sätt tillskrivs känslor, där ilska är en bland flera, så mycket kraft att de inte går att internalisera, reglera eller kontrollera. Ingrids argumentation går emellertid också att förstå som ett sätt att framhålla att känslor, ilska inkluderat, är en viktig del av en

människans känsloliv. Och även om tjejs extroverta känslouttryck i form av våld konstrueras som avvikande, begripliggörs de primärt som en konsekvens av andra egentliga problem, vilka leder till exceptionellt starka känslor som tjejer har ett ”*starkt* behov av att få utlopp för”. I detta fall är det alltså varken tjejs ilska eller tjejs extroverta känslouttryck som framställs som något problematiskt. Snarare är det de bakomliggande orsakerna som är tillskrivs betydelse.

Avslutande reflektioner

Jag vill avslutningsvis återvända till det inledande utdraget där Hans och Fia talar om ett godhetsideal, vilket de beskriver som att det innebär en risk att tjejer som känner ilska blir positionerade som ”onda” och ”förtappade”. Hans inledande uttalande: ”[ä]r man arg så är man ond och är man ond så är man förtappad”, förstår jag dock som ett motargument och ett motstånd mot en sådan positionering. Genom att tala om känslor som livskraftiga och viktiga kan Hans argumentera mot att tjejer som känner ilska skulle vara onda och istället förstå dem som begripliga emotionella. Det är också just genom tal om ilska som något alla kan känna och som en viktig del av en människors känsloliv som de professionella främst begripliggör tjejs ilska.

Det är med andra ord inte tjejs ilska som framställs som problematiskt i de professionellas tal. Istället är det tjejs extroverta känslouttryck som framstår som problemet, vilket kan relateras till föreställningar om att tjejer förväntas internalisera och kontrollera sina känslor, medan killar ges utrymme att uttrycka sin ilska på ett extrovert sätt, om än inom vissa gränser. För att göra tjejs våld begripligt som ett extrovert känslouttryck använder de professionella tal om de extroverta känslouttryckens bakomliggande orsaker. Därigenom blir det möjligt att konstruera föreställningen om en ilska så pass stark att den inte kan kontrolleras, vilket leder till en (total) kontrollförlust. Denna kontrollförlust får konsekvensen att ilskan tar sig extroverta känslouttryck, som exempelvis våld. Med hänvisning till bakomliggande orsaker eller ”egentliga problem” framstår det på detta sätt vara möjligt att begripliggöra även tjejs extroverta känslouttryck inom ramen för en könad känslodiskurs, då problemet placeras bortom de extroverta känslouttrycken. Påvisandet av andra problem kan också förstås i relation till intervjusituationens retoriska kontext, en kontext inom vilken tal om tjejs ”egentliga problem” kan förstås som ett sätt att kunna framstå som en empatisk professionell. Att begripliggöra tjejs extroverta känslouttryck som en följd av andra ”egentliga problem” kan också förstås som ett sätt att sätta tjejernas agerande i ett större sammanhang och belysa deras sociala omgivning och livssituation.

Det framkommer dessutom ytterligare ett sätt att begripliggöra tjejers extroverta känslouttryck på, vilket Allys och Björns tal exemplifierar. De argumenterar för att även tjejer ska kunna få utrymme att uttrycka sina känslor på ett extrovert sätt, i alla fall inom vissa gränser. Genom att använda en repertoar om könslighet, som Ally och Björn gör, blir det följaktligen möjligt att göra tjejers ilska och extroverta känslouttryck begripliga utan att särskilja känslor och olika känslouttryck efter kön. Utifrån antaganden om könslighet framstår det därmed möjligt att argumentera för att tjejer liksom killar kan känna ilska och ska kunna få uttrycka den på olika sätt. Detta gör det möjligt att tala om en förbannad tjej som slåss. Men beroende av hur tjejers extroverta känslouttryck begripliggörs blir också andra subjektspositioner möjliga. Genom att tala om bakomliggande orsaker till ilska som externaliseras genom våld blir det exempelvis möjligt att positionera våldsanvändande tjejer som emotionella och utsatta tjejer. Om de extroverta känslouttrycken däremot inte förstås som att de bottnar i bakomliggande orsaker uppstår istället en risk för att våldsanvändande tjejer positioneras som onda och potentiellt farliga tjejer som inte tar ansvar för sina känslor.

Tjejernas tal

Det våld jag har använt mot andra det är ju, men spark mellan benen, slag i magen, i ansiktet och örfila, knäat och det är ju inget jag är stolt över, men alltså det är som att det händer när man är så fruktansvärt arg.

(Sara, intervju 3)

Sara beskriver här sin egen användning av olika våldshandlingar som en följd av att vara ”så fruktansvärt arg”, vilket kan förstås i linje med Ingridis resonemang ovan och uttalandet om ett ”starkt behov av att få utlopp för sina känslor”. Till skillnad från de professionella ger tjejerna ilska och dess känslouttryck stort utrymme i talet om våld. Detta gäller både i intervjuerna med tjejerna och i det material som genererades av deras kreativa metoder. Ilska framhålls som en känsla som är positiv, kraftfull och som skyddar en från andras illvilja men även från andra känslor som beskrivs som jobbigare. Samtidigt beskrivs ilska också som en känsla som ibland upplevs som otäck och problematisk och som behöver kontrolleras, vilket inte alltid beskrivs som möjligt. Men till skillnad från i de professionellas tal framställs inte ilska som en känsla som på ett självklart sätt är lika tillgänglig för tjejer som för killar. Avsikten är därför inledningsvis att diskutera hur ilska och att vara arg begripliggörs i tjejernas tal, för att sedan övergå till att diskutera de olika sätt på vilka olika känslouttryck och våld som ett extrovert känslouttryck begripliggörs.

Könade känslor och känsloutryck

Ilkska och introverta respektive extroverta känsloutryck vävs i tjejernas tal samman med föreställningar om kön och femininitet. Genom två belysande utdrag från intervjuerna med Olivia kommer jag inledningsvis att diskutera hur ilkska, känsloutryck och kön vävs samman. I det första utdraget talar Olivia om ilkskan som en specifik känsla, medan hon i det efterföljande utdraget använder en levande beskrivning för att tala om hur känslor förväntas ta sig uttryck i relation till kön.

Allt med könsroller och hela den biten liksom, så det grundar sig ju jättedjupt, men jag tror också tjejer, man skulle vara mindre rädd för sin egen ilkska om det var okej, som det är för killar.

(Olivia, intervju 3)

Trots att detta enbart är ett kort utdrag tydliggör det hur antaganden om känslor och kön kan förstås som sammanvävda. Genom att använda en repertoar om könsskillnad framhåller Olivia att det är skillnad mellan hur tjejers och killars ilkska förstås. Hon säger att tjejers ilkska är mindre okej, att den framställs som annorlunda och avvikande, vilket beskrivs leda till att tjejer kan känna rädsla eller ett slags förfrämligande inför denna känsla.

Att i detta avseende göra skillnad utifrån kön beskrivs således innebära att tjejer och killar ges olika tillgång till olika känslor, där tjejers ilkska framställs som annorlunda och potentiellt hotfull eller farlig. Utifrån Olivias beskrivning av detta skillnadsskapande förstår jag emellertid hennes inställning till detsamma som kritisk. Hennes argument mot att göra skillnad på tjejer och killars ilkska återkommer även i hennes tal om olika känsloutryck. Detta framgår av nästa utdrag där talar Olivia om hur hennes ilkska och agerande emottogs i skolan.

Så kom jag in där [i skolan] och var som ingen annan tjej var överhuvudtaget och syntes, alltså jättemycket sådana där grejer och både just den här dubbla sidan med att gå in i den här typiska killreaktionen och vara förbannad och skrämma bort folk och att gå in i den typiska tjejrollen och vara jätteliten och ha ångest liksom, och folk kunde, man kunde inte hantera det där överhuvudtaget, så dom [mentorererna på skolan] tyckte väl, det var väl lite läskigt för dom också, dom kunde bemöta mig dom gångerna jag hade ångest, då gick det, men dom kunde inte bemöta mig när jag tappade kontrollen.

(Olivia, intervju 2)

”[Jag] var som ingen annan tjej” säger Olivia inledningsvis i utdraget. Genom att använda en könsskillnadsrepertoar förklarar hon sedan vad hon menar genom att

kontrastera två olika sätt att hantera känslor på. Dels talar hon om ”den här typiska killreaktionen”, där känslouttrycken beskrivs som extroverta och i termer av att ”vara förbannad och skrämja bort folk”. Dels beskriver hon introverta känslouttryck och att ”vara jätteliten och ha ångest”, vilket beskrivs som ”den typiska tjejrollen”. Olivia framhåller på detta sätt att känslor förväntas ta sig olika uttryck beroende av huruvida du är tjej eller kille. För att förstärka sitt resonemang beskriver hon hur mentorerna på skolan hanterade hennes känslouttryck olika beroende av om hon gick in i ”killreaktionen” eller ”tjejrollen”. Hon säger att: ”dom kunde bemöta mig dom gångerna jag hade ångest [] men dom kunde inte bemöta mig när jag tappade kontrollen.”

Huruvida ångest begripliggörs som en fysisk reaktion, ett introvert känslouttryck, eller som ett sätt att reglera eller kontrollera ilska, i linje med en repertoar om självreglering, framgår dock inte av Olivias tal. Desto tydligare framgår att ångest, i linje med en könsskillnadsrepertoar, beskrivs som något som är förknippat med tjejer, medan extroverta känslouttryck, såsom aggressivitet och våld, görs till typiskt för killar. Olivia understryker också att det förväntades att hon skulle känna och ge uttryck för sina känslor på ett könsspecifikt sätt, ett sätt som passade in på ”tjejrollen”. Eller som Olivia uttrycker det lite längre fram i intervjun: ”jag passade ju bättre in i hon som var ledsen och hade panikångest”.

”[D]en här dubbla sidan” som Olivia talar om är möjlig att förstå som ett sätt att framhålla att hon varken passade in i ”tjejrollen” eller ”killreaktionen”. På detta sätt kunde hon positionera sig som en speciell eller extraordinär tjej. Talet om ”den här dubbla sidan” kan dessutom förstås som ett sätt att söndra eller upplösa antaganden om könsskillnader eller som ett sätt att söka queera²⁶ känslouttryck. Detta framstår som extra problematiskt utifrån antaganden om könsskillnader, i linje med en könsskillnadsrepertoar. Att Olivia i sina känslouttryck inte bara överskrider föreställningar om känslouttryck som olika och åtskilda utifrån föreställningar om kön, utan dessutom skiftar mellan att inta en typisk ”tjejroll” och en ”typisk killreaktion”, beskrivs innebära att ”folk” inte kunde ”hantera det överhuvudtaget”. Detta kan inte enbart förstås som ett brott mot antaganden om ett särskiljande utifrån kön, alltså en syn på tjejers och killars känslouttryck som väsensskilda. Det beskrivs även som något som gjorde det svårt för mentorerna att veta hur Olivia kunde bemötas.

Genom att använda en könslighetsrepertoar, kritiserar Olivia inte bara antaganden om att tjejer och killar känner och uttrycker sina känslor på olika sätt, utan även att

²⁶ För utvecklad diskussion se Ambjörnsson (2006).

dessa föreställningar inverkar på vilket bemötande och stöd unga får. Olivias beskrivning av hur hennes extroverta känslouttryck uppfattades som ”läskiga” kan förstås som ett sätt att stärka sin argumentation och betona att tjejer som uttrycker sina känslor på ett extrovert sätt riskerar att konstrueras som obegripliga och därför svåra att bemöta och vara ett stöd till.

Genom att diskutera ovanstående två utdrag har jag sökt visa på att våld är möjligt att begripliggöra som en konsekvens av ilska eller av att vara ”så fruktansvärt arg”, för att använda Saras terminologi. Dessutom har jag sökt visa på att känslor såväl som känslouttryck beskrivs innebära en risk för tjejer att framstå som avvikande eller obegripliga, om inte dessa känslor uttrycks på ett könsnormativt sätt. Hur begripliggör då tjejerna sina egna extroverta känslouttryck, alltså det som Olivia beskriver som ”den här typiska killreaktionen och vara förbannad och skrämman bort folk”? För att besvara den frågan följer en analys uppdelad i fyra avsnitt, vilka beskriver olika sätt att tala om och begripliggöra det egna våldet som ett extrovert känslouttryck. Dessa fyra avsnitt rör: tal om självreglering; tal om kontrollförlust; tal om andra egentliga problem samt tal om en arg och aggressiv tjej. I de första tre avsnitten använder tjejerna sig av en repertoar om könsskillnad. I det fjärde avsnittet tar Ellen istället (främst) stöd i en könslighetsrepertoar.

Tal om självreglering – att kontrollera sina känslouttryck

Att analysera tal om självreglering av känslor, eller vad Hochschild (1979) talar om som känsloarbeta, är ett sätt för mig att diskutera vilken betydelse olika känslouttryck ges i talet om tjejers våld inom ramen för en känslodiskurs. Jag inleder med ett exempel från Ellens ljudlogg, för att sedan illustrera tjejernas tal om känsloarbeta med ett utdrag från den andra intervjun med Agda, i vilket hon beskriver sin vistelse på ett HVB-hem och hur hon där förväntades lära sig kontrollera sina känslor. Men först alltså Ellens ljudlogg.

Ibland känns [ilskan] mer som en livsstil än en känsla, något som påverkar allting med mig och allting jag gör. Ibland är det bara en snabb reaktion, en impuls. Vissa gånger kommer det som en våg och försvinner lika snabbt, det finns också gånger det fyller mig hela dagen. Dom dagarna kan jag inte dricka alkohol, då slutar det alltid med bråk och oftast med slagsmål. Jag undviker också att umgås med människor jag står nära, eftersom att jag lätt tar ut ilskan på dem. På det sättet känns det som en livsstil, det påverkar hur jag lever mitt liv.

(Ellen, ljudlogg)

Ellen talar om den roll hennes ilska spelar i hennes tillvaro och att risken för att ilskan ska leda till bråk och slagsmål påverkar hur hon lever sitt liv. I linje med en repertoar om självreglering talar hon om att hon kontrollerar och arbetar med den egna ilskan genom att exempelvis undvika alkohol och att umgås med människor hon står nära. Detta alltså i syfte att undvika att ilskan ska ta sig extroverta känslouttryck, att den kommer till uttryck i våld och det drabbar närstående. I Ellens tal är det alltså inte själva ilskan som beskrivs som något problematiskt, utan det faktum att den kan ta sig extroverta känslouttryck.

Att tala om eget känslorarbete och hur känslor kontrolleras, i linje med en repertoar om självreglering, kan förstås som del i hur den produktiva makten fungerar genom självdisciplinering, social kontroll och makt (Foucault [1976]2002; se även Foucault [1980]1988, 1982). Talet kan emellertid också tolkas som ett sätt att framhålla respektabilitet och som en del i ett femininitetsgörande (jmf. Skeggs [1997]2000). Ellens ljudlogg är därmed möjligt att förstå som ett sätt att påvisa att hon tar ansvar för sin ilska och att hon genom självreglering undviker att ilskan tar sig extroverta känslouttryck och skadar andra. Hennes tal kan också förstås som ett sätt att göra sig begriplig och positionera sig som en ansvarfull tjej, som kan kontrollera sin ilska.

Tal om självreglering framkommer även i relation till upplevda förväntningar inom ramen för välfärdssamhällets trygghetssystem. Dessa förväntningar blir tydliga när Agda, Sara och Bella talar om olika behandlingsformer vid olika vistelser på boenden och institutioner, vilket Agdas tal nedan får illustrera.

Linda: Hur var det uppbyggt i verksamheten (på HVB-hemmet)?

Agda: Man fick ju som en kontaktperson, alltså huvudansvarig som man hade som en träff i veckan med, som veckosamtal, om hur man kände och allt som så där. Sedan gick jag ju som det här, jag vad hette det då? Repuls, kan det heta så?

Linda: Ja.

Agda: Någoting för att, ja men det har ju någoting med hur man ska behärska sig typ.

Linda: Ja, men typ något program?

Agda: Ja, känslor och tankar, vad gör man? Så jag gick ju ett sådant då.

Linda: Vad innebar det då? Vad fick du göra då?

Agda: Att man inte skulle slå någon. [Skratt]

Linda: [Skratt] Okej.

Agda: Typ. Nej men att man skulle hantera typ, så att blir jag arg, jaha varför blir jag arg? Måste jag slå någon för att jag blir arg? Nej. Alltså, typ lära sig tänka.

Linda: Typ kring sina känslor?

Agda: Ja.

Linda: Men tyckte du att det hjälpte?

Agda: Nja, inte då. Det har ju hjälpt nu. Nu kan jag ju va på ett helt annat sätt, behärska mig. Även om jag blir så där arg att det bara blir svart och jag bara vill typ slå någon så kan jag ändå, jag hinner lugna mig innan jag brister ut totalt.

(Agda, intervju 2)

I utdraget talar Agda om HVB-hemmets struktur och om att hon fick gå ett behandlingsprogram med fokus på att få lära sig ”hur man ska behärska sig. Själva programmet beskrivs handla om ”[a]tt man inte skulle slå någon”, vilket vi båda skrattar åt, ett skratt jag tolkar som ett sätt att uttrycka tvivel om huruvida det är möjligt att lära sig att inte slå någon. Agda tillägger att behandlingsprogrammet handlar om att lära sig kontrollera sin ilska och förstå varför en blir arg. På detta sätt beskrivs ilska som något potentiellt farligt som Agda, enligt hennes beskrivning, därför förväntades lära sig kontrollera. Agdas tal om detta är möjligt att förstå som ett sätt att visa på att extroverta känslouttryck ansågs vara problematiska utifrån antaganden om våld som problematisk handling. Hennes tal kan även förstås som ett sätt att framhålla att hon förväntades lära sig kontrollera sina känslor på ett könsnormativt sätt, i linje med en könsskillnadsrepertoar och antaganden om introverta känslouttryck.

För att svara på min fråga om hon tyckte att behandlingsprogrammet hjälpte använder sig Agda av en progressiv berättelse och talar om en skillnad mellan då och nu. Svårigheter med att kontrollera sin ilska och dess extroverta känslouttryck i form av våld, placeras på detta sätt i en dåtid. Samtidigt talar hon om att hon idag kan behärska sig och undvika våld, ”[ä]ven om jag blir så där arg att jag bara blir svart och jag bara vill typ slå någon”. Agda skiljer sålunda mellan en dåtid där ilskan inte kunde kontrolleras utan tog sig extroverta uttryck, och en nutid där hon vet hur hon kan reglera och kontrollera sin ilska. Detta tal gör det möjligt för Agda att positionera sig som en emotionell men ansvarsfull och begriplig tjej, som har kontroll över sin ilska. Detta till skillnad från en tidigare obegriplig, våldsam, emotionell och potentiellt farlig tjej, utan kontroll över sina känslouttryck.

Tjejernas tal om att reglera och kontrollera sin ilska tolkar jag som ett sätt att framhålla att de tar ansvar för sin egen ilska i syfte att undvika att den tar sig extroverta uttryck och skadar andra. Dessutom beskrivs denna självreglering ske genom att ”anpassa” och internalisera sina känslouttryck på det sätt Olivia talar om, alltså att inta ”tjejrollen och vara jätteliten och ha ångest”, vilket kan förstås i linje med en könsskillnadsrepertoar och antaganden om introverta känslouttryck, men även utifrån flickskapets skörhet. Tjejerna poängterar dock att det inte alltid är möjligt att kontrollera den egna ilskan. Liksom de professionellas tal innehåller därför även tjejernas resonemang om att tappa kontrollen. Det är denna kontrollförlust som är i fokus i det följande.

Tal om kontrollförlust – ”då svartnar det liksom”

Det är, som jag nyss nämnde, inte alltid som ilskan beskrivs som möjlig att undertrycka eller kontrollera. Istället beskrivs den då som kraftfull, övermäktig och okontrollerbar och som att den leder till extroverta känslouttryck såsom aggressivitet, utagerande och våld. Olivia beskriver det så här:

I fotbollen brast jag ut i hysteriska aggressionsutbrott. Jag kunde sparka i stolpar, skrika och hoppa in i väggar. Efter att jag gjort en ”dålig” match stod jag i timmar, barfota och sköt stenhårt på en läderkula som straff för min dåliga prestation. Dagen efter var fötterna så svullna att jag inte fick på mig skor. Det fanns inget stopp för min ilska och jag var helt lamslagen inför den. Jag förstod ingenting av vad som hände, men det kokade inombords och jag kunde inte stänga locket. Jag kunde helt impulsivt skrika i skolan av ilska, jag slog killar i ansiktet som tog på mig eller sade något provocerande. Jag sparkade och slog omkring mig om jag så bara tappade något i golvet. Helt obetydliga saker som att tappa nyckeln eller inte hitta en bok på den stökiga hyllan i skåpet kunde göra att jag ilsket sparkade i skåpet bredvid eller slog näven i väggen av frustration. Handlingarna gav blåmärken och upprivna knogar. Jag ville helst inte prata med någon i rädsla för att på något sätt bli provocerad och arg. Det allra mesta gjorde mig förbannad.

(Olivia, minnesanteckning)

Olivia skriver i sina minnesanteckningar om sin ilska och sina aggressionsutbrott. Hon beskriver hur den egna ilskan tar sig extroverta uttryck och riktas mot såväl saker som andra personer, men också hur den leder till att hon skadar den egna kroppen. Dessa extroverta känslouttryck begripliggörs som en konsekvens av en ilska som kokar och inte har något stopp, samtidigt som den även beskrivs lamslå henne. Framträdande är dessutom Olivias beskrivning av förlusten av kontroll: ”[j]ag förstod ingenting av vad som hände, men det kokade inombords och jag kunde inte

stänga locket.” Det är med andra ord genom att använda en repertoar om kontrollförlust och tala om en ilska som är irrationell, kaotisk och okontrollerbar som Olivia begripliggör de egna extroverta känslouttrycken.

Detta tal om förlorad kontroll gör det möjligt för Olivia att göra de extroverta känslouttrycken begripliga som handlingar hon själv inte kunde styra över, som inte var möjliga att reglera och kontrollera och inte heller internalisera. Talet om kontrollförlust gör det dessutom möjligt för Olivia att positionera sig som en emotionell tjej vars våldshandlingar är oavsiktliga, alltså att känslorna är så pass starka och exceptionella att de inte kan hindras från att ta sig extroverta uttryck. Samtidigt riskerar talet om en okontrollerad ilska och extroverta känslouttryck, såsom utagerande och våld, leda till att Olivia positioneras som en obegriplig, okontrollerad, potentiellt farlig och alltför emotionell tjej, eller som en ”ond” och ”förtappad” tjej, som Hans uttryckte det.

Att betona förlusten av kontroll, som Olivia gör, är även möjligt att förstå som en motargumentation och som ett sätt att, genom att använda en könslikhetsrepertoar, framhålla att en inte går med på att behöva internalisera, reglera och kontrollera sina känslor. Olivias tal om ilskan som en stark kraft, om än okontrollerbar, kan i relation till hennes övriga resonemang också förstås som ett försök att framhålla att ilskan som sådan inte är något tjejer ska behöva vara rädda inför. Samtidigt riskerar den kontrollförlust som Olivia beskriver att förstås som en svaghet och en personlig brist. Tal om en okontrollerbar ilska kan således förklara de egna extroverta känslouttrycken, såsom utagerande och våld, men riskerar samtidigt att reproducera föreställningar om ett emotionellt, irrationellt och potentiellt farligt kvinnligt subjekt. Detta innebär även att tjejers våld kan komma att förstås som en konsekvens av tjejers irrationella emotionalitet (jmf. Lutz 1990; se även Burman, Brown & Batchelor 2003).

Det är dock inte all ilska som beskrivs leda till kontrollförlust med våld som följd. Detta är något som kan förstås i relation till tjejernas tal om olika känslolägen. I det följande kommer jag att illustrera detta med ett utdrag från en av intervjuerna med Lillemor och därefter diskutera hur olika känslolägen används i tjejernas tal. Lillemor säger så här:

Lillemor: Jag är ju mer så här, jag går ju från, alltså jag är här [visar en nivå med händerna] och så går jag lite upp [visar ny nivå med händerna] men nu kommer ju inte den där se [syftar på diktafonen] men ja.

Linda: Men jag ser.

Lillemor: Ja, den [ilskan] går lite upp bara, jag blir irriterad och sen då är jag här [visar ytterligare en nivå med händerna], men sen finns det och då skriker jag direkt och sen finns det en extra men då svartnar det liksom och det är då jag slår och grejer.
(Lillemor, intervju 1)

Lillemor talar om olika känslolägen eller olika nivåer av ilska. Nivåerna sträcker sig från att känna sig lite irriterad upp till en ”extra” nivå, vilken Lillemor beskriver med orden ”då svartnar det liksom”. Alla nivåer av ilska leder enligt Lillemor inte till kontrollförlust med våld som följd, utan det är först om ilskan når till den sista nivån som den beskrivs som okontrollerbar och därav leda till våld: ”det är då jag slår och grejer”. Detta tal om ilskans olika nivåer och att ”det svartnar” tolkar jag som ett sätt för Lillemor att göra sig och den egna våldsanvändningen begriplig, som en avvikelse från en annars kontrollerad känslohantering, som ett tillfälligt irrationellt och okontrollerbart agerande (jmf. Wästerfors 2016:114–117). Talet om ilskans olika nivåer gör det med andra ord möjligt för Lillemor att framhålla ett eget fungerande känslöarbete, i linje med repertoarerna om könsskillnad och antaganden om introverta känslouttryck, med undantag av när ilskan tar sig extrema former och ”det svartnar”.

Utifrån ovanstående resonemang tolkar jag dessutom Lillemors tal i relation till tidigare diskussioner om extremformuleringars betydelser, där jag argumenterat för att ju allvarligare former av våld som diskuteras desto, allvarligare form av utsatthet används för att göra tjejers våld begripligt. Översatt till betydelsen av ilska och tjejers känslöarbete innebär det att ju allvarligare former av extroverta känslouttryck som ska begripliggöras, desto mer kraftfull, okontrollerbar och extrem behöver ilskan beskrivas vara. Om de extroverta känslouttryck som ska begripliggöras omtalas i termer av våld, särskilt när det rör sig om det ”riktiga våldets” former, kan tal om en (total) kontrollförlust eller att ”det svartnar” således förstås som en möjlighet att begripliggöra ilskans mest extrema former av känslouttryck. Detta kan liknas vid hur de professionella, genom Ingridis tal om en total kontrollförlust, begripliggjorde våld som ett extrovert känslouttryck.

Genom att använda repertoaren om kontrollförlust och tala om att ”det svartnar” blir det alltså möjligt att tala om den egna våldsanvändningen som ett extrovert känslouttryck. Jag exemplifierar detta med ytterligare ett utdrag från tjejernas tal, där Ellen talar om olika tillfällen då hon använt våld inom skolans sfär.

Jag kastade en sådan där stor hålslagare till papper i ryggen på en kille, ja så, ja han vart ledsen, och så tokslog jag en liten kille, alltså han är två år yngre än mig och vi spelade fotboll, ja men då gjorde han någonting som jag inte tyckte han skulle gjort och jag bara flög på han och han låg ner och skyddade sig och jag bara fortsatte slå tills dom puttade bort mig, så jag hade ingenting, det vart svart och så bara, jag flippade.

(Ellen, intervju 1)

När Ellen försöker förklara hur det kom sig att hon slog en annan elev på skolan talar hon om att hon ”flippade” och att ”det vart svart”. Som jag diskuterat ovan möjliggör det att, inom ramen för en känslodiskurs, begripliggöra det egna våldet som en konsekvens av en okontrollerbar ilska, som inte är möjlig att reglera och kontrollera. Att som Ellen dessutom tala om hur hon ”fortsätte slå tills dom puttade bort mig”, tolkar jag som ett sätt att förstärka att det inte var möjligt att själv kontrollera det våld som användes, utan att andra var tvungna att kliva in i situationen och avbryta. Detta tal kan tolkas som ett sätt att betona att handlingarna dels skedde utom tjejernas kontroll, men även att de utfördes bortom en egen medvetenhet om vad som skedde. En sådan förståelse gör det möjligt för Ellen att begripliggöra det egna våldet som ett extrovert känslouttryck till följd av en problematisk och okontrollerbar ilska, i linje med en repertoar om kontrollförlust. Det gör det också möjligt att framhålla att handlingarna var oavsiktliga till följd av att våldet var helt utanför hennes eget medvetande och kontroll.

För möjligheten att positionera sig som en begriplig tjej som reglerar och internaliserar sin ilska, fungerar emellertid talet om en ilska som inte kan kontrolleras som begränsande. Trots detta framstår tal om en extrem ilska och en kontrollförlust vara fördelaktigt. Det gör det möjligt att positionera sig som en våldsam tjej, men samtidigt betona att handlingarna är oavsiktliga. Samtidigt innebär det, som jag ovan nämnde, en risk att positioneras som en obegriplig, okontrollerad och potentiellt farlig, emotionell tjej. Än värre tycks dock vara att misstas för att vara en tjej som använder våld avsiktligt, alltså trots förmågan att kontrollera sina känslor, med följd att positioneras som den värsta av tjejer, som onda och ett hot mot samhället (jmf. Brown 2011).

När det gäller att argumentera för att den egna våldsanvändningen är utanför ens kontroll och att en därför inte bör förstås som ond finns det ytterligare en dimension av tjejernas tal. Denna rör hur den totala kontrollförlusten begripliggörs. Olivia talar om att hon ”slog killar i ansiktet som tog på [henne] eller sade något provocerande” och Ellen om en kille som gjorde ”någonting som [hon] inte tyckte han skulle gjort”. När ”det svartnar” och ilskan uttrycks i form av ”riktigt våld” begripliggör tjejerna

därmed inte våldet enbart som ett extrovert känslouttryck utan även genom hänvisning till olika bakomliggande orsaker. Kring dessa bakomliggande orsaker, kontrollförlustens egentliga orsak, ska jag i följande avsnitt fördjupa analysen.

Tal om ilska i syfte att påvisa problem

I analysen av de professionellas tal beskrev jag hur bakomliggande orsaker eller ”egentliga problem” påvisas i tal om tjejers ilska och känslouttryck. Detta görs alltså, som jag nämnde ovan, även i tjejernas tal. Det jag intresserar mig för i den följande analysen är hur detta sker och vilken effekt det får. Jag inleder med ytterligare ett belysande utdrag från en av intervjuerna med Olivia.

Jag kom in i det här med alla känslor av ilska, och det tror jag upp [uppstod], alltså det var en blandning av lite allt möjligt typ. Jag tror det hela började när jag var runt tolv, vilket jag tar för givet för jag minns inte så mycket innan jag blev typ tio år [], men när jag var ja, elva tolv års ålder, mina föräldrar separerade fram och tillbaka när jag var yngre, sen när jag var typ nio tio så separerade dom helt, och min pappa drack väldigt mycket och min mamma är sjuk, men vi vet inte riktigt vad, nu det här året har hon förstätt att hon är sjuk för första gången.

(Olivia, intervju 1)

Genom en levande beskrivning inleder Olivia med att berätta om hur ”alla känslor av ilska” uppstod vid elva eller tolv års ålder. Hon framhåller att det berodde på en ”blandning av lite allt möjligt”. Detta ”allt möjligt” beskrivs genom hänvisningar till att hennes föräldrar separerade, att hennes pappa ”drack *väldigt* mycket” och att hennes mamma var sjuk. På detta sätt använder Olivia flera olika faktorer för att beskriva hur hennes livssituation såg ut när hon växte upp och för att förklara varför hon kände ilska.

Även om den ilska Olivia beskriver liksom i tidigare utdrag används för att förklara och göra hennes eget utagerande och våld begripligt, är dessa beskrivningar även möjliga att förstå som ett sätt att påvisa andra problem. Det handlar om problem som leder till ilska, men som framställs som mer problematiska och allvarligare än de extroverta känslouttryck Olivia talat om. Med detta som utgångspunkt kan känsloreglering och en internalisering av ilska förstås som ett sätt att osynliggöra problem som kan förstås som bakomliggande orsak till ilskan, problem som är del i tjejers livssituationer (jmf. Lutz 1990). Istället för att förstå extroverta känslouttryck som ett problem i sig, är en möjlig tolkning av talet om en ilska som resulterar i extroverta känslouttryck följaktligen att förstå det som ett sätt att påvisa andra

”egentliga problem”. Dessa problem handlar i Olivias berättelse om föräldrarnas separation, pappans alkoholanvändning och att hennes mamma varit sjuk. Tal om ilska gör det utifrån detta resonemang även möjligt för Olivia att begripliggöra våld som tar sig extroverta känslouttryck, som är en konsekvens av hennes egen utsatthet. Detta betyder i sin tur att hon kan positionera sig som en utsatt istället för som en emotionell tjej, då det senare medför en risk att förstås som en obegriplig, okontrollerad och potentiellt farlig våldsam tjej.

Huruvida tjejs ilska och olika känslouttryck begripliggörs utifrån antaganden om könslighet eller könsskillnad samt huruvida tal om ilska förstås som ett sätt att påvisa andra ”egentliga problem” påverkar följaktligen vilken mening tjejs våld ges inom ramen för en känslodiskurs. Våld som ett extrovert känslouttryck är sålunda möjligt att tala om som handlingar grundade i en okontrollerbar ilska, med konsekvensen att våldet begripliggörs som en individuell brist eller svaghet. Att däremot kunna hänvisa den egna ilskan till olika bakomliggande faktorer, gör det istället möjligt för tjejer att tala om sin egen ilska och extroverta känslouttryck, såsom våld, som ett uttryck för olika former av andra ”egentliga problem”.

Tal om en arg och aggressiv tjej

I de tre avsnitten ovan har tjejerna på olika sätt begripliggjort våld som ett extrovert känslouttryck genom att använda dels en repertoar om könsskillnad, dels repertoarerna om självreglering respektive kontrollförlust. I det följande avser jag istället att diskutera hur tjejs våld som ett extrovert känslouttryck begripliggörs genom att, åtminstone i viss utsträckning, använda en repertoar om könslighet. Detta tal illustreras med ett utdrag från Ellens ljudlogg. Utdraget omfattar flera av de mångfacetterade sätt på vilka ilska och känslouttryck ges betydelse i tjejernas tal. Så här uttrycker sig Ellen:

Ilska är något som till stor del utgör den jag är. När jag blir arg så fylls hela min kropp av en kraft som inte går att ignorera och tänka bort. När jag inte får utlopp för det ögonblickligen så blir jag illamående, skakis, totalt ofokuserad på resten av världen och framför allt helt ursinnig. [] Den har skyddat mig från andra känslor många gånger, det har varit ett sätt att skydda mig själv. Det är inte lika lätt att sära en människa som slår tillbaka. I slutändan skadade jag mig själv mest, trots alla jag brukat våld mot. Oavsett anledning så blev jag irriterad, ilskan, arg och utvecklade ett aggressivt beteende som av olika anledningar inte stoppades utan etsades istället fast i allting som är jag. Hur jag hanterar press, stress, motgångar, diskussioner, konflikter, sorg och till och med hur jag pratar och framför mig själv är till störst aggressivt. Det är den jag är helt enkelt och när jag själv insåg att det är ett dåligt beteende lika

mycket som omoget, så är det ett problem som jag får jobba med dagligen. Det passar liksom inte i vuxenlivet eller när man vill uppfattas som en bra människa, i alla fall inte sättet jag har varit aggressiv på.
(Ellen, ljudlogg)

När Ellen beskriver sin ilska använder hon en repertoar om könslikhet. Hon talar om sin ilska som en del av den hon är och som en kraft och ett skydd. Ett skydd mot andra människors illvilja, illa behandling och våld, men även mot andra svårare eller jobbigare känslor. Känslor som Ellen i intervjuerna talar om i relation till känslouttryck som att gråta eller att känna ångest, vilket kan förstås i linje med en könsskillnadsrepertoar och antaganden om introverta känslouttryck och flickskapets skörhet. Iskan i Ellens ljudlogg framställs som okontrollerbar vilket, i linje med en repertoar om kontrollförlust, beskrivs leda till att den tar sig uttryck genom våld, alternativt att den gör henne ”illamående, skakis, totalt ofokuserad”. På detta sätt blir det dessutom möjligt för Ellen att begripliggöra sin egen ilska och det egna våldet som en del av den hon beskriver sig vara: en arg, aggressiv och våldsanvändande tjej.

Det som gör tjejers extroverta känslouttryck problematiska är i Ellens tal inte en fråga om kön. Istället handlar det om huruvida dessa känslouttryck tar sig uttryck i form av våld och därmed skadar andra, vilket kan förstås utifrån antaganden om våld som problematisk handling. Dessutom framhåller Ellen att extroverta känslouttryck, eller det sätt hon varit aggressiv på, är problematiskt i relation till antaganden om vuxenlivet och situationer ”när man vill uppfattas som en bra människa”. Det är således inte kön utan dels det faktum att våldet kan skada andra, dels föreställningar om ålder, ett förväntat livslopp och ett mänskligt rationellt vuxet subjekt som ges betydelse i Ellens tal.

Med detta som utgångspunkt är det möjligt att se hur tal om självreglering inte nödvändigtvis används i syfte att påvisa självkontroll, som del i ett femininitetsgörande. Det som Ellen betonar är istället vikten av självreglering i syfte att undvika ett våld som skadar andra. Lika viktigt framstår det vara att arbeta med sina känslor för att kunna passa in i vuxenlivet och kunna leva upp till föreställningar om vad en bra människa ”är”. För att uttrycka det lite mer tillspetsat kan känslor, såsom ilska, göras till föremål för den produktiva maktens självdisciplinering, där tjejer förväntas lära sig att bli vuxna emotionellt introvert kvinnliga subjekt i linje med en repertoar om könsskillnad, alternativt växa upp till rationella och kontrollerade människor som kan uttrycka känslor ”lagom mycket” inom särskilda sammanhang i linje med en repertoar om könslikhet.

Avslutande reflektioner

Med utgångspunkt i antaganden om könsskillnad kan tjejers känslor sägas förväntas internaliseras. Extroverta känslouttryck innebär däremot ett brott mot förväntad känslohantering. Genom att internalisera eller kontrollera sin ilska blir det således möjligt för tjejer att positionera sig som en ”typisk” emotionell tjej. Extroverta känslouttryck innebär istället en risk att positioneras som en obegriplig, okontrollerad och potentiellt farlig våldsam tjej. För att undvika detta använder tjejerna därför olika sätt att begripliggöra våld som extrovert känslouttryck. De talar om självreglering, men också om att ilskan kan vara omöjlig att kontrollera. På så sätt begripliggör de sina våldsamma handlingar som en konsekvens av en kontrollförlust, eller av att ”det svartnar”, som tjejerna själva uttrycker det. Men våld som extrovert känslouttryck begripliggörs också genom att beskriva det som en konsekvens av andra problem, exempelvis deras egen utsatthet, snarare än som en konsekvens av ett bristande känslöarbete eller en kontrollförlust.

I de tidigare exemplen utgår argumentationen ifrån antaganden om könsskillnad, men våld som extrovert känslouttryck begripliggörs även genom användandet av en könslighetsrepertoar. Det gör det möjligt att ifrågasätta antaganden om könsskillnader i relation till introverta respektive extroverta känslouttryck. Att använda en könslighetsrepertoar gör det således möjligt att tala om tjejers våld som extroverta känslouttryck som inte ska uppfattas som mer annorlunda eller problematisk än en killes extroverta känslouttryck, vilka, med Björns ord, beskrivs kunna vara ”helt okej” inom vissa ramar. Att argumentera för en förståelse som denna framstår dock inte som oproblematiskt. Betydelsen av våld som problematisk handling i sig spelar in, men även föreställningar om att våldsamma handlingar inte passar in i vuxenlivet och föreställningar om ett mänsklighet. Argumentationen kan dessutom förstås i relation till den samtid vi lever i, där tal om tjejers våld som ett extrovert känslouttryck kan framstå som alltför progressivt och därför också risk- eller hotfullt, för att återknyta till diskussionen i kapitlet *Jämställdheten*.

Sammanfattande diskussion

[E]motion, like the female, has typically been viewed as something natural rather than cultural, irrational rather than rational, chaotic rather than ordered, subjective rather than universal, physical rather than mental or intellectual, unintended and uncontrollable, and hence often dangerous. (Lutz 1990:69)

I citatet ovan skriver Catherine Lutz (1990) om hur kvinnors känslor tenderat att bli associerat med kaos, subjektivitet och okontrollerbarhet. Detta nätverk av associa-

tioner medför enligt Lutz att känslor görs till det moderna samhällets rationalistiska andra, där ett emotionellt kvinnligt subjekt görs till något irrationellt och potentiellt farligt i kontrast till det manliga subjektets rationalitet. Samtidigt kan känslor också förstås som ett uttryck för en personlig svaghet och brist. Oavsett på vilket sätt känslor förstås, betraktas de emellertid som något som behöver kontrolleras (Lutz 1990). I detta resonemang av Lutz (1990) finner jag likheter med hur både tjejerna och de professionella talar om ilska och olika känslouttryck i syfte att begripliggöra våld, inom ramen för en könad känslodiskurs. I deras tal görs ilska till en potentiellt farlig känsla som behöver regleras och kontrolleras. Även de föreställningar om könade känslor och känslouttryck som Lutz synliggör framkommer i tjejernas och de professionellas tal.

I tjejernas tal synliggörs att ilska i första hand förknippas med killar, varför det beskrivs finnas en risk att tjejer förfrämligas i relation till den egna ilskan. Detta kan jämföras med tjejerna i Fanny Ambjörnssons (2004:65) avhandling, vilka talar om att det är svårare för en tjej att vara arg och uttrycka sin ilska, då det bryter mot föreställningar om kön och femininitet. Vilken betydelse ilskan ges kan även förstås i relation till antaganden om hur den förväntas ta sig uttryck, det vill säga huruvida den bör uttryckas introvert eller om det även finns utrymme för extroverta uttryck. Tjejernas och de professionellas tal om tjejers självreglering och en internalisering av ilska kan förstås som ett sätt att argumentera för vikten av ansvarstagande och respektabilitet, för att undvika en position som en okontrollerad, irrationell, emotionell och potentiellt farlig och obegriplig tjej.

Lutz (1990:83) talar dock om hur tal om självdisciplinering och kontroll av känslor riskerar att reproducera snarare än utmana och ifrågasätta föreställningar om emotioner och de maktrelationer som är förknippade med dessa. Ett problem med att göra motstånd mot rådande föreställningar är emellertid att själva motståndsgörandet i sig riskerar att bli tolkat inom den redan existerande logiken för ”kvinnlig emotionalitet”, och därigenom reduceras till något som är avvikande och en brist på kontroll (Lutz 1990:77; se även Johannisson 2015). Tjejernas och de professionellas tal om kontrollförlust och att ”det svartnar” kan således förstås både som ett motstånd mot existerande föreställningar om tjejers irrationella och okontrollerade emotionalitet och en risk att reproducera densamma. För att göra tjejers våld begripligt, inom ramen för en könad känslodiskurs, och dessutom behålla befintliga förståelser av könsskillnader och femininitet, är det alltså möjligt att begripliggöra tjejers våld som en avvikelse, alternativt omdefiniera det som en del av tjejers ”naturliga tillstånd”, där tjejer beskrivs som emotionella, irrationella och utan kontroll (jmf. Burman, Brown & Batchelor 2003:74). Det är också enbart i de fall

där tjejernas och de professionellas tal utgår ifrån en repertoar om könslighet som det framstår som möjligt att normalisera tjejers ilska och begripliggöra deras våld som ett extrovert känsloutryck, som inte förstås vara mer annorlunda eller speciellt än en killes.

Det sista jag vill lyfta fram i denna sammanfattning rör huruvida tjejers ilska kan förstås som ett sätt att belysa andra (egentliga) problem snarare än omtalas som ett problem i sig. Genom att tala om ilskans bakomliggande orsaker blir det möjligt att belysa kontextuella och strukturella faktorer som leder till våld som ett extrovert känsloutryck, snarare än att se våldet som ett uttryck för en individuell brist eller svaghet, som kontrollförlust. Att inte ta tjejers ilska och extroverta känsloutryck på allvar riskerar därmed att förringa tjejers känslor som del i ett större livssammanhang.

Kapitel 8. Funktionalitet – tal om tjejers våld som uttryck för normbrytande funktionalitet

Varför jag har aggressionsproblemen, dels den här [ADHD-]diagnosen som inte fanns, som alltså har gått igenom, och sen så mycket bakåt, alltså så mycket ilska som egentligen var känslor som kom ut.

(Sara, intervju 2)

I syfte att begripliggöra de egna aggressionerna och våldet talar Sara om den ilska hon känt i sitt liv. Hon hänvisar bakåt i tiden, till det jag förstår som hennes uppväxt och en problematisk familjesituation. Detta sätt att begripliggöra våld genom att, i linje med repertoarerna om relationell utsatthet och kontrollförlust, hänvisa till exempelvis en svår livssituation eller liknande, har diskuterats tidigare. Det som är nytt i Saras tal är ”den här [ADHD-]diagnosen”, som Sara uttrycker det. Hon talar alltså inte enbart om utsatthet och ilska utan även om ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) för att göra sina egna aggressioner och sin våldsanvändning begriplig. Detta kan förstås i relation till antaganden om att det finns ett samband mellan hyperaktivitet och fysisk aggression (se t.ex. Bartels 2018; Zalecki & Hinshaw 2004; Tseng m.fl. 2012) och att tjejer med ADHD i större utsträckning än andra tjejer använder våld (Ohan & Johnston 2007).²⁷ Quinn (2005) påvisar dock att ADHD främst förknippas med killar och därför osynliggjorts bland tjejer. Detta beskrivs i sin tur som relaterat till att ADHD förknippas med extroverta handlingar och känslouttryck, vilket kan förstås i linje med antaganden om våldets kön och en repertoaren om extroverta känslouttryck. Att som Sara begripliggöra tjejers utagerande och våld som ett uttryck för eller symptom på ADHD tycks inte heller självklart. I tjejernas såväl som de professionellas tal framkommer också olika former av motargument när det gäller att förstå tjejers våld som uttryck för eller symptom på en psykiatrisk diagnos. Lillemor uttrycker sin skepsis i följande ordalag:

Dom [Barn- och ungdomspsykiatrin] förstår som inte riktigt grejen typ, eller alltså, det är som att folk har varit förtuffade alltså. ”Att det är det här som är ditt problem.” Det finns inget annat typ. ”Det där är för din ADHD.” Ja, men och? Ska jag bara ta det?

(Lillemor, intervju 3)

Med utgångspunkt i ovanstående resonemang är intresset i detta kapitel att undersöka vilken betydelse kognitiv funktionalitet och psykiatriska diagnoser ges i tjejernas och de professionellas tal om tjejers våld. Av intresse är även att analysera

²⁷ Detta gäller både fysiskt och psykiskt våld (Ohan & Johnston 2007; Zalecki & Hinshaw 2004).

betydelsen av kön och femininitet. Då ålder, intelligens och social förmåga ges betydelse i tjejnans och de professionellas tal kommer även dessa parametrar att diskuteras. Den fråga som står i fokus i kapitlet är: vilken betydelse ges kognitiv funktionalitet i talet om tjejers våld och vilka subjektspositioner möjliggörs eller begränsas genom tal om olika funktionaliteter och psykiatriska diagnoser inom ramen för en könad funktionalitetsdiskurs?

För att begripliggöra tjejers våld i relation till kognitiv funktionalitet och psykiatriska diagnoser använder tjejnarna och de professionella primärt de två könsrepertoarerna, men även flera av de andra tidigare nämnda repertoarerna förekommer i argumentationen. De tar också stöd av två funktionalitetsrepertoarer: en inkluderande och en exkluderande. Den inkluderande funktionalitetsrepertoaren innebär en vidare förståelse av funktionalitet, där olika personer förstås ha olika varierande funktionsförmågor. Den inkluderande funktionalitetsrepertoaren och dess antaganden om personers olika funktionsvariationer²⁸ kan också förstås inbegripa ett motstånd mot diagnostisering. Detta motstånd baseras på en föreställning om att diagnostisering antas normalisera vissa funktionalitetsuttryck medan andra konstrueras som annorlunda och avvikande. Den exkluderande funktionalitetsrepertoaren utgår istället ifrån en smalare definition av eller idé om funktionalitet, inom vilken funktionaliteter som bryter mot antaganden om eller normer för funktionalitet, eller i detta fall specifikt en kognitiv funktionalitet, konstrueras som annorlunda eller bristfälliga. Detta innebär emellertid även att diagnostisering av ”avvikelse” kan förstås som fördelaktig och nödvändig för att få hjälp och stöd.

För att exemplifiera hur dessa två funktionalitetsrepertoarer används kan vi kort blicka tillbaka på Sara och Lillemors tal ovan. I det inledande utdraget använder Sara en exkluderande funktionalitetsrepertoar och argumenterar för att hennes aggressionsproblem och våldsanvändning ska förstås i relation till diagnosen ADHD, eller med andra ord som ett uttryck för en normbrytande funktionalitet. Lillemor, i sin tur, använder istället en inkluderande funktionalitetsrepertoar och argumenterar för att hennes agerande inte ska förklaras med hänvisning till den ADHD-diagnos hon fått. Istället argumenterar hon för att det finns andra förståelser av funktionalitet

²⁸ Begreppet funktionsvariation används ibland för att tala om funktionsnedsättningar eller funktionshinder, men det har egentligen en vidare innebörd och beskriver en persons unika uppsättning förmågor och funktionssätt. Funktionsvariation är alltså något alla har eller uttrycker. Utgångspunkten är därmed individens samlade funktionsförmåga, istället för enskilda funktionsnedsättningar eller specifika svårigheter som orsakas av en viss funktionshindrande miljö (FunkTek u.å.).

och andra möjliga förklaringar till hennes våldsanvändning som är viktiga att ta hänsyn till.

De professionellas tal

Vilken betydelse kognitiv funktionalitet eller olika funktionsförmågor ges och huruvida diagnostisering av normbrytande funktionalitet beskrivs som fördelaktigt varierar i de professionellas tal. I detta tal är det främst diagnosen ADHD som diskuteras, men även diagnosen posttraumatiskt stressyndrom (PTSD) kommer på tal. För att diskutera den betydelse som kognitiv funktionalitet och psykiatriska diagnoser ges i de professionellas tal om tjejers våld, och hur dessa vävs samman med föreställningar om våld och kön, har jag valt att dela upp de professionellas tal i fyra avsnitt. I de kommande två avsnitten diskuterar jag specifikt den betydelse som funktionalitet ges, för att i de efterföljande två avsnitten även lyfta betydelsen av kön respektive ålder, intelligens och social förmåga.

Normbrytande funktionalitet och diagnosacceptans

Avsikten i det följande är att analysera hur tjejers våld begripliggörs genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar. Detta begripliggörande illustreras med ett utdrag från fokusgrupp två. I utdraget talar Björn om vikten av att få en ADHD-utredning och diagnosens betydelse för att kunna förklara och förstå olika former av normbrytande agerande och känslouttryck. Björn säger så här:

Nu är det tjejer jag tänker på, men tjejer som jag har, som har tytt sig till mig litegrann mera, som har sparat ur och där man har på en gång reagerat, alltså någonting är ju fel. Ja någonting är ju tokigt. Bara det här att man får faktiskt göra en undersökning och se är det någon typ av ADHD. [] Det gemensamma är det att dom har en jäkligt tidig sexuell debut som har varit väldigt väldigt dålig. Dom blir utnyttjade och det är någon typ av alkohol eller droger och alltså dom gör saker, dom mår skit. Dom kommer hem och gråter och kan inte förklara för föräldrarna varför dom gör dom här sakerna, utan det blir bara så. Så får dom kanske en diagnos och ja men okej nu har vi det. Då vet man ju att det kanske finns ett sätt att underlätta litegrann, men då har det tagit kanske två år och så får föräldrarna och ungdomen veta att det, ja att du har en ADHD-diagnos, jättebra. [] För dom jag tänker på där har det blivit, där har det vänt så här [vrider på handen för att illustrera vändningen] för dom personerna. Dom har fått en bra medicin som funkar jättebra för dom och då är dom här hjärnspökerna som släpper taget och dom kan börja hitta tillbaka till sitt liv, men då har dom redan, dom mår redan så jävla dåligt och har gjort sådana grejer som dom mår dåligt över, ja.

(Björn, Fokusgrupp 2)

Genom en levande beskrivning argumenterar Björn för att det är viktigt att tjejer som använder våld och uppvisar olika former av normbrytande agerande får genomgå en utredning. I sin argumentation använder Björn flera exempel, eller vad som kan förstås som en additiva extremformuleringar, för att beskriva hur dessa tjejers livssituationer kan se ut innan möjlighet till utredning ges. Han talar exempelvis om psykisk ohälsa, alkohol- och droganvändning, ”*jäkligt* tidig sexuell debut” och att de blivit utnyttjade (jmf. Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen 2016), vilket kan förstås i linje med de två utsatthetsrepertoarerna. En ADHD-diagnos framställs, genom användandet av en exkluderande funktionalitetsrepertoar, som en möjlig väg till begripliggörande av tjejers våldsanvändning. Därmed kan diagnosen också bli en möjlighet att förklara andra former av normbrytande agerande eller känslouttryck samt att förhindra en utsatt livssituation i framtiden (jmf. Oshukova m.fl. 2017). Samtidigt framhåller Björn att en utredning tar lång tid och att det under tiden finns en risk att de ”har gjort sådana grejer dom redan mår dåligt över”. En utebliven eller utdragen utredning beskrivs på detta sätt som en risk för (extrem) utsatthet och att tjejerna använder våld, ett våld som beskrivs som obegripligt om det inte finns en diagnos att hänvisa till. Att däremot få en diagnos beskrivs som en potentiell vändpunkt, en möjlighet att ”hitta tillbaka till sitt liv”. Björn framhåller också att en diagnos kan vara viktig för att få det stöd som behövs, eller med Björns ord ”[d]å vet man ju då, att det kanske finns ett sätt att underlätta litegrann”.

I Björns tal görs tjejers våld, tidig sexuell debut och användning av alkohol och droger, till brott mot vad som är ett förväntat agerande för tjejer, vilket kan förstås i linje med flickskapets skörhet såväl som repertoaren om extroverta känslouttryck. Genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar kan Björn göra detta normbrytande agerande begripligt som ett uttryck för normbrytande funktionalitet. Därmed kan Björn också framhålla att tjejers våldsanvändning inte rör sig om ett oansvarigt och oförklarligt agerande. Han kan dessutom framställa det våldsamma beteendet som ett problem som är möjligt att hantera eller ”avhjälpa” genom att få en diagnos, då det i förlängningen beskrivs innebära en större förståelse och bättre möjligheter till rätt stöd och medicinering. På detta sätt blir det även möjligt för Björn att tala om normbrytande kognitiv funktionalitet som våldets egentliga problem, alltså som orsaken till tjejers våldsanvändning. Att kunna hänvisa till diagnostiserad normbrytande funktionalitet, i detta fall ADHD, gör det också möjligt för Björn att positionera dessa våldsanvändande tjejer som tjejer med en funktionsnedsättning. Utifrån Björns resonemang framstår detta som en begriplig om än normbrytande subjektsposition, som mindre problematisk än en subjektsposition som våldsam och i detta fall en promiskuös och utsatt tjej.

Normbrytande funktionalitet eller normbrytande agerande?

De professionellas tal om tjebers våld synliggör, liksom Björns levande beskrivning ovan, att en exkluderande funktionalitetsrepertoar kan vara användbar för att göra tjebers våld begripligt som ett uttryck för normbrytande funktionalitet. I talet uttrycks dock olika former av motargument mot en förståelse som denna. I det följande intresserar jag mig därför för hur en inkluderande funktionalitetsrepertoar används och hur det påverkar vilken betydelse kognitiv funktionalitet ges för att begripliggöra tjebers våld. Detta exemplifieras med ett utdrag från fokusgrupp tre.

Helena: I många av dom som jag har träffat så finns det ju diagnoser som man kan tänka att det finns en ärftlighet. Men sen tänker jag också på det våldet som har utövats. För är det liksom att man har ADHD-liknande symptom på grund av trauma, tidigt trauma alltså, det kan man ju inte säga liksom. Det kan ju inte ens någon som sätter diagnoser göra. Alltså, var kommer dom här svårigheterna ifrån? Men de flesta som jag möter har ju koncentrations-svårigheter, ingen uthållighet alls, men det kan ju lika gärna vara att man har trauma. De har ju trauma, uppenbarligen varit med om saker från väldigt tidig ålder, men jag tror definitivt att det finns ett jättestort mörkertal. De flesta av dom här tjeberna jag haft dom har ju fått diagnos, men väldigt sent.

Linda: För det var ju du också inne på [Malin].

Malin: Ja, men jag tror många skulle kunna fylla, uppfylla kriterierna för någon typ av diagnos, men sen håller jag med dig [Helena], att utifrån dom diagnoskriterier som finns så kan man ju få den typen av beteende av massa olika saker.

Helena: Ja.

Malin: Ja, men hur man har det hemma, alltså både fysiskt och psykisk misshandel.

(Fokusgrupp 3)

Utdraget inleds med att Helena, genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar och en levande beskrivning, framhåller att många av de tjejer hon träffar uttrycker någon form av normbrytande funktionalitet eller ”ADHD-liknande symptom”, för att använda Helenas terminologi. Samtidigt framhåller hon att de olika svårigheter som tjeberna hon möter berättar om kan förstås och förklaras på olika sätt. Exempelvis framhåller Helena att de svårigheter hon talar om kan begripliggöras som ett uttryck för att ha varit ”med om saker från väldigt tidig ålder”. Detta utvecklar Malin i slutet av utdraget genom att tala om ”hur man har det hemma, alltså både fysiskt och psykisk misshandel”. Det är därmed möjligt att förstå Helenas och Malins resonemang som ett sätt att, med stöd i en inkluderande funktionalitetsrepertoar, argumentera för ett vidare perspektiv på funktionalitet.

Genom att använda en inkluderande funktionalitetsrepertoar blir det alltså möjligt för Helena och Malin att argumentera för att olika svårigheter liksom även normbrytande agerande eller känslouttryck, kan vara ett uttryck för tjejers olika och varierande funktionsförmågor, vilka inte bör eller kan diagnostiseras. Det som beskrivs som olika svårigheter och normbrytande agerande eller känslouttryck, som exempelvis tjejers våldsanvändning, blir sålunda möjligt att förstå och tala om på olika sätt och inte enbart med hänvisning till psykiatriska diagnoser. En inkluderande funktionsrepertoar gör det också möjligt att tala om tjejers svårigheter, normbrytande agerande och känslouttryck som funktionsvariationer snarare än i termer av funktionsnedsättning.

Helenas och Malins resonemang tydliggör dock att en vidare förståelse av funktionalitet, i linje med en inkluderande våldsrepertoar, försvårar möjligheten att göra tjejers våld begripligt. För att ett begripliggörande ska bli möjligt framstår det som nödvändigt att dessutom inkludera tjejers utsatthet och andra bakomliggande orsaker. Om tjejers våld inte kan förklaras med hänvisning till en normbrytande kognitiv funktionalitet och en psykiatrisk diagnos behövs det, med andra ord, någon annan form av bakomliggande orsak eller ”egentligt problem” för att det ska vara möjligt att förstå och göra våldsanvändande tjejer begripliga.

Betydelsen av kön

De professionellas tal om tjejers våld och funktionalitet vävs i de allra flesta fall samman med föreställningar om kön. För att diskutera hur detta görs har jag valt två utdrag från intervjuerna med de professionella, i vilka kön tillskrivs två olika betydelser. Jag inleder med att återvända till fokusgrupp tre.

Helena: Med killar tänker man att det är ADHD, men med en tjej så kanske man tänker att: ”Nej, men vad är det här”.

Malin: Man blir mer förvånad.

Helena: Ja, men, gud liksom, [att det] inte har någonting med diagnos att göra. För det tycker jag överlag också, när det gäller att uppmärksamma sådant, att det är väldigt många fler killar som har fått diagnos tidigt än tjejer faktiskt. Att det är liksom lite mera, det är inte lika självklart. [] Jag tror att det är många tjejer som kan passera förbi där.

Malin: Ja, men den upplevelsen har jag också, både ute i skolan och från när jag jobbade med tvångsomhändertagna tjejer, många outredda.

(Fokusgrupp 3)

När ungas våldsanvändning diskuteras i utdraget ovan används en repertoar om könsskillnad och en exkluderande funktionalitetsrepertoar. Killars våld begripliggörs som ett uttryck för normbrytande funktionalitet, mer specifikt ADHD. Att begripliggöra tjejers våldsanvändning som ett uttryck för normbrytande funktionalitet förknippat med ADHD är enligt Helena ”inte lika självklart”. Malin framställer det som att det snarare är förvånande. Att förklara eller förknippa tjejers våld med en diagnos som ADHD ligger alltså varken för Helena eller Malin särskilt nära till hands. Detta gör att tjejer beskrivs kunna ”passera förbi”, eller med andra ord, att de inte ges möjligheten att genomgå en utredning för ADHD. ADHD, som diagnostiserad normbrytande funktionalitet, framställs därmed som en otillgänglig, eller till och med obegriplig förklaring till tjejers våld. Detta beskrivs dessutom leda till att det är svårt att veta vad det då handlar om, vad det ”egentliga problemet” är.

Helenas och Malins resonemang kan förstås utifrån de antaganden om hur tjejer respektive killar förväntas uttrycka sina känslor, som diskuterades i tidigare kapitel. Dessa antaganden innebär bland annat att tjejers känslouttryck, psykiska ohälsa och utsatthet förväntas internaliseras, i linje med en repertoar om introverta känslouttryck. Detta kan dessutom förstås i linje med föreställningar om att hyperaktivitet och extroverta känslouttryck som aggressivitet, utagerande och våld förstås som något typiskt för killar och avvikande för tjejer (jmf. Quinn 2005). Genom att använda en könsskillnadsrepertoar kan Helena och Malin därmed visa på att föreställningar om våld som extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet gör det möjligt att förklara killars våld medan tjejers våld görs till något som ”inte har någonting med diagnos att göra”, som Helena uttrycker det.

Föreställningar om funktionalitet och kön försvårar därmed möjligheten att göra tjejers våld begripligt, som ett uttryck för externaliserad normbrytande funktionalitet. Jag tolkar dock Helenas och Malins tal som en motargumentation mot ett sådant synsätt. Med stöd i en repertoar om könslighet kritiserar de föreställningar om könsskillnad som beskrivs leda till att våld, som ett uttryck för externaliserad normbrytande funktionalitet, begripliggörs olika baserat på kön. Detta inkluderar även en kritik av att tjejer utreds för ADHD senare än killar (jmf. Nussbaum 2012), vilket i förlängningen beskrivs leda till att tjejer inte får det stöd och den hjälp de kan behöva. Samtidigt gör dessa föreställningar om kön och funktionalitet det möjligt att förklara hur det kommer sig att tjejer ”kan passera förbi” och att de inte utreds för exempelvis ADHD.

Som jag nämnde inledningsvis varierar emellertid de sätt på vilka kön tillskrivs betydelse i relation till funktionalitet i de professionellas tal om tjejers våld. För att

utveckla diskussionen om en könad betydelse av funktionalitet kommer jag att kontrastera ovanstående utdrag mot ett utdrag där Ida talar om hur hon upplever att våld begripliggörs inom Kriminalvården.

Jag upplever att man problematiserar kvinnors våld i mycket högre grad [än mäns våld]. Genom mitt jobb så kan jag uppleva att det finns ett intresse för kvinnors våld, det är kvinnor som utövar våld. Det finns också en mycket mer benägenhet att hitta orsaker till våldet eller att diagnostisera våldet. "Vad handlar det om, är det psykisk sjukdom, psykisk ohälsa?" Vi vet att många av kvinnorna som sitter [i fängelse] för mord sitter för mord i nära relation, då kan det handla om föräldrar, eller partner eller andra närstående. Mordbrand är ju en typisk psykiatrisk diagnos nästan, alltså att det följer med ett led av psykisk ohälsa bakom.

(Ida, Fokusgrupp 2)

Även om Ida talar om vuxna kvinnor i utdraget tolkar jag det som att hon ser likheter mellan hur kvinnors och tjejers våld förstås och förklaras (varför jag fortsättningsvis skriver tjejer i linje med övrigt tal). För att tydliggöra hur tjejers våld begripliggörs utgår Ida ifrån de egna yrkeserfarenheterna och använder repertoaren om könsskillnad för att påvisa att tjejers våld problematiseras "i *mycket* högre grad" än killars. Hon framhåller att fokus hamnar på att "hitta orsaker till våldet eller diagnostisera våldet". Dessa orsaker talar Ida om i termer av "psykisk ohälsa", "psykisk sjukdom" och "psykiatrisk diagnos", en argumentation som kan förstås i linje med Björns tidigare tal om olika svårigheter, normbrytande agerande och normbrytande funktionalitet som en del av de "egentliga problemen", eller de bakomliggande orsakerna till tjejers våldsanvändning.

Ida använder, liksom Helena och Malin, alltså en repertoar om könsskillnad för att argumentera för att det görs skillnad mellan hur tjejer och killars våld begripliggörs utifrån normbrytande kognitiv funktionalitet. Till skillnad från Helenas och Malins resonemang ovan framhåller dock Ida att tjejers våld, till skillnad från killars, kan begripliggöras med hänvisning till "psykisk ohälsa", "psykisk sjukdom" och "psykiatrisk diagnos". På detta sätt synliggörs olika sätt att förstå och ge kön betydelse i relation till funktionalitet. Den skillnad som görs i dessa utdrag förstår jag i relation till olika diskurser: en funktionalitetsdiskurs i kontrast till en utsatthetsdiskurs. Inom ramen för en könad funktionalitetsdiskurs har Helena och Malin svårt att begripliggöra tjejers våld genom tal om ADHD som en psykiatrisk diagnos. Ida löser detta genom att istället tala om tjejers "psykiska ohälsa" i relation till en utsatthet i nära relationer och därmed som en konsekvens av tjejers utsatthet.

Trots tal om ”psykisk sjukdom” och ”psykiatrisk diagnos” framstår utsatthet sålunda här vara en mer användbar förklaring till tjejers våld.

Idas tal kan dessutom förstås som en motargumentation. Inte nödvändigtvis mot att begripliggöra tjejers våld som ett uttryck för normbrytande funktionalitet utan mot den skillnad mellan hur tjejers och killars våld förklaras som hon beskriver att hon ser inom Kriminalvården. Denna skillnad innebär att kön snarare än våldet hamnar i fokus, vilket gör att tjejers våld måste förklaras som exempelvis ”psykisk ohälsa”, en ”psykiatrisk diagnos” eller ”psykisk sjukdom” för att bli begripligt. En möjlig tolkning är därför att Idas motargumentation dessutom riktas mot en diagnostisering av tjejers utsatthet. Om tjejers våld begripliggörs som ett uttryck för normbrytande känslouttryck, funktionalitet eller utsatthet påverkar det följaktligen hur de tjejer som använder våld positioneras och därigenom hur de kommer att bemötas och vilket stöd och vilken hjälp de kommer att erbjudas.

Betydelsen av ålder, intelligens och social förmåga

Normbrytande kognitiv funktionalitet har ovan diskuterats i termer av individuella svårigheter, bristande uthållighet och aggressionsproblem. Inom ramen för en könad funktionalitetsdiskurs, och särskilt när det gäller ADHD, framkommer även tal om mognad, intelligens och svårigheter med sociala relationer (jmf. t.ex. Babinski m.fl. 2011; Deane & Young 2014; Hjärne, & Evaldsson 2015; Starke, Bertilsdotter Rosqvist & Kuosmanen 2016). För att diskutera hur detta sker inom de professionellas tal återvänder jag till Helena och Malin i fokusgrupp tre.

Helena: Ja, men dom här som verkligen har diagnoser också, dom släpar ju efter ett visst antal liksom procent, hur många det nu är, mognadsmässigt i sitt tänkande också så det måste man ju också ha i huvudet.

Malin: Och förmågan att se andras situation.

Helena: Så kanske man ska räkna bort några år i ålder, mognadsmässigt.
(Fokusgrupp 3)

Helena inleder utdraget med att argumentera för att tjejer som har en diagnos inte når samma mognadsnivå som andra tjejer. Genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar framhåller hon istället att ”man ska räkna bort några år i ålder”. Malin talar också om att ”förmågan att se andras situation” kan vara annorlunda för tjejer som uttrycker någon form av normbrytande funktionalitet. På detta sätt positioneras tjejer ”som *verkligen* har diagnoser” som omogna och som att de har mindre empati än andra tjejer.

Föreställningar om funktionalitet och vad som normaliseras eller beskrivs som annorlunda och avvikande vävs i de professionellas tal således samman med en rad olika faktorer. De talar om olika normbrytande känslouttryck och olika former av normbrytande ageranden, och knyter dessa till antaganden om personliga brister eller svagheter. De olika svårigheter som ovan nämna brister och svagheter konkret tar sig uttryck i, beskrivs som koncentrationssvårigheter och bristande impuls kontroll såväl som i termer av omogenhet och bristande social och empatisk förmåga. Dessa brott mot vad som förväntas av tjejer avseende agerande, känslouttryck och funktionalitet gör det möjligt för de professionella att förklara tjejers användning av våld som ett uttryck för normbrytande kognitiv funktionalitet och en diagnos som ADHD. Att begripliggöra tjejers våld på detta sätt innebär emellertid samtidigt att dessa tjejer utifrån könade förväntningar på socialitet, emotionalitet och funktionalitet, riskerar att förstås som omogna och tillskrivas bristande empatisk förmåga.

Avslutande reflektioner

När de professionella talar om och begripliggör tjejers våld, men även andra former av normbrytande agerande, inom ramen för en könad funktionalitetsdiskurs utgår de ifrån två olika funktionalitetsrepertoarer. Genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar görs tjejers våld begripligt som ett uttryck för normbrytande kognitiv funktionalitet och det blir på så sätt möjligt att positionera tjejer som använder våld som tjejer med funktionsnedsättning snarare än som våldsanvändare. En utebliven diagnos kan därmed förstås som ett problem, då det innebär att våldet och de tjejer som använder våld riskerar att framstå som något obegripligt. Att bli positionerad som en tjej med funktionsnedsättning innebär dock samtidigt en risk att förstås som omogen och som en tjej med sämre empatisk förmåga än andra tjejer.

Att istället använda en inkluderande funktionalitetsrepertoar gör det istället möjligt att argumentera för att alla har olika varierande funktionsförmågor. Detta innebär att funktionsvariationer inte kan eller bör diagnostiseras utan att det som förstås som normbrytande handlingar, känslouttryck eller förmågor. Att använda en inkluderande funktionalitetsrepertoar gör det också möjligt att argumentera för att tjejers våld snarare bör förstås i relation till andra "egentliga problem" eller bakomliggande orsaker. Idas tal lyfter även frågan om huruvida det är tjejers utsatthet eller deras normbrytande känslouttryck eller funktionalitet som diagnostiseras. Av vikt att poängtera är att oavsett vilken funktionalitetsrepertoar som de professionella använder beskrivs en diagnos som vägen till att få stöd och hjälp, om det behövs.

Jag ska avsluta diskussionen om de professionellas tal genom att återknyta till de olika betydelser som kön ges i detta tal. Det som har betydelse i detta sammanhang är dels huruvida den normbrytande funktionalitet som diskuteras förstås ta sig extroverta alternativt introverta uttryck. Dessutom spelar det in huruvida de professionella relaterar sitt tal om normbrytande kognitiv funktionalitet till tjejjers utsatthet, på det sätt som görs i Idas men även Helenas och Malins tal. Tjejjers våld begripliggörs sålunda på olika sätt beroende av hur det normbrytande agerandet som ska förklara våldet görs begripligt, alltså huruvida det tar sig introverta eller extroverta uttryck och huruvida den begripliggörs i relation till tidigare trauman och utsatthet eller som normbrytande kognitiv funktionalitet.

Tjejjernas tal

Med undantag av Ellen talar samtliga tjejer om hur de på olika sätt bryter mot normer för funktionalitet och hur detta normbrytande påverkar deras skolgång, hem-situation, relationer och känslöhantering. I vissa fall talar de också om sin egen normbrytande funktionalitet för att begripliggöra sitt eget utagerande och våld. Normbrytande funktionalitet vävs, genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar, dessutom ofta samman med tal om olika psykiatriska diagnoser. Bella och Lillemor beskriver exempelvis hur de vid cirka tio års ålder blev föremål för olika psykiatriska utredningar. Agda, Amanda, Olivia och Sara talar också om hur de fick genomgå olika utredningar, men i deras fall gjordes dessa under tonåren. Med undantag av Ellen talar tjejerna också om att de har fått en diagnos (Agda: Bipolär sjukdom, Amanda: ADHD, Bella: PTSD, Lillemor: ADHD, Olivia: PTSD, Sara: ADHD). Olivia talar dessutom om att hon under perioden vi träffas utreds för bipolär sjukdom och att hon tidigare även har utretts för ADHD. Agda använder istället en inkluderande funktionalitetsrepertoar när hon talar om att den diagnos hon fick togs bort efter ett par år av medicinering och nya utredningar.

I flera fall talar tjejerna också i linje med en repertoar om flickskapetets skörhet, om psykisk ohälsa just i relation till deras funktionsförmåga. De uttrycker exempelvis de att de har varit deprimerade. Även Ellen talar om psykisk ohälsa och depression, men till skillnad från de andra tjejerna relaterar hon inte detta till funktionsförmåga och använder heller inte den psykiska ohälsan för att begripliggöra sin egen våldsanvändning. Ellen är därmed den enda av tjejerna som inte beskriver sig ha varit föremål för någon utredning och hon använder alltså inte heller någon av de två funktionalitetsrepertoarerna för att begripliggöra eget eller andra tjejjers utagerande och våld. Vilken betydelse normbrytande funktionalitet och psykiatriska diagnoser ges i talet om den egna våldsanvändningen skiljer sig därmed åt mellan

tjejerna. Avsikten i detta avsnitt är därför att undersöka vilken betydelse kognitiv funktionalitet och psykiatriska diagnoser ges, men denna gång i tjejernas tal om våld.

Normbrytande funktionalitet och diagnosacceptans

I detta avsnitt ligger fokus på tjejernas användning av en exkluderande funktionalitetsrepertoar och hur tal om normbrytande funktionalitet och olika diagnoser återkommande används i tjejernas tal, för att på olika sätt förklara deras eget utagerande och våld. Jag har valt att exemplifiera tjejernas tal med utdrag från intervjuerna med Bella, Lillemor och Sara. Bella är först ut:

Jag var ju jävligt aggressiv i början [på HVB-hemmet] för jag behövde ju ta i tu med mina aggressioner. Jag var ju kokhet i princip varje dag. Jag blev ju diagnostiserad med posttraumatisk stress liksom, som förklarade en hel del varför mitt agerande har varit som det varit liksom.
(Bella, intervju 1)

För att åtminstone delvis göra de egna aggressionerna och våldet som ett extrovert känslouttryck begripligt, hänvisar Bella till den PTSD-diagnos hon fått. Att diagnosen är en annan än den som Saras och Lillemors tal handlar om, alltså ADHD, framstår inte som att det påverkar möjligheten att göra våld begripligt som ett uttryck för normbrytande funktionalitet. Snarare är det vad Bella och de andra tjejerna vill åstadkomma genom sitt tal som framstår som avgörande för hur de talar om normbrytande funktionalitet och olika psykiatriska diagnoser. Genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar och tala om PTSD kan Bella, liksom Sara, argumentera för att den egna användningen av våld ska förstås som ett uttryck för (diagnostiserad) normbrytande funktionalitet. Detta gör det också möjligt för Bella att positionera sig som en begriplig om än normbrytande tjej med en funktionsnedsättning, och på så sätt undvika en subjektsposition som våldsamt tjej.

Att kunna hänvisa till en psykiatrisk diagnos, såsom ADHD och PTSD, gör det således möjligt för Bella och Sara att förklara varför de agerat som de gjort. Detta framstår vara av stor vikt, inte enbart i relation till mig under intervjuerna utan även i relation till närstående. Detta talar Lillemor och jag om i utdraget nedan.

Linda: Känner du att det har hjälpt att få en ADHD-diagnos?

Lillemor: Ja.

Linda: För att liksom förstå olika.

Lillemor: Speciellt för typ pappa, att han har fått hjälp med att förstå mig och hur man ska hantera mig. För jag är ju ändå så att jag klarar mig ju verkligen

inte utan medicin. Alltså inte bara att ”Nej, men jag kan inte för jag har ADHD”, för jag tar det aldrig som en ursäkt.

Linda: Nej.

Lillemor: Men jag vet ju att det alltså, jag funkar inte i samhället. Inte bara för att jag blir hyper och inte kan koncentrera mig, utan hemma med impulsiviteten. Jag kan säga saker. Det var någon gång jag vart lite sur på min granne för att hon inte ville lyssna på det jag sa när hon gick på toa så då sparkade jag in hennes toadörr.

(Lillemor, intervju 3)

När jag frågar om Lillemor upplever att det har hjälp att få en ADHD-diagnos svarar hon att den har gjort det möjligt att förklara det egna utagerandet och våldet för andra, särskilt för sin pappa. Det som Lillemor själv benämner som problem med koncentration, hyperaktivitet och impulsivitet begripliggör hon på så sätt med hänvisning till diagnostiserad normbrytande funktionalitet. Dessutom använder hon en exkluderande funktionalitetsrepertoar för att förklara den egna våldsanvändningen.

För att ytterligare tydliggöra att hennes agerande är ett uttryck för och ska förstås i relation till hur det är att leva med ADHD talar hon om hur det blir om hon inte äter medicinen hon får. Utan medicin säger hon sig inte fungera i samhället, vilket jag tolkar som en kontrast till en situation med medicin. Denna kontrastering gör det möjligt för Lillemor att argumentera för att så länge som hon äter sin medicin och får det stöd hon behöver så skiljer hon sig (nästan) inte från andra tjejer. Lillemor betonar, genom rapporterat tal, dessutom att hon inte använder ADHD som en ursäkt. Därigenom gör hon skillnad mellan att använda en ADHD-diagnos som en förklaring till det egna agerandet och att använda den för att ursäkta detsamma. Jag tolkar detta som ett sätt för Lillemor att betona att hon tar ansvar för sina handlingar utan att tillskriva våldet mindre betydelse.

Det är också möjligt att förstå talet om hur hennes ADHD påverkar hennes agerande som ett sätt att framhålla att hon inte använder våld för att vara elak. I likhet med talet om en okontrollerbar ilska (se föregående kapitel) kan Lillemors tal om en okontrollerbar impulsivitet förstås som ett sätt att begripliggöra det egna agerandet, men också som ett sätt att framhålla att det inte är hennes avsikt att vara våldsam utan att det rör sig om ett agerande som är omöjligt att kontrollera (utan medicin). Lillemors resonemang gör det således möjligt för henne att positionera sig som en ansvarsfull och begriplig tjej med funktionsnedsättning, snarare än som en elak eller okontrollerad våldsam tjej.

Lillemors tal synliggör att en diagnos, såsom ADHD, kan vara av betydelse. Den beskrivs göra det möjligt att förklara den egna användning av våld. Det är dock inte enbart i relation till de närstående som en diagnos, som ADHD, framstår som viktig för att göra det egna våldet begripligt utan även i relation till olika myndigheter. Saras tal om beskedet att hon skulle få genomgå en utredning får exemplifiera detta.

Jag kommer aldrig glömma det när [namn], som min kontaktperson hette där, sa det att: ”Du kommer få din ADHD-utredning”. Jag bara: ”Praise the lord”. Men att det hade kunnat, man kan ju inte sia vad som hade kunnat hänt om jag hade fått utredningen tidigare, men jag tror att mitt straffregister hade inte varit likadant. Det tror jag inte. För när man väl får ett svar på att man har en diagnos, det är inte kul kanske, att man känner yes jag har ADHD, men för mig var det så att ja nu får dom här, poliser, tjänstemännen, vissa i min närhet, mig själv, får bevisat att jag faktiskt har haft problem som inte berott på att jag har velat göra någon illa utan det har funnits där och att jag fick bekräftelse på att jag inte varit oärlig utan dom hade kunnat göra det bättre. Så att det var skönt alltså. Det är som min läkare sa: ”Medicinen gör inte allt”, men för mig alltså det är en stor del för jag är en person som är väldigt hetlevrad och det är jag fortfarande. Alltså dom kommer ju aldrig ta bort mina känslor, att jag har hett temperament. [skratt] Men jag tror inte jag får samma sug efter droger, jag får inte samma sug efter att bråka, jag blir helt enkelt lugnare i huvudet. För det är ett ständigt, det är en cirkus i huvudet när man har det här.
(Sara, intervju 2)

Att få en ADHD-utredning beskrivs, genom en levande beskrivning och rapporterat tal, som en stor händelse och som en möjlighet att få tillgång till en förklaring till det egna våldet, eller som Sara säger ”bevisa att jag faktiskt haft problem”. Detta även om hon påpekar att ”det är inte kul kanske” att få en diagnos. Genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar argumenterar Sara, för att den egna användningen av våld kan förstås som uttryck för normbrytande funktionalitet. Denna normbrytande funktionalitet görs visserligen till något annorlunda och avvikande, men genom att den diagnostiseras blir det möjligt för Sara att ”bevisa” att det är aspekter förknippade med ADHD och inte hennes användning av våld som är det ”egentliga problemet”.

Genom att använda en progressiv berättelse gör Sara också skillnad mellan tiden innan och tiden efter hon fått en ADHD-diagnos. Sara talar om ”en cirkus i huvudet” som en del av en dåtid och en odiagnostiserad ADHD. Hon talar också, liksom Lillemor, om ADHD för att påvisa att hon inte ”har velat göra någon illa” och argumenterar på så sätt för att personer som positionerat henne som en våldsam och elak tjej har haft fel. I talet ställs beskrivningar av hennes utövande av våld under

tiden med odiagnostiserad ADHD i kontrast till hur hon begripliggör det egna våldet i nutid. Sara beskriver att hon vid den tid då intervjun sker, med hjälp av medicin, kan hantera och kontrollera sina känslouttryck. Detta hade kunnat bli möjligt tidigare om hon fått en diagnos tidigare i livet, menar hon, men tillägger också att ”man kan ju inte sia vad som hade kunnat hänt”. Denna progressiva berättelse gör det också möjligt för Sara att positionera sig som en tjej med funktionsnedsättning, snarare än en våldsam tjej.

Normbrytande funktionalitet och en utebliven diagnos

Att tala om normbrytande funktionalitet och olika diagnoser för att begripliggöra tjevers våld medför både begränsningar och möjligheter. Ovan har jag visat på hur en exkluderande funktionalitetsrepertoar och tal om olika former av diagnostiserad normbrytande funktionalitet, såsom PTSD och ADHD, används för att göra tjevers utagerande och våld begripligt. Möjligheten att förklara det egna utagerandet och våldet genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar och hänvisa till en psykiatrisk diagnos är dock inte tillgänglig för alla. Olivias tal om tiden i anslutning till sin ADHD-utredning illustrerar detta.

När jag började bli så där utåtagerande så fick jag ju gå en ADHD-utredning. Det hade varit ett jävligt enkelt och skönt sätt att förklara allting på. Tillslut så gick ju inte det då. Det var ju inte det som var problemet. Men då tror jag att hade man så här, då kopplade man det direkt till, det är väl någon diagnos. Okej nu var det inte ADHD och då vet man inte vad man ska göra mer när det inte är ADHD, alltså vad fan är problemet då liksom? Hade någon börjat rota i varför jag kände som jag kände så hade väl också jag haft en chans att få bort mitt beteende. Nu fick jag ju ingen chans att få bort det för jag förstod inte själv vad jag höll på med, men jag tror absolut att man hade, man hade nog sett annorlunda [på det] om man hade vetat på något sätt.
(Olivia, intervju 2)

Oliva säger att det hade varit ”*jävligt* enkelt och skönt” att kunna förklara allting med hjälp av en ADHD-diagnos. Hon framhåller på detta sätt, genom att använda en exkluderande funktionalitetsrepertoar, att en diagnos gör det möjligt att förklara sitt eget utagerande. Att den utredning som Olivia genomgår visar att hon inte har ADHD försvårar eller till och med omöjliggör för Olivia att begripliggöra sitt utagerande och våld inom ramen för en funktionalitetsdiskurs. Eller som Olivia själv uttrycker det ”när det inte är ADHD, alltså vad fan är problemet då liksom?”.

En ADHD-diagnos kan därmed förstås som något som skulle kunna ha underlättat för Olivia att göra det egna utagerandet begripligt och inta en begriplig, om än norm-

brytande, subjektspostion som en tjej med funktionsnedsättning. Nu används istället frånvaron av en psykiatrisk diagnos, och som följd bristen på stöd och hjälp, som förklaring till att hon fortfarande känner och agerar som hon gör. För att, i den mån det är möjligt, göra det egna agerandet begripligt, placerar Olivia ansvaret bortom sig själv. Mer specifikt förlägger hon det till Bup och till de vuxna skolans sfär som inte lyckats vara ett stöd och ge den hjälp hon hade behövt. Utifrån ovanstående resonemang kan Olivias tal även förstås som ett sätt att poängtera, eller kanske snarare kritisera, den betydelse diagnoser sägs ha dels för möjligheten att göra tjejers utagerande och våld begripligt, dels för erhålla stöd och hjälp. Särskilt i de fall då andra bakomliggande orsaker inte finns tillgängliga för att begripliggöra det egna våldet. Det är med andra ord möjligt att förstå Olivias tal som ett sätt att, i linje med en inkluderande funktionalitetsrepertoar, argumentera för att det finns andra aspekter som också kan ha betydelse, eller som är värda att ”rota i”, för att förstå tjejers olika funktionsvariationer.

Att kunna förstå egna känslouttryck och våld i relation till olika bakomliggande orsaker beskrivs som viktigt för att kunna påverka eller förändra det egna agerandet. Dessutom beskrivs det ha betydelse för hur andra förstår och förhåller sig till tjejers utagerande och våld, eller som Olivia själv uttrycker det: ”man hade nog sett annorlunda [på det] om man hade vetat på något sätt”. Att begripliggöra den egna våldsanvändningen som ett uttryck för (diagnostiserad) normbrytande funktionalitet framstår dock inte alltid som eftersträvansvärt. I det följande avser jag att diskutera olika motargument mot detta sätt att begripliggöra tjejers utagerande och våld på. Dessa motargument har jag valt att dela in i tre avsnitt. Det första rör ett motstånd mot diagnostisering, det andra rör skillnadsskapande baserat på kön och det tredje och sista föreställningar om ålder mognad och intelligens.

Funktionsvariation och diagnosmotstånd

I tjejernas tal framkommer olika former av motargument mot att begripliggöra tjejers våld som ett uttryck för normbrytande funktionalitet, men även mot hur normbrytande funktionalitet begripliggörs. Detta görs bland annat genom att argumentera för att det egna utagerandet eller våldet bör förstås i relation till andra faktorer eller ”egentliga problem”. Ett exempel på de motargument som uttrycks i tjejernas tal återfinns i inledningen av detta kapitel där Lillemor talar om hur personalen på Bup definierade hennes problematik. För att belysa detta ytterligare använder jag Agdas tal. Dialogen nedan följer på min fråga om det var någon som uppmärksammade Agdas utagerande och våld när hon var barn eller om det skedde först senare.

Agda: Vi var ju mycket på Bup [Barn- och ungdomspsykiatri] och hade varit det en lång tid men det vart ju bara som att det var jag som var bråkig.

Linda: Och ingenting annat?

Agda: Nej, och det var ju som det var jag det var fel på och inte situationen runt omkring och att det vart ju som. Jag vart ju aldrig uppfångad egentligen förrän jag kommer på [namn på HVB-hem] för då fick jag ju som uppmärksamheten och jag fick ju bli sedd och hörd, alltså som börja leva igen.

Linda: Men när ni var på Bup vad pratade ni om då?

Agda: Det var ju mycket. Vi skulle ju reda ut min uppväxt och alla frågor och allt sånt där, men det vart som bara tomma, tomma samtal. Vi kom ju inte fram till något och det vart ju utredningar på olika sådana här ADHD och allt möjligt, massa tester gjorde jag.

Linda: Och dom trodde att det var det det berodde på då eller?

Agda: Ja, och så fick de ju fram typ att jag var bipolär.

Linda: Okej.

Agda: Dom satte den diagnosen och skulle börja trycka i mig mediciner. Alltså, jag tog dom ju först för man köper ju när man får någon sådan där men det vart ju ingen skillnad så då slutade jag ju, för jag var ju inte alls bipolär.

(Agda, intervju 1)

Agda talar inledningsvis om att hon och hennes pappa ofta besökte Bup och hur hennes livssituation var något som enligt Bup-kontakten skulle utredas. Hon beskriver sedan att det istället blev hon själv som blev föremål för utredning, att det var henne ”det var fel på”, som Agda själv uttrycker det. Detta perspektiv på hennes funktionsförmåga, extroverta känslouttryck och våldsanvändning är något Agda argumenterar emot. Genom att använda en inkluderande funktionalitetsrepertoar påvisar Agda att hennes agerande inte kan förklaras genom en diagnos eller lösas genom medicin. Agda betonar även att det inte var hon som var problemet, utan att problematiken istället handlade om hennes livssituation. Denna livssituation beskriver hon under våra träffar, i linje med en repertoar om relationell utsatthet, med fokus på tre saker: Hon talar om en konfliktfylld relationen till styvmamman, om den rasism hon utsätts för samt om den utsatthet som följde av mammans psykiska ohälsa. Istället för att acceptera de professionellas perspektiv på problemet, med bipolär sjukdom som förklaring till hennes utagerande och våld, argumenterar Agda alltså för att det är ”situationen runt omkring” som var problemet.

Utifrån det institutionella samtalsrummets retoriska kontext kan Agdas tal förstås som en motargumentation, eller ett motstånd mot de professionellas perspektiv på och förklaring till hennes agerande. Ett agerande de professionella begripliggör i

relation till normbrytande funktionalitet som kan ”avhjälpas”. med medicinering Detta kan sägas stå i kontrast till hur Agda, till skillnad från de professionella på Bup, argumenterar för att det egna agerandet bör förstås som en konsekvens av hennes egen utsatthet. För att förstärka sitt resonemang använder Agda en progressiv berättelse och gör skillnad mellan dåtid och nutid, mellan Bup och HVB-hem och mellan att tillskrivas en diagnos (mot sin vilja) och att bli lyssnad till. På så sätt utmanar Agda de professionellas perspektiv på hennes problem och idén om att mediciner skulle vara en lösning som gör det möjligt att undvika våld. Agda betonar därmed sin rätt att själv formulera både vad som är problemet, varför hon använt utagerande handlingar och våld och vilken hjälp hon skulle behöva för att undvika våld (jmf. Bertilsdotter Rosqvist & Arnell 2018).

Att behöva hjälp, eller som Agda uttrycker det ”[att få] uppmärksamheten och jag fick ju bli sedd och hörd”, framstår inte som att det står i motsättning till att argumentera mot en diagnostisering. Istället beskrivs det handla om att få rätt hjälp, vilket i detta fall beskrivs som hjälp med ”situationen runt omkring”. Det är således inte behovet av stöd och hjälp med att hantera det egna våldet eller utsattheten som ifrågasätts, utan att hennes agerande begripliggörs som ett uttryck för normbrytande funktionalitet. Genom att uttrycka detta motstånd, med hjälp av en progressiv berättelse och med stöd i en inkluderande funktionalitetsrepertoar, kan Agda inta en position som en utsatt tjej som tar ansvar för sin våldsanvändning, istället för att acceptera det sätt på vilket de professionella beskrivs positionera henne, som en våldsamt tjej med funktionsnedsättning.

Betydelsen av kön

Tidigare i kapitlet diskuterade jag hur de professionella talar om våld som extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet och att en diagnos som ADHD främst förknippas med killar. Detta beskrevs som en anledning till att det ofta dröjer innan tjejer får genomgå en utredning, men också som en risk genom att ”det är många tjejer som kan passera förbi”, som Helena uttryckte det. Därtill diskuterade jag hur introvert uttryckt normbrytande funktionalitet görs till något typiskt för tjejer. För att visa på och analysera hur betydelsen av kön och funktionalitet vävs samman i tjejernas tal har jag valt ut ett utdrag där Lillemor talar om hur hennes situation i skolan såg ut.

När jag har varit våldsamt typ i klassen när jag var mindre, då är det ju väldigt mycket att dom [lärarna], dom bara: ”Nej men gå ut nu.”, och bla bla bla, men om jag pratar mycket i klassrummet, även om jag har gjort något sänt där [varit våldsamt] eller kastat saker och så där i klassrummet, precis som en kille får ju

jag mer skit. Det är liksom den, men sen typ att. Ja men tjejer får ju oftast utrett ADHD mycket senare, typ när dom går i högstadiet, just för att dom visar ofta andra symptom och jag fick typ så här tidigt då bara för att jag då var utåtagerande alltså, och det blir också så här varför ska jag? Det är ju inte direkt så att alla som är utåtagerande måste ha ADHD men dom [lärarna] kände att vi måste kolla det bara för att du är typ hyper och typ pratar mer än dom andra tjejerna och då blir det lite så här men fan, nej tack, alltså ja jag vet inte.

Linda: Nej tack till utredningen eller nej tack till lärarnas kommentarer?

Lillemor: Till lärarnas, för utredning var ju bra att man fick.

(Lillemor, intervju 3)

Lillemor talar här om hur hennes vardag i skolan kunde se ut när hon var yngre. Hon talar om situationer då hon pratat mycket, varit våldsam och kastat saker i klassrummet och om att hon, liksom killar som agerade på liknande sätt, fick ”mer skit” från lärarna än andra elever. Lillemor framhåller sedan att tjejer ”får ju oftast utrett ADHD mycket senare” än killar, vilket enligt henne har att göra med att tjejer ofta visar andra symptom (jmf. Nussbaum 2012). Detta resonemang påminner om de professionellas tal ovan. Det är ett resonemang där extroverta känslouttryck och normbrytande agerande begripliggörs i relation till diagnoser, vilka i linje med en exkluderande funktionalitetsrepertoar, förknippas med extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet. Att Lillemor själv fick genomgå en ADHD-utredning tidigare än vad som beskrivs vara vanligt för tjejer, beskriver hon som en konsekvens av att hon var utagerande och pratade mer än de andra tjejerna, eller med andra ord att hon bröt mot normer för femininitet.

Lillemors tal om och beskrivning av lärarnas sätt att förstå och hantera hennes, men även andra elevers, utagerande och våld uttrycks dock i kritiska ordalag. Att i likhet med killarna ”få skit” av lärarna för sitt agerande och den egna våldsanvändningen beskrivs, i linje med en könslikhetsrepertoar, som oproblematiskt, eller med Lillemors ord ”det är liksom den”. Att hon fick genomgå en ADHD-utredning, eller med andra ord att hennes våldsamma handlingar begripliggjordes som ett uttryck för normbrytande funktionalitet i linje med en exkluderande funktionalitetsrepertoar, framställs inte heller det som problematiskt. Istället är det skillnadsskapande baserat på kön som Lillemor förhåller sig kritisk till och gör motstånd mot. Mer specifikt argumenterar hon, genom att använda en könslikhetsrepertoar, mot att få en ADHD-utredning för att hon inte är som alla andra tjejer men beter dig som andra killar som inte nödvändigtvis får diagnosen ADHD (jmf. Lassinantti 2014:193). Detta poängterar Lillemor med orden: ”[d]et är ju inte direkt så att alla som är utåtagerande måste ha ADHD”.

Lillemor uttrycker således en acceptans inför en diagnostisering av normbrytande funktionalitet och att en diagnos som ADHD kan förklara tjejers våld. Samtidigt argumenterar hon för att det inte är acceptabelt att göra skillnad på hur tjejers och killars våld eller funktionalitet begripliggörs, baserat på antaganden om kön. Lillemor tydliggör detta genom två olika om än sammanvävda argument. Dels påvisar hon att extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet förknippas med killar, varför tjejer beskrivs få en ADHD-utredning senare. Dels påvisar hon att hennes våld begripliggörs i termer av extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet och därför görs till avvikande och annorlunda, istället för att liksom killars våld normaliseras som ett uttryck för ett maskulinitetsgörande. Att tjejers agerande bryter mot föreställningar om våld och introverta respektive extroverta känslouttryck utifrån antaganden om könsskillnad, kan därmed förstås begränsa möjligheten att, trots tillgång till en psykiatrisk diagnos, göra extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet begriplig.

Betydelsen av ålder, mognad och intelligens

Likt i de professionellas tal diskuterar tjejerna mognad, intelligens och social förmåga i talet om tjejers normbrytande kognitiva funktionalitet, mer specifikt i talet om ADHD. Avsikten är därför att tydliggöra hur föreställningar om ålder, intelligens och social förmåga ges betydelse inom ramen för en könad funktionalitetsdiskurs och hur detta påverkar tjejernas subjektsskapande. Det är alltså hur funktionalitet snarare än själva våldet som sådant begripliggörs som är av intresse i det följande. För att exemplifiera hur detta uttrycks använder jag ytterligare ett utdrag från intervjuerna med Lillemor. I utdraget beskriver hon hur omgivningen har hanterat hennes agerande och det faktum att hon har fått en ADHD-diagnos.

Sen pratar dom med en som att man är dum i huvudet. Alltså om man har lite problem med vissa saker då pratar dom som att man inte förstår, som att man inte är precis som alla andra och det är jättejobbigt. Visst det är bra om jag får en extralärare eller om jag får sitta i ett litet rum, men om man då ska sitta och typ ha extra hjälp på matte som inte jag har något svårt för och bara: ”Ja men kan du det?” så jag bara så här: ”Jag vet, du behöver inte prata med mig som om jag är dum i huvudet alltså” och så gjorde klasskompisar också, typ hela tiden, till och med på högstadiet, alltså alltid bara: ”Hej Lillemor, är det bra med dig?” [gör till rösten, pratar med extra ljus röst] ”Ja” bara: ”Fan jag är normal”, alltså men då pratar dom med mig som att jag är liksom [dum i huvudet], bara för att man typ inte betar sig som alla andra.

(Lillemor, intervju 3)

Genom en levande beskrivning argumenterar Lillemors för att föreställningar om vad det innebär att leva med ADHD är förknippade med antaganden om omognad och att vara mindre intelligent, eller som Lillemor uttrycker sig: ”dom [pratar] med en som att man är dum i huvudet”. Tjejer som uttrycker normbrytande funktionalitet eller ”typ inte betar sig som alla andra”, för att använda Lillemors ord, positioneras enligt Lillemors beskrivning utifrån antaganden att de har olika former av svårigheter. Jag förstår dock Lillemors tal som ett sätt att argumentera mot de föreställningar hon beskriver, i relation till skolan som retorisk kontext.

Genom att använda en inkluderande funktionalitetsrepertoar och rapporterat tal framhåller Lillemor att ”Fan jag är normal”. Detta beskrivs inte stå i motsats till att ”man har lite problem med vissa saker”, använder utagerande handlingar och våld eller behöver stöd och hjälp. Lillemors sätt att argumentera förstår jag därför som ett sätt att ifrågasätta och göra motstånd mot förminskande och stigmatiserande förståelser av olika varierande funktionsförmågor. Detta samtidigt som hon framhåller att oavsett funktionsvariation kan det vara viktigt att få stöd och hjälp med saker i skolan, men också i livet i stort.

Föreställningar om exempelvis mognad och intelligens konstrueras därmed som en del av normbrytande kognitiv funktionalitet och påverkar, liksom de föreställningar om kön som diskuterades ovan, vilka subjektpositioner som framstår som möjliga att tala om eller inta. En psykiatrisk diagnos kan göra det möjligt att med stöd i en exkluderande funktionalitetsrepertoar förklara den egna våldsanvändningen som extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet. Det gör det också möjligt att positionera sig som en tjej med funktionsnedsättning istället för att riskera att framstå som en våldsam, elak och oansvarig tjej som är potentiellt farlig. Att begripliggöra det egna våldet med hänvisning till normbrytande funktionalitet och en diagnos som ADHD medför dock en risk att positioneras, inte enbart som annorlunda, utan även som en omogen, mindre intelligent tjej utan social och empatisk förmåga. Det är en subjektposition som i vissa fall också konstrueras som oförmögen att klara sig på egen hand, alternativt som någon som inte enbart behöver stöd och hjälp utan som också, vilket var fallet med Agda, förväntas ”åtgärdas”.

Avslutande reflektioner

I tjejernas tal om utagerande och våld ges funktionalitet olika betydelser. Främst används en exkluderande funktionalitetsrepertoar och tal om olika psykiatriska diagnoser för att göra deras eget utagerande och våld begripligt som ett uttryck för normbrytande kognitiv funktionalitet. Tjejerernas tal påverkas dock av huruvida de har tillgång till en diagnos, som exempelvis ADHD eller PTSD. Att inte få en

diagnos, som var fallet för Olivia, eller att inte alls blivit utredd för en diagnos, som Ellen, begränsar om och på vilket sätt det är möjligt att tala om och göra eget utagerande och våld begripligt som ett uttryck för normbrytande kognitiv funktionalitet.

Att få en diagnos begripliggörs dessutom som en väg till stöd och hjälp, något som riskerar att utebli om utredningen görs sent, inte görs alls eller inte resulterar i en diagnos. Däremot beskrivs en diagnos inte som ett bra sätt att begripliggöra olika funktionsförmågor. Detta synliggör hur vissa subjekspositioner framstår som eftersträvansvärda medan andra snarare framstår som användbara, men alltså inte nödvändigtvis eftersträvansvärda. Att i linje med en exkluderande funktionalitetsrepertoar och med hänvisning till en diagnos som exempelvis ADHD, tala om det egna våldet som ett uttryck för normbrytande funktionalitet, och positionera sig som en tjej med en funktionsnedsättning framstår inte nödvändigtvis som eftersträvansvärt. Detta trots att det både gör det möjligt att få stöd och hjälp och att undvika att bli positionerad som en obegriplig, okontrollerad, våldsam och potentiellt farlig tjej.

Att som Lillemor och Agda argumentera emot ett fokus på normbrytande kognitiv funktionalitet, tydliggör olika former av motstånd. Detta motstånd kan dels förstås som att det rör förminskande och stigmatiserande föreställningar om tjejer som bryter mot normer för femininitet, funktionalitet och känslouttryck, men även som att det handlar om att normbrytande kognitiv funktionsförmåga förknippas eller likställs med omognad, lägre intelligens och bristande social och empatisk förmåga. Tjejernas motargument rör också det att våldets problematik görs till en fråga om normbrytande kognitiv funktionalitet istället för att inkludera ett vidare perspektiv på tjejers funktionsvariationer och deras livssituationer.

Sammanfattande diskussion

I tjejernas och de professionellas tal ges normbrytande kognitiv funktionalitet och tal om olika psykiatriska diagnoser en betydande roll för att begripliggörs tjejers våld. Detta kan liknas vid de forskningsresonemang som visar på att hyperaktiva tjejer med bristande impuls kontroll i större utsträckning än andra tjejer använder fysiskt våld (Tseng m.fl. 2012; se även Ohan & Johnston 2007; Zalecki & Hinshaw 2004). Att begripliggöra tjejers våld som ett uttryck för normbrytande funktionalitet på detta sätt, gör det också möjligt att argumentera för att det inte är våldet som är det "egentliga problemet". Istället formuleras det "egentliga problemet" i termer av tjejers olika svårigheter och bristande funktionsförmåga. Detta gör det möjligt att tala om tjejers funktionsnedsättning snarare än att tala om en obegriplig, elak, ansvarslös och okontrollerad våldsam tjej. Att tala om det egna våldet som ett uttryck

för sin egen normbrytande funktionalitet gör det därmed möjligt att undvika föreställningar om en ”dålig” och ”farlig” femininitet och istället argumentera för en respektabel och ansvarstagande tjej (jmf. Brown 2012; se även Skeggs [1997]2000).

Förklaringarna av tjejs våld med hänvisning till normbrytande kognitiv funktionalitet står dock inte oemotsagda. Både tjejerna och de professionella argumenterar för att tjejs våld kan bero på en rad olika faktorer, vilka kan relateras till olika aspekter av tjejs livssituationer och vara del av tjejs olika funktionsvariationer. Ett ifrågasättande av huruvida våld ska förklaras som ett uttryck för normbrytande funktionalitet förekommer även inom forskning (se exempelvis Chesney-Lind 1989, 1997; Chesney-Lind, Morash & Irvin 2010; Chesney-Lind & Irwin 2008; Males 2010). Brown (2012, 2010) och Jody Miller och Norman White (2004) framhåller exempelvis att det är problematiskt att begripliggöra tjejs våld som ett problem knutet till psykiska och sociala svårigheter. Istället framhåller de att tjejs våld snarare kan förstås i relation en rad olika sociala och kontextuella ojämlikheter och maktstrukturer. Jacquelyn White, Cheryl Buehler och Bridget B. Weymouth (2014) menar även att tjejer som uttrycker normbrytande funktionalitet i större utsträckningen än andra tjejer varit både offer för och vittne till våld, vilket tjejerna såväl som de professionella också talar om.

I tjejernas och de professionellas tal kritiserar och ifrågasätts även föreställningar om och gränser för det som görs till normföljande respektive normbrytande funktionalitet. Dels ifrågasätts att tjejs och killars våld som extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet begripliggörs på olika sätt, dels hur normbrytande funktionalitet vävs samman med antaganden om omogenhet, lägre intelligens och bristande empatisk och social förmåga. Denna sammankoppling har en lång historia och återfinns redan i slutet på 1800-talet, då Lombrosso och Ferrero (1895) beskriver den våldsamma tjejen som avvikande och underutvecklad. Sammanvävda idéer eller föreställningar om tjejs emotionalitet, funktionalitet, socialitet påverkar således hur våldsanvändande tjejer begripliggörs och vilka subjekspositioner som blir möjliga att inta.

Jag vill avsluta med att diskutera betydelsen av stöd och hjälp, som vid flera tillfällen kommit på tal ovan. I tjejernas och de professionellas tal beskrivs diagnostiserad normbrytande funktionalitet vara en möjlig väg till att få stöd och hjälp. Samtidigt talar de om svårigheter för tjejer att få tillgång till en utredning eller att en utredning sker först (sent) i tonåren. Detta kan relateras till föreställningar om att extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet främst förknippats med killar, vilket sägs ha lett till att ADHD länge sågs som en dold diagnos bland tjejer (Quinn 2005). Det

finns ytterligare en aspekt av att begripliggöra tjebers våld som ett uttryck för normbrytande funktionalitet. I de professionellas tal diskuteras på olika sätt hur tjebers våldsanvändning uppmärksammas eller blir föremål för olika spekulationer om trauma och psykisk ohälsa, i linje med de två utsatthetsrepertoarerna. Med detta som bakgrund är det möjligt att ställa frågan om huruvida det är tjebers våld som extrovert uttryckt normbrytande funktionalitet, tjebers utsatthet eller tjebers brott mot könsnormer som blir föremål för utredning?

Kapitel 9. Det mänskliga – tal om en obegriplig och galen tjej

Tjejers våldsanvändning har historiskt ansetts vara ett brott mot sedlighet och moral. Särskilt problematiskt ansågs det våld vara som ”inte längre tog hänsyn till traditionella maktförhållanden” (Riving 2005:90). Detta våld begripliggjordes ofta i relation till olika former av sjuklighet och det vi idag benämner psykisk ohälsa. I de fall våldet förstods som irrationellt och onödigt ledde det till misstankar om sinnessjukdom och galenskap (Riving 2005). Historiska föreställningar som rör kvinnlig hysteri och neurotisk galenskap hör emellertid inte bara hemma i det förflutna utan har satt sina spår i hur normbrytande femininitet begripliggörs inom västerländska²⁹ samhällen än idag (Aapola, Gonick & Harris 2005:41).

I det inledande empiriska kapitlet *Tjejers våld* diskuterades de professionellas tal om ett irrationellt våld. Detta våld som beskrivs, genom att använda en könsskillnadsrepertoar och en exkluderande våldsrepertoar, som så pass problematiskt och svårt att förklara att det framstår som obegripligt. Det finns heller inte särskilt många exempel i det empiriska materialet där detta irrationella och obegripliga våld omtalas (jmf. Arnell 2017b). Däremot finns det en rad exempel, främst i tjejernas tal, på hur det våld som konstrueras som irrationellt och obegripligt inverkar på hur tjejer som tillskrivs en användning av detta våld blir positionerade. Uttryck såsom ”tokig” och ”knäpp” används i de professionellas tal medan ”psykopat” och ”galen” är ord tjejerna använder sig av. Dessa benämningar är möjliga att förstå i relation till tidigare diskussioner om normbrytande femininitet, funktionalitet och emotionalitet. Meningsskapandet i detta kapitel skiljer sig dock från ovan beskrivningar i den bemärkelsen att det snarare lyfter betydelsen av och föreställningar om ett mänskligt rationellt subjekt, eller som Agda uttrycker det: ”många tror ju att jag aldrig skulle ha blivit människa” (intervju 3).

För att diskutera hur tjejer som tillskrivs en användning av ett irrationellt och obegripligt våld begripliggörs avser jag i detta kapitel återkoppla till diskussionen i det inledande empiriska kapitlet. Avsikten är att undersöka hur antaganden om ett irrationellt och obegripligt våld och föreställningar om kön inverkar på hur våldsanvändande tjejer begripliggörs inom ramen för en diskurs om mänsklighet.

²⁹ Västerländska samhällen (Western societies) är ett begrepp som Aapola, Gonick och Harris (2005) använder sig av. Vad begreppet åsyftar har skiftat över tid men generellt kan det sägas avse en uppdelning mellan olika samhällen där öst skiljs från väst, vilket i sig kan förstås som en västerländsk föreställning (Ambjörnsson, R. 2011). Samtidigt kan användandet av termen västerländsk också relateras till kultur och värden som bygger på dikotomisering, där väst skiljs från öst, vetenskap från religion, rationellt tänkande och förnuft från det irrationella, manligt från kvinnligt och där det ”andra” görs till ett hot (Ambjörnsson, R. 2011).

Detta är en diskurs som kan relateras till föreställningar om mänskligt förnuft och ett rationellt (manligt) tänkande subjekt i kontrast till ett irrationellt och emotionellt (kvinnligt) subjekt som görs till en hotfullt (om än nödvändigt) ”andra” (Bourke [2011]2013; se även Beauvoir [1949]2006). Relevant i detta sammanhang är även Butlers diskussion om vilka antaganden om kön som i förväg bestämmer vilket liv som kommer att räknas som mänskligt och värt att leva ([1990]2007:35). Strukturen på detta kapitel skiljer sig från övriga kapitel genom att ta sin utgångspunkt enbart i tjejernas tal.

Tjejernas tal

Det är sällan tjejerna har svårt att förklara eller ge sin egen våldsanvändning mening, även om våld beskrivs som felaktigt, problematiskt och ibland onödigt eller olagligt. I de fall tjejerna talar om ett våld som förstås som obegripligt eller irrationellt, sker detta oftast när de talar om olika föreställningar om tjejers våldsanvändning eller om vilken betydelse andra har gett densamma. Tjejerna beskriver hur antaganden om ett irrationellt och obegripligt våld påverkar hur andra förstår och bemöter dem, men även deras bild av sig själva och hur de väljer att positionera sig. Med detta som utgångspunkt inleder jag den följande analysen med att diskutera ett par exempel där tjejerna talar om en oro eller tveksamhet inför det egna agerandet. Det är en oro för huruvida de egna tankarna och handlingarna är möjliga att göra begripliga och som rör vad som kan förstås som (o)mänskligt. Bella och Olivia uttrycker det såhär:

Jag vill inte skada andra människor, men när jag mår, alltså när jag mår jättedåligt liksom, då vill jag verkligen bara skada andra människor. Är jag psykopat för det? [suck].
(Bella, intervju 2)

Jag lät ju inte andra förstå för jag förstod ju inte själv, alltså jag var ju livrädd för att jag var totalt mentalt sjuk eller något.
(Olivia, intervju 2)

För att göra de egna tankarna på att skada andra begripligt använder Bella repertoaren om flickskapets skörhet och framhåller att hon ”mår *jättedåligt* liksom”. Detta kan ses som ett sätt att tala om sin egen utsatthet som ett av de ”egentliga problemen”. Bella ställer också frågan om huruvida hon är psykopat, vilket jag läser som att det avspeglar en oro som liknar Olivias, när hon berättar om sin rädsla för att hon var ”*totalt* mentalt sjuk eller något”. På detta sätt synliggör Olivia dessutom betydelsen av att förstå eller kunna begripliggöra det egna agerandet, eller som hon uttryckte sig i föregående kapitel: ”när det inte är ADHD, alltså vad fan är problemet

då liksom?”. Talet om eller frågetecken kring att vara ”psykopat” eller ”*totalt* mentalt sjuk eller något” förstår jag inte som att det syftar på föreställningar om emotioner och funktionalitet, även om det är sammanvävt med dessa aspekter. Istället relaterar Bella och Olivia snarare sina funderingar om normalitet och avvikelse till föreställningar om det mänskliga, eller till vad som kan förstås som en kontrastering mellan mänskligt skilt från det avvikande och det mindre mänskliga.

Att inte kunna förklara och göra det egna agerandet begripligt, med följderna att våldet framstår som irrationellt, påverkar således vilka subjektspositioner som är möjliga att tala om eller inta. Av de professionella begripliggjordes detta irrationella våld utifrån antaganden om könsskillnad, i linje med en könsskillnadsrepertoar, och förstods således som könat. Att använda vad som framstår som ett irrationellt våld riskerar därmed att leda till en subjektsposition som en irrationell, obegriplig och potentiellt farlig våldsamt tjej, eller för att använda tjejernas egen terminologi, en ”galen” tjej. Jag menar att uttryck som exempelvis ”psykopat”, ”galen” eller att vara ”sjuk i huvudet” vävs samman med föreställningar om kön, emotioner, funktionalitet och våld i talet om tjejers våld. Tjejer som använder ett irrationellt våld begripliggörs med andra ord, i linje med en könsskillnadsrepertoar, utifrån föreställningar om könsskillnad och kvinnlig galenskap, som ställs i kontrast till ett rationellt mänskligt subjekt. Den oro som uttrycks i Bellas och Olivias berättelser förstår jag därför som en oro för att positioneras som en ”galen” eller en mindre mänsklig tjej som framställs som den värsta av tjejer och som irrationell, okontrollerad, våldsamt och potentiellt farlig.

Tjejerna talar, som jag nämnde ovan, även om hur andra begripliggör och positionerar tjejer som använder ett våld som framstår som irrationellt och obegripligt. För att exemplifiera detta tal har jag valt två utdrag från intervjuerna med tjejerna. I det ena berättar Sara om egna erfarenheter från olika möten med Polisen och i det andra talar Lillemor mer generellt om hur tjejer som använder våld begripliggörs. Lillemor beskriver det så här:

Det är ju lite konstigt det här med att om man ser på tjejer som typ slåss säger vi och killar som slåss så är det ju, alltså en kille som slåss är en kille oftast eller kanske lite aggressiv kille, men tjejer som slåss är ju ett psyko, alltså inte för mig.

(Lillemor, intervju 3)

Att tjejer som använder våld förstås som annorlunda än killar som använder våld är ett återkommande samtalsämne i Lillemors tal. I detta utdrag talar hon, genom att använda en exkluderande våldsrepertoar och en könsskillnadsrepertoar, om att tjejer

som använder våld positioneras som ”ett psyko”, medan killar positioneras som en ”lite aggressiv kille”. Jag förstår hennes resonemang som ett motstånd mot antaganden i stil med dessa, genom att hon betonar att det är så andra ser på tjejer som slåss. Genom att ta avstamp i en könslikhetsrepertoar ifrågasätter hon det sätt på vilket tjejer som använder våld begripliggörs som annorlunda, som ”psyko” eller som ”galna”. Att beskriva tjejer som använder våld i termer av ”galen” och ”psykopat” är något tjejerna återkommande ifrågasätter. Dessa ord beskriver en subjektposition som tjejerna, med enstaka undantag, undviker att inta. Istället omtalas denna ”galna” tjej främst för att visa på hur andra positionerar tjejer när deras våld framstår som irrationellt och obegripligt. Saras levande beskrivning nedan är ett exempel på detta.

”Ska vi leka eller ska vi ta det våldsamt”, alltså du vet bara attityden (från polisen), och så bara ”Vi vet vem du är” och jag fick ju öknamnet av dom ”[öknamn]” och bara höra det och dom satt och hånflina åt en i bussen och hörde det att ”Sådana som du ska ju sitta på psyket” och ”Att inte du har hamnat på psyket”. Dom tror ju att man inte hör när dom säger det när man sitter där nertryckt. ”Ditt jävla psykfall” och ”Det där är ju bara typiskt kvinnor” och liksom, dom har pratat sexistiskt och sådana [saker], och en hör, men alltså jag hör ju vad dom säger. Men dom kallar mig för allt möjligt och hade jag som varit psykiskt störd, för det är ju klart man tror på det då och så har man hört det från andra människor. Jag trodde ju verkligen ett tag, nej men jag är psykiskt sjuk, jag är, jag är skadad, men alltså jag har ju varit på en rätts, alltså en enkel rättspsykundersökning, eller vad det kallas för, men jag är frisk liksom, utan det är mitt humör och min barndom och att jag liksom inte har levt ut liksom det och, men dom har men varje gång sagt det att ”hon måste få göra en utredning” och då kom dom ju fram till att det var ADHD. (Sara, intervju 1)

I utdraget talar Sara om sina erfarenheter från olika möten som hon haft med Polisen och hur hon upplever att hon blivit bemött och behandlad. Den levande beskrivning hon gör är indelad i två kontrasterande förstäelser, uppdelade i två avsnitt i utdraget. Jag inleder med att diskutera den avslutande delen. I denna del begripliggör Sara det egna utagerandet och våldet genom att tala om humöret (ilska och brist på kontroll över känslouttryck), barndomen (utsatthet för våld och en problematisk familjesituation) och sin ADHD (diagnostiserad normbrytande funktionalitet), alltså olika ”egentliga problem”. Dessa olika sätt att begripliggöra våld på kontrasteras mot hur våld begripliggörs i utdragets inledning. I denna del talar Sara om den egna användningen av vad andra förstår som ett irrationellt våld. Hon beskriver polisens oförstående inför denna våldsanvändning, vilket beskrivs ha inneburit att poliserna felaktigt positionerat henne som en obegriplig och problematisk tjej, bortom

gränserna för ett rationellt och mänskligt subjekt. Sara tydliggör detta genom att återrapportera polisens ord med exempel som: ”[s]ådana som du ska ju sitta på psyket”, ”[d]itt jävla psykfall”, ”[d]et där är ju bara typiskt kvinnor”.

Olivias tal kan förstås som ett sätt att visa på hur hon blivit behandlad, men även som ett sätt att framhålla att hennes agerande har begripliggjorts på ett felaktigt sätt och att hon felaktigt positioneras som en ”galen tjej”. Genom att poängtera att hon enligt den rättspsykiatriska undersökningen är frisk och samtidigt göra det egna våldet begripligt med hänvisning till olika ”egentliga problem” positionerar sig Sara istället som en begriplig om än våldsam tjej. Dessa olika sätt att begripliggöra tjejs våld synliggör hur föreställningar om sjuk och frisk kontrasteras mot varandra, men även hur en subjektsposition som en irrationell, obegriplig och ”galen” tjej kontrasteras mot en emotionell, utsatt och våldsam tjej med funktionsvariation, vars våld är möjligt att göra begripligt utifrån accepterade och legitima förklaringar till tjejs våld. Huruvida tjejer som använder våld förstås som pådrivande och aktiva i sin våldsanvändning, huruvida det rör sig om ”riktigt (extremt) våld” och huruvida våldet kan begripliggöras med hänvisning till accepterade och legitima förklaringar till våld, är avgörande för om de tjejer som använder våld, som ett slags sista tolkningsalternativ, positioneras som obegripliga, galna och mindre mänskliga, inom ramen för en könad diskurs om mänsklighet.

Galenskap som en användbar subjektsposition

Trots att ett irrationellt och obegripligt våld och en subjektsposition som en ”galen” tjej framställs som problematiskt finns det några enstaka tillfällen där idén om galenskap tillskrivs en positiv betydelse och det obegripliga subjektet framställs som en användbar subjektsposition inom vissa specifika kontexter. För att exemplifiera detta har jag valt ett sista exempel från intervjuerna med Ellen.

Alltså det är ju ingen som bråkar med mig för folk vet att jag är galen, alltså så här på skolan förut var det ju så, folk bråkade inte med mig i onödan för dom visste att jag var helt galen så att det vara bara att hålla sig undan typ.
(Ellen, intervju 2)

Den ”galna” tjej Ellen talar om begripliggörs på liknande sätt som i de andra tjejernas tal, det vill säga som en avvikande, obegriplig och potentiellt farlig tjej som överskrider föreställningar om vad som är ett begripligt mänskligt subjekt. I Ellens tal framstår dock denna subjektsposition inte bara som mindre problematisk än i de andra tjejernas meningsskapande, utan till och med som en användbar subjektsposition. Genom att positionera sig som en ”galen” tjej med våldspotential

blir det möjligt för Ellen att göra det egna våldet till något extraordinärt. Det beskrivs också medföra en möjlighet att inte använda våld eftersom andra sägs hålla sig undan en ”galen” tjej.

Ellens sätt att begripliggöra det egna våldet och positionera sig som en ”galen” tjej kan förstås i relation till hennes tidigare tal, vilket i flera bemärkelser skiljer sig från hur de andra tjejerna begripliggör våld. Ellen är den enda av tjejerna som inte talar om normbrytande funktionalitet och inte heller säger sig ha utretts för någon diagnos. Hennes erfarenheter av att vara en del av det institutionella samtalsrummets terapeutiska tal begränsar sig vidare till ett enstaka tillfälle och när hon talar om sin ilska beskriver hon den som en livsstil snarare än som en okontrollerad och problematisk känsla. Att positionera sig som en ”galen” tjej skulle således kunna förstås som den enda tillgängliga subjektspositionen, då hon inte kan argumentera för andra ”egentliga problem”. Men det är inte på det sättet jag förstår Ellens tal. Snarare tolkar jag det som ett sätt att inta en extraordinär subjektsposition som överskrider negativa föreställningar om normbrytande femininitet, emotionalitet och funktionalitet genom att göra föreställningar om kvinnlig hysteri och galenskap till del av det egna subjektskapandet.

Det är alltså möjligt att förstå Ellens tal som en motargumentation och ett motstånd mot att tjejer som bryter mot normer för exempelvis femininitet, emotionalitet, funktionalitet och våld, görs till irrationella, obegripliga och mindre mänskliga subjekt. På detta sätt gör Ellen subjektspositionen som den ”galna” tjejen till extraordinär och eftersträvansvärd. Det är en subjektsposition som beskrivs få folk att hålla sig undan och som därmed kan fungera som ett skydd mot utsatthet, men även mot andra jobbigare känslor än ilska, för att återknyta till hennes tidigare tal. En subjektsposition som ”galen” tjej kan därmed även förstås i termer av extraordinär, radikal och gränsöverskridande inom vissa retoriska kontexter, men också som att den innebär en risk för att detta gränsöverskridande istället framstår som obegripligt och irrationellt, bortom det mänskliga.

Sammanfattande diskussion

För att göra tjejers våld begripligt talar tjejerna och de professionella om olika bakomliggande orsaker eller ”egentliga problem”. Våld framställs i de allra flesta fall som problematiskt och en subjektsposition som våldsamt tjej framställs bara undantagsvis som fördelaktig eller eftersträvansvärd. Trots detta är det inte våldet i sig utan ett slags irrationellt våld och positionen som obegriplig tjej som framstår vara argumentationens motpol. Det är alltså detta irrationella våld och subjektspositionen som obegriplig och potentiellt farlig tjej som både tjejerna och de

professionella förhåller sig till, på olika sätt gör motstånd mot och tilldelar rollen som begriplighetens ”andra”. Genom att tala om bakomliggande orsaker och ”egentliga problem” blir det sålunda möjligt för tjejerna och de professionella begripliggöra inte bara tjejs våld utan även den våldsamma tjejen i kontrast till vad som framstår som ett avvikande och mindre mänskligt väsen.

Att kunna förklara tjejs våld handlar således om mer än att kunna göra det begripligt i relation till könade förklaringar till våld. Det påverkar hur tjejer som använder våld förstås, bemöts och vilket stöd de får. Tal om bakomliggande orsaker och ”egentliga problem” kan därmed förstås som ett sätt att upprätthålla föreställningar om våld, kön och femininitet. Detta gör det möjligt att hålla fast vid föreställningar om en passiv, utsatt och introvert emotionell tjej som inte använder våld eller andra former av extroverta handlingar eller känslouttryck. Eller mer specifikt, i de fall tjejer använder ”(riktigt) våld” begripliggörs våld med hänvisning till olika ”egentliga problem”, exempelvis egen utsatthet, normbrytande funktionalitet eller brist på känslokontroll. I de fall tjejer beskrivs använda ett våld som förefaller obegripligt eller irrationellt riskerar de dock att framstå som obegripliga, irrationella och mindre mänskliga, eller som Jenny Bergenmar, Hanna Bertilsdotter Rosqvist och Ann-Sofie Lönngren skriver:

When failing to perform typical human emotions and interactions, the subject risks failing to qualify for the ”human club,” and instead is seen as something other than human. (Bergenmar, Bertilsdotter Rosqvist & Lönngren 2015:215)

Att inte agera enligt föreställningar om ett mänskligt rationellt subjekt medför en risk att framstå som något mindre mänsklig och som rationalitetens ”andra”, inom ramen för en diskurs om mänsklighet. Utifrån Butlers resonemang kan föreställningar om våld, kön och femininitet därför förstås som att de påverkar vem som kommer att räknas som mänsklig och vems liv som anses värt att leva ([1990]2007). Bergenmar, Bertilsdotter Rosqvist och Lönngren framhåller även att ”’human’ is a category each potential subject has to qualify for, in ways that are intelligible within different social contexts” (2015:203; se även Carlsson 2001; Bourke [2011]2013).

Även om ett användande av våld visserligen inte per automatik innebär att en tjej positioneras som ett obegripligt och mindre mänskligt subjekt pekar det förflutna på att risken för att detta sker är överhängande. Historiskt har det visat sig att när en tjejs handlingar är svåra eller omöjliga att göra begripliga inom ramen för kontextuellt accepterade och legitima förklaringar, finns det en risk att hon positioneras som irrationell, obegriplig och som ett galet och hysteriskt eller till och med mindre mänskligt subjekt. Att bryta mot normer för vad som förstås som mänskligt i en viss

kontext kan vidare, med utgångspunkt i Bergensmars m.fl. resonemang, relateras till förväntningar om ”rätt sorts” social förmåga, emotionalitet och funktionalitet. Ett avvikande beteende, såsom tjejs våldsanvändning, riskerar dessutom att medikaliseras, psykologiseras eller demoniseras och framstå som obegripligt i relation till könade föreställningar om mänsklighet. Det är därför möjligt att förstå tjejernas och de professionellas tal i relation till ett ständigt närvarande och potentiellt hot, där tjejer som använder våld riskerar att positioneras som de värsta av tjejer, som farliga och ett hot mot samhället, som Brown (2012) uttrycker det. Detta är en position som inte enbart bryter med föreställningar om våld och kön utan också mot vad som uppfattas som mänskligt.³⁰

Avslutningsvis avser jag att diskutera de skillnader som framkommer mellan tjejernas och de professionellas tal om ett irrationellt våld och en obegriplig tjej. Detta med fokus på hur det kommer sig att det främst är de professionella som talar om ett irrationellt våld medan beskrivningar av en obegriplig eller ”galen” tjej främst förekommer i tjejernas tal. Inom ramen för intervjusituationens retoriska kontext framstår en eftersträvansvärd subjektsposition för de professionella vara en empatisk och god professionell. Detta innebär att tal om en ”galen” eller obegriplig tjej kan framstå som problematiskt, om det inte avser att ifrågasätta fördomar eller nedsättande föreställningar om tjejer som använder våld. Att däremot tala om ett irrationellt våld framstår vara mindre problematiskt för de professionella, även om detta våld tycks vara svårt att beskriva. De professionellas tal om ett irrationellt våld förstår jag som ett sätt att belysa våldets kön och ett våld som inte kan begripliggöras utifrån accepterade och legitima förklaringar. Men jag tolkar också talet om ett irrationellt våld som ett sätt att beskriva våldshandlingar som de säger sig ha svårt att förstå, vilket i sin tur gör det svårt för dem att veta hur tjejer som använder detta våld kan hjälpas.

Tjejerna talar istället om föreställningar om en okontrollerad, irrationell och ”galen” våldsam tjej som framställs som obegriplig. Deras tal synliggör dessutom ett motstånd mot att positioneras som denna obegripliga tjej, samtidigt som en sådan subjektsposition även, som av Ellen, kan användas som en motståndsposition inom intervjusituationens retoriska kontext. Att tjejerna inte talar om ett irrationellt våld på liknande sätt som de professionella, utan istället sätter fokus på hur tjejer som förstås använda denna form av våld begripliggörs, kan förstås som en konsekvens av att tjejerna inte själva anser att det egna våldet är irrationellt och att det endast i

³⁰ Detta är en subjektsposition som återfinns redan i inledningen till Lomrosos och Ferreros verk *The Female Offender* från 1985, där Morrison talar om brottslingen som en galen vilde som representerar ”a special type of human race” (Morrison 1985:xvi).

undantagsfall framkommer en osäkerhet vad gäller hur våldet kan förklaras. Att våld förstås som irrationellt kan således vara något som begränsar sig till ett utifrånperspektiv, alltså att det främst är då personer (inklusive tjejerna själva) betraktar och begripliggör våld "utifrån" som det framstår som irrationellt.

Del 3.

AVSLUT

Kapitel 10. Avslutande diskussion

Syftet med den här studien har varit att undersöka tal om tjebers våld, med särskilt fokus på hur föreställningar om våld, kön och femininitet inverkar på hur detta våld begripliggörs. Det framkommer dock inget enhetligt sätt att begripliggöra tjebers våld på. Såväl tjebernas som de professionellas tal synliggör istället att det sätt på vilket våld begripliggörs varierar inte bara mellan de olika gruppernas och personernas tal. Även hur en och samma person uttrycker sin förståelse av tjebers våld varierar utifrån vad som framstår eftersträvansvärt eller vad den som talar vill argumentera för. Däremot kan sägas att föreställningar om könsskillnad tydligt präglar tjebernas såväl som de professionellas tal, även om antaganden om könsskillnader också är något som också ifrågasätts. Avhandlingens kanske viktigaste resultat kan också sägas vara att tjebers våld snarare begripliggörs med hänvisning till könsskillnader än att sätta fokus på våld som en relationell handling. Återkommande visar resultaten på hur detta leder till att betydelsen av tjebers våld på olika sätt omförhandlas, genom att förminskas, förringas alternativt genom att framställas som extra allvarligt och hemskt.

Studien visar vidare på att bakomliggande orsaker, eller det som de professionella benämner ”egentliga problem” tillskrivs stor betydelse för att det alls ska vara möjligt att tala om, förstå och bemöta tjebers våldsanvändning. Hur våld begripliggörs kan dessutom sägas få konsekvenser inte enbart för de tjejer som använder våld, utan också för de som utsätts för våldet och för de professionella som arbetar med frågor som inkluderar tjebers våld (jmf. Arnell 2017b). För att avrunda denna avhandling avser jag därför föra en sammanfattande diskussion om hur tjebers våld begripliggörs i denna studie och vilka konsekvenser det får. Jag har valt att dela in denna avslutande diskussion i tre delar – *Det typiska ”tjebvåldet”*, *Ett problematiskt våld som måste förklaras* och *Ett irrationellt våld* – i syfte att tydliggöra betydelsen av våldets problemformulering. Diskussionen har särskilt fokus på konsekvenserna av hur tjebers våld förstås, alltså hur denna förståelse begränsar tjebers subjektsskapande och påverkar hur stöd och hjälp formuleras och tillhandahålls. Jag avslutar sedan kapitlet med *En sista summering och Avhandlingens bidrag*.

Det typiska ”tjebvåldet”

Denna avhandling startade i en nyfikenhet inför hur tjebers våld begripliggörs, men det visade sig ganska snart att med begreppet våld följde en rad frågetecken. Det var inte självklart vilket slags våld formuleringen *tjebers våld* innefattade. Detta förstår jag som en konsekvens av de våldsnormer som inbegriper antaganden om tjejer som

utsatta för våld snarare än som användare av (fysiskt) våld. Att föreställningarna om våld inte inbegriper tjejer som utövare av våld blir också tydligt i det inledande empiriska kapitlet, *Tjejers våld*, där just våldets olika former och betydelsen av kön diskuteras. Här kontrasteras det våld som beskrivs i termer av riktigt våld, alltså ett fysiskt relationellt våld, mot andra former av (vålds)handlingar. Detta ”riktiga våld” begripliggörs i relation till killar och maskulinitetsnormer. Därav följer att tjejers våld omtalas och begripliggörs på andra sätt. Det som både tjejerna och de professionella framhåller är att tjejers våld vanligtvis förknippas med ett psykiskt våld, eller mer specifikt med en relationell aggressivitet som utövas genom att tjejer exempelvis sägs gå bakom ryggen på och frysa ut andra tjejer (jmf. Crick & Grotpeter 1995). På detta sätt särskiljs psykiskt våld mot fysiskt våld och tjejers våld mot killars våld. Särskiljandet gör det möjligt att tala om ett våld som är typiskt för tjejer, ett våld som egentligen inte förstås som riktigt våld men som blir möjligt att begripliggöra utifrån rådande normer för hur våld är könat.

Tjejerna och de professionella talar dessutom om mindre allvarliga former av fysiskt våld, vilket särskiljs från killars användning av ”riktigt våld”. Här beskrivs handlingar som att rycka av någon dess halsband och att örfila någon. Detta slags våld, som också omtalas i termer av en ”cat-fight”, beskrivs som ett fysiskt våld mellan två tjejer som förlöjligas och inte tas på allvar. Liksom det psykiska våldet beskrivs detta våld alltså skilja sig från det ”riktiga våldets” (kill)former. På detta sätt konstrueras dessa mindre allvarliga våldsformer som ett våld typiskt för tjejer och tjejerna såväl som de professionella talar om hur detta våld förminskas, förlöjligas och förringas (jmf. Brown 2010; Lunneblad 2017). Exempelvis beskrivs tjejer som använder (riktigt) våld som avvikande, inte enbart i jämförelse med tjejer som använder ett ”typiskt tjejvåld” utan även i jämförelse med killar. På detta sätt knyts kön och femininitet till olika kroppar och handlingar, där de tjejer som använder det som i studien omtalas som riktigt våld konstrueras som annorlunda och avvikande (jmf. t.ex. Pettersson 2003b; Uhnoo 2011; Liljeholm Hansson 2014). Samtidigt ska påpekas att dessa sätt att särskilja olika former av våld utifrån antaganden om könsskillnader är något som tjejerna såväl som de professionella också ifrågasätter, även om antaganden om våldets kön framstår vara svårt att komma runt.

Att begripliggöra våld utifrån antaganden om könsskillnad, så att vissa våldsuttryck normaliseras medan andra förfrämligas, får konsekvenser för de tjejer (och killar) som använder våld. Om vissa våldshandlingar, liksom det typiska ”tjejevåldet”, förminskas finns det exempelvis en risk att detta våld helt enkelt inte begripliggörs som ett problem, utan istället förstås som en del i tjejers subjektsskapande och som en ”naturlig” del av att växa upp som tjej. Detta gör det å ena sidan möjligt för tjejer

som använder denna form av våld att positionera sig inom ramarna för vad som framstår vara ett begripligt femininitetsgörande och flickskap – som en typisk våldsamt tjej. Å andra sidan riskerar det att leda till att både de tjejer som använder detta våld och de som utsätts för det inte bli tagna på allvar och inte får det stöd och den hjälp de kan vara i behov av.

Ett problematiskt våld som måste förklaras

I den tidningsartikel jag citerade i inledningen av denna avhandling beskrevs en ökning av tjejers våld; tjejer påstods i allt högre utsträckning, bråka, slåss, ta till knytnävarna och utföra våldsamma kriminella gärningar. När denna typ av våldshandlingar diskuteras i tjejernas och de professionellas tal beskrivs de i termer av det riktiga våldets former, alltså som våldshandlingar förknippade med killars våldsanvändning. Detta gör, som jag nämnde ovan, att tjejers användning av dessa våldshandlingar konstrueras som annorlunda och avvikande. Även om de professionella talar om att det är problematiskt att särskilja tjejers och killars användning av våld framhåller de samtidigt att tjejers användning av fysiskt våld, alltså det som konstrueras som riktigt våld, är något som de reagerar starkare på. Detta våld görs till något (extra) hemskt och upprörande och beskrivs som svårt att bemöta. Även i tjejernas tal beskrivs tjejers användning av detta våld som avvikande och de talar även om hur olika föreställningar om våld och kön leder till att tjejers våld görs till extra allvarligt, problematiskt och något som professionella har svårt att hantera och bemöta (jmf. Arif 2015; Brown 2011; Chesney-Lind, Morash & Irvin 2007). På detta sätt konstrueras tjejers våldsanvändning som ett allvarligt problem, både i relation till våldets allvar såväl som dess brott mot femininitetsnormer.

För att göra tjejers våld begripligt och undvika det problem, den anomali, som detta våld utgör, talar tjejerna och de professionella om olika ”egentliga problem” eller bakomliggande orsaker. Dessa bakomliggande orsaker används både för att förklara anledningen till själva våldsanvändningen, alltså den bakomliggande orsaken till våldet, men även för att göra tjejers våld begripligt i ”enlighet med igenkännliga mönster för genusbegriplighet”, som Butler uttrycker det ([1990]2007:68). Att tala om olika bakomliggande orsaker för att begripliggöra tjejers våld kan därmed förstås som ett sätt att omförhandla våldets betydelse och på så sätt göra våldsanvändande tjejer begripliga i relation till föreställningar om femininitet och hur tjejer förväntas agera. Betydelsen av kön kan därmed sägas vara omöjlig att bortse från och för att bli begriplig som våldsanvändande tjej behöver våldet förklaras, eller mer specifikt omförhandlas, till att röra andra ”egentliga problem”. I det följande kommer jag kort att diskutera de bakomliggande orsaker som tjejerna och de professionella använder för att göra tjejers våld begripligt, och vilka konsekvenser detta begripliggörande får.

Utsatthet som egentligt problem

Det mest frekvent använda sättet att begripliggöra tjebers våld på är att beskriva det som en konsekvens av deras egen utsatthet. Detta sker främst med hänvisning till en problematisk familjesituation och tjebers utsatthet för våld, men även genom tal om en ”flickspecifik” skörhet, sårbarhet och ohälsa. På detta sätt begripliggör både tjejerna och de professionella tjebers våld utifrån vad som kan förstås som accepterade och legitima förklaringar till våld, mer specifikt utifrån sociala teorier om våld. Såväl tjejernas som de professionellas tal kan även, utifrån Butlers ([1990]2007) resonemang, förstås som ett sätt att göra tjebers våld genusbegripligt genom att det sätter fokus på flickskapets skörhet och tjebers sårbarhet och utsatthet istället för på våldet.

Tal om tjebers utsatthet kan å ena sidan få som följd att föreställningar om tjejer som passiva, sköra och sårbara offer upprätthålls och reproduceras. Det innebär också en risk att våldets problematik förminskas, alltså att själva våldet förbises. Å andra sidan gör detta tal om tjebers utsatthet det möjligt för de professionella att begripliggöra tjebers våld inom ramen för välfärdssamhällets trygghetssystem, påvisa betydelsen av stöd och hjälp och positionera sig som hjälpare eller en räddare (jmf. Liljeholm Hansson 2014). Detta kan också ske utan att göra den våldsanvändande tjejen till problemet. Både tjejerna och de professionella talar dessutom om utsattheten som något som är möjligt att ”åtgärda”, genom att den våldsanvändande tjejen får stöd och hjälp med att hantera och lösa det ”egentliga problem” som utsattheten utgör.

Att tala om utsatthet framstår i tjejernas tal som användbart för att förklara den egna våldsanvändningen och undvika att själv göras till ”problemet” och därmed riskera att framstå som en obegriplig våldsam tjej. Samtidigt är det flera av tjejerna som gör motstånd mot detta sätt att begripliggöra tjebers våld, vilket kan förstås utifrån att en utsatt tjej, med konnotationer som skör, sårbar och passiv, delvis görs till en icke önskvärd position i tjejernas tal. Detta kan ställas i relation till ett allt mer individualiserat samhälle med ideal om att vara en stark, aktiv och självständig tjej som kan ta hand om sig själv och bli vad hon vill (jmf. Formark & Bränström-Öhman 2013).

Ojämlighet som egentligt problem

För att komma bortom föreställningar om en passiv och utsatt tjej talar tjejerna om det egna våldet som ett sätt att stå upp för sig själv. De talar om hur de tar kontroll över och ansvar för sin situation och att våldet används för att få respekt och ett ökat handlingsutrymme. I linje med detta talar de professionella om tjebers våld som

ett sätt att nå ökat självbestämmande och som en emancipatorisk kraft. På detta sätt begripliggörs tjejers våld som ett tecken på tjejers emancipation. Detta sker genom att betona flickskapets styrka, barn och ungas lika värde och villkor och följaktligen att kön inte ska inverka på hur våld och tjejer som använder våld begripliggörs. Samtidigt är det just att jämställdhet beskrivs som något eftersträvansvärt men ännu ej uppnått som möjliggör detta tal om tjejers våld som en emancipatorisk kraft. Att begripliggöra tjejers våld på detta sätt framstår dock inte vara helt oproblematiskt då tjejer som använder våld, som positioneras som starka och självständiga och som att de står upp för sig själva, riskerar att förstås som alltför gränsöverskridande eller progressiva.

Återigen är det alltså inte våldet som konstrueras som problemet, utan istället de ungas ojämlika villkor och vad det innebär att växa upp som tjej i ett ojämnt samhälle. Detta resonemang placerar våldets problematik bortom den enskilda tjejen. Istället förläggs såväl problemet som dess lösning till ett strukturellt plan, vilket gör det möjligt att begripliggöra tjejers våld i ett större sammanhang och inkludera olika maktperspektiv (jmf. Brown 2010, 2012; Miller & White 2004). Det innebär också att tjejers våld riskerar att uppfattas som svårt eller omöjligt att åtgärda inom ramen för ett socialt arbete som i allt högre utsträckning bygger på en ökad individualisering och psykologisering av sociala problem (Herz, Johansson, Lalander, Mattsson & Wikström 2012). Detta innebär också en risk att dessa tjejer görs till ett slags förändringsbärare (jmf. Livholts 2001:145; se även Formark 2013), eller med andra ord att tjejer förväntas ta ansvar för att förändra orättvisor och ett ojämnt samhälle. I detta fall genom att göra motstånd genom våldsanvändning. Dessutom riskerar det att dölja föreställningar om att ökad jämställdhet syftar till tjejers frigörelse (genom våld), inte killars, och att vissa tjejer förstås som mer jämställda än andra inom ramen för det svenska välfärdssamhället.

Individuella svårigheter och bristande självkontroll som egentligt problem

För att förklara och göra tjejers våld (genus)begripligt talar tjejerna och de professionella om detta våld som en följd av individuella svårigheter eller personliga brister. Detta sker bland annat genom tal om tjejers emotionalitet och funktionalitet. Våldets problematik relateras då till ilska, eller snarare en känslomässig kontrollförlust som tar sig extroverta uttryck, och funktionsförmåga, eller snarare extrovert normbrytande funktionalitet, som relateras till olika psykiatriska diagnoser som exempelvis ADHD och PTSD. Det är alltså inte våldet i sig som görs till problemet, utan återigen talar tjejerna och de professionella om andra "egentliga problem" för att göra tjejers våld begripligt. Dessa beskrivs i termer av bristande impuls- och självkontroll, koncentrationsförmåga, intelligens, social och empatisk

förmåga och en okontrollerad ilska. Till skillnad från när tjejers våld beskrivs som en konsekvens av olika former av utsatthet, är det i detta fall alltså tjejerna själva som görs till problemet – själva orsaken till men också lösningen på våldets problematik. Tjejerna och de professionella talar också om hur dessa problem förväntas åtgärdas eller regleras. Förväntningar på att lära sig att hantera sina känslor eller ta sin medicin är exempel på detta.

Att våldets problematik placeras hos den enskilda tjejen är möjligt att förstå i relation till ett allt mer individualiserat och rationaliserat välfärdsystem (Lauri 2016) som leder till en ökad individualisering och psykologisering av sociala problem (Herz m.fl. 2012). Det gör det möjligt att förstå våld inom ramen för välfärdssamhällets olika stödfunktioner och på så sätt se till att tjejer som använder våld kan få olika former av stöd och hjälp. Att begripliggöra tjejers våld som ett individuellt problem riskerar dock att förminska eller helt bortse från tjejernas livssituationer och faktorer som inbegriper sociala och strukturella aspekter av tjejers våldsanvändning. Studien visar också på tjejernas och de professionellas ambivalens inför att begripliggöra tjejers våld som ett individuellt problem, mer specifikt inför att medikalisera eller psykologisera tjejers våld, vilket följaktligen innebär att det blir de våldsanvändande tjejerna som görs till problemet. Att få hjälp med sina känslor eller att få en utredning för exempelvis ADHD beskrivs i många fall som positivt, förutsatt att de som står för hjälpen eller utredningen även ser till sociala och strukturella faktorer. Vad som framstår som en eftersträvansvärd eller fördelaktig subjektsposition skiljer sig också åt tjejerna emellan³¹, vilket kan relateras till vilka bakomliggande orsaker som finns tillgängliga att tala om. Vad som framstår som en fördelaktig subjektsposition kan också förstås utifrån vad som framstår som ideal och eftersträvansvärd femininitet inom ramen för en diskurs om flickskap och vad det innebär att växa upp som tjej.

Ett irrationellt våld

I intervjuerna med professionella lyfter de också förekomsten av ett våld som de upplever som svårt eller omöjligt att förstå. Det är ett våld där de våldsanvändande tjejerna beskrivs som alltför aktiva och där våldet beskrivs som alltför allvarligt eller problematiskt för att kunna göras begripligt. Att tjejer använder våld för skojs skull, för att få en ”kick” eller som ett maktuttryck framkommer också som exempel på detta obegripliga våld. Av störst vikt i detta sammanhang framstår avsaknaden av bakomliggande orsaker vara. Tjejerna själva talar inte om detta irrationella våld på samma sätt. I deras tal avspeglas föreställningarna om detta våld istället genom

³¹ Hur tjejerna talar om den egna användningen av våld och huruvida de begripliggör den egna användningen av våld som ett individuellt, socialt eller strukturellt problem och vilka ”egentliga problem” som de har tillgång till eller framställer som fördelaktiga, påverkar också inom vilka av de empiriska kapitlen deras tal (deras utdrag) återfinns.

beskrivningar av hur de ser på konsekvenserna av en sådan våldsförståelse. Dessa konsekvenser framkommer i form av beskrivningar om en obegriplig tjej, en tjej som beskrivs som en ”galen” och mindre mänsklig tjej som ingen (ibland inte heller de själva) tycks förstå sig på.

Att bryta mot föreställningar om våld och kön, men även mot förväntningar på ”rätt sorts” social förmåga, emotionalitet och funktionalitet, beskrivs därmed innebära en risk att positioneras som en obegriplig och farlig våldsam tjej. Det är en position som kan beskrivas som begriplighetens ”andra”, den som inte kan förklaras, förstås eller hjälpas. Detta irrationella våld och denna ”galna” tjej kan förstås som ett ständigt närvarande hot, som inbegriper en risk för att förstås som den värsta av tjejer, som mindre mänsklig och svår eller omöjlig att hjälpa. Denna begriplighetens gräns kan också sägas skilja sig mellan tjejer och killar, där tjejers våld upplevs som obegripligt när det tar sig uttryck i allvarliga fysiska våldshandlingar, medan killars våld behöver ta sig än allvarligare former för att upplevas som obegripligt (jmf. Holt 2018). Tjejerna och de professionella förhåller sig också till det irrationella våldets obegriplighet på olika sätt. För de professionella inverkar en våldsförståelse som denna på hur det sociala arbetet förstås och struktureras, och på huruvida de beskriver det möjligt att hjälpa en obegriplig ”ohjälplig” tjej. Tjejerna gör istället motstånd mot en subjektsposition som den galna tjejen med anledning av det hot den utgör, ett hot om att misstas för att vara en obegriplig, irrationell och mindre mänsklig tjej – den värsta av tjejer (jmf. Brown 2011).

Att inta en position som en ”galen” tjej, inte i bemärkelsen sjuk, emotionell eller hysterisk utan som obegriplig i termer av gränslös och mindre mänsklig, kan emellertid också förstås som ett motstånd mot föreställningar om våldets könsnormer. Den ”galna” tjejen är en subjektsposition som därmed kan betraktas som en potentiellt emancipatorisk subjektsposition, inte i bemärkelsen att den medför ett större handlingsutrymme och ökat självbestämmande, utan genom att den synliggör gränser för våld, kön och vad som betraktas som mänskligt. Den våldsamma tjejens obegriplighet synliggör, ifrågasätter och utmanar föreställningar om våldets könskillnad. Denna obegriplighet ifrågasätter att killar som använder våld kan förstås som helt ”vanliga” killar, medan en tjejs våld innebär att hon aldrig riktigt kan förstås som en ”vanlig” tjej utan istället görs till en galen tjej. Det irrationella våldet och tal om en galen tjej tvingar sålunda fram nya sätt att tänka kring och begripliggöra våld och kön som ett görande, likaså att på allvar se till ungas villkor snarare än dess ”väsen” (jmf. Hamreby 2004).

Att tjejer som använder våld begripliggörs som annorlunda och avvikande rör således mer än en förståelse av våld som problematisk handling. Även om de professionellas tal om tjejers våld och tjejernas eget subjektsskapande sker på olika sätt i relation till olika kontexter, och även om en position som våldsanvändande tjej ibland framstår som användbar eller eftersträvansvärd, finns en risk att tjejer som använder våld konstrueras som mindre mänskliga och därmed som svåra eller omöjliga att hjälpa. Av denna anledning är det viktigt att dekonstruera rådande våldsdiskurser och öppna för en mångfacetterad förståelse av tjejers subjektsskapande. Detta då ett vidare perspektiv på tjejers våld skulle göra det möjligt att se både våldsanvändande tjejer, de som utsätts för våldet, välfärdssamhällets trygghetssystem och det stöd våldsanvändande tjejer ges på nya sätt.

En sista summering och avhandlingens bidrag

Denna avhandling undersöker tjejers våld och hur det begripliggörs i relation kön. För att analysera detta har jag utgått från olika tal om och begripliggörande av tjejers våld. Det inledande empiriska kapitlet (kapitel 4) ägnar jag åt att skapa klarhet i vad som egentligen läggs i begreppet våld och vad det är som åsyftas i talet om tjejers våld. I det inledande empiriska kapitel framkommer att det som görs till ”riktigt våld”, det relationella fysiska våldet, främst förknippas med killar – inte tjejer. För att det våld tjejer använder ska bli begripligt omförhandlas dess innebörd genom att förminskas, feminiseras eller förlöjligas. Alternativt, om det trots allt beskrivs röra sig om det riktiga våldets former beskrivs det som annorlunda och avvikande, med risk för att demoniseras eller konstrueras som irrationellt och obegripligt.

För att göra tjejers användning av våld och framför allt det som betraktas som riktigt våld begripligt, talar både tjejerna och de professionella som intervjuats i studien om olika bakomliggande orsaker. Dessa bakomliggande orsaker används för att förklara våldet och göra det möjligt att förstå de som använder våld. De bakomliggande orsakerna utgörs av biologiska och psykologiska faktorer men även av strukturella faktorer, som alltså rör makt och samhällsordning. Den bakomliggande orsak som det primärt hänvisas till för att begripliggöra tjejers våld handlar om deras utsatthet (kapitel 5). Tjejer våld begripliggörs på detta sätt som en konsekvens av egen utsatthet. Detta inkluderar tal om utsatthet för våld och en problematisk familjesituation, men även tjejers psykiska ohälsa i en samtid där tjejers psykiska ohälsa ökar allt mer. Även i efterföljande kapitel (kapitel 6) ges tjejers utsatthet betydelse, men i detta fall på en strukturell nivå. Det är en utsatthet som rör ungas olika villkor och tjejers underordning, vilken beskrivs i relation till en eftersträvansvärd men ännu ej uppnådd jämställdhet. Denna utsatthet eller underordning används i de professionellas tal för att begripliggöra tjejers våld som ett tecken på tjejers emancipation,

medan tjejerna argumenterar för att deras våld ska förstås som ett sätt att stå upp för sig själv (och andra). Trots att dessa två olika förklaringar grundar sig i antaganden om tjejers utsatthet får de skilda effekter för hur tjejer som använder våld positioneras. Det föregående medför en subjektsposition som utsatt tjej medan det senare istället innebär en subjektsposition som en stark tjej.

I de efterföljande två empiriska kapitel begripliggörs tjejers våld istället med hänvisning till ilska, aggressioner och brist på känslokontroll (kapitel 7), alternativt som en konsekvens av personliga svårigheter och en ”bristande” funktionsförmåga (kapitel 8). Detta innebär att våldet såväl som de bakomliggande orsakerna konstrueras som en personlig brist eller svaghet, med följd att våldsanvändande tjejer positioneras som antingen emotionella och okontrollerade tjejer eller som tjejer med en funktionsnedsättning. Dessa är subjektspositioner och en förståelse av våld som till viss del beskrivs som fördelaktiga, då det innebär en möjlighet att få stöd och hjälp. Samtidigt riskerar de att förringa eller helt osynliggöra sociala och strukturella aspekter av tjejers våldsanvändning.

Dessa olika sätt att begripliggöra tjejers våld på skiljer sig inte i grunden från hur killars normbrytande, våld och brottslighet begripliggörs. Men när de tillämpas på tjejer är det något som skaver. Det innebär att tjejerna och de professionellas tal ständigt tvingas förhålla sig till föreställningar om tjejers våld som avvikande och annorlunda. Det uppstår också ett slags ytterläge i talet om tjejers utagerande och våld när våldet är mycket svårt eller till och med omöjligt att förklara. Detta sker när de våldsanvändande tjejerna förstås som (vålds)aktiva och pådrivande och där det inte tycks finnas bakomliggande orsaker. I dessa fall är det enda som kvarstår för att begripliggöra tjejers våld det obegripliga, ett irrationellt våld som används av en obegriplig och mindre mänsklig tjej (kapitel 9). Studien visar, följaktligen, på hur tjejers våld görs till en skavande anomali, som synliggör de samtida föreställningarna om könsskillnader och våld. Våldets kön, alltså de djupt rotade föreställningar om hur olika könade kroppar knyts till olika sorters våldshandlingar medför att en våldsanvändande tjej blir i det närmaste omöjlig att förstå i relation till görande av normativt flickskap och femininitet.

Avhandlingens bidrag

Allt startade i ett långt grubbleri, inte om huruvida tjejer slåss eller om tjejers användning av våld har ökat, utan om hur tjejers våld begripliggörs. Genom att lyssna på olika tal om tjejers våld har det blivit möjligt att få ta del av hur tjejers våld begripliggörs och sedermera synliggöra olika föreställningar om våld och kön. Denna studie kan följaktligen förstås som bidrag till diskussionen om ungdomsvåld, på ett

sätt som statistiska data eller tidigare tal om ungdomsvåld inte gjort. Studien kan dessutom ses som ett bidrag till forskning om tjejers subjektsskapande och vad det innebär att växa upp som tjej. Även om fokus i denna studie varit på våld, kön och femininitet visar studien även på att andra faktorer, som exempelvis klass, etnicitet och funktionalitet, är av betydelse för tjejers livssituationer och det sätt på vilket tjejers våld begripliggörs.

Studien visar också på att tjejers våld är ett område som sällan diskuteras inom praktiskt socialt arbete, vilket beskrivs påverka bemötandet av och stöd till tjejer som använder våld. Det praktiska sociala arbetet med tjejers våldsanvändning kan därmed ses som ett område som behöver utvecklas. Genom att studien visar på olika förståelser för och sätt att begripliggöra tjejers våld på är min förhoppning att studien kan fungera som en utgångspunkt för att samtala kring tjejers våld och fungera som ett verktyg för ett kritiskt socialt arbete. Genom ett kritiskt socialt arbete och användande av en reflexiv process kring det egna arbetssättet och föreställningar om våld och kön ökar möjligheterna att skapa förutsättningar för ett stödjande och förebyggande arbete (jmf. Herz 2012). Samtidigt är det av vikt att ta tillvara på, men också fördjupa kunskapen om, den kunskap om tjejers våld som finns på "fältet".

De föreställningar om våld, kön och femininitet som framkommer i studien har samtidigt väckt nya frågor och grubblorier. Det rör, som jag ovan nämnt, frågor om hur arbetet med tjejers våld ser ut inom praktiskt socialt arbete, men också om olika vändpunkter och betydelsen av stödjande personer i tjejers liv (jmf. Berglund 1998). Samtidigt finner jag det av betydelse att fördjupa kunskapen om tjejers olika former av subjektsskapande och innebörden av att växa upp som tjej inom ett allt mer individualiserat samhälle. Min förhoppning är också att studiens resultat kan användas, åtminstone som en inspiration, för att diskutera hur det är möjligt att bemöta och arbeta med frågor om tjejers våld och de tjejer som använder våld på ett reflekterande sätt, där föreställningar om ungdomsvåld och kön utmanas.

Epilog

Det har nu gått drygt sju år sedan den där novemberdagen 2011 då jag läste tidningsartikeln om tjejers våld. Sverige flyttas allt längre ner på listan över världens mest jämställda länder (WEF 2017), klyftan mellan olika grupper av barn och unga avseende ekonomiska villkor ökar (Majblomman 2018) liksom den psykiska ohälsan bland Sveriges ungdomar i allmänhet (Folkhälsomyndigheten 2018). Förekomsten av psykiska ohälsa hos tjejer jämfört med killar i Sverige beskrivs dessutom vara bland den största bland världens rika länder (Unicef 2016) och trots att nya rapporter visar på att tjejers självrapporterade våld och misstankar om brott minskat de senaste åren (Brå 2017, 2018) framkommer fortfarande mediala ”bilder” som reproducerar idén om en väsensskild våldsamt tjej.

Mina hjältar är alla ni som kämpar för en mer välmående och inkluderande värld där omtanke och omsorg leder vägen mot en gemensam framtid. Och till alla er tjejer som jag fått äran att möta under mina år på fältet, såväl som inom ramen för denna studie – tack för allt ni lärt mig!

När jag ser dig ser jag eld i dig.
Du som kan förändra allt.
Du har idéer, planer, tror allt går om man vill.
Samlar, demonstrerar.
Du som låser upp bojor för hur man borde vara.
Tänker framåt och tittar i jorden, välkomnar alla.
[D]et är du som borde leda oss.
Det är ni som borde leda oss.
Led mig fel om ni vill, men under min livstid
kan jag någon gång bli ledd av någon som tror på
någonting.
När jag ser dig ser jag hur jag var,
innan för många hade förklarat hur det fungerar.
(Säkert! 2010, 15 september)

Summary

Violence of girls. Girls of violence.

A discursive analytical study of violence, gender and femininity.

Introduction

What is understood as violence is contextual and depends on social, cultural, and historical contexts. In some contexts, violent acts are understood as untroubled or understandable, while in others violence is constructed as problematic, troubled, or illegal. How violence is understood is affected by ideas about both the person who uses violence and also the person exposed to it. Girls are more often associated with being victims of violence than as using violence. This can be related to assumptions about violence as an expression of masculinity and power, which construct girls' violence as deviant and gender transgressive.

This thesis is based on a social constructivist perspective with an interest in how girls' violence is constructed and given meaning within different forms of talk, with a specific focus on the significance assigned to notions of gender and femininity. This talk has been generated within the framework of two different studies. The first is based on interviews and creative word-based methods with seven girls/young women aged between 18 and 23. These girls all have personal experiences of acting out and/or using violence. The second study is based on focus group interviews with eleven professionals, three men and eight women aged between 28 and 54. These professionals have various experiences of meeting and working with girls and/or violence and their professional titles include social worker, youth police officer and outreach worker. Altogether, the talk analysed within this thesis consists of transcripts from 19 interviews with the seven girls, transcripts from memory notes, diaries, song texts and audio logs from three of the participating girls and transcripts from three focus group interviews with the eleven professionals.

In order to analyse the various forms of talk, I have chosen to use discourse analysis, with inspiration from discourse psychology. Discourse psychology is a perspective that is based on interwoven ideas from discourse analysis and social psychology. It can also be understood as a theory which postulates that it is within the actual talk, or through the language, that meaning is created, and that we position ourselves and make sense of the world around us through language. Thus, the central question of this thesis is: How is girls' violence constructed and given meaning and in what ways

are girls who use violence positioned, within the two studies? The significance given to notions of gender and femininity is also of particular interest.

Girls' violence – talk about the form and gender of violence

In this chapter, I examine talk about violence, more specifically how girls' violence is understood and given meaning. Since the concept of violence is seldom examined or discussed, it is important to examine talk about violence in order to understand girls' violence as well as to gain a better understanding of violence as a phenomenon. The girls' and the professionals' talk shows that there is more than one way to define and understand violence, and that they argue for different understandings depending on what they aim to achieve with their arguments. In the girls' talk, this relates to such issues as whether they are talking about their own use of violence or their own victimisation.

The main results show that girls' violence is constructed and understood differently than that of boys, in four different ways. It is done either by talking about girls' violence in terms of psychological violence or constructing it as a less serious form of physical violence, both of which are specifically associated with girls. The third way in which girls' violence is constructed is by talking about it as physical violence, like boys' violence, which is referred to as "real violence". Girls' use of "real (male) violence", however, runs the risk that they will be understood as "not real girls". The professionals also talk about girls' violence in terms of an irrational and incomprehensible form of violence, related to girls' active role in using violence, the use of a severe form of violence, like the "real (male) violence", as well as a lack of acceptable or legitimate explanations. Thus, in order to make girls' use of violence comprehensible, it is necessary to be able to refer their violence to various underlying causes that can explain the reason for their use of violence. This is necessary in order to make girls who use violence understandable within notions of gender differences.

Assumptions about gender differences in the use of violence are nevertheless challenged by the girls, as well as the professionals. In cases where girls' violence is constructed in relation to notions of gender similarities, rather than gender differences, they focus on violence as a problematic and sometimes illegitimate act instead of focusing on the gender of violence. Girls' use of violence, including that which the girls and the professionals construct as "real (male) violence", is then made no more deviant or different than boys' violence.

Girls' vulnerability – talk about vulnerability as the real problem

Girls' vulnerability is given great importance in the girls' and the professionals' talk about girls' violence. More specifically, girls' vulnerability is constructed as one of the underlying causes that is used for contextualising girls' violence and, accordingly, to make girls' violence understandable. The talk about girls' vulnerability mainly concerns their victimisation as a result of violence, a problematic school or family situation, but also girls' mental health problems and notions of girls' fragility, vulnerability and being at risk. In this way, talk about girls' vulnerability is constructed as the "real problem". This, however, runs the risk of diminishing the meaning of violence itself, which can be understood as affecting whether girls who use violence and those who are victims of girls' violence are given support, and if so, what kind.

However, constructing girls' violence as a consequence of girls' own vulnerability is something that is questioned in both the girls' and professionals' talk. This is partly because of the risk of diminishing the meaning of violence, but the girls also emphasise that it is not always advantageous to talk about their own victimisation and being positioned as a vulnerable girl. Positioning oneself as a strong and active subject rather than a vulnerable girl is in some cases presented as more desirable, even though this means running the risk of being positioned as deviant and a potentially violent and dangerous girl.

Equality – talk about girls' violence as an emancipatory force

The interest in this chapter is to analyse talk about girls' violence as an emancipatory force, within the framework of a gender-equality discourse. This is a discourse that has had a great impact upon the construction of contemporary girlhood in Sweden, and has generated notions of a strong, active and independent girl who stands up for herself. Talk about girls' violence as an emancipatory force or, in other words, as a sign of girls' increased self-determination and as a way to stand up for themselves, is recurrent in both the girls' and the professionals' talk. In the professionals' talk, girls' violence in this case is constructed as a sign of, or a struggle for, girls' emancipation and young people's equality, while in the girls' talk it is described as a way to stand up for oneself.

In addition, talk about girls' violence as an emancipatory force makes it possible to position girls who use violence as strong and independent; however, with the risk that they are made into the carriers of the gender-equality project. A decisive factor for it being possible to talk about girls' violence in this way seems to be that gender equality is presented as desirable but not yet achieved. The professionals' talk,

however, shows that this understanding of girls' violence is troubling and to resolve this aspect they talk about an extreme vulnerability as a way to explain girls' violence as a double burden. This demonstrates that it seems to be difficult to move beyond notions about girls' vulnerability and, additionally, runs the risk that girls' struggle, resistance and revolt will be downplayed and constructed as silly, emotional or unfounded.

Anger – talk about girls' violence as a loss of control

Anger is referred to as a viable feeling but also as potentially problematic, if it leads to violence, and therefore it needs to be suppressed and controlled. In the professionals' talk, anger is described as something everyone can feel, while the girls emphasise that it is an emotion that is considered to be associated with boys. The gendered aspect of anger becomes particularly evident when it is related to externalised emotional expressions, like violence, and is constructed as a result of loss of control.

The girls' and the professionals' talk about violence as an externalised emotional expression of anger are reminiscent of one another. They talk about how girls' anger is expected to be regulated, controlled and internalised. Talk about girls' self-regulation and internalisation of anger can be understood as a way to emphasise girls' responsibility and respectability. If self-regulation fails, however, leading to violence, both the girls and the professionals explain this by talking about an anger so strong that it is impossible to control, a total loss of control. Hence, talk about loss of control and violence as an externalised expression of emotion risks leading to assumptions about an uncontrolled, irrational and emotional girl, who thus becomes violent and is portrayed as potentially dangerous.

Talk of anger is also used to highlight other (real) problems, rather than the issue of anger itself. This can be understood as a way of highlighting contextual and structural factors that affect the girls' living conditions and their use of violence. Thus, taking girls' anger seriously means acknowledging both the importance of anger and its emotional expression, whereby some emotions and emotional expressions are limited for certain bodies but accessible to others. It is also only in those cases when the girls' and professionals' talk is based on notions of gender equality that it appears possible to normalise the anger of girls and to construct their violence as an externalised emotional expression in a similar way to that of boys, and hence as part of being young, growing up and getting angry.

Functionality – talk about girls’ violence as an expression of an extraordinary functionality

In both the girls’ and the professionals’ talk, non-normative cognitive functionality and talk about different psychiatric diagnoses are given great significance in order to make girls’ violence comprehensible. In this way, they argue that it is not the violence itself that is the “real problem”. Instead, it is formulated as an expression of extraordinary functionality, in terms of girls’ various difficulties, and talk about social ability, maturity and intelligence. However, explaining girls’ violence with reference to non-normative functionality does not stand unchallenged. The girls and the professionals argue that the reasons why girls use violence can depend on a number of things, which can be related to different aspects of girls’ life situations. However, both the girls and the professionals highlight that a psychiatric diagnosis might be necessary, or at least one way to get support and help from the welfare system.

There is another aspect of understanding girls’ violence as an expression of non-normative functionality. In the professionals’ talk, they discussed whether girls’ use of violence can be understood in relation to aspects like trauma and mental illness, related to different forms of vulnerability and victimisation. With this as background, it is possible to ask the question: is it girls’ violation of gendered norms, girls’ various difficulties and functional abilities or girls’ vulnerability that is being diagnosed? Whether girls’ violence is understood as an expression of mental and social difficulties, or as a consequence of their own vulnerability or deviancy also affects what support girls are offered and who is expected to provide this support.

Humanity – talk about an incomprehensible and “crazy” girl

In the initial empirical chapter, *Girls’ Violence*, it emerged that not only does girls’ use of violence appear to be problematic but, if it cannot be explained by various underlying causes, it is constructed as irrational and incomprehensible. This irrational violence emerges mainly in the professionals’ talk about girls’ violence, but also appears in the girls’ talk when discussing an incomprehensible, irrational and potentially dangerous girl, who is described in terms of a “crazy” girl. Notions of irrational violence and a “crazy” girl are met with various kinds of resistance. At the same time, it (re)appears in their talk, even though most of the time as an unspoken threat. It is a form of violence and a subject position that consistently emerges as incomprehensible and as the “other”, as less human.

By talking about the underlying causes of violence, it becomes possible for the girls and the professionals not only to understand girls’ violence but also to make the

violent girl understandable, in contrast to an incomprehensible and “crazy” violent girl. Irrational violence and notions of a “crazy” girl can thus be regarded as being permanently present and a potential threat when talking about girls’ violence and girls who use violence. They are always at risk of being regarded as the worst kind of girls, as dangerous and a risk to society. This is a position that not only violates gendered norms and ideas about (male) violence but also notions of what it means to be human.

Concluding remarks

This thesis analyses talk about girls’ violence, with an interest in how girls’ violence and girls who use violence are understood and given meaning. Girls’ violence is described as different from boys’ violence in various ways, but at the same time it is explained with reference to similar underlying causes. Despite similar explanations, girls’ violence and girls who use violence are in most cases constructed as deviant and different, as an anomaly, which needs to be explained in ways that make it possible to include within understandings of femininity and girlhood. This means that the girls’ and the professionals’ talk is constantly forced to work beyond the incomprehensibility of talking about violence used by girls. Their talk can therefore be understood as a struggle with misunderstandings and incomprehensibility.

Thus, understandings of girls’ violence as different and deviant concern more than the issue of violence as a problematic social action. They also concern notions of gender, femininity and girlhood. The results also show how notions of gender are interwoven with class, ethnicity, functionality and ideas about being human. Although a position as a violent girl sometimes appears to be useful or desirable, the girls’ and the professionals’ talk shows that there is a risk that girls who use violence are constructed not only as different and deviant but as so incomprehensible that they will be constructed as “crazy”, or in other words less human, and therefore not possible to help or save (cf. Butler, [1990] 2007). For this reason, it is important to reconsider and deconstruct the current discourses of violence and gender and open up space for a multifaceted understanding of femininity and girls’ lives, including a structural perspective on violence. A wider perspective on girls’ violence would make it possible to understand girls who use violence, those who are exposed to girls’ violence and the help and support that is available from the welfare system in new ways.

Förkortningar

ADHD – Attention Deficit Hyperactivity Disorder

Brå – Brottsförebyggande rådet

Bup – Barn- och ungdomspsykiatri

FN – Förena nationerna

HVB – Hem för vård och boende

LVU – Lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

MUCF – Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

PTSD – Posttraumatiskt stressyndrom

SiS – Statens institutionsstyrelse

SoL – Socialtjänstlagen

Soc – Socialtjänsten

UNICEF – United Nations Children's Fund

WEF – World Economic Forum

WHO – World Health Organisation

Referenser

- Aapola, S., Gonick, M., & Harris, A. (2005). *Young Femininity: Girlhood, Power and Social Change*. New York: Palgrave Macmillan.
- Abu-Lughod, L., & Lutz, C. A. (1990). Introduction: Emotion, discourse, and the politics of everyday life. I C. A. Lutz & L. Abu-Lughod (Red.), *Language and the politics of emotion* (s. 1–23). Cambridge: Cambridge University Press.
- Adamshick, P. Z. (2010). The Lived Experience of Girl-to-Girl Aggression in Marginalized Girls. *Qualitative Health Research*, 20(4), 541–555.
- Adler, C., & Worrall, A. (2004). A contemporary crisis? I C. Alder & A. Worrall (Red.), *Girls' Violence – Myths and Realities*. New York: State University of New York Press.
- Alderson, P., & Morrow, V. (2011). *The ethics of research with children and young people – A practical handbook*. London: SAGE.
- Andershed A.-K., & Pepler, D.J. (2013). Life-Span Continuity in Female Aggression and Violence. I A.-K. Andershed (Red.), *Girls at Risk : Swedish Longitudinal Research on Adjustment* (105–117). New York: Springer.
- Andersson Vogel, M. (2012). *Särskilda Ungdomsbem Och Vårdkedjor : Om Ungdomar, Kön, Klass Och Etnicitet* (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholm University.
- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig: Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholm University.
- Ambjörnsson, F. (2006). *Vad är queer?* Stockholm: Natur och Kultur.
- Ambjörnsson, F. (2009). Unga och sociala strukturer. I S. Lindgren (Red.), *Ungdomskulturer* (67–78). Falkenberg: Gleerups utbildning AB.
- Ambjörnsson, R. (2011). *Öst och Väst. Tankar om Europa mellan Amerika och Asien*. Stockholm: Atlas.
- Andersson, F. (2013). *The female offender: Patterning of antisocial and criminal behavior over the life-course* (Doktorsavhandling). Malmö: Malmö University.
- Andersson K. (2007). To slap a 'Kraxelhor' Violence as category-bound activity in young men's talk. *Norma, Nordic Journal for Masculinity Studies*, 2(2):144–162.
- Andersson, K. (2008). *Talking violence, constructing identity: Young men in institutional care* (Doktorsavhandling). Linköping: Linköping University.
- Andersson, K., & Källström-Carter, Å. (2014). Det våldsbevitnade barnets ontologi. *Tidskrift för Genusvetenskap*, 35(2-3), 83–103.

- Arif, E. (2015). 'Fighting is not pretty': Interpreting the experience of self-defense in girls' fights. *Girlhood Studies*, 8(1), 126–140.
- Arnell, L. (2008). *Tjejer kan också 'playa'*. En studie om högstadie tjejers tankar om vardag och livserfarenheter (Kandidatuppsats). Stockholm: Södertörns högskola.
- Arnell, L. (2011). *Keff*. En etnografisk studie om tjejers tillvaro, tankar och tilltro till texten. (Masteruppsats). Stockholm: Södertörns högskola.
- Arnell, L. (2017a). Narrating family - Talk about a troublesome girlhood within the Swedish context. I B., Formark, H., Mulari, M., & Voipio (Red.), *Nordic Girlhoods – New Perspectives and Outlooks* (161–178). New York: Palgrave MacMillan.
- Arnell, L. (2017b). The (dys)functionality of girls' and young women's violence. *Affilia*, 32(4), 543–556.
- Babinski, D. E., Pelham Jr, W. E., Molina, B. S. G., Gnagy, E. M., Waschbusch, D. A., Yu, J., ... Karch, K. M. (2011). Late Adolescent and Young Adult Outcomes of Girls Diagnosed with ADHD in Childhood: An Exploratory Investigation. *Journal of Attention Disorders*, 15(3), 204–214.
- Bartels, M., Hendriks, A., Mauri, M., Krapohl, E., Whipp, A., Bolhuis, K., ... Boomsma, J. (2018). Childhood aggression and the co-occurrence of behavioural and emotional problems: Results across ages 3–16 years from multiple raters in six cohorts in the EU-ACTION project. *European Child & Adolescent Psychiatry*, 27(9), 1105–1121.
- Batchelor, S., Burman, M. & Brown, J. (2001). Discussing Violence: Let's hear it from the Girls. *Probation Journal* 48(2), 125–133.
- Batchelor, S. (2009). Girls, gangs and violence: Assessing the evidence. *Probation Journal*, 56(4), 399–414.
- Beauvoir, S. ([1949]2006). *Det andra könet*. Stockholm: Norstedts.
- Berg, L., Sjögren, M., Hyllander, K., & Söderström P. (2013). *Låt 101 blommor blomma. Våldsförebyggande projekt för killar och unga män*. Stockholm: MUCF.
- Bergenmar, J., Bertilsdotter Rosqvist, H., & Lönnngren, A-S. (2015). Autism and the Question of the Human. *Literature and Medicine*, 33(1), 202–221.
- Berglund, S-A. (1998). *Val av livsstil: Problemungdomars sätt att hantera verklighet och konstruera identitet* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå Universitet.
- Bertilsdotter Rosqvist, H. (2007). *Lagom lika, lagom olika – En diskussion om makt, retorik och bi-teoretiska/sexuella subjektiviteter* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.

- Bertilsdotter Rosqvist, H., & Arnell, L. (2018). Being a Responsible Violent Girl? Exploring Female Violence, Self-management and ADHD. *Girlhood Studies*, 11(2), 111–126.
- Billig, M. ([1987]1996). *Arguing and thinking - A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Billig, M., Condor, S., Edwards, D., Gane, M., Middleton, M., & Radley, A. (1988). *Ideological dilemmas – A social psychology of everyday thinking*. London: Sage.
- Björck, C. (2013). A Music Room of One's Own: Discursive Constructions of Girls-only Spaces for Learning Popular Music. *Girlhood studies*, 6(2), 11–29.
- Björkander-Mannheimer, E. (1975). *Idémateriell kring ungdom och sexualitet*. Forskningsrapport, Sociologiska institutionen, nr 36. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Björner, K., Gustafsson, C., & Merta, K. (1986). Närsynta mullvadar och högtflygande örnnor: När yrkesverksamma kvinnor och utsatta tonårstjejer möts. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 7(1), 54–61.
- Bourke, J. ([2011]2013). *What it means to be human: Reflections from 1791 to present*. London: Virago.
- Brown, L. M., Chesney-Lind, M., & Stein, N. (2007). Patriarchy matters: Toward a gendered theory of teen violence and victimization. *Violence Against Women*, 13(12), 1249–1273.
- Brown, M. (2010). “Negotiations of the living space: Life in the group home for girls who use violence.” I M. Chesney-Lind & N. Jones (Red.). *Fighting for girls: New perspectives on gender and violence (175–199)*. New York: State University of New York.
- Brown, M. (2011). The sad, the mad and the bad: Co-existing discourses of girlhood. *Child Youth Care Forum*, 40(2), 107–120.
- Brown, M. (2012). Discourses of Choice and Experiences of Constraint: Analyses of Girls' Use of Violence. *Girlhood Studies*, 5(2), 65–83.
- Bryman, A. ([2001]2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber ekonomi.
- Brottsförebyggande rådet (Brå) (2017). *Brottsutvecklingen i Sverige fram till 2015. Rapport 2017:5*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet (Brå) (2018). *Kriminalstatistik 2017. Misstänkta personer. Slutgiltig statistik*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Budgeon, S. (1998). “‘I’ll Tell You What I Really, Really Want’: Girl Power and Self Identity in Britain” I S. Inness (Red.), *Millennium Girls: Today’s Girls Around the World (115–44)*. New York: Rowman and Littlefield.

- Budgeon, S. ([2011]2013). The Contradictions of Successful Femininity: Third-Wave Feminism, Postfeminism and 'New' Femininities. I R. Gill & C. Scharff (Red.), *New Femininities – Postfeminism, Neoliberalism and Subjectivity* (279–292). New York: Palgrave Macmillan.
- Burman, M. (2004). Turbulent talk: girls' making sense of violence, I C. Alder & A. Worrall (Red.), *Girls' Violence – Myths and Realities* (81–103). New York: State University of New York Press.
- Burman, M., Brown, J., & Batchelor, S. (2003). 'Taken it to heart': girls and the meaning of violence. I E. A. Stanko (Red.), *The meanings of Violence* (s. 71-89). London: Routledge.
- Butler, J. ([1990]2007). *Genustrubbel. Feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos.
- Bäckman, M. (2006). Blond – Om förtortens andra. I S., Ekström & L., Gerholm (Red.). *Orienter i Sverige – Samtida möten och gränssnitt* (41-75). Lund: Studentlitteratur.
- Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A., & Shannon, D. (2013). *Unga och brott i Sverige – Underlagsrapport till Barn och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Callaghan, J., Alexander, J., & Fellin, L. (2018). Beyond Vulnerability: Working with children who have experienced domestic violence. I L., O'Dell, C., Brownlow & H., Bertilsdotter Rosqvist, (Red.). *Different Childhoods: Non/Normative Development and Transgressive Trajectories* (85–101). London: Routledge.
- Campbell, A. (1987). Self Definition by Rejection: The Case of Gang Girls. *Social Problems*, 34(5), 451–466. [SEP]
- Carbin, M. (2010). *Mellan tystnad och tal. Flickor och hedersvåld i svensk offentlig politik* (Doktorsavhandling). Stockholm: Stockholm universitet.
- Carlson, L. (2001). Cognitive Ableism and Disability Studies: Feminist Reflections on the History of Mental Retardation. *Hypatia*, 16(4), 124–146.
- Carrington, K. (2013). Girls and Violence: The Case for a Feminist Theory of Female Violence. *International Journal for Crime*, 2(2): 63–79.
- Cater, Å., Andershed, A-K., Andershed, H. (2014). Youth victimization in Sweden: Prevalence, characteristics and relation to mental health and behavioral problems in young adulthood. *Child Abuse & Neglect*, 38(8), 1290–1302.
- Cernkovich, S. Lanctot, N. & Giordano, P.C. (2008). Predicting Adolescent and Adult Antisocial Behavior Among Adjudicated Delinquent Females. *Crime & Delinquency*, 54(1), 3–33.

- Chesney-Lind, M. (1989). Girls' crime and woman's place: Toward a feminist model of female delinquency. *Crime and Delinquency*, 35(1), 5–29.
- Chesney-Lind, M. (1997). *The female offender: Girls women and crime*. London: Sage Publications.
- Chesney-Lind, M., & Eliason, M. (2006). From invisible to incorrigible. The demonization of marginalized women and girls. *Crime, Media, Culture: An International Journal*, 2(1), 29–47.
- Chesney-Lind, M., & Irvin, K. (2008). *Beyond bad girls: Gender, violence and hype*. New York: Routledge.
- Chesney-Lind, M., & Merlo, A. V. (2015). Global War on Girls? Policing Girls' Sexuality and Criminalizing Their Victimization, *Women & Criminal Justice*, 25(1-2), 71–82.
- Chesney-Lind, M., & Morash, M. (2011). *Feminist Theories of Crime*. Farnham/Burlington: Ashgate.
- Chesney-Lind, M., Morash, M., & Irwin, K. (2007). Policing Girlhood?: Relational Aggression and Violence Prevention. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 5(3), 328–345.
- Chesney-Lind, M., Morash, M., & Irvin, K. (2010). Policing girlhood: Relational aggression and violence prevention. I M. Chesney-Lind & N. Jones (Red.). *Fighting for girls: New perspectives on gender and violence* (107–128). New York: State University of New York.
- Chesney-Lind, M., & Shelden R. ([1998]2004). *Girls, delinquency, and juvenile justice*. Balmont, CA.: Thomson/Wadsworth.
- Christie, N. (2001). Det idealiska offret. I Malin Åkerström & Ingrid Sahlin (Red.), *Det motspänstiga offret* (46–60). Lund: Studentlitteratur.
- Cobbina, J., Like-Haislip, T., & Miller, J. (2010). Gang Fights versus Cat Fights: Urban Young Men's Gendered Narratives of Violence. *Deviant Behavior*, 31(7), 596–624.
- Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational Aggression, Gender, and Social-Psychological Adjustment. *Child Development*, 66(3): 710–722.
- Dahlgren, A. (1979). *TVå världar : Om ungdomar och könsroller: Ett kunskapssociologiskt perspektiv*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Day, K., Gough, B., & McFadden, M. (2003). Women who drink and fight – A discourse Analysis of a working-class women's talk. *Feminism and Psychology*, 13(2): 141–158.

- Deane, H., & Young, S. (2014). Navigating Adolescence: An Epidemiological Follow-Up of Adaptive Functioning in Girls With Childhood ADHD Symptoms and Conduct Disorder. *Journal of Attention Disorders, 18*(1), 44–51.
- DeKeseredy, W. S. (2010). Moral Panics, Violence, and the Policing of Girls: Reasserting Patriarchal Control in the New Millennium. I M. Chesney-Lind & N. Jones (Red.). *Fighting for girls: New perspectives on gender and violence* (241–254). New York: State University of New York.
- Dmitrow-Devold, K. (2017). *Norwegian girls in mainstream blogging – Performed blogging selves, experienced digital competences, gendered discourses* (Doktorsavhandling). Lillehammer: Høgskolen i Innlsnadet.
- Driscoll, C. (2008). Girls Today: Girls, Girl Culture and Girl Studies. *Girlhood Studies 1*(1), 13–32.
- Drotner, K. (1986). Flickkultur och ungdomsforskning: Motståndare eller medspelare? *Kvinnovetenskaplig tidskrift, 7*(1), 4–13.
- Edley, N., & Wetherell, M. (1999). Imagined futures: Young Men’s Talk about Fatherhood and Domestic Life. *British Journal of Social Psychology, 38*, 181–194.
- Edwards, D., & Potter, J. (1992). *Discursive psychology*. London: SAGE.
- Edwards, D. (2000). Extreme Case Formulations: Softeners, Investment, and Doing Nonliteral. *Research on Language and Social Interaction, 33*(4), 347–373.
- Ek, A-C. (1999). Intervjuaren i gränslandet mellan det välbekanta och det främmande: Reflexivitet i praktiken. I *Metod, maket och kön: I ett feministiskt samtalsrum* (21–46). (Kvinnovetenskapligt forums rapportserie, 8). Umeå: Umeå universitet.
- Ekman, I. (2018). *Självskadande handlingar. Ungdomars berättelser. Kontextualisering av ett medikaliserat problem* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- Estrada, F. (2001). Juvenile Violence as a Social Problem. Trends, Media Attention and Societal Response. *British Journal of Criminology, 41*, 639–655.
- Estrada, F., Bäckman, O., & Nilsson, A. (2016). The Darker Side of Equality? The Declining Gender Gap in Crime: Historical Trends and an Enhanced Analysis of Staggered Birth Cohorts. *British Journal Of Criminology, 56*(6), 1272–1290.
- Estrada, F., & Flyghed, J., ([2001]2007). *Den svenska ungdomsbrottsligheten*. Lund: Studentlitteratur.
- Estrada, F., & Granth S. (2007). Ungdomsbrottslighet. I *Brottsutvecklingen I Sverige fram till år 2007*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Estrada, F., Pettersson, T., & Shannon, D. (2012). Crime and criminology in Sweden. *European Journal of Criminology, 9*(6), 668–688.

- Feld, B. C. (2009). Violent Girls or Relabeled Status Offenders? An Alternative Interpretation of the Data. *Crime and Delinquency*, 55(2): 241–265.
- Folkhälsomyndigheten (2018). *Folkhälsans utveckling. Årsrapport 2018*. Solna/Östersund: Folkhälsomyndigheten.
- Formark, B. (2010). *Den välsituerade flickan: om den svenska flickscoutsrörelsens historia 1910-1940* (Doktorsavhandling). Lund: Sekel bokförlag.
- Formark, B. (2013). Jösses flickor vilket trassel! – Historiska reflektioner kring flickforskningens uppgift i en flickfrämjande och postfeministisk tid. *Tidskrift för genusvetenskap*, 2–3: 7–20.
- Formark, B., & Bränström-Öhman, A. (2013). Situating Nordic girls' studies. *Girlhood Studies*, 6(2), 3–10.
- Foucault, M. ([1976]2002). *Sexualitetens historia – Band 1: Viljan att veta*. Göteborg: Daidalos.
- Foucault, M. ([1980]1988). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings 1972-1977*. New York: Random House Inc.
- Foucault, M. (1982). The Subject and Power. *Critical Inquiry*, 8 (4), 777–795.
- Foucault, M. ([1969]2011). *Vetandets arkeologi*. Lund: Arkiv.
- Foucault, M. ([1979]1991). *Discipline and punish : The birth of the prison*. Harmondsworth: Penguin.
- Frenzel, A. (2016). *Skolundersökningen om brott 2015. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2016:21*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Frenzel, A., & Westerberg, S. (2018). *Skolundersökningen om brott 2017. Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Frih, A-K., & Söderberg, E. (2010). Inledning. I A-K. Frih & E. Söderberg (Red.), *En bok om flickor och flickforskning* (s. 9–33). Lund: Studentlitteratur.
- Gallacher, L-A., & Gallagher, M. (2008). Methodological Immaturity in Childhood Research?: Thinking through "Participatory Methods". *Childhood: A Global Journal of Child Research*, 15(4), 499–516.
- Ganetz, H., & Lövgren, K. (1991). *Om unga kvinnor : Identitet, kultur och livsvillkor*. Lund: Studentlitteratur.
- Garcia, C. A., & Lane, J. (2010). Looking in the Review Mirror: What Incarcerated Women Think Girls Need From The System. *Feminist Criminology*, 5(3)227–243.
- Gelsthorpe, L. (2004). Female Offending. A Theoretical Overview. I G. McIvor (Red.), *Women Who Offend* (13–37). London: Jessica Kingsley.

- Gilbert, G. N., & Mulkay, M. (1984). *Opening pandora's box: A sociological analysis of scientists' discourse*. Cambridge: Cambridge U.P.
- Gilje, N., & Grimen, H. ([1992]2004). *Sambällsvetenskapernas förutsättningar*. Göteborg: Daidalos.
- Godfrey, B. (2004). Rough Girls, 1880-1930. The "Resent" History of Violent Young Women. I C. Adler & A. Worrall (Red.), *Girls' Violence. Myths and Realities* (167–190). New York: State University of New York Press.
- Goodkind, S., Wallace, J. M., Shook, J. J., Bachman, J., & O'Malley, P. (2009). Are girls really becoming more delinquent? Testing the gender convergence hypothesis by race and ethnicity, 1976-2005. *Children and Youth Services Review*, 31(8): 885–895.
- Gottzén, L., & Korkmaz, S. (2013). Killars våld mot tjejer i nära relationer. I Ungdomsstyrelsen, *Unga och våld: En Analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter* (70–99). Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Gough, B. (1997). Time as Ideological Dilemma. An analysis of 'ordinary' discourse. *Time and Society*, 6(2/3): 213–236.
- Gümüscü, A., Khoo, E., & Nygren, L. (2014). Family as Raw Material: The Deconstructed Family in the Swedish Social Services. *Journal of Comparative Social Work*, 2: 1–27.
- Hall, S. ([1997]2003). The Spectacle of the "Other". I S. Hall (Red.), *Representation: Cultural Representations and signifying practices* (223–290). London: Sage Publications.
- Hamreby, K. (2004). *Flickor och Pojkar i den Sociala Barnvården - Föreställningar om Kön och Sociala Problem under 1900-talet* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå University.
- Hauge, M-I. (2009). Bodily practices and discourses of hetero-femininity: girls' constitution of subjectivities in their social transition between childhood and adolescence. *Gender and Education*, 21(3), 293–307.
- Henriksen, A-K. (2013). *Dramatiske liv: En antropologisk undersøgelse af pigerperspektiver på vold og konflikter* (Doktorsavhandling). Roskilde: Roskilde University.
- Herz, M. (2012). Inledning. I M. Herz (Red.), *Kritiskt socialt arbete* (5–16). Stockholm: Liber.
- Herz, M., Johansson, T., Lalander, P., Mattsson, T. & Wikström, H. (2012). Avslutning. I M. Herz (Red.), *Kritiskt socialt arbete* (169–180). Stockholm: Liber.

- Hjörne, E., & Evaldsson, A-C., (2015). Reconstituting the ADHD Girl: Accomplishing Exclusion and Solidifying a Biomedical Identity in an ADHD Class. *International Journal of Inclusive Education*, 19(6), 626–644.
- Hochschild, A. R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, 85(3): 551–575.
- Hochschild, A. R. ([1979]2012). *Managed Heart*. Berkeley: University of California Press.
- Hollari, S. (2007). Kvinnors Brottslighet. I *Brottsutvecklingen I Sverige fram till år 2007* (373–394). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Holt, A. (2018). Parricides, school shootings and child soldiers: constructing *criminological phenomena* in the context of children who kill. I L., O’Dell, C., Brownlow & H., Bertilsdotter Rosqvist, (Red.), *Different Childhoods: Non/Normative Development and Transgressive Trajectories* (132–145). London: Routledge.
- Honkasalo, V. (2013). “Save the Girls!” Gender Equality and Multiculturalism in Finish Youth Work Context. *Girlhood Studies*, 6(2), 47–64.
- Honkatukia, P., Nyqvist, L., & Pösö, T. (2003). Sensitive issues in vulnerably conditions. *Young*, 11(4): 323–339.
- Honkatukia, P., Nyqvist, L., & Pösö, T. (2007). Violence talk and gender in youth residential care. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 8(1), 56–76.
- Hyden, M. (2000). Den berättarfokuserade intervjun: Att lyssna till en kör av röster. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 1–2, 137–158.
- Hyden, M. (2014). The Teller-focused interview: Interviewing as a relational practice. *Qualitative Social Work*, 13(6), 795–812.
- Irwin, K., & Chesney-Lind, M. (2008) Girls’ Violence: Beyond Dangerous Masculinity. *Sociology Compass*, 2(3), 837–855.
- Irwin, K., & Chesney-Lind, M. ([2008]2011) Girls’ Violence: Beyond Dangerous Masculinity. I M. Chesney-Lind & M. Morash (Red.), *Feminist Theories of Crime* (153–171). Farnham/Burlington: Ashgate.
- Isdal, P. ([2000]2017). *Meningen med våld*. Stockholm: Gothia.
- Johannisson, K. (2015). *Den sårade divan. Om psykets estetik (och om Agns von K, Sigrid H och Nellys s)*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Johansson, A. (2010a). *Självskada: En etnologisk studie av mening och identitet i berättelser om skärande* (Doktorsavhandling). Umeå: h:ström - Text & kultur.

- Johansson, A. (2010b). Självskadetjejer” – skärande och betydelser av kön. I A-K. Frih & E. Söderberg. *En bok om flickor och flickforskning* (85–107). Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, A. (2010c). Kön, känslor och känslouttryck i berättelser om självskada. *Nätverket Kulturforskning i Uppsala*, 16, 24–28.
- Jones, N. (2004). ”It’s not where you live, It’s how you live”: How young women negotiate conflict and violence in the inner city. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 595(1), 49–62.
- Jones, N. (2008). Working ’the code’: On girls, gender and Inner city violence. *Australian and New Zealand Journal of Criminology*, 41(1), 63–83.
- Jönsson, M. (2007). Byrackan vs knähunden. - Tankespill från arbetet med ett feministiskt författarskap. I A. Brännström Öhman & M. Livholts (Red.), *Genus och det akademiska skrivandets former* (19–35). Lund: Studentlitteratur.
- Kalman, H., & Johansson, S. (2012). Vad ligger i begreppet forskningsperson? Skydd av försöksperson respektive skydd av informanternas integritet. I H. Kalman & V. Lövgren (Red.), *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet* (39–54). Malmö: Gleerups.
- Kalman, H., & Lövgren, V. (2012). Etik i forskning och etiska dilemman. En introduktion. I H. Kalman & V. Lövgren (Red.), *Etiska dilemman. Forskningsdeltagande, samtycke och utsatthet* (7–20). Malmö: Gleerups.
- Kearney, M. C. (2009). Coalescing: The development of girl’s studies. *NWSA Journal* 21(1): 1–28.
- Laidler, K. J., & Hunt, G. ([2001]2011). Accomplishing Femininity among the Girls in the Gang. I M. Chesney-Lind & M. Morash (Red.), *Feminist Theories of Crime* (129–152). Farnham/Burlington: Ashgate.
- Lander, I., Pettersson, T., & Tiby, E. (2003). Presentation av antologin och en feministisk kritik av kriminologin. I I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (Red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet – genusperspektiv inom Svensk kriminologi* (7–20). Lund: Studentlitteratur.
- Lantz, A. (1993). *Intervjumetodik: Den professionellt genomförda intervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lassinantti, K. (2014). *Diagnosens Dilemman : Identitet, Anpassning Och Motstånd Hos Kvinnor Med ADHD* (Doktorsavhandling). Uppsala: Uppsala universitet.
- Lauri, M. (2016). *Narratives of Governing : Rationalization, Responsibility and Resistance in Social Work* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- Levy, M. K. (2012). ”Boys Fight, Girls Cut” – Adolescent Girls Speak about Girl’s Aggression. *Girlhood Studies* 5(2): 45–64.

- Liebling, A., & Stanko, B. (2001). Allegiance and Ambivalence: Some dilemmas in research in disorder and violence. *British Journal of Criminology*, 41(3), 421–430.
- Liljeholm Hansson, S. (2014). *Berättelser om ungdomsgång i förorten: genus, makt och moral* (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborgs universitet.
- Liljeström, R. (1976). *Våra barn, andras ungar*. Stockholm: Liber Förlag.
- Liljeström, R. (1981). *Det erotiska kriget*. Stockholm: Liber Förlag.
- Lindblom, L. (2016). *De besvärliga – Skyddsbehemrets vanartiga flickor*. Stockholm: Lindblom.
- Livholts, M. (2001). "Women", Welfare, Textual Politics and Critique: Different categories of "women", the making of welfare states and emancipation in a Nordic welfare state context (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- Lombroso, C., & Ferrero, W. (1895). *The female offender*. New York: D Appleton and Company.
- Lundström, C. (2007). *Svenska Latinas: Ras, klass och kön i svenskhetens geografi* (Doktorsavhandling). Stockholm: Makadam.
- Lunneblad, J. (2017). Bråkstakar och retstickor: En studie av hur elevers våld könskodas av skolpersonalen i grundskolans senare år. *Utbildning och demokrati*, 26(3), 65–83.
- Luke, K. P. (2008). Are girls really becoming more violent? A critical analysis. *Affilia: Journal of Women and Social Work*, 23(1), 38–50.
- Luttrell, W. (2003). *Pregnant bodies, fertile minds: Gender, race and the schooling of pregnant teens*. New York: Routledge.
- Lutz, C. A. (1990). Engendered emotion: gender, power and the rhetoric of emotional control in American discourse. I C. A. Lutz & L. Abu-Lughod (Red.), *Language and the politics of emotion* (69–91). Cambridge: Cambridge University Press.
- Lykke, N. (2009). *Genusforskning: En Guide till Feministisk Teori, Metodologi och Skrift*. Stockholm: Liber.
- Magnusson, E. (2005). Gendering or Equality in the Lives of Nordic Heterosexual Couples with Children: No Well-Paved Avenues Yet. *NORA – Nordic Journal of Feminist and Gender Research*, 13(3), 153–163.
- Magnusson, E. (2008). The rhetoric of Inequality: Nordic Women and Men Argue against Sharing House-work. *NORA – Nordic Journal of Women's Studies*, 16(2), 79–95.
- Majblomman (2018). *"Andra tycker jag är konstig" Majblommans granskning av Sveriges kommuners arbete mot barnfattigdom. 2018*. Majblommans riksorganisation.

- Males, M. (2010). Have 'girls' gone wild? I M. Chesney-Lind & N. Jones (Red.), *Fighting for girls: New perspectives on gender and violence* (13–32). New York: State University of New York.
- May, T. ([1997]2001). *Sambällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur.
- Mattsson, T. (2012). Makt, intersektionalitet och det sociala arbetets praktik. I M. Herz (Red.), *Kritiskt socialt arbete* (87–110). Stockholm: Liber.
- Mattsson, T. ([2010]2015). *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis*. Malmö: Gleerups.
- McLeod, J., & Wright, K. (2009). The Talking Cure in Everyday Life: Gender, Generations and Friendship. *Sociology*, 43(1), 122–139.
- McRobbie, A. (1984). En feministisk kritik av subkulturforskningen. I J. Fornäs & L-G. Larsson (Red.), *Ungdomskultur: identitet och motstånd - en antologi*. Stockholm: Akademilitt.
- McRobbie, A. ([1991]2000). *Feminism and Youth Culture*. London: Palgrave Macmillan.
- McRobbie, A. (2008). *The aftermath of feminism - gender, culture and social change*. London: SAGE.
- Meyer, A. (2007). The Moral Rhetoric of Childhood. *Childhood*, 14(1), 85–104.
- Miller, J. (2001). *One of the guys – Girls, gangs and gender*. Oxford: oxford University press.
- Miller, J. (2002). The strength and limits of 'doing gender' for understanding street crime. *Theoretical Criminology*, 6(4), 433–460.
- Miller, J., & White, N. A. (2004). Situational effects of gender inequality on girls' participation in violence. I A. Christine, & A. Worrall (Red.), *Girls' violence: Myth and realities* (167–190). New York: State University of New York Press.
- Moen, E. (2006). *En kvinnas dråp: en kroppslig situationell livsberättelse*. Licentiatuppsats. Umeå: Umeå universitet.
- Morrison, W. D. (1985) Introduction. I C. Lombroso & W. Ferrero (Red.). *The female offender*. New York: D Appleton and Company.
- Moylan, C., Herrenkohl, T., Sousa, C., Tajima, E., Herrenkohl, R., & Russo, M. (2010). The Effects of Child Abuse and Exposure to Domestic Violence on Adolescent Internalizing and Externalizing Behavior Problems. *Journal of Family Violence*, 25(1), 53–63.
- Mulari, H. (2015). *New Feminisms, Gender Equality and Neoliberalism in Swedish Girl Films, 1995–2006* (Doktorsavhandling). Turku: University of Turku.
- Natland, S. (2006). *Volden, boren og vennskapet. En kulturanalytisk studie av unge jenter som utøver vold* (Doktorsavhandling). Bergen: Universitetet i Bergen.

- Natland, S. (2008). Voldlige jenter: Nye former for femininitet? *Tidskrift for ungdomsforskning*, 8(2): 3–24.
- Nielsen, A. (2015). *Ett liv i olika världar – Unga kvinnors berättelser om svåra livshändelser* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- Nielsen, H. B. (2004). Noisy girls – New subjectivities and older gender discourses. *Young*, 12(1), 9–30.
- Nielsen, H. B. (2017). *Feeling Gender : A Generational and Psychosocial Approach*. London: Palgrave macmillan.
- Nilsson, G., & Lövkrona, I. (2015). *Våldets kön: Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur.
- Norell, M. (1986). Susannorna: Om unga kvinnor I olika kulturella miljöer. *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 7(1), 14–31.
- Nussbaum, N. L. (2012). ADHD and Female Specific Concerns: A Review of the Literature and Clinical Implications. *Journal of Attention Disorders* 16(2): 87–100.
- Näsman, E. (2012). Varför särskilt om barn? I E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (33–57). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ohan, J. L., & Johnston, C. (2007). What Is the Social Impact of ADHD in Girls? A Multi-Method Assessment. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35(2), 239–250.
- Oinas, E. (2001). *Making sense of the teenage body – Sociological perspectives on girls, ganching bodies, and knowledge* (Doktorsavhandling). Åbo: Åbo akademis förlag.
- Oinas, E. (2015). The Naked, Vulnerable, Crazy Girl. *Girlhood Studies* 8(3), 119–134.
- Oshukova, S., Kaltiala-Heino, R., Miettunen, J., Marttila, R., Aronen, E., Marttunen, M., . . . Lindberg, N. (2017). Self-rated psychopathic traits in a sample of treatment-seeking adolescent girls with internalizing and externalizing disorders: Comparisons to girls in the community. *Nordic Journal of Psychiatry*, 71(3), 210–216.
- Peuravaara, K. (2015). *”Som en vanlig tjej” – Föreställningar om kropp, funktionallitet och femininitet* (Doktorsavhandling). Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Pettersson, T. ([2001]2013). Genusperspektiv inom svensk forskning om ungdomsbrottslighet. I F. Estrada & J. Flyghed (Red.), *Den svenska ungdomsbrottsligheten* (75–101). Stockholm: Studentlitteratur.
- Pettersson, T. (2003a). Våld som iscensättning av femininitet? I I. Lander, T. Pettersson & E. Tiby (Red.), *Femininiteter, maskuliniteter och kriminalitet – genusperspektiv inom Svensk kriminologi* (139–152). Lund: Studentlitteratur.

- Pettersson, T. (2003b). "Föreställningar om Flickor och Pojkar som Gärningspersoner vid Våldsbrott.", I E. Tiby (Red.) *Fokusgruppsintervjuer med Ungdomar om Genus och Våld – Konstruktioner av Gärningspersoner och Offer. Rapport 2003:2*, (18–35). Stockholm: Stockholms Universitet, Kriminologiska institutionen.
- Pettersson, T. (2005). Gendering delinquent networks: A gendering analysis of violent crimes and the structure of boys' and girls' co-offending networks. *Young*, 13(3), 247–267.
- Pointdexter, C. C. (2002). Meaning of Methods: Re-presenting Narratives of an HIV-affected Caregiver, *Qualitative Social Work*, 1(1):59–78.
- Pollak, O. (1953). *Kvinnan som brottsling* (Original title: The criminology of women, 1950). Stockholm: Hugo Gebers Förlag.
- Pomerantz, A. (1986). Extreme Case Formulations: A way of legitimizing claims. *Human Studies*, 9, 219–229.
- Posick, C., Farrell, A., & Swatt, M.L. (2014). Do Boys Fight and Girls Cut? A General Strain Theory Approach to Gender and Deviance. *Deviant Behavior*, 34(9), 685–705.
- Potter, J. & Wetherell, M. ([1987]2014). *Discourse and social psychology - beyond attitudes and behavior*. London: Sage.
- Quinn, P. (2005). Treating Adolescent Girls and Women with ADHD: Gender Specific Issues. *Journal of Clinical Psychology*, 61(5), 579–587.
- Reay, D. (2001). 'Spice Girls', 'Nice Girls', 'Girlies', and 'Tomboys': Gender discourses, girls' cultures and femininities in the primary class room. *Gender and Education*, 13(2): 153–166.
- Renold, C. & Barter, E. (2003). 'Hi, I am Ramon and I run this plays' Challengng the normalisation of violence in children's homes from young people's perspective, I E. A. Stanko (Red.), *The meanings of Violence* (90–111). London: Routledge.
- Reynolds, J., & Taylor, S. (2005). Narrating Singleness: Life Stories and Deficit Identities. *Narrative Inquiry*, 15(2), 197–215.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative Methods for the Human Sciences*. London: SAGE.
- Ring, J. (2013). *Brott bland ungdomar i årskurs nio. Resultat från Skolundersökningen om brott åren 1995–2011. Rapport 2013:3*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Ring, J. & Öberg, J. (2012). Ungdomsbrottslighetens utveckling speglad i olika källor. I J. Hagstedt (Red.), *Brottsutvecklingen i Sverige 2008-2011. Rapport 2012:13*. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Ringrose, J. (2006). A new universal mean girl: Examining the discursive construction and social regulation of a new feminine pathology. *Feminism and Psychology*, 16(4), 405–425.
- Riving, C. (2005). Ideal och avvikelser. Kvinnlighet, våldsamhet och sinnessjukdom vid 1800-talets mitt. I E. Österberg & M. Lindstedt Cronberg (Red.), *Kvinnor och våld. En mångtydig kulturhistoria* (88–109). Lund: Nordic Academic Press.
- Ryen, A. (2004). *Kvalitativ intervjua: Från vetenskapsteori till fältstudier*. Malmö: Liber.
- Rönnbäck, J. (2015). *Det är väl typiskt tjejer – Om basket, kropp och femininitet* (Doktorsavhandling). Malmö: Idrottsforum.
- Santiago-Menendez, M., & Campbell, A. (2013). *Psychology of Men & Masculinity*, 14(4), 400–410.
- Sarnecki, J. (2003). *Introduktion till kriminologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Schaffner, L. (2007). Violence Against Girls Provokes Girl's Violence - From Private Injury to Public Harm. *Violence against women*, 13(12), 1229–1248.
- Simmel, G. (1981). *Hur är samhället möjligt?* Göteborg: Bokförlaget Korpen.
- Sixtensson, J. (2018). *Häri från till framtiden. Om gränslinjer, aktörskap och motstånd i tjejers vardagsliv* (Doktorsavhandling). Malmö: Malmö universitet.
- Skeggs, B. ([1997]2000). *Formations of Class and Gender: Becoming Respectable*. London: Sage.
- Smart, C. (1976). *Women, crime and criminology: A feminist critique*. London: Routledge.
- Stanko, E. A. (2003). Introduction. Conceptualising the meaning of violence. I E. A. Stanko (Red.), *The meanings of Violence* (1–13). London: Routledge.
- Starke, M., Bertilsdotter Rosqvist, H., & Kuosmanen, B. (2016). Eternal Children? Professionals' Constructions of Women with an Intellectual Disability Who are Victims of Sexual Crime. *Sexuality and Disability*, 34(3), 315–328.
- Staunæs, D. (2005). From Culturally Avant-garde to Sexually Promiscuous: Troubling Subjectivities and Intersections in the Social Transition from Childhood into Youth. *Feminism & Psychology*, 15(2), 149–167.
- Steffensmeier, D. J. (1980). Sex differences in patterns of adult crime, 1965–1977. *Social Forces*, 58, 1080–1108.
- Strömbäck, M. (2014). *Skapa rum. Ung femininitet, kroppslighet och psykisk ohälsa : genusmedveten och hälsofrämjande intervention* (Doktorsavhandling). Umeå: Umeå universitet.
- Svensson, R. & Ring, J. (2007). Trends in self-reported youth crime and victimization in Sweden 1995–2005. *Journal in Scandinavian Studies in Criminology and Crime prevention* 8(2), 185–209.

- Söderlind, I., Sköld, J., & Malmberg, B. (2013). *Barn och unga, deras roll och betydelse förr och nu – Underlagsrapport till Barn och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Taylor, S. (2005). Identity Trouble and Opportunity in Women's Narratives of Residence. *Auto/Biography*, 13, 249–265.
- Tincknell, E., ([2011]2013). Scouring the Abject Body: Ten Years Younger and Fragmented Femininity under Neoliberalism. I R. Gill. & C. Scharff (Red.), *New Femininities – Postfeminism, Neoliberalism and Subjectivity* (83-95). New York: Palgrave Macmillan.
- Tisdall, E. & Kay M. (2012). The Challenge and Challenging of Childhood Studies? Learning from Disability Studies and Research with Disabled Children. *Children and Society*, 26(3), 181–191.
- Tseng, W.-L., Kawabata, Y., Gau, S.S.F., Banny, A.M., Lingras, K.A., & Crick, N.R. (2012). Relations of Inattention and Hyperactivity/Impulsivity to Preadolescent Peer Functioning: The Mediating Roles of Aggressive and Prosocial Behaviors. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 41(3), 275–287.
- Tønnessen, E. S. (2012). ”Bilder og lyd i dokumentation, metoder o ganalyse.” I E. Backe-Hansen & I. Frønes (Red.), *Metoder og perspektiver i barne- og ungdomsforskning* (136–157). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Ungdomsstyrelsen (2013). *Unga och våld: En Analys av maskulinitet och förebyggande verksamheter*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.
- Uhnöo, S. (2011). *Våldets regler. Ungdomars tal om våld och bråk* (Doktorsavhandling). Göteborg: Göteborg: Daidalos.
- United Nations Children's Fund (UNICEF) (2016). 'Fairness for Children: A league table of inequality in child well-being in rich countries', *Innocenti Report Card 13*. Innocenti, Florence: UNICEF Office of Research.
- Waldron, L. M. (2011). ”Girls are worse” Drama Queens, Getto Girls, Tomboys, and the meaning of girl Fights. *Youth & Society*, 43(4), 1298–1334.
- Walkerline, V. (1993). Beyond developmentalism? *Theory & Psychology*, 3(4), 451–469.
- Wetherell, M., & Potter, J. (1992). *Mapping the language of racism: Discourse and the legitimation of exploitation*. New York: Columbia University Press.
- Wetherell, M. (1998). Positioning and interpretative repertoires: conversation analysis and post-structuralism in dialogue. *Discourse and Society*, 9(3), 387–412.
- Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Science Understanding*. London: SAGE.

- White, J., Buehler, C., & Weymouth, B.B. (2014). Childhood attention deficit hyperactive disorder (ADHD) symptoms and adolescent female sexual victimisation: mediating and moderating effects of risky behaviours. *Journal of Sexual Aggression*, 20(1), 23–39.
- Wilkinson, S. (1998). Focus groups in feminist research: Power, interaction, and the co-construction of meaning. *Womens Studies International Forum*, 21(1), 111–125.
- Wilkinson, S. (1999). Focus groups. *Psychology of Women Quarterly*, 23(2), 221–244.
- World Economic Forum (WEF) (2017). *The Global Gender Gap Report 2017*. Genève: World Economic Forum.
- World Health Organisation (WHO) (2002). *World report on violence and health (WRVH)*. Genova: World Health Organisation.
- Wästerfors, D. (2016). *Våld*. Stockholm: Liber.
- Zalecki, C. A., & Hinshaw. S. P. (2004). Overt and Relational Aggression in Girls with Attention Deficit Hyperactivity Disorder. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 33(1): 125–137.
- Åkerström, M. (2001). Annie – En motberättelse. I M. Åkerström & I. Sahlin (Red.), *Det motspanstiga offret* (265–281). Lund: Studentlitteratur.

Internetkällor

- FunkTek. (u.å.). *Ordlista*. Hämtad 2019-01-16, från <http://www.funktek.se/ordlista/>
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor. (MUCF) (u.å.) *Ungdomspolitik*.
Hämtad 2018-08-26, från <https://www.mucf.se/ungdomspolitik>
- Wikipedia. (u.å.). *Catfight*. Hämtad 2019-04-09, från
<https://en.wikipedia.org/wiki/Catfight>.

Övriga källor

- Delaryd, C. (2011, 29 november). *Polisen möter allt rårare tjejvåld*. Stockholm: Svenska Dagbladet.
- Säkert! (Annika Norlin) (2010, 15 september). *Riot* [låttext], Facit [album]. Sverige: Razzia.

Studier i socialt arbete vid Umeå universitet. Avhandlings- och skriftserie.
ISSN 0283-300X

- Nr 1 Lennart Nygren: Nedläggningen av Ncb i Köpmanholmen. En studie av de hushållsekonomiska konsekvenserna. 1986.
- Nr 2 Ilse Wetter: Barnet och rätten. En undersökning om barns processrättsliga ställning i omhändertagandemål, vårdnads- och verkställandemål. 1986.
- Nr 3 Hillevi Bäckwall Lind: Är en helhetssyn möjlig? En utvärdering av en samordnad omsorgs- och barnhabiliteringsorganisation inom Jämtlands läns landsting. 1987 (lic uppsats).
- Nr 4 Anna-Lena Lindqvist: Motsättningar i vårdarbete. En fallstudie av ett försök till samarbete mellan psykisk barn- och ungdomsvård och vuxenpsykiatri. 1985.
- Nr 5 Ingrid Claezon: Bättre beslut. En studie av socialsekreterarnas handläggning av omhändertagande av barn. 1987.
- Nr 6 Thomas Öhlund: Rockbandet. Kultur och läroprocess hos en kamratgrupp i yngre tonåren. 1988 (lic uppsats).
- Nr 7 Håkan Larsson & Stefan Morén: Organisationens mänskliga insida. Om det sociala arbetets utvecklingsmöjligheter. 1988.
- Nr 8 Gunnel Drugge: Som en liten vit ros och så där... 52 patienters upplevelse av sin cancersjukdom och vården omkring den. 1988.
- Nr 9 Anders Mattsson: Samverkansbygget - om vårdens organisering i en inlandskommun. 1989 (lic uppsats).
- Nr 10 Gunbritt Nilsson: Det ifrågasatta föräldraskapet. Möte med föräldrar på ett hem för barn med föräldrar. 1989 (lic uppsats).
- Nr 11 Urban Karlsson: Den obefintliga framtiden. En studie om en nedläggningshotad gruvby i fjällen. 1990.
- Nr 12 Bengt Börjeson och Claes Methner: Det goda mötet. Utveckling av forskningsprogrammet "relationen mellan socialarbetare och klient". 1989. Skriftserie.

- Nr 13 Doris Zingmark: Att ha blick för... Kunskapsbehov hos vårdbiträden för att tillgodose omsorg. 1991 (lic uppsats).
- Nr 14 Berith Westman: NUDU Kvinnlig kompetens och manlig teknik inom äldre- och handikappomsorg. 1991 (lic uppsats).
- Nr 15 Guðrún Kristinsdóttir: Child Welfare and Professionalization. 1991.
- Nr 16 Ulf Hyvönen: Om barns fadersbild. 1993.
- Nr 17 Mona Dufåker: Discharge procedures for mentally ill people. The perspective of former psychiatric patients on their social network, quality of life and future life expectations. 1993.
- Nr 18 Ann-Christine Sjöholm: Ungdom och handikapp. Rörelsehindrade ungdomars erfarenheter och förväntningar i ett kulturteoretiskt perspektiv. 1994 (lic uppsats).
- Nr 19 Lillemor Lagnebro: Finska krigsbarn. 1994.
- Nr 20 Filip R. Lejon: Asymmetrisk interaktion. Mötet mellan klient och socialförvaltning i en vårdnadsprocess. 1996.
- Nr 21 Eva-Marie Björklund: Äldreomsorg och lokal utveckling. Ömsesidighet som medel. 1996. (lic uppsats).
- Nr 22 Ingegärd Bäckström: Att skilja agnarna från vetet. Om arbetsrehabilitering av långvarigt sjukskrivna kvinnor och män. 1997.
- Nr 23 Siv Fahlgren: Diskursanalys, kunskap och kön. Ett försök att utveckla en teoretisk ram och ett arbetssätt för en diskursanalys av vetenskapliga texter. 1997 (lic uppsats).
- Nr 24 Thomas Öhlund: Normaliseringspraktiker i det moderna samhället. En diskursanalys av åtta sociala ungdomsprojekt. 1997.
- Nr 25 Majen Espwall: Nätverksrelationer i förändring. En studie av fyra psykosocialt utsatta mammors nätverksrelationer. 1997. (lic uppsats).
- Nr 26 Stig-Arne Berglund: Val av livsstil. Problemungdomars sätt att hantera verklighet och konstruera identitet. 1998.
- Nr 27 Björn Blom: Marknadsorientering av socialtjänstens individ- och familjeomsorg. 1998.

- Nr 28 Arne Kristiansen: Fri från narkotika. Om kvinnor och män som har varit narkotikamissbrukare. 1999.
- Nr 29 Siv Fahlgren: Det sociala livets drama och dess manus. Diskursanalys, kön och sociala avvikelser. 1999.
- Nr 30 Vasileia Papadaki: Choosing to study social work: Students' views in Heraklion, Greece. 1999 (lic uppsats).
- Nr 31 Eleni Papadaki: Social Workers' work orientation and job satisfaction in public social services in Crete. 2000 (lic uppsats).
- Nr 32 Nikoleta Ratsika: Between tradition and modernity: The occupational perspectives of young people in rural Crete. 2001 (lic uppsats).
- Nr 33 Majen Espwall: Liksom vinden under fågelns vingar. Om kvinnors sociala nätverksrelationer i utsatta livssituationer. 2001.
- Nr 34 Mona Livholts: "Women", Welfare, Textual Politics and Critique. Different categories of "women", the making of welfare states and emancipation in a Nordic welfare state context. 2001.
- Nr 35 Lena Dahlgren: Vilhelmina & MRF Assistance. Mötet mellan ungdomar i glesbygd och ett modernt tjänsteföretag speglat i en klassisk tankefigur. 2001.
- Nr 36 Maria Loukaki: Relations among immigrant and indigenous students. The case of an elementary school 2001 (lic. uppsats).
- Nr 37 Marianne Forsgårde och Berith Westman: Att skapa rum för reflektion. Systematiska diskussionsgrupper med social omsorgs- och vårdpersonal inom särskilda boendeformer. 2002.
- Nr 38 Urban Markström: Den svenska psykiatrireformen. Bland brukare, eldsjälar och byråkrater. 2003.
- Nr 39 Evelyn Khoo: Protecting our children. A comparative study of the dynamics of structure, intervention and their interplay in Swedish child welfare and Canadian child protection. 2004.
- Nr 40 Vasileia Papadaki: Making their minds up: Students' choice to study social work in Iraklio, Greece. 2004.

- Nr 41 Margareta Lindelöf och Eva Rönnbäck: Att fördela bistånd. Om handlägningsprocessen inom äldreomsorgen. 2004.
- Nr 42 Lennart Sauer: Teater och utvecklingsstörning. En studie av Ållateatern. 2004.
- Nr 43 Kerstin Hamreby: Flickor och pojkar i den sociala barnvården. Föreläsningar om kön och sociala problem under 1900-talet. 2004.
- Nr 44 Gunnel Rönnols: De kompetenta, de vanliga, de problematiska. Målgrupper i ett samverkansprojekt för "utsatta ungdomar". 2005 (lic. uppsats).
- Nr 45 Eleni Papadaki: High job demands, low job control, low support. Social work practice realities in public social services in Crete. 2005.
- Nr 46 Jan Hjelte: Samarbete i gränsland. Om relation och kommunikation i samarbete mellan skola och barnomsorg. 2005.
- Nr 47 Sofie Ghazanfareon Karlsson: Tillsammans men var för sig. Om särboenderelationer mellan äldre kvinnor och män i Sverige. 2006.
- Nr 48 Elisabeth Moen: En kvinnas dråp. En kroppslig situationell förståelse. 2006 (lic uppsats).
- Nr 49 Barbro Blomberg: Inklusion en illusion? Om delaktighet i samhället för vuxna personer med utvecklingsstörning. 2006.
- Nr 50 Ingegärd Lindsjö Kock: Minnets missiler och sociala salutogena spaljeer. En studie av 83 traumatiserade bosniska män och vad som bidrar till respektive försvårar ett bra liv i exil. 2006 (lic uppsats).
- Nr 51 Margaretha Uttjek: Psoriasis care consumption and consequences of having psoriasis in everyday life. 2006.
- Nr 52 Maritha Jacobsson: Terapeutens rätt. Rättslig och terapeutisk logik i domstolsförhandlingar. 2006.
- Nr 53 Spyridoula Levidioti-Lekkou: Adolescents' voices. Mental health, self-esteem, sense of coherence, family functioning and life attitudes in Swedish and Greek Adolescents. 2006.
- Nr 54 Lars Nordlander: Mellan kunskap och handling. Om socialsekreterares kunskapsanvändning i utredningsarbetet. 2006.

- Nr 55 Katarina Andersson: Omsorg under förhandling – om tid, behov och kön i en föränderlig hemtjänstverksamhet. 2007.
- Nr 56 Jens Ineland: Mellan konst och terapi. Om teater för personer med utvecklingsstörning. 2007.
- Nr 57 Petra Ahnlund: Omsorg som arbete. Om utbildning, arbetsmiljö och relationer i äldre- och handikappomsorgen. 2008.
- Nr 58 Eva Wikström: Hela världen på vår tröskel. Lokala reaktioner på en utlokaliserad flyktingförläggning. 2008.
- Nr 59 Helena Hedman: Normalisering & Andrafiering. Om hur ”hon” och ”han” i en thai-svensk parrelation konstitueras och gör genus. 2009. (lic uppsats).
- Nr 60 Fredrik Snellman: ”Gammfolket” – om livserfarenheter och vardagens ålderism. 2009.
- Nr 61 Carina Markström: Vad fattas äldreomsorgen? Problembeskrivningar av äldreomsorg i det offentliga samtalet. 2009. (lic uppsats)
- Nr 62 Anna-Lena Perdahl: Verksamhetsutveckling i socialt arbete. Konstruktion och utprovning av en interaktiv modell. 2009.
- Nr 63 David Rosenberg: Psychiatric Disability in the Community: Surveying the Social Landscape in the Post-Deinstitutional Era. 2009.
- Nr 64 Joakim Isaksson: Spänningen mellan normalitet och avvikelse – om skolans insatser för elever i behov av särskilt stöd. 2009.
- Nr 65 Marie-Louise Snellman: ”Det är ju inte hela tiden bara lycka heller”. Äldre kvinnors berättade liv – om arbete, omsorg och åldrande i landsbygdsmiljö. 2010.
- Nr 66 Marek Perlinski: Skilda världar – specialisering eller integration i socialtjänstens individ- och familjeomsorg. 2010.
- Nr 67 Kajsa Svanevie: Evidensbaserat socialt arbete: Från idé till praktik. 2011.
- Nr 68 Mojgan Padyab: Client Violence toward Iranian Social Workers: A National Study. 2011.

- Nr 69 Nikoleta Ratsika: Between tradition and modernity: The occupational choices of young people in rural Crete. 2012.
- Nr 70 Inger Linblad: Problembilder av barn. Representationer, föreställningar och strategier i Bris stödtelefon under 1996-98. 2012.
- Nr 71 Karina Nygren: Adolescent self-reported health in the Umeå region. Associations with behavioral, parental and school factors. 2012.
- Nr 72 Maria Sjölund: Levd erfarenhet av ålder: Föreställningar om och erfarenheter av att vara och bli äldre. 2012.
- Nr 73 Ulrika Fallbjörk: I spåren av bröstcancer: Att leva med eller utan ett rekonstruerat bröst efter mastektomi. 2012.
- Nr 74 Disa Edvall Malm: Det socio-polisiära handlingsnätet: Om kopplingar mellan polis och socialtjänst kring ungdomars kriminalitet och missbruk. 2012.
- Nr 75 Mozhdeh Nasseh Lotf Abadi: Social Support, Coping, and Self-Esteem in Relation to Psychosocial Factors: A Study of Health Issues and Birth Weight in Young Mothers in Tehran, Iran. 2012.
- Nr 76 Veronica Lövgren: Villkorat vuxenskap – levd erfarenhet av intellektuellt funktionshinder, kön och ålder. 2013.
- Nr 77 Viktoria Skoog: Barn som flyttas i offentlig regi. En studie av förekomst och upplevelser av instabil samhällsvård för barn. 2013.
- Nr 78 Arian Rostami: Marital satisfaction in relation to social support, coping and quality of life in medical staff in Tehran, Iran. 2013.
- Nr 79 Nor Jana Bte Saim: Social support, coping, resilience and mental health in Malaysian unwed young pregnant women and young mothers – Their experiences while living in a shelter home. 2013.
- Nr 80 Sara Lilliehorn: Betydelser av bröstcancer i ett livssammanhang. 2013.
- Nr 81 Birgitta Forsberg: Självhjälpsgrupper för personer med långvarig muskulär smärta – Forskning, förekomst och behovet av genusperspektiv. 2014. (lic uppsats)
- Nr 82 Cristine Isaksson: Den kritiska gästen. En professionsstudie om skolkuratorer. 2016.

- Nr 83 Pär Grell: Komplexa behov eller komplexa organisationer? Konsekvenser av specialiserad individ- och familjeomsorg ur ett klientperspektiv. 2016.
- Nr 84 Devin Rexvid: Professionsutövning och kunskapsstyrning. En jämförelse av socialarbetares och allmänläkares klientarbete. 2016.
- Nr 85 Maria Fjellfeldt: Choice as Governance in Community Mental Health Services. 2017.
- Nr 86 Robert Grahn: Treatment repeaters: Re-entry in care for substance use disorder within the Swedish addiction treatment system. 2017.
- Nr 87 Magnus Bergmark: Integrerade psykosociala insatser: Policy, implementering och praktik i ett komplext verksamhetsfält. 2017.
- Nr 88 Magdalena Bergström: Att åldras med långvariga alkoholproblem. Hur medelålders och äldre kvinnor och män begripliggör sitt drickande, sig själva och sina liv. 2018.
- Nr 89 Inger Ekman: Självskadande handlingar. Ungdomars berättelser. Kontextualisering av ett medikaliserat socialt fenomen. 2018.
- Nr 90 Liv Zetterberg: Tvångsvård i frihet. Tillkomst, implementering och rättstillämpning av öppen psykiatrisk tvångsvård. 2018.
- Nr 91 Marcus Blom Nilsson: Opioidberoende. En studie om beroendevården och det sociala sammanhangets betydelse. 2018.
- Nr 92 Hans Ek: Psykiatriseringen av skolkaren - BUP och det institutionella omhändertagandet av ungdomar som inte går till skolan. 2018.
- Nr 93 Linda Arnell: Tjejers våld. Våldets tjejer. - En diskursanalytisk studie om våld, kön och feminitet. 2019.

Förteckning över rapporter i institutionens för socialt arbete rapportserie
ISSN nr 282-1958

- Nr 1 Ingrid Claezon: Fakta, forskning och föreställningar om fosterbarnsvård. 1981.
- Nr 2 Ingrid Claezon:Handledning i socialt arbete. Ett kompendium baserat på Alfred Kadushin, Supervision in Social Work. 1982.
- Nr 3 Ingrid Claezon, Siv-Britt Larsson: Årsrapport projektåret 1981-1982. 1983.
- Nr 4 Ingrid Claezon, Siv-Britt Larsson: Med mitt mått mätt - socialarbetarens syn på sin uppgift. 1983.
- Nr 5 Lars Ricknell: Frame laws and deconcentration. 1983.
- Nr 6 Bengt Börjeson: Bilden och verkligheten. 1983.
- Nr 7 Bengt Börjeson: Hur människan blir människa. 1983.
- Nr 8 Lennart Nygren: Företagsnedläggning, socialförsäkring och socialbidrag DSF 82/75:1. 1983.
- Nr 9 Lennart Nygren: Nollpunktsundersökningen. 1983.
- Nr 10 Håkan Larsson, Stefan Morén: Mot en teori om organisationer. 1983.
- Nr 11 Bengt Börjeson: Den sociala linjens utbildning i Sverige Ett par externkritiska perspektiv. 1983.
- Nr 12 Bengt Börjeson: Vilket Liv! 1983.
- Nr 13 Ingrid Claezon, Siv-Britt Larsson: Årsrapport projektåret 1982-1983 (Slutrapport från projektet "Att skilja barn och föräldrar"). 1984.
- Nr 14 Torsten Åström: Dold trångboddhet bland ensamboende vårdnadshavare. 1983.
- Nr 15 Håkan Larsson, Stefan Morén: Mot en teori om organisationer. 1984.
- Nr 16 Willy Frick: Kapitalackumulation och socialpolitik. 1984.
- Nr 17 Lennart Nygren: Socialbidragstagande 16 månader efter nedläggningen av NCB-fabriken i Köpmanholmen. 1984.

- Nr 18 Leif Holmström: Konjunkturförsämring och socialbidragstagande: Exemplet Vilhelmina. 1984.
- Nr 19 Håkan Larsson, Stefan Morén: Mot en teori om organisationer för socialt arbete. Huvudundersökning 1. 1984.
- Nr 20 Bengt Börjesson: Utbildningen vid sociala linjen – Ett framtidsperspektiv. 1984.
- Nr 21 Ingvar Svensson: Att vara handledare och att gå i handledning. 1983/1984.
- Nr 22 Ingvar Svensson: Om handledning. 1984.
- Nr 23 Ingrid Claezon: "Att skilja barn och föräldrar". Slutrapport. 1984.
- Nr 24 Bengt Börjesson: Om socialt arbete som ett kunskapsområde. 1984.
- Nr 25 Bengt Börjesson: En diskussion om det psykosociala arbetet och dess teoretiska utgångspunkter. 1985.
- Nr 26 Lars-Åke Lindberg, Birgitta Törnkvist, Torsten Åström: Strukturanalys av sociala data med PSL-teknik. 1985.
- Nr 27 Bengt Börjesson: Självbestämmande eller tvång. 1985.
- Nr 28 Torsten Åström, Mona Dufåker: Samverkanprocessen psykiatri-primärvård-socialtjänst sedd i ett regionalt perspektiv. Delrapport 1. 1986.
- Nr 29 Doris Barrestål, Charlotta Clarke, Solveig Hedlund, Christina Kvarnström, Eva Näslund: "Att vara eller inte vara" - En studie över kuratorernas yrkesmässiga status inom den somatiska sjukvården. 1987.
- Nr 30 Guðrún Kristinsdóttir: Undersøgelse af børns placeringer i Reykjavik. 1987
- Nr 31 Gun Bergström, Inger Paulsson: Den gröna socialpolitiken. Ett programs växande. 1987.
- Nr 32 Bengt Börjesson: Socialbyråprojektet. Teoretiska reflexioner och empirisk diskussion. 1987.
- Nr 33 Jan Sandberg, Stefan Morén, Lennart Nygren: Tre röster om socialt arbete 1990.

- Nr 34 Stefan Morén, Lennart Nygren (red): På det sociala arbetets kunskapsfält. Makt och möten. Tystnad och blindhet. Ridning och cykling. 1992.
- Nr 35 Guðrún Kristinsdóttir, Kristina Larsson Sjöberg (red): Könsperspektiv på forskning i socialt arbete. Konferens 18-19 april 1991 på Nordplan, Stockholm. 1992.
- Nr 36 Elisabeth K Moen: Libby, a survivor – an in-depth interview with a woman prisoner. 1993.
- Nr 37 Ingegärd Bäckström: Rehabilitering för män? En undersökning om arbetsrehabilitering av långvarigt sjukskrivna kvinnor och män. 1994.
- Nr 38 Lars Dahlgren, Arne Kristiansen (red): Moderna klassiker och Socialt arbete. 1994.
- Nr 39 Ulf Hyvönen (red): Asplunds socialpsykologi och Socialt arbete. 1995.
- Nr 40 Siw-Inger Bucht: Frivilliga omhändertaganden av barn. 1997.
- Nr 41 Willy Frick: Om analyser av invandring och socialt arbete. 1997.
- Nr 42 Stefan Morén: Utvärderingens Teori & Praktik i socialt arbete. 1998.
- Nr 43 Margareta Bäck-Wiklund, Lennart Nygren (red): Vetandets villkor. 1999.
- Nr 44 Lennart Nygren, Inger Olofsson, Per-Olof Ågren (red): Forskning på gott och ont. En antologi om samhällsvetenskaplig forskningsetik. 2000.
- Nr 45 Mona Dufåker: Östermalmsgatan 54. Utvärdering av ett stödboende för kvinnor. 2000.
- Nr 46 Tage Alalehto: Fiffelarens personlighet. En studie om personlighetsdragets betydelse vid ekonomisk brottslighet. 2002.
- Nr 47 Katarina Andersson, Petra Norén, Fredrica Nyqvist, Stina Johansson: Socialt kapital som livförsäkring? Tre bidrag om mätproblem omsorgspolicy och äldreforskning. 2003.
- Nr 48 Stefan Morén, Björn Blom: Insatser och resultat. Om utvärdering i socialt arbete. 2003.

- Nr 49 Tage Alalehto, Stig-Arne Berglund, Lennart Sauer: Viljan att bli någon. En antologi om upplevelser av avvikelseprocesser hos personer med utvecklingsstörning, hos kriminella ungdomar samt personer som begår ekobrott. 2003.
- Nr 50 Katarina Andersson, Björn Blom, Stefan Morén, Lennart Sauer: Teorigenerering och kvalitativ analys i NUD*IST. 2004.
- Nr 51 Lennart Nygren (red): Kris eller utveckling? Studier av den sociala välfärden i Umeå kommun under 1990-talet. 2004.
- Nr 52 Kajsa Jonsson: Kunskapskulturer i projektform – en utvärdering av fullskaleförsöket Kompetenscentrum i Norr. 2005.
- Nr 53 Björn Blom, Stefan Morén: Kunskapens kraft. Om socialt arbete, utvärdering och verksamhetsutveckling på kritisk realistisk grund. 2006.
- Nr 54 Anders Lindström: Att skolas till förälder: Intervjuer med 17 föräldrastödsledare och fem observationer från föräldraprogrammen; Family-Lab, Familjeverkstan, Aktivt föräldraskap och Cope-programmet. 2013.
- Nr 55 Anders Lindström: Riktat föräldrastöd till utlandsfödda?: Ledare för föräldrastödsprogram och utlandsfödda ger sin syn på målsättningar, behov och information. 2014.
- Nr 56 Gun-Eva Andersson-Långdahl, Björn Blom, Agneta Ericson, Lena Gyllenberg, Roger Marklund, Stefan Morén, Marek Perlinski, Ulla Spång, Elin Westermark: Rådgivningen Oden: utveckling av programteori om hur en verksamhet för missbruksbehandling fungerar. 2014.
- Nr 57 Maria Fjellfeldt, Urban Markström, Mona Eklund: I valet och kvalet: Implementering av valfrihetssystem inom svensk socialpsykiatri genom exemplet meningsfull sysselsättning. 2014.
- Nr 58 Veronica Lövgren, Urban Markström, Lennart Sauer: Från sysselsättning till arbete: Kunskapssammanställning om stöd till arbete för personer med funktionsnedsättning. 2014.

Uppsatser från Institutionen för socialt arbete, Umeå universitet

ISSN 1104-3059

ISRN UM-SARB-UPP--löpnr--SE

- 1 Guðrún Kristinsdóttir, Stefan Morén & Lennart Nygren (red): Från smörask till norrsken. 1992.
- 2 Arne Kristiansen: Mellan lek och motstånd - perspektiv på hand (red) ledning i socialt arbete. 1993.
- 3 Arne Kristiansen: Socialtjänst, missbrukare och ungdomar. En rapport om socialtjänstens missbrukare och ungdomsvård i Vilhelmina kommun. 1995.
- 4 Lena Ström: "Ska vi ha skalad eller oskalad potatis?" En utvärdering av det Ungdomspolitiska Handlingsprogrammet i Gällivare med fokus på ungdomar, demokrati och inflytande. 1995
- 5 Siw-Inger Bucht: Omhändertagen för samhällsvård. En rapport om socialnämndens handläggning av barnavårdsärenden i Arboga kommun under åren 1982-1990. 1996.
- 6 Björn Blom: Kurator i primärvård. Utvärdering av kuratorsverksamheten vid Skelleftehamns vårdcentral. 1996.
- 7 Tage Alalehto: Ekonomisk brottslighet inom restaurangbranschen - en litteraturstudie. 1996.
- 8 Lars Dahlgren & Lena Dahlgren: Medlevarskap. En modell i missbruksvården. 1996.
- 9 Arne Kristiansen, Lennart Nygren, Inger Olofsson (red): Idéer och intermezzon. Fyrtio års socionomutbildning i Umeå. 2002.
- 10 Inger Ekman, Kerstin Hägg (red): Open future for children at risk. 2005.
- 11 Tommy Andersson: Kunskapsbaserat alkohol-, drog- och brottsförebyggande arbete inom Umeå socialtjänst. 2006.
- 12 Ingela Carlsson, Ove Grape: Vad fungerar hälsofrämjande? En kartläggning av hälsofrämjande faktorer för individer och organisationer. 2006.